

แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุนนและบูรฮานุดดีนอัลซาร์นุญยี
กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

**Educational Thoughts of Muhammad Bin Sahnun and Burhanuddin al-Zarnuji
and Their Application in Islamic Private Schools**

อาหะมะ คาด

Ahama Kaday

วิทยานิพนธ์นี้สำหรับการศึกษิตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Doctor of Philosophy in Islamic Studies

Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดีนอัลซัรญูญีย์กับการ
ประยุกต์ใช้ใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ผู้เขียน นายอาหะมะ คาเด

สาขาวิชา อิสลามศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต) (รองศาสตราจารย์ ดร.อับลูเลาะ การ์รีนา)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทรอง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมมัดสกรี มั่นยูนู)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาหะมะกอชี กาซอ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
สำหรับการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.อিবรอฮีม ณรงค์รักษาเขต)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นายอาหะมะ กาเด)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อนและ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ

(นายอาหะมะ กาเด)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์	แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ผู้เขียน	นายอาหะมะ คาเด
สาขาวิชา	อิสลามศึกษา
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาชีวประวัติของอิบนุสะหุณุนและบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ 2) ศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ 3) ศึกษาระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาอิสลามต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 4) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บินสะหุณุนและบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มผู้ทรงวุฒิจำนวน 17 คน และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลหลักอีกจำนวน 278 คน

ผลการวิจัยพบว่า

มุหัมมัด อิบนุ สะหุณุน คือ อับดุลลาฮฺ มุหัมมัด บิน อิบิ สะอิด สะหุณุน บิน สะอิด บิน หะบิบ บิน หิซาน บิน ฮิลาล บิน บักการ บิน เราะบิอะฮฺ อัดตะนุกีย์เกิดในปี ฮ.ศ. 202 ในบ้านที่เต็มไปด้วยวิชาความรู้ เกิดที่หมู่บ้าน เฆาะดัดในเมืองกอยเราะวานซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการแพร่ขยายของมัซฮับ มาลิกีย์และได้เสียชีวิตแทบชายฝั่งประเทศตูนีเซียในปี ฮ.ศ.256 หลังจากบิดาของท่านได้เสียชีวิต 16 ปี และได้ฝังศพในเมืองกอยเราะวาน

คำว่า ซัรญูญีย์ มาจากคำว่า ซัรญูจ ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของเมืองในเปอร์เซีย เมืองหลวงของแคว้น อัชชะจีซฐานในสมัยก่อน อัลซัรญูญีย์ได้เติบโตท่ามกลางของความหลากหลายทางด้านความรู้ประเพณีและวัฒนธรรม และได้ซึมซับด้วยภาษาอาหรับและได้เสียชีวิตในปีที่ ฮ.ศ.591

แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนเป็นแนวคิดที่เน้นการสอนอัลกุรอานและคุณลักษณะของผู้สอนที่ต้องปฏิบัติต่อผู้เรียน และเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญทั้งในด้านวัตถุประสงค์การศึกษา หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนและผู้เรียน

แนวคิดทางการศึกษาของบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ เป็นแนวคิดที่เน้นในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และเช่นกันเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญทั้งในด้านวัตถุประสงค์

การศึกษา หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนและผู้เรียน ผลการศึกษาในเชิงปริมาณพบว่า ความคาดหวังของครูอิสลามศึกษากับการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บินสะหุณุน และบูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับความคาดหวังมาก

ส่วนผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสรุปได้ดังนี้คือ 1) สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน 2) จัดกิจกรรมต่างๆที่มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 3) จัดนิเทศให้กับผู้บริหารและครูผู้สอน 4) สร้างแรงจูงใจและมอบรางวัลให้กับคุณครูในการจัดการเรียนการสอนที่ได้เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 5) จัดอบรมผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนและผู้เรียนให้เข้าใจแนวคิดทางการศึกษามุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 6) ให้ชุมชน หรือ หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 7) โรงเรียนต้องส่งเสริมในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บินสะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์อย่างเต็มที่ 8) ผู้บริหารและครูร่วมกันสร้างหลักสูตรที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 9) สร้างกระบวนการพัฒนาครูให้เป็นไปตามเนื้อหาของแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 10) ศึกษาดูงานตามสถานศึกษาต่างๆที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

Thesis Title	Educational Thoughts of Muhammad Bin Sahnun and Burhanuddin al-Zarnuji and Their Application in Islamic Private Schools
Author	Ahama Kaday
Major Program	Islamic Studies
Academic year	2015

ABSTRACT

This research aimed to study 1) Ibnu Sahnun and Burhanuddin al-zarnuji biography 2) the educational concepts of Muhammad bin sahnun and Burhanuddin al-zarnuji 3) the religious teachers' level of expectation towards Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts application in Islamic private schools 4) the application methods of Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts in Islamic private schools. The qualitative data was collected from documents, in-depth interview, and group discussion of 17 knowledgeable people and the quantitative data was from 278 key informants.

The research findings:

Muhammad ibnu Sahnun was Abu abdillah Muhammad bin Abi sa-id sahnun bin Sa-id bin Habib bin Hisan bin Hilal bin Bakar bin Rabi-ah attanukhi, born in the year 202 A.H. among academic atmosphere family in Gka-dad village, Querowan city. The Gka-dad village was a spreading area of Mazhab Maliqi. He passed away in the coast of Tunisia in the year of 256 A.H. after 16 years of his father death. His graveyard was in Querowan.

The word **zarnuji** had the origin from **zarnuj** which was the name of a city in Persia in which a capital city of Assajistan in the ancient times. Al-zarnuji had grown up among diversity of traditions, cultures and knowledge and he was absorbed by Arabic language. He passed away in the year of 591 A.H.

Muhammad bin sahnun's educational concept emphasized on Quranic teachings and required characteristics of the teachers for teaching students. Furthermore, his concept concerned about the importance of study objectives, curriculum, teaching methods, teachers and learners.

Burhanuddin al-zarnuji's educational concept emphasized on learning method of the learners and also concerned about the importance of study objectives, curriculum, teaching methods, teachers and learners. The quantitative study result found that the expectation of Islamic studies teachers on Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts application in Islamic private schools for 5 aspects was at the very high level.

The synthesization of the suggestions from the knowledgeable people about the application of Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts in Islamic private schools can be summarized as follows;

1) establish the comprehension and awareness about Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts for the school directors, academic section, teachers and learners 2) operate diversity of learning activities to establish the comprehension about Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 3) supervise the school directors and teachers 4) motivate and give the teachers presents for conducting teaching and learning which emphasized on Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 5) conduct the training for the school directors, academic section, teachers and learners to understand Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 6) allow community or organizations to participate in constructing the curriculum emphasized on Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 7) the school must fully support learning which emphasized on Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 8) the school directors and teachers cooperate to construct the curriculum emphasized on Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 9) construct the development procedure to develop teacher according to Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts 10) conduct job observation trip to schools that apply Muhammad bin sahnun's and Burhanuddin al-zarnuji's educational concepts.

الموضوع	الأفكار التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي وتطبيقها على المدارس الإسلامية الأهلية
الباحث	أحمد كادي
القسم	الدراسات الإسلامية
العام الدراسي	2015م

مستخلص البحث

يهدف هذا البحث إلى (1) دراسة سيرة حياة محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي (2) دراسة الأفكار التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي (3) دراسة مدى توقعات معلمي التربية الإسلامية لتحقيقها وتطبيقها على المدارس الإسلامية الأهلية (4) دراسة طرق تطبيقها على المدارس الإسلامية الأهلية لمعلمي التربية الإسلامية ويتم جمع المعلومات للمنهج النوعي من الكتب والوثائق التي ذات العلاقة بالموضوع والمقابلة الشخصية المتعمقة ومجموعة التركيز عددهم 17 شخصا وأما بنسبة المنهج الكمي يتم جمع المعلومات عن طريق الإستبانة مجموعهم 278 شخصا وتوصل البحث إلى النتائج كالتالي :

محمد بن سحنون هو أبو عبد الله محمد بن سحنون بن سعيد بن حبيب بن حسان بن هلال بن بكار بن ربيعة التنوخي ولد في بيت علم عام 202 هـ وهي مدينة غدت مركز اشعاع المذهب المالكي في مغرب وتوفي ابن سحنون بالساحل سنة 256 هـ بعد موت أبيه بست عشرة سنة فدفن بالقيروان.

ينسب برهان الدين الزرنوجي لبلدة زرنج وهي مدينة في بلاد فارس وهي العاصمة المقدسة السابقة لإقليم سجستان تتقف بالثقافة الإسلامية القائمة على القرآن الكريم والحديث الشريف والفقهاء - وخاصة الفقه الحنفي واللغة والشعر والأدب بجانب الثقافة الفارسية بما فيها من أدب وحكمة وفلسفة ومنطق وفلك ونجم وتوفي سنة 591 هـ

إن الفكر التربوي عند ابن سحنون يركز على تعليم القرآن الكريم وآداب المعلم تجاه المتعلم وكذلك يركز على فلسفة التربية وأهدافها والمنهاج وطرق التدريس وأساليبه وآداب المعلم والمتعلم وأما بنسبة الفكر التربوي عند برهان الدين الزرنوجي يركز على طرق وأساليب التعلم عند المتعلمين وكذلك يركز على فلسفة التربية وأهدافها والمنهاج وطرق التدريس وأساليبه وآداب المعلم والمتعلم

وأما النتائج للبحث الكمي يظهر أن توقعات معلمي التربية الإسلامية في تطبيق الأفكار التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي في الدرجة العالية وأما نتائج التركيب لاقترحات بعض الخبراء والمشاهير في مجال التعليم حول طرق تطبيقها على المدارس الإسلامية الأهلية كما يلي :

1- بناء الفهم والوعي حول الأفكار التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان الدين

الزرنوجي للمدربين وقسم التعليم والمعلمين والمتعلمين

2- تكوين الأنشطة التي تهدف إلى خلق الوعي والفهم حول الأفكار التربوية عند محمد

بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي

3- تقديم الحوافز والمكافئات للمعلمين الذين ركزوا في تدريسهم على الأفكار التربوية

عند محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي

4- قيام الدورة التربوية حول الأفكار التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان الدين

الزرنوجي للمدربين ومسئول قسم التعليم والمعلمين والمتعلمين

5- المساهمة من قبل المجتمع والوكالات الخارجية في إعداد المناهج الدراسية مع المدرسة

6- تقوم المدرسة بتعزيز تام على تطبيق الأفكار التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان

الدين الزرنوجي على المدرسة

7- المساهمة من قبل المدربين والمعلمين في إعداد المناهج التي تركز على الأفكار التربوية

عند محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي

8- بناء وإنشاء عملية تطوير المعلمين وفقا لمضمون الأفكار التربوية عند محمد بن

سحنون وبرهان الدين الزرنوجي

9- تكوين الرحلة الدراسية إلى المدارس التي طبقت في تدريسها ومناهجها وفقا للأفكار

التربوية عند محمد بن سحنون وبرهان الدين الزرنوجي

กิตติกรรมประกาศ

การสรรเสริญทั้งหมดเป็นเอกสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงอภิบาลแห่งสากลโลก การประสพพรและความสันติจงประสบแด่ท่านศาสดามุหัมมัด ﷺ ผู้ทรงเปี่ยมล้นด้วยบุคลิกภาพและจริยธรรมอันสูงส่ง และเป็นแบบอย่างแก่มวลมนุษยชาติ

อัลหัมดุลิลลาฮ์ ด้วยความช่วยเหลือและความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างสูงที่ท่านได้เสียสละเวลาในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ ความช่วยเหลือและตรวจทานแก้ไข ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลเลาะ การีนา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรปริญญาเอก วิทยาลัยอิสลามศึกษาที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร. อับดุลเลาะ การีนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทรง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมมัดศกรี มั่นยูนู และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาหะมะกอซี กาชอ ที่ให้เกียรติมาเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาที่สนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณบรรดาคณาจารย์วิทยาลัยอิสลามศึกษา รวมทั้งเจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ที่ได้อำนวยความสะดวกและให้การช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณผู้บริหาร ครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณนายสอหะาะ คาเด (บิดา) นางบีเคาะ คาเด (มารดา) และนางนูเราะห์ คาเด (ภรรยา) รวมทั้งญาติ พี่น้อง และเพื่อนๆ ที่คอยให้กำลังใจมาโดยตลอด ตลอดจนบุคคลอื่นๆ ที่มีได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ ที่มีส่วนในการทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

สุดท้ายผู้วิจัยขอพรจากเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้โปรดประทานความรัก ความเมตตา และความปลอดภัย แก่บุคคลดังกล่าวด้วยเทอญ และผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกท่าน อามีน

อาหะมะ คาเด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	5
ABSTRACT.....	7
مستخلص البحث.....	9
กิตติกรรมประกาศ.....	11
สารบัญ.....	12
รายการตาราง.....	15
ตารางปริวรรตอักษร.....	19
บทที่	
1 บทนำ.....	23
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา.....	23
1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	30
1.3 คำถามการวิจัย.....	50
1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	50
1.5 ประโยชน์ของการวิจัย.....	51
1.6 ขอบเขตการวิจัย.....	51
1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	53
1.8 นิยามคำศัพท์เฉพาะ.....	55
1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	56
1.10 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	57
2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	58
2.1 ความหมายของแนวคิด.....	58
2.2 ความหมายของการศึกษา.....	60
2.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม.....	63
2.4 แหล่งที่มาของอัลตฺร์เบียะห์ อัลอิสลามียะห์.....	67
2.5 สถาบันการศึกษาในอิสลาม.....	73
2.6 คุณลักษณะของการศึกษาในอิสลาม.....	79

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	85
3.1 การวิจัยเอกสาร.....	85
3.1.1 การรวบรวมข้อมูล.....	85
3.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	86
3.1.3 การสังเคราะห์ข้อมูล.....	86
3.1.4 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	86
3.2 การวิจัยเชิงปริมาณ.....	88
3.2.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง.....	88
3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	92
3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	93
3.3 การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	94
3.3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง.....	94
3.3.2 การสร้างเครื่องมือ.....	95
3.3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	96
4 ชีวิตประวัติของมูฮัมหมัด บิน สะหุหนุและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์.....	97
4.1 ภูมิหลังและชีวิตประวัติของท่านอิบนุสะหุหนุ.....	97
4.1.1 ภูมิหลังท่านมูฮัมหมัดบินสะหุหนุ.....	97
4.1.2 ชีวิตประวัติของท่านอิบนุสะหุหนุ.....	102
4.2 ภูมิหลังและชีวิตประวัติของท่านบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์.....	112
4.2.1 ภูมิหลังท่านบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์.....	112
4.2.2 ชีวิตประวัติของท่านบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์.....	115
5 แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัดบินสะหุหนุและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์.....	120
5.1 แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัดบินสะหุหนุ.....	120
5.2 แนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์.....	163
5.3 สรุปแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัดบินสะหุหนุและ บูรฮานุด ดินอัลซัรญูญีย์.....	246

สารบัญ(ต่อ)

6	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	260
	6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม.....	260
	6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	285
	6.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่ม.....	288
7	สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	294
	7.1 สรุปผลการวิจัย.....	299
	7.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	312
	7.3 ข้อเสนอแนะ.....	327
	บรรณานุกรม	329
	ภาคผนวก	340
	ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์.....	341
	ภาคผนวก ข เครื่องมือการวิจัย.....	347
	ภาคผนวก ค คุณภาพเครื่องมือการวิจัย.....	363
	ภาคผนวก ง การตัดריךัญหะดิษ.....	368
	ภาคผนวก จ ตัวอย่างหนังสือ.....	377
	ประวัติผู้เขียน	388

รายการตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายชื่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ตามจำนวนแต่ละอำเภอ.....	88
2 รายชื่ออำเภอและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ตามที่ได้จับฉลาก.....	90
3 จำนวนอำเภอโรงเรียน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	91
4 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตามเพศ.....	260
5 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตามอายุ.....	261
6 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด.....	261
7 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน.....	262
8 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานูดดิน อัลซัรญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม..	263
9 ผลการวิเคราะห์ด้านปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา แยกเฉพาะด้านปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูน.....	264
10 ผลการวิเคราะห์ด้านปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา แยกเฉพาะด้านปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษาของบูรฮานูดดิน อัลซัรญูญีย์.....	264
11 ผลการวิเคราะห์ด้านหลักสูตร แยกเฉพาะด้านหลักสูตรการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูน.....	26
12 ผลการวิเคราะห์ด้านหลักสูตร แยกเฉพาะด้านหลักสูตรการศึกษาของบูรฮานูดดิน อัลซัรญูญีย์.....	266

13	ผลการวิเคราะห์ด้านกระบวนการเรียนการสอน แยกเฉพาะด้านกระบวนการเรียนการสอนของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	268
14	ผลการวิเคราะห์ด้านกระบวนการเรียนการสอน แยกเฉพาะด้านกระบวนการเรียนการสอนของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์.....	269
15	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะด้านภาระหน้าที่ของผู้สอน ตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	272
16	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะบุคลิกภาพของผู้สอน ด้านวิชาความรู้ตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	274
17	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะบุคลิกภาพของผู้สอน ด้านมารยาทของผู้สอน ตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	275
18	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะการลงโทษ ด้านเงื่อนไขของการลงโทษตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	276
19	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะการลงโทษ ด้านรูปแบบและวิธีการลงโทษ ตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	277
20	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะการลงโทษ ด้านอุปกรณ์สำหรับใช้ในการตีตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	278
21	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอน ตามแนวคิดของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์.....	279
22	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอนตามแนวคิดของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์.....	280
23	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทผู้เรียนต่ออัลกุรอานและวิชาความรู้ตามแนวคิดของมูฮัมมัด บิน สะหฺนูน.....	280
24	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนกับอัลลอฮ์ ตามแนวคิดของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์.....	282
25	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่อตนเองตามแนวคิดของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์.....	283
26	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่อสังคม ตามแนวคิดของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์.....	284
27	ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง ตามแนวคิดของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์.....	284

28	จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	285
29	ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 5 ด้าน.....	286
30	ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเรียงตามลำดับความถี่ต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม.....	287

Prince of Songkla University
Pattani Campus

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	53

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตารางการปริวรรตอักษรอาหรับ – ไทย

วิทยาลัยอิสลามศึกษา 2535

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ا	อลีฟ	อ
ب	บอ	บ
ع	ฮัมซะฮฺ	อ. (อในกรณีเป็นตัวสะกดสุดท้าย)
ت	ตอ	ต
ث	ษอ	ษ
ج	ญีม	ญ (จัญ ในกรณีเป็นตัวสะกด)
ح	หออ	ห (ยกเว้น มุฮัมมัด รอฮีม เตาสีด)
خ	คอ	ค
د	ดอล	ด
ذ	ซาล	ซ
ر	รอ	ร
ز	ซาล	ซ
س	ซีน	ส (ยกเว้น มูซา อีซา)
ش	ชีน	ช
ص	ศอด	ศ
ض	ฎอด	ฎ
ط	ฏอ	ฏ
ظ	ซุอ	ซุ
ع	อัยนุ	อ
غ	ฆอยนุ	ฆ
ف	ฟา	ฟ
ق	กอฟ	ก
ك	กาฟ	ก

ل	ลาม	ล
م	มีม	ม
ن	นูน	น
พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ه	ฮาอู	ฮ (ในกรณีเป็นตัวสะกดใช้ ฮ)
و	วาอ	ว
ي	ยาอ	ย
– (الفتحة)		- (ในกรณีมีตัวสะกด เช่น มัรวาน อาคัม ฯ) ะ, - ะ (อี ในกรณีมีตัวสะกด) ตะสระในบาง กรณี เช่น อลิ บนี ฯ)
الكسرة		ิ
(الضمة)		ุ
(الفتحة الممدودة)		า (อ ในกรณีมีตัวสะกด เช่น อัลฟา รอบ ฯ)
الكسرة الممدودة		ี
(الضمة الممدودة)		ู
ال – الشمسية		อั-ตามด้วยพยัญชนะตัวแรกของคำต่อไป เช่น อัคคีน อักกีณ ฯ
ال – القمرية		อัล ตามด้วยคำต่อไปโดยไม่ต้องเว้นวรรค เช่น อัลกุรอาน อัลลอฮฺ อัลอิสลาม ฯ

ตารางการปริวรรตอักษรอาหรับ – อังกฤษ
หอสมุดรัฐสภา สหรัฐอเมริกา

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะอังกฤษ
ا	อดีฟ	A
ب	บาอ์	B
ء	ฮัมซะฮฺ	a, I, u
ت	ตาอ์	T
ث	ษ่าอ์	Th
ج	ญีม	J
ح	ฮาอ์	H
خ	คออ์	Kh
د	ดาล	D
ذ	ษาล	Dh
ر	รออ์	R
ز	ซาล	Z
س	ซีน	S
ش	ชีน	Sh
ص	ศอด	S
ض	ฎอด	D
ط	ฏออ์	T
ظ	ซุอ์	Z
ع	ฮัยนุ	'a, 'I, 'u
غ	ฆอยนุ	Gh
ف	ฟาอ์	F
ق	กอฟ	Q
ك	กาฟ	K

ل	ลาม	L
م	มีม	M
ن	นู่น	N
و	ฮาว	W
و	วาว	H
ي	ย๊า	Y

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไข ปัญหาต่างๆในสังคมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองและรู้เป้าหมายของการดำเนิน ชีวิตอยู่บนโลกนี้ เช่นเดียวกันการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมี ความสามารถเต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อ เสริมสร้างการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (ศูนย์การศึกษา ทางไกลไทยคม. 2542 : 1)

การจัดการศึกษาของชาติจะบรรลุจุดมุ่งหมายได้ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ด้าน อาทิ เช่น นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษา การลงทุนทางการศึกษา หลักสูตรครูและนักเรียน แต่สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือปรัชญาการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการศึกษา กล่าวคือปรัชญาการศึกษาพิจารณาองค์ประกอบทุกๆส่วนของการศึกษาอย่างถี่ถ้วนและความ คิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้จะใช้เป็นเครื่องมือแนวทางหรือหลักยึดในการศึกษาและพิจารณาปัญหา ต่างๆทางการศึกษาโดยส่วนรวม(ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร 2526: 45)

เนื่องจากการจัดการศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาหรือแนวคิดทาง การศึกษาเป็นหลักยึดถือ ดังนั้นแนวคิดทางการศึกษาหรือปรัชญาการศึกษา จึงนับว่าเป็นรากฐาน ทางการศึกษาที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ปรัชญาและแนวคิด ทางการศึกษาจะช่วยวางรูปแบบกำหนดนโยบาย ทิศทางในการจัดการศึกษา จึงกล่าวได้ว่าแนวคิด และปรัชญาทางการศึกษาที่ดีจะนำไปสู่ นโยบายการศึกษาที่ดีและนโยบายการศึกษาที่ดีจะนำไปสู่ การบริหารการศึกษาที่ดี ผลดีของผู้เรียนจะได้ประโยชน์เต็มที่จากการได้รับการศึกษาที่ดี ที่เกิดจาก ปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมจึงสามารถสร้างพลเมืองที่ดีมีคุณค่าให้แก่ สังคมและประเทศ ฉะนั้นปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการจัด การศึกษา (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร: 2522: 16)

แนวคิดทางการศึกษาในอิสลามถือว่ามีความจำเป็นมากที่สุดสำหรับมุสลิมปัจจุบัน เพราะการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของ

การศึกษาทั้งเป้าหมาย หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน คุณลักษณะของผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนการวัดและการประเมินผล และแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมีแหล่งอ้างอิงมาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์

แนวคิดทางการศึกษาในอิสลามเริ่มจากวัฒนธรรม มรดก สังคม ที่สามารถแก้ไข ปัญหาการศึกษาที่ประสบอยู่ปัจจุบันและการศึกษาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการศึกษามรดกทางปัญญา หรือการศึกษาวัฒนธรรมของอิสลาม เป็นการศึกษาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมุสลิม แนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม เป็นแนวคิดที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแนวคิดที่เปิดกว้างและตอบรับอารยธรรมของมนุษยชนในอดีต

ในปัจจุบันแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามได้มีการปะปนและผสมผสานกับแนวคิดและทฤษฎีของชาติตะวันตกโดยส่วนมากอันเนื่องจากการตอบสนองที่ไร้เหตุผลกับแนวคิดของชาติตะวันตกที่ขัดกับแนวคิดของอิสลามและสังคมมุสลิม โดยเฉพาะสมัยปัจจุบันที่มีความท้าทายกับสังคมมุสลิมอย่างมากมาย(al-Hamidi, n.d : 5) ส่วนสาเหตุของการที่สังคมมุสลิมปัจจุบันไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาและระบบการเรียนการสอนอิสลามอันเนื่องมาจากสองสาเหตุหลักด้วยกัน คือ สาเหตุแรก นักการศึกษามุสลิมในโลกอาหรับและโลกอิสลามได้รับการถ่ายทอดแนวคิดทางการศึกษาจากชาติตะวันตก เมื่อพวกเขาต้องการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาก็จะเอาแหล่งอ้างอิงจากตำราและหนังสือของชาติตะวันตกโดยไม่ได้ไปศึกษาจากหนังสือของการศึกษาในอิสลามที่เขียนโดยนักปราชญ์และนักวิชาการมุสลิม(Abdul Addaim, 1978 : 5) สาเหตุที่สองคือ ชาติตะวันตกเมื่อพวกเขาได้แต่งตำราเกี่ยวกับการศึกษาพวกเขาก็พยายามหลีกเลี่ยงที่จะเขียนเกี่ยวกับประวัติการศึกษาในอิสลาม(Mursi,1977:61)

ในบรรดานักปราชญ์มุสลิมที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษา และชาวตะวันตก ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดทางการศึกษาของพวกเขาโดยมีการแปลตำราของพวกเขาเป็นภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส นั่นคือ มุหัมมัดบินสะหุณุน และบูรฮานุดดิน อัลฮัรนูญีย์

บุคคลแรกของบรรดานักปราชญ์มุสลิมที่ได้เขียนตำราที่มีความเกี่ยวข้องกับ การศึกษาและได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้สอนเป็นพิเศษ คือท่านอิมาม มุหัมมัดบินสะหุณุน อัลมัฆริบี (Nur Abdul Amir Shamsuddin, 1978: 41) โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาอัลกุรอาน อัลอหฺวานีย์ ถือว่า ตำรา อาดาบุลมุอัลลิมีน ของท่าน มุหัมมัด มุหัมมัดบินสะหุณุน เป็นแหล่งอ้างอิงของตำราที่เขียนโดยอัลกออบีซี ใน ศตวรรษที่สี่ฮิจเราะฮ์ศักราช (al-Ahwani, 1978 :57)

มุฮัมมัดบินสะหุณุนได้ถือกำเนิดในเมืองมัฆริบ¹และได้รับการอบรมสั่งสอนขัด
 เกลาเป็นอันดับแรกจากบิดาของตนเอง ซึ่งบิดาของท่านเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวิชาความรู้โดยเฉพาะ
 ในแขนงวิชาฟิสิกของมัซฮับอิมามมาลิก²และเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ต่อลูกในการศึกษา
 อบรมโดยสังเกตจากคำสั่งเสียของอิมามสะหุณุนที่มีต่อมุฮัมมัดบินสะหุณุน โดยกล่าวว่า “อย่าสั่ง
 สอนอบรมเขานอกจากด้วยการชื่นชมและคำพูดที่อ่อนโยน และเขามิได้อยู่ในจำพวกที่ต้องสั่งสอน
 อบรมด้วยการตีและใช้ความรุนแรง” (al-Maliki, 1994 : 443)

มุฮัมมัดบินสะหุณุนได้แต่งตำราหลายเล่มและในหลายแขนงวิชาจนมีรายงานว่
 จำนวนตำราที่ได้แต่งโดยท่านถึง 200 เล่ม (al-Shafiae, n.d: 251) และในบรรดาผลงานต่างๆ ของ
 ท่าน ผลงานที่มีความสำคัญที่สุดและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษา นั่นคือหนังสืออาดาบอัล
 มุอัลลิมีน(آداب المعلمين)หรือหนังสืออาดาบอัลมุอัลลิมีน วัลมุตะอัลลิมีน(آداب المعلمين والمتعلمين)
 เป็นหนังสือที่มีขนาดเล็ก แต่มีเนื้อหาและสาระมากมาย และเป็นหนังสือแรกๆ ที่ได้เขียนเกี่ยวกับ
 การเรียนการสอนโดยเฉพาะ ในเรื่องการสอนเด็ก (al-Shafiae, n.d : 252) และท่านได้จำแนกหัวข้อ
 ในหนังสืออาดาบอัลมุอัลลิมีนดังนี้ คือ การสอนวิชาอัลกุรอาน การปฏิบัติตัวเท่าเทียมกันต่อผู้เรียน
 สิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติระหว่างการเรียนการสอน จริยธรรมระหว่างการเรียนการสอน การ
 สำเร็จการศึกษา การให้ของรางวัล ข้อจำกัดของอิสสภาพของผู้เรียน บทบาทและการประเมิน
 ผู้เรียน ค่าตอบแทนของผู้สอน นโยบายการให้ยืมและการขอนหนังสือ

¹เมืองมัฆริบในสมัยการพิชิตของอิสลามจะครอบคลุมถึงสามประเทศปัจจุบัน คือ มอริออคโค อัลเจเรีย และตูนิเซีย
 ซึ่งมุฮัมมัดบินสะหุณุนได้ถือกำเนิดในเมืองก้อยเราะวาน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศตูนิเซีย ห่างไกลจากตัวเมือง
 ประมาณ 160 กิโลเมตร

²อิมามมาลิกมีนามเต็มว่าอับดุลลอฮฺ มาลิก อิบนุ อับดุลอะซิบ อิบนุ อับอามิรอัลอัศบาฮียฺท่านเกิดที่นครมาดีนะฮฺแต่
 ประวัติศาสตร์ไม่ได้ระบุวันเดือนปีสถานที่เกิดของอิมามอย่างชัดเจนแต่บางรายงานระบุว่าท่านเกิดระหว่างปี
 ฮ.ศ .90/ ค.ศ 708 และ ฮ.ศ .97/ค.ศ .715 ประวัติได้บันทึกไว้หลายรายด้วยกันเช่นอุลามาอู บางท่านกล่าวว่าท่าน
 เกิดที่นครมาดีนะฮฺ ฮ . ศ . 93/ค.ศ.711 บางท่านกล่าวว่าท่านเกิดที่ซุลมัรวะฮฺทางเหนือของนครมาดีนะฮฺและยังม
 การบันทึกอีกว่าท่านเกิดเมื่อ ฮ . ศ .95/ค.ศ. 713 แต่บันทึกที่น่าเชื่อถือกว่าและอุลามาอูส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกัน
 ก็คือท่านเกิดเมื่อ ฮ . ศ .93/ค.ศ.711ณซุลมัรวะฮฺทางภาคเหนือของนครมาดีนะฮฺประเทศซาอุดีอาระเบียปัจจุบันใน
 สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมัยยะฮฺ บิน อับดุลมะลิก บิน มัรวาน

แนวคิดทางการศึกษาของท่านที่ปรากฏอยู่ในตำราอาดาบุลมูอัลลิมีนส่วนใหญ่แล้ว ท่านจะพาดพิงไปยังหะดิษของท่านบี^ﷺ และส่วนใหญ่ในตำราเล่มนี้ท่านจะกล่าวถึงการสอน อัลกุรอานและมารยาทของผู้สอนซึ่งท่านได้เสนอวิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) โดยระหว่างการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนจะต้องมีการเสริมแรงให้กับผู้เรียน

หลังจากการเสียชีวิตของท่านอิมามมุหัมมัดบินสะหุหนุนแล้ว แนวคิดทางการศึกษา ในอิสลามได้เริ่มมีการวิวัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ หนังสือของท่านได้ทรงมีอิทธิพลต่อแนวคิดของนักคิด มุสลิมหลายๆ ท่าน เช่น ท่านอิมามอัลกอบีลี^ﷺ ได้แต่งตำราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่มีชื่อว่า ٱรรริสาละห์ อัลมูฟัสสะละฮะฮ์ ลีอะหฺวาล อัลมูอัลลิมีน วัลมูตะอัลลิมีน ٱลฮอวาล ٱลฟัศละะ ลَأحوال (الرسالة المفصلة لأحوال المعلمين و أحكام المعلمين و المتعلمين) ในศตวรรษที่สี่ แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ต่อมาในปลายศตวรรษ ที่หกแห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ได้มีนักคิดที่ชื่อว่าอิมามบรูฮานุดดีน อัลซัรนูญีย์ได้แต่งตำราเกี่ยวกับ การศึกษา ชื่อว่าตะอะลีมุล มูตะอัลลิมีน เตาะริกุตตะอัลลุม (تعليم المتعلم طريق التعلم) (สอนวิธีการเรียน ให้กับผู้เรียน) โดยมีเนื้อหาที่โดดเด่นและน่าสนใจทั้งนี้เพราะเขาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ และวิธีการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์และมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีของนักคิดรุ่น ก่อนๆ

อัลซัรนูญีย์ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดจากนักคิดรุ่นก่อนๆ โดยเฉพาะมุหัมมัดบิน สะหุหนุน ผู้ที่เป็นบุคคลแรกที่ได้เขียนตำราเกี่ยวกับการศึกษาที่นักคิดหลายๆ ท่านได้รับอิทธิพลทาง แนวคิดจากท่านเช่นเดียวกัน เช่น แนวคิดที่เกี่ยวกับการสอนและการเรียนอัลกุรอาน ความเสมอภาค ระหว่างผู้เรียน และคุณสมบัติของผู้สอน ซึ่งในบรรดานักการศึกษาต่างให้ความสำคัญกับหนังสือ เล่มนี้ไม่ว่าจะเป็นชาวอาหรับหรือชาวตะวันตก และตำราเล่มนี้ได้มีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ หนังสือเล่มนี้ได้บรรจุแนวคิดทางการศึกษาที่โดดเด่นพอสรุปได้ดังนี้

1) เสรีภาพทางการศึกษากล่าวคือ ผู้เรียนสามารถที่จะเลือกวิชาที่จะเรียน สามารถ เลือกอาจารย์ผู้สอน และเพื่อน 2) การเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไปสำหรับผู้เริ่มเรียนให้เลือกหนังสือ ที่สามารถอ่านและเข้าใจได้ ด้วยการสอนซ้ำสองรอบแต่ละบท และให้เลือกหนังสือที่เล่มเล็กๆ และ ชัดเจน 3) ให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล 4) การสังเกตและเข้าใจ 5) การทวนซ้ำ

ในแง่หลักสูตรการเรียนการสอน อัลซัรนูญีย์ได้ให้ความสำคัญกับหลักสูตรการ เรียนการสอนโดยได้จำแนกประเภทออกเป็น 2 วิชา คือ วิชาที่เรียกว่า อิลมุลฮาล คือวิชาที่เกี่ยวกับ หลักการศรัทธาและบทบัญญัติอิสลาม ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ อิลมุลอิบาฮาด อิล

มุลมูอามาလာต อิลมุลอัหฺวา ลุลกอหลบ อิลมุลอัคฺลาท ประเภทที่ 2 คือวิชาที่ไม่เกี่ยวกับหลักการศรัทธา และบทบัญญัติอิสลาม

สำหรับเทคนิคและวิธีการเรียนการสอน อัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

“มันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่ต้องมีการทบทวนบทเรียน อภิปราย การตั้งคำถาม และสมควรทั้งสองอย่างนั้น ฟังอย่างเงียบ ระมัดระวังและสมาธิ และพยายามหลีกเลี่ยงจากการโต้แย้งและ โกรธ แท้จริงแล้วการทบทวนและอภิปรายนั้นถือว่าการ ประชุม นั่นคือหนทางในการสกัดเอาออกสิ่งที่ถูกต้อง แท้จริงแล้ว จะบรรลุสิ่งนั้นด้วยการสังเกตและระมัดระวังและการฟัง และจะ ไม่ได้รับด้วยการโกรธและโต้แย้ง” (al-Zarnuji, 1986 : 87)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

“ผู้เรียนควรมีความมุ่งมั่นในการที่จะเข้าใจคำพูดของผู้สอน โดย สังเกตจากคำพูด คิดและทบทวน แท้จริงแล้วการที่ไม่รีบร้อนในการ ที่จะข้ามบทเรียนและด้วยการทบทวนหลายๆ ครั้งและการสังเกต สามารถที่จะรู้และเข้าใจ และไม่ควรที่จะหละหลวมในการที่จะ เข้าใจ” (al-Zarnuji, 1986 : 86)

สังเกตจากคำกล่าวของท่านจะเห็นได้ว่าท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการเรียน การสอนที่หลากหลายและสอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษาปัจจุบันที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) เพื่อที่จะเกิดความเข้าใจ ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวกับการสอนที่โดดเด่นของอัลซัรญูญีย์พอสรุปได้ดังนี้ คือ การอภิปราย การทบทวน การตั้งคำถาม การเข้าใจ การคิด การทวนซ้ำและการสังเกต

แนวคิดทางการศึกษาแต่ละยุคแต่ละสมัย และแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันตาม สภาพแวดล้อมของสังคมในสมัยนั้น และสิ่งทีบุคคลนั้นได้ประสบในชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่ง เสียชีวิต เช่น การศึกษาสภาพชีวิตในวัยต่างๆ การและเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น

สภาพแวดล้อมแต่ละสมัยย่อมมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของนักคิดสมัย นั้นๆ โดยเฉพาะสภาพทางการเมืองและสภาพทางการศึกษา ซึ่งสภาพแวดล้อมในสมัยของท่าน มุหัมมัดสะหฺนูนจะมีความแตกต่างกับสภาพสมัยของอัลซัรญูญีย์อย่างมาก

มุหัมมัดบินสะหฺนูนได้ถือกำเนิดท่ามกลางความเจริญของประเทศสมัยนั้น ไม่ว่าจะ เป็นด้านการเมืองการปกครองและด้านการศึกษา การปกครองประเทศโดยราชวงศ์บัณนิอ์อัมลับซึ่ง

สามารถปกครองเกือบทุกประเทศในทวีปแอฟริกาและได้มีการพิชิตเมืองต่างๆ และในส่วนของ การศึกษานั้น อิมามมาลิกถือว่าเมืองกือยเราะวานเป็นเมืองที่สามของแหล่งการเรียนรู้ศาสนา หลังจากเมืองมะดีนะฮ์และกูฟะฮ์(Maktabah al-Tarbiyah al-Arabiah al-Islamiah li Dualil khalij: 224-223) มัชฮับที่มีการเผยแพร่ในสมัยนั้น คือมัชฮับอิมามมาลิก ซึ่งมุฮัมมัดบินสะหุญุนคือหนึ่งใน บรรดานักปราชญ์ที่ได้มีการเผยแพร่มัชฮับอิมามมาลิกโดยได้รับการเผยแพร่มัชฮับอิมามมาลิกจาก บิดาของตนเอง

บูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์ได้ถือกำเนิดที่เมืองฮัรนูญีย์(al-Qurashi: 1978:312/2) ซึ่ง ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศอัฟกานิสถาน บุคคลแรกที่ได้พิชิตเมืองนี้คืออัล-หัจญัจญ์บินยูสุฟ อัช-ชะกะฟี ด้วยคำสั่งของเคาะลีฟะห์อับดุลมาลิก บิน มรวาน

ชีวประวัติเกี่ยวกับบูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักเท่าไรนัก ถ้าเทียบกับ หนังสือตะลิมุลมุตะอัลลิมเตาะรีกอตตะอัลลุมของท่าน บรรดานักปราชญ์มักจะรู้จักหนังสือของท่านมากกว่า แต่สามารถทราบคุณลักษณะของอัลฮัรนูญีย์ด้วยการสังเกตจากผลงานของท่านจาก หนังสือตะลิมุลมุตะอัลลิม พอสรุปได้ว่า ท่านเป็นนักฟิควะฮ์ที่ยึดถือมัชฮับหะนาฟีโดยสังเกตจาก คำพูดของท่านที่อยู่ในหนังสือ โดยภาพรวมแนวคิดส่วนใหญ่รับมาจากนักฟิควะฮ์ที่มีต้นสังกัดมัชฮับ หะนาฟี ท่านเป็นผู้ที่มีเชื้อสายไม่ใช่ชาวอาหรับและไม่มีแหล่งที่มาที่ชัดเจนยืนยันว่าอัลฮัรนูญีย์ได้ เกิดและได้เสียชีวิตในปีใด นอกจากจะพบในตำราสมัยใหม่ที่ระบุว่า อัลฮัรนูญีย์ได้เสียชีวิตในช่วง ท้ายของศตวรรษที่หกแห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช อัลอะฮฺวานีย์ได้กล่าวในหนังสือ อัตตารีบียะฮ์ฟีล อิตลามว่าอัลฮัรนูญีย์ได้เสียชีวิตในปีที่ 591 ฮิจญ์เราะฮ์ศักราช (Al-Ahwani: 2002: 238) แต่อัลกุรอ ชีย์ได้กล่าวในหนังสืออัลญะวาฮิรว่าอัลฮัรนูญีย์อยู่ในระดับตอเบาอสุ นุอฺมาน อิบน์ อีรอ ฮิมอัลฮัรนูญีย์ ที่เสียชีวิตในปีที่ 640 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ฉะนั้นสรุปว่าอัลฮัรนูญีย์มีชีวิตอยู่ ในช่วงปลายของศตวรรษที่หกและช่วงต้นของศตวรรษที่เจ็ด

อัลฮัรนูญีย์ก็เหมือนกับคนอื่นๆที่มีแนวคิดทางการศึกษาซึ่งได้รับอิทธิพลจาก สภาพการเมืองการปกครองและการศึกษาสมัยนั้น ถือว่าสมัยที่มีความขัดแย้งทางการเมืองและมีความแตกแยกอย่างมากจนกระทั่งถึงขั้นแบ่งอาณาเขตการปกครองของรัฐอิสลามสมัยนั้น ตามฝ่าย ตามมีอิทธิพลไม่แพ้กัน ในขณะที่เดียวกันมีการเจริญเติบโตด้านวัตถุและความเจริญก้าวหน้าด้าน การศึกษาแถมยังสามารถผลิตนักปราชญ์ที่ความเชี่ยวชาญเกือบทุกแขนงวิชา ในช่วงการปั่นป่วน

³ คืออัล-หัจญัจญ์บินยูสุฟอัช-ชะกะฟีคืออะบูมุฮัมมัด อัล-หัจญัจญ์บินยูสุฟบินอัล-หะกัมบิโนอะบิอุกัยด บินมัสอูดบินอามิรบินมุทออบบินมาลิกบินกะอับบิโนอัมรูนบินสะอูดบินเอาฟุบบินชะกีฟอัช-ชะกะฟีเกิดที่เมืองเตาะ อีฟในปี ฮ.ศ.ที่ 41 เป็นแม่ทัพในสมัยการปกครองอับดุลมาลิกบินมรวาน เสียชีวิต ใน ฮ.ศ.ที่ 95ด้วยโรคมะเร็งใน กระเพาะอาหาร

ทางการเมืองของรัฐอิสลามในขณะนั้นเนื่องจากการสู้รบทั้งในและนอกประเทศได้มีความเจริญก้าวหน้าด้านการศึกษาโดยเฉพาะในช่วงสมัยการปกครองของอัสสลญุกีย⁴ ซึ่งมีการก่อสร้างสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นมัธยม โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ และเช่นเดียวกันในช่วงการปกครองรัฐอิสลามโดยราชวงศ์อัลอัยยูบีย⁵ ที่ใช้เวลาในการปกครองตั้งแต่ปี 546 -647 ฮ.ศ. ได้มีความก้าวหน้าด้านการศึกษามากกว่าสมัยการปกครองของอัสสลญุกีย⁴ โดยได้มีการสร้างสถานศึกษาและมีการขยายหลักสูตรการเรียนการสอนอีกด้วย

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ และมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและความมั่นคง โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมวิทยา ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนที่มีสาเหตุมาจากความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง รวมทั้ง ความรู้สึกแตกต่างกันด้านศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงมีโครงสร้างทางสังคมอันประกอบด้วยเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการที่ชาวมุสลิมมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองเห็นว่า ชนกลุ่มนี้มีปัญหาเฉพาะต้องใช้นโยบายพิเศษในการปกครอง(อารง สุทธศาสตร์, 2535 : 133)

ดังนั้น การกำหนดนโยบายด้านการศึกษารัฐจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพล และอำนาจทางการเมือง เพราะการศึกษาเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคม และแต่ละระบบสังคมประกอบไปด้วยโครงสร้างทางอำนาจและค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างแนวทางปรัชญา และแผนการจัดการศึกษา ตลอดจนหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุญุน และแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดิน อัลซันญูญีย์และการนำแนวคิดทางการศึกษามาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพราะแนวคิดของ

⁴อัสสลญุกีย(seljuk)คือรัฐหนึ่งที่มีความแข็งแกร่งทางการปกครองในสมัยก่อนซึ่งได้ปกครอง หลายประเทศ เช่น อิหร่าน อิรัก ซีเรีย และเอเชียไมเนอร์ ได้ปกครองในปี ค.ศ.1038-1157

⁵ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ อัลอัยยูบีย คือ สอลาสุดดิน อัลอัยยูบีย หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่า ซาลาดิน มีชื่อภาษาอาหรับเต็มว่า สอลาสุดดิน ยูซุฟ อิบน์อัยยูบ บางครั้งก็ถูกเรียกว่า อัลมาลิก อัลนาศิร สอลาสุดดิน ยูซุฟ เกิดเมื่อ ค.ศ.1137 ในตำบลติกริต (ปัจจุบันอยู่ในอิรัก) และเสียชีวิตในวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1193 ที่เมืองดามัสกัส เป็นหนึ่งในบรรดาผู้ปกครองมุสลิมผู้มีชื่อเสียงที่สุดและเป็นสุลต่านมุสลิมผู้ปกครองอียิปต์ซีเรียเยเมนและปาเลสไตน์ ในสงครามต่อต้านการรุกรานของนักรบครูเสด สอลาสุดดินประสบความสำเร็จในขั้นสุดท้ายด้วยการยึดเมืองเยรูซาเลมกลับคืนมาได้ในวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ. 1187 ซึ่งทำให้การยึดครองของพวกเขาแฟรงค์เป็นเวลา 88 ปีต้องสิ้นสุดลง

ทั้งสองนักคิดดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับสององค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้หรือการศึกษานั้น คือผู้สอนและผู้เรียนซึ่ง มุหัมมัด บิน สะหุณุนจะเน้นหนักในเรื่องของผู้สอน และอัลซัรญูญีย์จะเน้นหนักในเรื่องผู้เรียน

1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่ครอบคลุมเนื้อหาในทุกๆด้านของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อัลกุรอานจึงเพียบพร้อมด้วยอายะฮ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้า

จากการทบทวนอายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านต่างๆจึงพบว่า มีอายะฮ์อัลกุรอานจำนวนมากมายได้กล่าวถึงการศึกษาในด้านต่างๆดังนี้

1. ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾ (محمد: 19)

ความว่า “ฉะนั้นพึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด(ที่ถูกกราบไหว้โดยเทียงแท้) นอกจากอัลลอฮ์และจงขอกภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อบรรดาผู้ศรัทธาชายและบรรดาผู้ศรัทธาหญิง”

(มุหัมมัด :19)

อัลลอฮ์ﷻได้กำชับท่านนบีﷺ ให้รู้ถึงเป้าหมายอันสูงสุดของการดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ คือ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่สมควรได้รับการเคารพภักดีนอกจากอัลลอฮ์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป้าหมายอันสูงสุดของการศึกษาในอิสลามคือการศึกษาที่สามารถเข้าถึงและรู้จักพระองค์อัลลอฮ์

อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

ความว่า “บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาฏีร : 28)

อิหม่ามอัลญะบารีได้กล่าวในตัฟซีรของท่านว่า “แท้จริงผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ที่แท้จริงคือ บรรดาอุลามอู เพราะพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่รู้ดีในเรื่องของบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนและเนรคุณต่ออัลลอฮ์และเช่นเดียวเป็นผู้ที่รู้ดีในเรื่องของผลตอบแทนสำหรับผู้ที่ดีต่ออัลลอฮ์” (al-Tabari:2000:20/462)

จากอายะฮ์อัลกุรอานดังกล่าวเราสังเกตเห็นได้ว่า ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ที่แท้จริงในบรรดาปวงบ่าวของพระองค์ นั่นก็คือ อุลามอู คือผู้ที่มีความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษาในอายะฮ์นี้ก็คือ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ และความยำเกรงต่ออัลลอฮ์

2. หลักสูตร

อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ

ءَايَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ

قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾

ความว่า “พระองค์ (อัลลอฮ์) คือผู้ทรงส่งรอสูลคนหนึ่งไปในหมู่ผู้ไม่รู้หนังสือจากพวกเขาเองเพื่อสาธยายอายะฮ์ต่างๆของพระองค์แก่พวกเขาและขัดเกลาพวกเขาให้บริสุทธิ์และสอนคัมภีร์และฮิกมะฮ์แก่พวกเขาและแม้ว่าก่อนหน้านี้พวกเขาอยู่ในการหลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม”

(อัลญุมอะฮ์ : 2)

อิบนุกะษีร ได้อรรถาธิบายอายะฮ์นี้ว่า ในอายะฮ์นี้ถือว่าการตอบรับของอัลลอฮ์ จากการขอคุดอูของท่านอิบรอฮีมุลเคาะลีล ซึ่งท่านได้ขอให้พระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดประทาน ให้กับชาวมักกะฮ์ซึ่งในปีที่มีภาระหน้าที่ในการสาธยายอายะฮ์ต่างๆของพระองค์แก่พวกเขา และขัด เกลาพวกเขาให้บริสุทธิ์ และสอนคัมภีร์และฮิกมะฮ์แก่พวกเขา และแล้วอัลลอฮ์ก็ได้ประทานให้กับ พวกเขาซึ่งในปีที่มาพร้อมด้วยศาสนบัญญัติที่สมบูรณ์ ครบถ้วน(Ibn Kthir,1999:116)

อัลลอฮ์ตรัสอีกว่า

﴿وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

ความว่า “และสิ่งที่ท่านเราะซูลของพวกเจ้าได้นำมาจงรับมันไว้ และ สิ่งที่ท่านเราะซูลของพวกเจ้าห้ามจงละทิ้งมันเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเข้มงวดในการลงโทษ”

(อัลหัจร : 7)

3. กระบวนการเรียนการสอน

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า“ดังนั้น สួเจ้าจงถามผู้รู้ หากสួเจ้าไม่รู้”

(อันนะหฺล : 43)

บรรดาอุลามาอได้มีมติเอกฉันท์ว่า อายะฮ์นี้ ใช้ให้ผู้ที่ไม่รู้หุกุมและหลักฐานของ มัน ทำการตามผู้ที่มีความรู้กับสิ่งดังกล่าว และบรรดาอุลามาออุซูลฟิเกห์ทั่วไปก็ยึดอายะฮ์นี้เป็น หลักฐานว่า จำเป็นบนคนเอาจวมทั่วไปต้องศกฺกิตตามผู้รู้ที่เป็นมัจญตะฮิด(al.Uthaimin,2000:49/14)

4. ผู้สอนและผู้เรียน

อัลกุรอานได้พูดถึงผู้สอนและผู้เรียนในหลายๆอายะฮ์ ดังนี้

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا كَانِ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾

ความว่า “ไม่บังควรที่บรรดาผู้ศรัทธาจะออกไปสู้รบทั้งหมด ทำไม่แต่ละกลุ่มในหมู่พวกเขาจึงไม่ออกไป เพื่อหาความเข้าใจในศาสนา และเพื่อจะได้ตักเตือนหมู่คณะของพวกเขา เมื่อพวกเขาได้กลับมายังหมู่คณะของพวกเขา โดยหวังว่าหมู่คณะของพวกเขาจะได้อะระมัดระวัง”

(อัลเตาบะห์ : 122)

อัลลอฮ์ตรัสอีกว่า

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَسَئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า “และเราได้ส่งผู้ใดมาก่อนหน้าเจ้า นอกจากเป็นผู้ชายที่เราได้วะฮีย์แก่พวกเขา ดังนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้ หากพวกเจ้าไม่รู้”

(อัน.นะหฺลฺ :43)

อัลลอฮ์ตรัสอีกว่า

﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾

ความว่า “และทรงสอนเจ้าในสิ่งที่เจ้าไม่เคยรู้มาก่อนและความโปรดปรานของอัลลอฮ์ต่อเจ้านี้มหาศาลนัก”

(อันนิสาอฺ :113)

อัลลอฮฺตรัสอีกว่า

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ
قَابِمْ بِالْقِسْطِ ۗ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

ความว่า“อัลลอฮฺทรงยืนยันว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดแล้วนอกจากพระองค์ บรรดาเทวทูตและบรรดาผู้มีความรู้(ที่ต่างยืนยันดังกล่าวเช่นกัน)ว่าไม่มีผู้สมควรได้รับการเคารพสักการะใด ๆ นอกจากพระองค์ผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณเท่านั้น”

(อาลิอิมรอน :18)

อัลลอฮฺตรัสอีกว่า

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾

ความว่า“จงกล่าวเถิดว่าผู้ที่มีความรู้กับผู้ที่ไม่มีความรู้นั้นเท่าเทียมกันกระนั้นหรือแท้จริงบรรดาผู้สติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ”

(อิซซุมร์:9)

1.2.2 อัลหะดีษที่เกี่ยวข้อง

1.ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา

จากการทบทวนอัลหะดีษที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งมีจำนวนมากหมายที่ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการศึกษาดังนี้

จากท่านอิบนุอุมร์จากท่านนบีﷺได้กล่าวว่า

((عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من طلب العلم ليماري به السفهاء أو ليباهي به العلماء أو ليصرف وجوه الناس إليه فهو في النار))

ความว่า “รายงานจากอิบนุอุมร์ จากท่านนบีﷺ กล่าวว่า “ ผู้ใดแสวงหาความรู้ เพื่อได้เถียงเอาชนะกับบรรดาคนไม่รู้ หรือ เพื่อโอ้อวดภูมิปัญญาต่อบรรดาผู้รู้ หรือ เพื่อต้องการเป็นจุดเด่นให้ผู้คนสนใจเขา ดังนั้นเขาจะอยู่ในนรก”

(Ibn Majah,2009 :253)

ในหะดีษบทนี้ท่านนบีﷺได้ให้ข้อตักเตือนและข้อระมัดระวังสำหรับผู้แสวงหาความรู้ที่มีเป้าหมายหรือได้ตั้งเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ เช่น เพื่อได้เถียงเอาชนะกับบรรดาคนไม่รู้ หรือ เพื่อโอ้อวดภูมิปัญญาต่อบรรดาผู้รู้ หรือ เพื่อต้องการเป็นจุดเด่นให้ผู้คนสนใจ ด้วยการเข้าไปอยู่ในไฟนรกของอัลลอฮ์ﷻ ดังนั้นเป้าหมายในการแสวงหาความรู้ในอิสลาม คือ เพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ﷻ

((عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوى فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه))

ความว่า รายงานจากท่านอุมร์ อิบนุลคอตตอบ รอดิยัลลอฮ์อันฮุ กล่าว ว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า “แท้จริงกิจการงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและแท้จริงสำหรับทุกคนนั้น เขาจะได้รับในสิ่งที่เขาได้ตั้งเจตนาไว้ ดังนั้นผู้ใดที่การอพยพของเขา(มีเจตนา)เพื่ออัลลอฮ์และศาสนทูต(รอซูล)ของพระองค์ก็ถือว่าการอพยพของเขานั้นมีขึ้นเพื่ออัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์(เพื่อแสวงหาความพอพระทัยจากอัลลอฮ์)และผู้ใดที่การอพยพของเขาเพื่อโลกนี้(ทรัพย์สินเงินทองหรือเพื่อความสุขทางโลกเพียงอย่างเดียว

เดียว)หรือเพื่อสตรีที่เขาต้องการ จะสมรสด้วย ดังนั้นการอพยพ
ของเขานั้นจึงนำไปสู่สิ่งที่เขาตั้งใจเป้าหมายเอาไว้

(al-Bukhari,1986:6467,Muslim,1996:3537)

2. หลักสูตรการเรียนการสอน

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการ
ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ท่านนบีﷺ ได้กล่าวในหลายๆ
หะดีษที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน ดังนี้

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((خيركم من تعلم القرآن وعلمه))

ความว่า “คนที่ดีเลิศในจำนวนพวกท่านคือ คนที่เรียนรู้อัลกุรอาน
และสอนกุรอาน”

(al.Bukhari,1986:4739)

สังเกตจากหะดีษของท่านนบีﷺ ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วิชาที่มีเกียรติและที่ได้ผล
บุญมากที่สุด ในการเรียนการสอนในอิสลาม นั่นก็คือวิชาอัลกุรอาน เพราะอัลกุรอานเป็นคำตรัส
ของพระองค์อัลลอฮ์ แต่อย่างไรก็ตามอิสลามไม่ปฏิเสธในแขนงวิชาอื่นๆที่มนุษย์ทุกคนได้รับ
ประโยชน์จากการศึกษาหาความรู้และเป็นหนทางในการที่จะรู้จักพระองค์อัลลอฮ์

รายงานจากมุอาซบิณญะบัลได้กล่าวว่า

((عن معاذ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما بعثه إلى اليمن قال
له : كيف تقضي إذا عرض لك قضاء ؟ قال : أقضي بكتاب الله ,
قال : فإن لم تجد في كتاب الله ؟ قال : فبسنة رسول الله , قال :
فإن لم تجد في سنة رسول الله , ولا في كتاب الله ؟ قال : أجتهد
رأبي , ولا آلو , فضرب رسول الله صلى الله عليه وسلم صدره ,
وقال : الحمد لله الذي وفق رسول رسول الله لما يرضي رسول الله))

ความว่า “จากมูอาซว่า” ในขณะที่ท่านนบี ﷺ ได้ส่งมูอาซไปยังเยเมน ท่านเราะซูลกล่าวว่า “ท่านจะตัดสินใจอย่างไรหากมีคดีหนึ่งเกิดขึ้นกับท่าน ?” เขากล่าวว่า “ฉันจะตัดสินด้วยกับสิ่งที่อยู่ในกิตาบลุดลอฮ์” ท่านเราะซูลลุลเลาะฮ์กล่าวว่า “หากไม่มีระบุไว้ในกิตาบลุดลอฮ์ล่ะ?” เขากล่าวว่า “ก็ด้วยชุนนะฮ์ของเราเราะซูลลุลเลาะฮ์ ﷺ” ท่านนบีกล่าวว่า “หากไม่มีระบุไว้ในชุนนะฮ์ของเราเราะซูลลุลเลาะฮ์ล่ะ?” เขาตอบว่า “นั่นก็จะทำการวินิจฉัยกับความเห็นของฉัน โดยฉันจะไม่ทำให้บกพร่อง” ดังนั้น ท่านเราะซูลลุลเลาะฮ์ ﷺ ก็ได้บอกของมูอาซ แล้วกล่าวว่า การสรรเสริญเป็นอภิสถิรซ์ของอัลเลาะฮ์ผู้ทรงชี้นำทูตของเราเราะซูลลุลเลาะฮ์ให้กับสิ่งที่ทำให้เราะซูลลุดลอฮ์พอใจ”

(Abu Dawud, 1969:3594)

3. กระบวนการเรียนการสอน

จากการทบทวนหลักฐานอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ในหลายๆ ดั้วพบที่ ได้พบว่า อิสลาม ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนนั้น ได้มาซึ่งความรู้ อย่างง่ายดาย และรวดเร็วขึ้น ท่านนบี ﷺ ได้ใช้กระบวนการเรียนการสอน ในหลายๆ สถานการณ์ ดังเช่น ในหะดีษที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((عن أبي هريرة قال : كان النبي صلى الله عليه و سلم بارزا يوما للناس فأتاه جبريل فقال ما الإيمان ؟ قال (أن تؤمن بالله وملائكته وبلقائه ورسله وتؤمن بالبعث) . قال ما الإسلام ؟ قال (الإسلام أن تعبد الله ولا تشرك به وتقيم الصلاة وتؤدي الزكاة المفروضة وتصوم رمضان) . قال ما الإحسان ؟ قال (أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك) . قال متى الساعة ؟ قال (ما المسؤول عنها بأعلم من السائل وسأخبرك عن أشراطها إذا ولدت الأمة ربها وإذا تطاول رعاة الإبل البهم في البنيان في خمس لا يعلمهن إلا الله) . ثم تلا النبي صلى الله عليه و سلم { إن الله عنده علم الساعة } الآية

ثم أدبر فقال (ردوه) فلم يروا شيئاً فقال (هذا جبريل جاء يعلم
الناس دينهم))

ความว่า : จากท่านอบูสุรอรเราะห์รายงานว่า :ขณะที่ท่านเราะสู
ลุลลอฮฺ ﷺ ปราบกฏตัวต่อสาธารณะในวันหนึ่งได้มีชายผู้หนึ่งมาหา
ท่านโดยกล่าวว่าโอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ อัลอิหม่านคืออะไร
ท่านตอบว่าเป็นการที่ท่านต้องศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮฺ มะลาอิ
กะห์ของพระองค์, คัมภีร์ของพระองค์, และการพบกับพระองค์(วัน
แห่งการสอบสวนและตัดสิน)บรรดาศาสนทูตของพระองค์, และ
การที่ท่านต้องศรัทธาต่อการฟื้นคืนชีพในวันอาคิเราะห์ เขากล่าว
ว่า โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ อัลอิสลามคืออะไรท่านตอบว่า
อัลอิสลามก็คือ การที่ท่านสักการะต่อพระองค์อัลลอฮฺโดยไม่มีภาคี
ใดๆกับพระองค์, และการดำรงละหมาดที่ถูกต้องไว้, การจ่ายซะ
กาตที่ถูกต้องไว้, และการถือศีลอดเดือนรอมฎอน เขากล่าวว่า
โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ อัลอิหฺซาน คืออะไร ท่านตอบว่า คือ
การที่ท่านสักการะต่อพระองค์อัลลอฮฺประหนึ่งว่าท่านได้เห็น
พระองค์หากแต่ท่านมิได้เห็นพระองค์แต่พระองค์ทรงเห็นท่าน
เขากล่าวว่า โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ กาลอวसानจะเกิดขึ้น
เมื่อไหร่ ท่านตอบว่า หากว่าผู้ถูกถามจะรู้ดีไปกว่าผู้ถามอย่างไรก็
ตามนั้นจะบอกถึงสัญญาณต่างๆของมันให้ทราบคือเมื่อนางทาส
คลอดผู้เป็นนายของนางออกมา นี่แหละคือหนึ่งในสัญญาณของ
มัน และเมื่อผู้ไม่มีอารมณ์สามเฒ่า ผู้มีแต่เท้าเปล่า ได้เป็นนายคน นี้
ก็เป็นอีกสัญญาณหนึ่งของมัน และเมื่อชาวชนบทที่ดื้อนฝูงแกะได้
แข่งขันกันสร้างอาคารสูง นี่ก็เป็นอีกสัญญาณหนึ่งของมันแต่ยังมี
อีกห้าประการซึ่ง ไม่มีผู้ใคร่รู้ได้นอกจากพระองค์อัลลอฮฺ หลังจาก
นั้น ท่านรอซูลุลลอฮฺ ﷺ ก็อ้อลลอฮฺอูลัยฮิวัซซัลลิม ก็ได้อ่าน (อัล
กุรอาน) “ แท้จริง ณ พระองค์อัลลอฮ์นั้น มีความรู้เรื่องกาลอวसान
พระองค์ทรงทำให้ฝนหลังลงมาจากฟากฟ้าและพระองค์ทรงรู้ดีถึง
สิ่งที่มืออยู่ในมดลูกไม่มีผู้ใคร่รู้ถึงสิ่งที่เขาจะได้รับในวันรุ่งขึ้น และ
ไม่มีผู้ใคร่รู้ว่าเขาจะเสียชีวิต ณ.แผ่นดินใด แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ผู้

ทรงรอบรู้อย่างถึถ้วน”เขา(อบูสุร็อยเราะหฺ) กล่าวว่า หลังจากนั้นชายผู้ถามก็กลับไป ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ จึงได้กล่าวว่า พวกเจ้าจงไปตามชายผู้นั้นกลับมาหาฉัน พวกเขาจึงไปตามหาแต่ไม่พบร่องรอยของเขาเลย ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ คือนักคิดที่เฉลียวฉลาดด้วยอิวัชะลัล์มได้กล่าวว่า เขาคือญิบรีล ที่มาเพื่อสอนผู้คนในเรื่องศาสนาของพวกเขา

(Muslim,1996:50)

ในหะดีษบทนี้ท่านญิบรีลใช้เทคนิคและวิธีการสอนแบบถามตอบ ซึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ เกี่ยวกับสิ่งสำคัญตามลำดับนั้นคือ อิมาน อิสลาม และอิหฺसान ซึ่งโดยปกติแล้ววิธีการสอนแบบ ถาม.ตอบ (Question.Answer Method) มีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อวัดผลการสอน
2. เพื่อทบทวนเนื้อหาต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว
3. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจโดยมีส่วนร่วมในการที่จะตอบคำถาม
4. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักฟังและคิดตามด้วยเหตุและผล
5. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเรียงลำดับชั้นความคิด
6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปบทเรียนได้

จากท่านอบูสุร็อยเราะหฺ ﷺ ได้เล่าว่า:ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้ถามเสาะหาบะฮฺว่า

((أتدرون من المفلس؟ قالوا : المفلس فينا يا رسول الله من لا درهم له ولا متاع ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : المفلس من أمتي من يأتي يوم القيامة بصلاته وصيامه وزكاته ، ويأتي قد شتم هذا وقذف هذا ، وأكل مال هذا ، وسفك دم هذا ، وضرب هذا فيقتصد فيقتصد هذا من حسناته ، وهذا من حسناته ، فإن فنيت حسناته قبل أن يقبض ما عليه من الخطايا أخذ من خطاياهم فطرح عليه ثم طرح في النار))

ความว่า: พวกท่านรู้ไหม ว่า ใครคือ บุคคลล้มละลาย? พวกเขาตอบว่า "บุคคลล้มละลายในหมู่พวกเรา คือ ผู้ที่ไม่มีเงิน และไม่มีทรัพย์สิน แล้วท่านเราะฮ์ตุลลอฮฺ ﷺ ก็กล่าวว่า "แท้จริง บุคคลล้มละลายจากอุมมะฮ์ของฉันคือผู้ที่มาในวันกิยามะฮ์ด้วยการละหมาดการถือศีลอดและ การจ่ายซะกาตและเขามาโดยที่เขาเคยคิดว่าคนนี้เคยกล่าวหาคนนี้ เคยกินทรัพย์สินคนนี้ เคยนองเลือดกับคนนี้และเคยทุบตีคนนี้แล้วบรรดาความดีของเขาถูกนำมาให้คนนี้แล้วถ้าบรรดาความดีของเขาหมดก่อนที่จะถูกชดใช้จากความผิดต่าง ๆ แล้ว ความผิดของพวกเขา (คนที่เขาทำไม่ดีไว้) ก็ถูกเอามาแล้วโยนให้เขาผู้นั้นรับภาระหลังจากนั้นเขาก็ถูกโยนลง ในนรก"

(Muslim,1996 :6744)

ในหะดีษบทนี้ท่านนบีใช้วิธีการสอนแบบถามตอบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เสาะหาเบาะฮ์เกิดความสนใจและมีส่วนร่วมในการที่จะตอบคำถาม โดยท่านนบี ﷺ จะบอกสิ่งที่เสาะหาเบาะฮ์ยังไม่รู้ในสิ่งที่ท่านจะกล่าว โดยถามว่า พวกท่านรู้ไหม ว่า ใครคือ บุคคลล้มละลาย เป็นคำถามที่ผู้คนมักจะตอบว่า บุคคลล้มละลาย คือ ผู้ที่ไม่มีเงิน และไม่มีทรัพย์สิน แต่ท่านนบี ﷺ ได้ตอบในมุมมองของอิสลามคือผู้ที่มาในวันกิยามะฮ์ ด้วยการละหมาด การถือศีลอดและการจ่ายซะกาต และเขามา โดยที่เขาเคยคิดว่าคนนี้ เคยกล่าวหาคนนี้ เคยกินทรัพย์สินคนนี้ เคยนองเลือดกับคนนี้ และเคยทุบตีคนนี้ แล้วบรรดาความดีของเขาถูกนำมาให้คนนี้ แล้วถ้าบรรดาความดีของเขาหมดก่อนที่จะถูกชดใช้จากความผิดต่าง ๆ แล้ว ความผิดของพวกเขา(คนที่เขาทำไม่ดีไว้)ก็ถูกเอามาแล้วโยนให้เขาผู้นั้นรับภาระหลังจากนั้นเขาก็ถูกโยนลง ในนรก

ท่านอะบูฮุร็อยเราะฮ์ رضي الله عنه ได้รายงานว่ามีเสาะหาเบาะฮ์คนหนึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า

((عن أبيه عن أبي هريرة : أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال أتدرون ما الغيبة؟ قالوا الله ورسوله أعلم قال ذكرك أخاك بما يكره قيل أفرأيت إن كان في أخي ما أقول؟ قال إن كان فيه ما تقول فقد اغتبتته وإن لم يكن فيه فقد بهتته))

ความว่า “รายงานจากท่านอบีสุร็อยเราะฮฺโดยได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า พวกเจ้าทราบไหมว่า การนินทาคืออะไร? เสาะหาบะฮฺตอบว่าอัลลอฮฺและเราะซูลทรงรู้ดี ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า การที่ท่านพูดถึงพี่น้องของท่านในเรื่องที่เขาไม่ชอบ เสาะหาบะฮฺบางท่านได้ถามต่อว่า ถ้าหากว่าเรื่องที่ฉันพูดถึงนั้นเป็นเรื่องจริงล่ะ ท่านจะว่าเช่นไร ท่านนบี ﷺ ตอบว่า ถ้าหากว่าสิ่งที่ท่านพูดถึงเป็นเรื่องจริงนั้นก็หมายความว่าท่านได้นินทาเขาแล้ว และถ้าหากว่าสิ่งที่ท่านพูดถึงนั้นเป็นเรื่องไม่จริง ก็หมายความว่าท่านได้ปรีกปรีาเขา”

(Muslim,1996 :70)

มีรายงานจากอับดุลลอฮฺบินมัศอูดได้กล่าวว่า

((عن عبد الله بن مسعود قال: خط لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم خطا ثم قال: هذا سبيل الله، ثم خطّ خطوطا عن يمينه وعن شماله ثم قال: هذه سبل، قال: يزيد متفرقة على كل سبيل منها شيطان يدعو إليه ثم قرأ (إن هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله) (رواه أحمد، رقم الحديث: 3928)

ความว่า “จากอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด เล่าว่า : “ท่านนบี ﷺ ได้ขีดเส้นหนึ่งเส้นให้พวกเรา หลังจากนั้นท่านกล่าวว่า “นี่คือแนวทางของอัลลอฮฺ” หลังจากนั้นท่านได้ขีดอีกเส้นอีกหลายๆ เส้นจากทางขวาของท่าน และทางซ้ายของท่าน หลังจากนั้นท่านก็กล่าวว่า “นี่คือแนวทางที่หลากหลาย” ท่านก็กล่าวต่อไปว่ามันจะเพิ่มขึ้นบนทุกๆ เส้นทางที่หลากหลายนั้นมีชัยฎอนที่คอยเชิญชวนไปกับมัน หลังจากนั้นท่านนบี ﷺ ก็ได้อ่านอายะฮฺอัลกุรอานความว่า “และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรงพวกเจ้าจงปฏิบัติตามมันเถิด และอย่าปฏิบัติตามหลายทาง เพราะมันจะทำให้พวกเจ้าแยกออกจากทางของพระองค์”

(Ahmad,1995 : 3924)

4. ผู้สอนและผู้เรียน

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยกำชับให้มุสลิมทุกคนศึกษาหาความรู้ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวในหะดีษบทหนึ่งว่า

((الدنيا ملعونة وملعون من فيها إلا ذكر الله وما والاه أو علم أو متعلم)) رواه الترمذي: 2322

“ ดุนยานี้ถูกสาปแช่ง ถูกสาปแช่งทุกสิ่งทุกอย่างยกเว้นสิ่งที่รำลึกถึงอัลลอฮ์ และสิ่งกระทำให้รำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ และผู้สอนและผู้เรียน”

(al-Tirmidhi, 1975 : 2322)

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم إن الله وملائكته وأهل السموات والأرض حتى النملة في جحرها وحتى الحوت ليصلون على معلم الناس الخير))

ความว่า“ความประเสริฐของผู้มีความรู้เหนือคนทำอิบาดะฮ์นั้น เปรียบเสมือนความประเสริฐของฉันเหนือพวกท่าน แท้จริงอัลลอฮ์ บรรดาอัครทูตและผู้ที่อยู่ในชั้นฟ้าและผืนแผ่นดินแม้กระทั่งมดที่อยู่ในรูหรือปลานั้นต่างสวดต่อผู้ที่สอนความดีแก่ผู้คน”

(al-Tirmidhi, 1975:2901)

((العلماء هم ورثة الأنبياء، إن الأنبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما، إنما ورثوا العلم، فمن أخذ به، فقد أخذ بحظ وافر))

ความว่า“บรรดาอูลามานั้นคือผู้สืบทอดของบรรดานบี แท้จริงบรรดานบีไม่ได้ทิ้งเงินทองเอาไว้ ทว่าพวกท่านได้ทิ้งไว้ซึ่งความรู้ ดังนั้นผู้ใดที่ได้มันไปเขาผู้นั้นได้รับความดีอันมากมายไปแล้ว”

(Ibn Majah, 2009:228)

ท่านนบีﷺได้กล่าวอีกว่า

((الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذكر الله وما والاه وعالمًا أو متعلمًا))

ความว่า“ดูนยานี้ถูกสาปแช่ง ถูกสาปแช่งทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในดูน
ขยายกเว้น การรำลึกถึงอัลลอฮ์และสิ่งที่ทำให้รำลึกถึงพระองค์ และ
ผู้รู้และผู้เรียน”(al.Tirmidhi:2495)

รายงานจากท่านอิบนุอับบาส رضي الله عنه

((عن ابن عباس قال كان رسول الله . صلى الله عليه وسلم . أجود
الناس بالخير وكان أجود ما يكون في شهر رمضان إن جبريل عليه
السلام كان يلقاه في كل سنة في رمضان حتى ينسلخ فيعرض عليه
رسول الله . صلى الله عليه وسلم . القرآن فإذا لقيه جبريل كان رسول
الله . صلى الله عليه وسلم . أجود بالخير من الريح المرسلة))

ความว่า จากท่านอิบนุอับบาสได้กล่าววว่า ท่านเราะซูลุลลอฮ์
คือลัลลลอฮ์อะลัยฮิวะสัลลัม เป็นบุคคลที่ใจบุญที่สุดในบรรดา
มนุษย์ทั้งหลาย และท่านจะทำความดีมากที่สุดในเดือนเราะ
มะฎอน โดยเฉพาะเมื่อยามที่ท่านมะลาอิกะฮ์ญิบรีลได้มาหาท่าน
ในทุกๆ คืนของเดือนเราะมะฎอน และทั้งสองก็จะศึกษาอัลกุรอาน
ด้วยกัน

(Muslim,1996:6149)

คำว่า มุดาเราะฮะฮ์ในภาษาอาหรับมีความหมายเหมือนกับคำว่า มุฟาอะละฮ์ คือ
ทั้งสองฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน
ท่านนบีﷺได้กล่าวอีกว่า

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم :
((من جاء مسجدي هذا لم يأته إلا لخير يتعلمه أو يعلمه فهو في منزلة

المجاهد في سبيل الله ، ومن جاءه لغير ذلك فهو بمنزلة الرجل ينظر إلى
متاع غيره)) [أخرجه ابن ماجه (227)

ท่านรอซูลุลลอฮ์ คือลัลลลอฮุอะลยฮิวะสัลลัม กล่าวว่า (ผู้ใด
มามัสญิดของฉันแห่งนี้เขาไม่ได้มาที่นี่เพื่ออื่นใด นอกจากเพื่อ
ความดี ซึ่งเขาได้เรียนหรือได้สอนมัน ดังนั้นเขาคือผู้อยู่ในฐานะผู้
ที่ค้ำประกันต่อสู้อยู่ในวิถีทางของอัลลอฮ์ และผู้ใดมาเพื่ออื่นจากนั้น เขา
คือผู้ที่อยู่ในฐานะชายคนหนึ่งที่ยอมดูเครื่องประดับของผู้อื่น”

(Ibn Majah,2009:227)

((لا حسد إلا في اثنتين رجل آتاه الله مالا فسلط على هلكته في
الحق ، ورجل آتاه الله الحكمة فهو يقضي بها ويعلمها)) .

ความว่า “ ห้ามอิจฉานอกจากต่อบุคคล 2 ประเภท คือ บุคคล
ที่อัลลอฮ์ให้เขาได้รับอัลกุรอานแล้วเขาได้ยืนอยู่กับมันทั้งกลางวัน
และกลางคืน และต่อบุคคลที่อัลลอฮ์ประทานทรัพย์สินมากมายแก่
เขาแล้วเขาได้ใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ทั้งกลางวันและ
กลางคืน

(al.Bukhari,1986 :1343, Muslim,1996 :1933)

((من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين)) .

ความว่า “ผู้ใดที่อัลลอฮ์ประสงค์ให้ความดีกับเขา อัลลอฮ์ให้เขาผู้
นั้นเข้าใจในศาสนาของพระองค์”

(al.Tirmidhi,1975 : 2645)

1.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2.3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของมุหัมมัดบินสะหุญุนพอสรูปดังนี้

นุรอับดุลอะมีร์ ชัมสุคดิน(1985) ได้กล่าวถึงบางส่วนของแนวคิดการศึกษาของ
มุหัมมัดบินสะหุญุนในหนังสือ (al-Fikr al-Tarbawi inda Ibn Sahnun wal Qabisi) โดยได้แบ่ง
หนังสือออกเป็นสามบท บทแรกเกี่ยวกับนิยามและประวัติความเป็นมาของฟิกฮ์ บทที่สองเกี่ยวกับ

ประวัติของมุฮัมมัดบินสะหุณุนและอัลกอบิสีห์ และได้กล่าวถึงสภาพทางศาสนาและการศึกษาสมัยนั้นพร้อมได้กล่าวถึงการแพร่ขยายของทัศนะอิมามมาลิกในมัฆริบและในทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา บทที่สามได้กล่าวถึงบางส่วนของแนวคิดการศึกษาของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณุน ในบทนี้ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของความรู้และนักปราชญ์ และได้กล่าวถึงหน้าที่และมารยาทของผู้เรียน มารยาทในการลบบโองการของอัลลอฮ์ การสั่งใช้ให้ละหมาดและอายุที่เหมาะสมในการเริ่มละหมาด มารยาทในการอ่านอัลกุรอาน คำตอบแทนและของขวัญสำหรับครูผู้สอน

ชาซลีฮ์อัลฟิฏริฮ์ ได้กล่าวในหนังสือ มิน อะอฺลามิ อัดดีร์เบียฮ์ฮ์ อัลอิสลามียะฮ์ (من أعلام التربية الإسلامية) ถึงสภาพทางการเมืองและทางความคิดในเมืองกอยเราะวานในศตวรรษที่สามแห่งอิญญ์เราะฮ์ศักราช และได้กล่าวถึงประวัติและแนวคิดของท่านสะหุณุน และได้กล่าวถึงผลงานชิ้นสำคัญของท่านสะหุณุน (ผู้เป็นบิดา) เช่น เคยเป็นผู้พิพากษาในช่วงท้ายของชีวิต ส่วนตำราที่โด่งดังของท่าน ก็คือ หนังสืออัลมุดาวะนะฮ์ อัลกุบรอ (المؤنة الكبرى) ซึ่งได้รวบรวมฟิกฮ์ของท่านอิมามมาลิก และได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาของท่านอิมามสะหุณุน โดยท่านสะหุณุนเป็นที่ชอบประณีประนอมระหว่างสองคนที่ทะเลาะกัน ในหนังสือได้แนะนำหนังสืออาดาบอัลมูอัลลิมีนซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างสะหุณุน(ผู้ที่เป็นพ่อ)กับมุฮัมมัดบินสะหุณุน(ผู้ที่เป็นลูก) และได้กล่าวถึงเป้าหมายการศึกษาของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณุนก็คือการศึกษาอัลกุรอาน และได้กล่าวถึงหลักการและแนวทางที่ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งมีดังนี้

1. ผู้สอนต้องมีคุณลักษณะที่สามารถดึงดูดผู้ปกครองของเด็กในการที่จะเลือกครูให้กับลูกของพวกเขา คุณลักษณะที่กล่าวนั้นก็คือ มีประสบการณ์ในการสอนอัลกุรอานและความรู้ที่เกี่ยวกับอัลกุรอาน ผู้ที่ละเว้นและปลีกห่างจากการกระทำความชั่ว ผู้ที่ซื่อตรง และผู้ที่มีคุณธรรม
 2. ใช้ความอ่อนโยนต่อนักเรียนหรือใช้ความรุนแรงตามสถานการณ์ของเด็กที่ได้ตกลงระหว่างครูกับผู้ปกครอง
 3. ผู้ปกครองจำเป็นต้องให้ค่าใช้จ่ายกับครูผู้สอน โดยเฉพาะหลังจากจบเรียนอัลกุรอาน
 4. ในการเรียนการสอนจำเป็นต้องแยกแยะระหว่างชายกับหญิง
- อิบรอฮีม มุฮัมมัด ชะฟีอีฮ์ได้กล่าว ในหนังสือมิน อะอฺลามิ อัดดีร์เบียฮ์ฮ์ อัลอะรอเบียฮ์ อัลอิสลามียะฮ์ (من أعلام التربية العربية الإسلامية) ในหัวข้อเรื่อง แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุนว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุน ดังนี้
1. ความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ในมุมมองอิสลาม
 2. ความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง

3. สัญชาติญาณอันดีงามและบริสุทธิ์ของมนุษย์
4. ใช้กฎหมายลงโทษของอิสลามอัลหุดุด (الحدود) เพื่อความเป็นธรรมในโลกนี้
5. การรักษาเกียรติของมุสลิม
6. โลกหน้าคือโลกที่ดีกว่าและโลกที่ชั่วนิรันดร
7. การมีชีวิตนี้คือหนทางเพื่อไปสู่โลกหน้า
8. การให้เกียรติกับศาสนาพร้อมชักชวนเพื่อปฏิบัติตาม

มุหัมมัด นาซีร (Muhammad Nasir:1987) ได้กล่าวในหนังสืออัลฟิกรุ อัดดร์บะวีย อัลอะรอบีย อัลอิสลามีย (الفكر التربوي العربي الإسلامي) ถึงบางส่วนของแนวคิดของท่านสะหุณุนและท่าน บุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย ว่า ท่านสะหุณุน คือ นักฟิสิกส์ นักปราชญ์ และนักประวัติศาสตร์ ที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะชื่อเสียงของตำราที่ท่านได้แต่งเกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ คือ หนังสือ อาดาบ อัลมุอัลลิมีน (آداب المعلمين) ถึงแม้ว่าเป็นหนังสือขนาดเล็กมีเพียงไม่กี่หน้าแต่ได้ครอบคลุมทุกเนื้อหาของการศึกษาโดยในหนังสือได้อ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์และการยอมรับของท่าน เศาะหาบะฮ์และบรรดานักปราชญ์มุสลิม และหนังสือยังมีอิทธิพลต่อการแต่งตำราในด้านการศึกษาของนักคิดหลายๆท่าน อาทิ เช่น ท่านอัลกอบิสิย ท่านบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย และนักคิดท่านอื่นๆ

มุหัมมัด หะซัน อัลอะมาเราะฮ์ (Muhammad Hassan Abdul Rahman:2000) ได้กล่าวในหนังสืออัลวิกรุตดร์บะวีย อัลอิสลามีย (الفكر التربوي الإسلامي) ถึงบางส่วนของแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุน และ อัลซัรญูญีย ส่วนแนวคิดทางการศึกษาที่สำคัญของมุหัมมัดบินสะหุณุน ดังนี้ เป้าหมายและความสำคัญของการศึกษาอัลกุรอาน ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน มารยาทในการลบบโองการของอัลลอฮ์ สิ่งที่เหมาะสมแก่การลงโทษผู้เรียน ของขวัญและการกำหนดปิดการเรียนการสอนในวันเทศกาลอีด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และคำตอบแทนของผู้สอนและบางส่วนของแนวคิดทางการศึกษาของท่านบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย ผู้แต่งได้กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญมีดังนี้ อายุที่เหมาะสมในการเริ่มการเรียนการสอน ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเรียน เป้าหมายการศึกษา สุขและความพอใจใจกับการเรียน การท่องและการลืมน เงื่อนไขของการท่องจำและการเรียนรู้ กลยุทธ์การเรียนการสอน และคุณลักษณะของผู้เรียน

ญะมาล อับดุลนาซีร ชะกาเรีย (Jamal Abdul Nasir Zakaria:2003) ได้กล่าวในหนังสือ PRINSIP.PRINSIP PENDIDIKAN ISLAM ถึงบางส่วนของแนวคิดการศึกษาของท่าน

^๑บทลงโทษของอัลลอฮ์สำหรับผู้ฝ่าฝืนที่กำหนดขึ้นเพื่อปกป้องชีวิต ทรัพย์สิน เกียรติยศศักดิ์ศรี และสติปัญญา

มุหัมมัดบินสะหุณุนว่า หลักสูตรการเรียนการสอนตามแนวคิดของท่านมุหัมมัดบินสะหุณุนได้แบ่งออกเป็นสองภาควิชา คือ ภาควิชาบังคับ และภาควิชาเลือก ส่วนภาควิชาบังคับ วิชาอัลกุรอาน หะดีษของท่านนบี และวิชาฟิถุ ส่วนภาควิชาเลือก คือ วิชา คณิตศาสตร์ กวี ประวัติศาสตร์อาหรับ วิทยาศาสตร์อาหรับ

1.2.3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของอิหม่ามบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์พอสรุปดังนี้

มุหัมมัด อับดุลกอดีร์ อะหฺมัด(Muhammad abdul Qadir Ahmad:1985) ได้ศึกษาวิเคราะห์ต้นฉบับหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุมของท่านบูรฮานุดดีน อัลฮัซรณูญีย์ ได้กล่าวถึงหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม และคุณค่าของหนังสือและได้กล่าวถึงต้นฉบับของหนังสือ หลังจากนั้นได้พูดถึงการศึกษาในสมัยของท่านบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์

มุศเตาะฟา อาซุร(Mustofa A'Shur : 1966) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของหนังสือ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นฉบับของหนังสือซึ่งต่างจากวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอัลฮัซรณูญีย์แล้วศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ซัยยิด อุซมาน อะหฺมัด(Said Usman Ahmad : 1977) ได้กล่าวในบทนำเกี่ยวกับเรื่อง “ความรู้อย่างต่อเนื่อง” และได้กล่าวถึงหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม หลังจากนั้นได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบางส่วนของแนวคิดทางการศึกษาของท่านบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์โดยได้แยกเป็นหัวข้อย่อยดังนี้ การเตรียมความพร้อมในการศึกษา มารยาททางใจ แรงจูงใจ การเลือกเรียน (การเลือกวิชาและผู้สอน) กิจกรรม การท่องจำ การลี้ม การรักษาสุขภาพ และการเรียนรู้ทางสังคม

มรวาน กุบบานีย์(Marwan al.Qubbani : 1980) ได้ทำการวิเคราะห์หนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม ของอัลฮัซรณูญีย์ และได้กล่าวในบทนำเกี่ยวกับมุมมองการศึกษาในอิสลาม หลังจากนั้นได้บอกประวัติและสมัยของท่านอัลฮัซรณูญีย์ พร้อมได้แนะนำและบอกความสำคัญของหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม

1.2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์พอสรุปดังนี้

ฟาฏิมะฮ์ อะตอลลอฮ์ (Fayizah Atallah Muhammad Al Hasan) ได้ทำวิจัยเรื่องแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ ซึ่งผลวิจัยได้ออกมาว่า ตำราอาดาบอัลมุลลิมีน ที่ได้แต่งโดยบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์เป็นตำราที่ชาวยุโรปได้ให้ความสำคัญมากพร้อมได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นทางการศึกษาในตำราดังกล่าว แนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานของการศึกษาและปรัชญาที่หลากหลายเช่น การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เสรีภาพทางการศึกษา การศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไป และการให้ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นต้น

อับดุลลาตีฟ การี (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการศึกษาของครุอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครุอิสลามศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครุอิสลามศึกษา ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ครูไม่เข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเขียนแผนการสอน การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลตามสภาพจริง กอปรกับมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณบริหารโรงเรียนที่ไม่เพียงพอ ครูจึงต้องการและเสนอแนะให้ทางรัฐบาลช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณมากเป็นที่สุด รองลงมาคือครุอิสลามศึกษาต้องการให้มีการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

ฮอซาลี บินล่าเต๊ะ (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ หลักการจัดการศึกษาของผู้บริหารและครุอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยใน 5 ด้านคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา หลักสูตรการศึกษา คุณลักษณะของครูในอิสลาม มารยาทของครุอิสลามศึกษา และรูปแบบและวิธีการสอน ผลการวิจัยพบว่า 1.การดำเนินการตามหลักการจัดการศึกษาของผู้บริหารด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านหลักสูตรการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง 2.ปัญหาและ

ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษาของผู้บริหาร ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ การดำเนินการตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ไม่บรรลุผลเท่าที่ควร โรงเรียนควรแก้ปัญหานี้ด้วยการจัดอบรม สัมมนากระบวนการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้เชิงปฏิบัติการ สำหรับอีกปัญหาคือหลักสูตรแต่ละโรงเรียนไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดทำหลักสูตรอย่างเป็นเอกภาพระหว่างโรงเรียน ส่วนปัญหาครูอิสลามศึกษาที่พบมากที่สุดคือ ไม่ตรงต่อเวลา โรงเรียนควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับครู ปัญหาการแต่งกายไม่สุภาพ โรงเรียนควรมีระเบียบบังคับเรื่องการแต่งกายที่ชัดเจนและครูต้องปฏิบัติตาม ปัญหาครูใช้เทคนิควิธีการสอนแบบเดิม ครูต้องแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการหมั่นศึกษาหาความรู้ เทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ อยู่เสมอเพื่อนำมาใช้ในการสอน

นินาวาลย์ ปานากาเซ็ง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงโดยเร่งด่วนถึงพอใช้ในทุกปัจจัยคุณภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะของการปฏิบัติงานตามเกณฑ์คุณภาพสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่มากที่สุดในแต่ละปัจจัยคุณภาพ คือ ไม่ปฏิบัติตามปรัชญาและเป้าหมาย ซึ่งโรงเรียนควรแก้ไขด้วยการจัดให้นักเรียนและบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน ปัญหาการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน ตามความต้องการของนักเรียนและชุมชน โรงเรียนควรแก้ไขด้วยการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเป้าหมายและปรัชญาของโรงเรียนตามความต้องการของนักเรียนและชุมชน

ยุทธนา เกื้อกุล (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ วิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ได้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือการสอนเป็นรายบุคคลและการสอนเป็นรายกลุ่ม 2) วิธีการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด มีความโดดเด่นและมีความหลากหลาย อาทิเช่น วิธีการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ การใช้คำถาม การสอนแบบตัดเตือน การสอนแบบตั้งคำถามและตั้งข้อสงสัย ฯลฯ ท่านนบีมุฮัมมัดมิได้จำกัดวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงในการสอนแต่

ละครั้งของท่าน แต่ท่านจะใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละบทเรียน และตามสถานการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้น วิทยาการสอนของท่านจึงเป็นวิทยาการสอนที่สมบูรณ์ และได้ถ่ายทอดจนมาถึงปัจจุบัน

ฮาซัน บือราเฮง (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบการศึกษาในอิสลามเป็นระบบการศึกษาแห่งพระผู้อภิบาล มีความเป็นสากล ครอบคลุมและสมบูรณ์แบบ มีความยืดหยุ่น และความทันสมัย สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในทุกยุคสมัย 2) การศึกษาอิสลามมีมีแนวคิดมาจากฐานที่มา 3 แหล่ง คือ อัลกุรอาน อัลหะดิษ และ ทัศนะของปราชญ์มุสลิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ พระเจ้าผู้ทรงสร้างสากลจักรวาลและเป็นการศึกษาตลอดชีวิต 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ในอิสลามประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ หลักสูตรที่ครอบคลุมและสมดุล กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม กระบวนการสอนที่มีคุณภาพ และการวัดประเมินผลที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ในอิสลามมิได้จำกัดรูปแบบที่ตายตัว หรือวิธีการใดวิธีการหนึ่งเฉพาะ แต่เน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย คำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนและไม่ขัดกับหลักการอิสลาม

1.3 คำถามวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามวิจัยไว้ 2 ข้อดังนี้

- 1.แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์เป็นอย่างไร
- 2.มีแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์
3. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัด บินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงชีวประวัติของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์
3. ทำให้ทราบถึงระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1.6 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณที่มีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม การวิจัยเอกสารจะมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานูดดินอัลซัรญูญีย์ การวิจัยภาคสนามจะเป็นการศึกษาถึงระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของ

มุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาถึงแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยใช้แบบสอบถามกับบรรดาครูผู้สอน ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และใช้การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษา

1) ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยเลือกศึกษาสองตำรา คือ ตำรา อาดาบุลมุอัลลิมีน (آداب المعلمين) ของมุหัมมัดบินสะหุณุนและตำรา ตะอฺลีมุลมุตะอฺลิมเตาะรีกอตตะอฺลุลุม (تعليم المتعلم طريق التعلم) ของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาการศึกษาหลังจากได้ทำการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบการศึกษาจากอัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ของท่านนบี และทฤษฎีของนักการศึกษาในปัจจุบัน เช่น ทฤษฎียูซุฟ อัลหะมาดี (1986) ที่ได้แบ่งองค์ประกอบของการศึกษาออกเป็น 6 ประการ ด้วยคำถาม ว่า

1. จะสอนใคร? (ผู้เรียน)
2. จะสอนอะไร? (หลักสูตรการเรียนการสอน)
3. จะสอนทำไม? (ปรัชญาและเป้าหมายการศึกษา)
4. จะสอนอย่างไร? (วิธีและเทคนิคการสอน)
5. ใครจะสอน? (ผู้สอน)
6. สอนด้วยอะไร? (สื่อการเรียนการสอน)

ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวได้สอดคล้องกับทฤษฎีของลำพอง บุญช่วยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบการเรียนการสอน 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบการศึกษาดังนี้

1. ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา
2. กระบวนการเรียนการสอน(วิธีและเทคนิคการเรียนการสอน)
3. หลักสูตรการเรียนการสอน
4. ผู้สอน
5. ผู้เรียน

3) ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยได้กำหนดสถานที่การศึกษา คือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

4) ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ บรรดาครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษา

1.7 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุญุนและบุรฮานุดดีน อัลซรรนุญีย์ เป็นการวิจัยประยุกต์โดยใช้แนวคิดหลังจากได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของการศึกษาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ มาเป็นกรอบกำหนดองค์ประกอบของการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา 2) กระบวนการเรียนการสอน 3) หลักสูตรการเรียนการสอน 4) คุณสมบัติของผู้สอน และ 5) คุณสมบัติของผู้เรียน

1.8 นียามศัพท์เฉพาะ

1. แนวคิดการเรียนการสอน หมายถึงแนวความคิดหรือระบบของความคิด ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของมุหัมมัดบินสะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮรัญญีย์ที่ปรากฏอยู่ในตำราของท่านทั้งสองที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในทางการศึกษา

2. การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอด ความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทาง วัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ สถานการณ์หรือกิจกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์อันจะเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้น

4. ผู้สอน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชา ตลอดจนการอบรมคุณธรรม ศิลธรรมให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการสอนที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในอันที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์

5. ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังเรียนหรือศึกษาหาความรู้ โดยมีผู้สอน แต่ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาความรู้ทั้งใน โรงเรียนและความรู้จากสิ่งแวดล้อม

6. อุลาม่าอหมายถึงปราชญ์หรือผู้ที่มีความรู้ในวิทยาการอิสลามและนำมาปฏิบัติ หากปราศจากการปฏิบัติอิสลามไม่ถือว่าเป็นอุลาม่าอที่แท้จริง

7. บิน หมายถึงบุตรชายโดยตามธรรมเนียมของชาวมุสลิมจะนิยมกล่าวชื่อบิดาหลังชื่อตัวบุคคลเช่นมุหัมมัดบินอับดุลลอฮ์(มุหัมมัดบุตรชายอับดุลลอฮ์) ส่วนบุตรหญิงจะใช้คำว่า “บินตุ”เช่น (ฟาฏิมะฮ์บิณฑุมฮัมมัด)ฟาฏิมะฮ์บุตรหญิงมุฮัมมัดเป็นต้น

8. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง สถานศึกษามาตรา 15(1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ซึ่งจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาควบคู่วิชาสามัญในระบบโรงเรียน

1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ดังนี้

1. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“สุบหานะฮฺวะตะอะลา”ซึ่งมีความหมายว่า“พระองค์ทรงมหาบริสุทธิ์และสูงส่งยิ่ง”เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องและสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺหลังจากที่ได้เอนามพระองค์
2. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม”ซึ่งมีความหมายว่า“ขออัลลอฮฺทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน”เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องท่านศาสดามุฮัมมัดหลังจากที่ได้เอนามของท่าน
3. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“เราะฎียัลลอฮุอันฮุ”ซึ่งมีความหมายว่า“ขออัลลอฮฺทรงพึงพอพระทัยแก่เขา” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเศาะหาบะฮฺผู้ซึ่งได้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านศาสดา
4. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“เราะฎียัลลอฮุอันฮุม”ซึ่งมีความหมายว่า“ขออัลลอฮฺทรงพึงพอพระทัยแก่พวกเขา”เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเศาะหาบะฮฺผู้ซึ่งได้ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านศาสดา
5. ﴿.....﴾ วงเล็บปีกกาจะใช้สำหรับอายะฮฺอัลกุรอาน
6. ((.....)) วงเล็บคู่จะใช้สำหรับตัวบทอัลหะดีษ
7. (.....) วงเล็บเดี่ยวจะใช้สำหรับการเขียนรายการอ้างอิงและการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ
8. “.....” อัญประกาศจะใช้สำหรับการแปลอัลกุรอานอัลหะดีษชื่อหนังสือและคำพูดของอุลามาอฺ

1.10 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. การปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทยและศัพท์ด้านอิสลามศึกษาผู้วิจัยจะใช้ของมหาวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
2. การปริวรรตอักษรอังกฤษ - ไทยผู้วิจัยจะใช้ของห้องสมุดรัฐสภา kongkerd สหรัฐอเมริกา
3. การแปลความหมายคำกัฎร์อัลกุรอานผู้วิจัยจะใช้ความหมายที่แปลเป็นภาษาไทย โดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับที่พิมพ์โดยศูนย์กัฎร์ฟีซะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอานแห่งนครมะดีนะฮะฮุ.ศ.1419
4. การแนะนำชื่อบุคคลสถานที่ผู้วิจัยจะใช้ภาษาไทยพร้อมกับใช้ภาษาอังกฤษภายในวงเล็บ
5. การอ้างอิงผู้วิจัยจะใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยจะระบุชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ (...) ทั้งนี้หากผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลสำคัญที่ควรอ้างอิงเพิ่มเติมผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ(Footnote)
6. การขยายความคำศัพท์เฉพาะและสถานที่ในอดีตที่สำคัญๆผู้วิจัยจะอธิบายไว้ในวงเล็บหรือเชิงอรรถ
7. ประวัติน้อยของบุคคลที่สำคัญผู้วิจัยจะเขียนประวัติโดยสังเขปไว้ในเชิงอรรถ
8. การอ้างอิงอัลกุรอานผู้วิจัยจะใช้มาตรฐานการอ้างอิงโดยระบุชื่อสูเราะฮ์และลำดับอายะฮ์
9. การอ้างอิงหะดีษผู้วิจัยจะใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยจะระบุชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์และเลขที่หะดีษที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ (...) ทั้งนี้หากคำราหะดีษที่จะอ้างอิงไม่มีเลขที่หะดีษผู้วิจัยก็จะอ้างอิงเลขที่หน้าในเครื่องหมายวงเล็บ
10. การแปลคำรหนังสือและเอกสารต่างๆที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยผู้วิจัยจะแปลความหมายโดยภาพรวมและจะคงรักษาความหมายของข้อความเดิมอย่างสมบูรณ์ที่สุด
11. ข้อมูลที่ได้จากหนังสือหรือคำรต่างๆผู้วิจัยจะอ้างถึงด้วยวิธีการเขียนนามปี โดยมีชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการ และบทความต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับ ดังนี้

2.1 ความหมายของแนวคิด

2.1.1 ความหมายของแนวคิดทั่วไป

2.1.2 ความหมายของแนวคิดทางการศึกษาในมุมมองของนักปราชญ์อิสลาม

2.1.3 ความหมายและหลักฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบของแนวคิดทางการศึกษา

2.2 ความหมายของการศึกษา

2.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม

2.4 แหล่งที่มาของอัตรเบียะห์ อัลอิสลามียะห์

2.5 วัตถุประสงค์ของการศึกษาในอิสลาม

2.6 สถาบันการศึกษาในอิสลาม

2.7 คุณลักษณะของการศึกษาในอิสลาม

2.1 ความหมายของแนวความคิด

2.1.1 ความหมายของแนวคิดทั่วไป

เดโซ สวานานท์ (2520 :47-48) กล่าวว่า (concept)คือความรู้ ซึ่งเป็นผลจากการประทับใจ จากสัมผัสต่างๆ อาจเป็นภาพนึกในความหมายกว้างๆ หรือความคิดกว้างๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และจากการที่อินทรีย์รับสัมผัสด้วยความเข้าใจในความหมายหลายๆ ครั้ง ในเรื่องเดียวกันหรือในสิ่งเดียวกัน ก็จะก่อรูปความหมายรวม ในสิ่งนั้นขึ้น โดยกระบวนการรวมความละม้ายเหมือนของเรื่อง หรือสิ่งเดียวกันนั้น เข้าด้วย กันผลของการรวมความละม้ายเหมือนกันนี้ เราเรียกว่า แนวความคิด และ แนวความคิดของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน

พรณี ฐทัช (2522: 182) อ้างถึงก๊ววิน และคลอสไมและคลอสไมเออร์ (Goodwin & klausmeier: 1975) ซึ่งให้ความหมายของ(Concept) ไว้ว่า แนวความคิดจะบอกให้เราทราบคุณลักษณะ ของสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ หรือ เหตุการณ์ หรือ ขบวนการซึ่งทำให้เราแยกสิ่งต่างๆ นั้นออกจากสิ่งอื่นๆ ได้ และในขณะที่เดียวกันก็สามารถเชื่อมโยงเข้ากับกลุ่มสิ่งของประเภทเดียวกันได้ แนวความคิดนี้แบ่งออกเป็นสองลักษณะ คือ

1. แนวความคิดที่เป็นนามธรรม (mental construct) เป็นแนวความคิดที่อยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการที่คนจะคิดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆรอบตัว

2. แนวความคิดที่เป็นรูปธรรม (public entity) ได้แก่ความหมายของคำต่างๆ ซึ่งจะพบในพจนานุกรม สารานุกรมและตามหนังสือต่างๆ ซึ่งความหมายเหล่านี้จะเป็นที่รับรู้ร่วมกัน ในกลุ่มชนที่พูดภาษาเดียวกัน

ชม ภูมิภาค (2523: 301) กล่าวว่า แนวความคิดเป็นการจัดจำพวกของสิ่งเร้า ซึ่งมีคุณลักษณะร่วมกัน สิ่งเร้า เหล่านี้อาจจะเป็นวัตถุ เหตุการณ์ หรือ บุคคล เช่น หนังสือ สงคราม หรือ ผู้หญิง และ อาจจะไม่ตรงกับประสบการณ์ของคนเสมอไป แต่เป็นความพยายามของมนุษย์ ที่จะจัดประเภทของประสบการณ์เข้าเป็นพวกๆอย่างหยาบๆ แนวคิดมีความหมายกว้างมาก ดังนั้นเวลาเราพูดถึงแนวความคิดเราจะพึงเล็งเฉพาะที่สำคัญ

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2528: 234-235) กล่าวว่าแนวความคิดหมายถึง ความเข้าใจประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น การเข้าใจแนวความคิดของคำว่าปากกา หมายถึง สิ่งที่ใช้เขียนมีสีต่างๆ ได้แก่ สีดำ สีแดง ฯลฯ เป็นต้น

ปรีดา คัมภีรปกรณ (ในสุโขทัยธรรมมาธิราช , 2530 : 33) อ้างถึง เฟรดเดอริก เจ. แมคโดนัลด์ (Frederick J.Mcdonald) ซึ่งให้ความหมายของ Concept ว่าเป็นการแยกประเภทชนิด หรือการจัดสิ่งเร้า หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีลักษณะร่วมเหมือนกันเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ

โดยสรุปแล้ว แนวความคิดเป็นผลสรุปการรับรู้หลายๆด้าน หรือเป็นการจัดลักษณะที่คล้ายคลึงกันของประสบการณ์เข้าด้วยกันอย่างมีระบบ ทำให้เกิดเป็นหน่วยของความคิด แล้วจินตนาการออกมาแล้วว่าเป็นอะไร หรือเป็นความเข้าใจ และเป็นความคิดขั้นสุดท้ายที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แนวความคิดนี้จัดเป็นนามธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ และอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามประสบการณ์หรือการวุฒิภาวะเพิ่มขึ้น

2.1.2 ความหมายของแนวคิดทางการศึกษาในมุมมองของนักปราชญ์มุสลิม

ความหมายของแนวคิดทางการศึกษาพอสังเขปดังนี้

อัลกอฎีย์(al-Qadi, 1990 : 140-141) ได้ให้คำนิยาม ของแนวคิดทางการศึกษาว่า “การประมวลกฎเกณฑ์และหลักการต่างๆ ที่สามารถชี้แนะกิจกรรมทางการศึกษาด้วยเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนและอบรมคุณแลพัฒนาบุคลิกภาพของพวกเขา และฝึกฝนมารยาทที่ดีงามภายใต้แนวทางของความคิด”

ในหนังสือ อัลฟิกรอ์ดัตร์บะวียี อัลอิสลามียะวะตะหัดดียาตมุสตัคบาล (Ali, 2006:18) ที่เขียนโดยท่านสะอีดอัสมะแอลอะลีได้ให้นิยามเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาว่า “การประมวลทัศนคติ แนวคิด และทฤษฎีที่มีอยู่ในตำราของนักฟิสิกส์ นักปรัชญา อุลามาอ์ (นักวิชาการ) และมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้อง โดยตรงกับประเด็นแนวคิด และปัญหาทางการศึกษา”

2.2 ความหมายของการศึกษา

ความหมายของคำว่า “การศึกษา” ได้มีนักวิชาการสาขาต่างๆแสดงทัศนะและความคิดเห็นของตนไว้ต่างๆดังนี้

อัลเฟรด นอร์ธ ไวท์เฮด (Whitehead ,1929:78-81) ได้ให้คำนิยามของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือ การแนะแนวทางให้บุคคลได้เข้าใจศิลปะของชีวิตอันหมายถึงความเจริญก้าวหน้า ในกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงออกถึงความศักยภาพของสัตว์โลกที่ต้องผจญภัย สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2512:2) ได้ให้ ความหมายของคำว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Good 1973: 145) นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา คือ ผลรวมของกระบวนการทั้งหมดที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถ ทัศนคติ และพฤติกรรมต่างๆที่มีคุณค่าเป็นที่พึงปรารถนาในสังคมที่บุคคลนั้น อาศัยอยู่

ระวี ภาวิไล (2516:6) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้สั้นๆ ว่าการศึกษา คือ “การพัฒนามนุษย์”

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน (2525:18) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ 2 แนวดังนี้
แนวแรก หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปกรรม และ วัฒนธรรม
ต่างๆ ของสังคมจากรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นหนึ่ง แนวที่ 2 หมายถึงกระบวนการศึกษาเล่าเรียนที่เป็น
รูปแบบ

ความหมายของการศึกษาในมุมมองของนักปราชญ์มุสลิม

นักปราชญ์มุสลิมได้ให้นิยามเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

1. นะบีหุ ยาซีน (Yasin, 1979:59) ได้ให้ความหมายของการศึกษา ว่า
“กระบวนการนำผู้คนสู่ความเข้าใจสำหรับโลกและมวลมนุษย และบนพื้นฐานของความเข้าใจ
สามารถนำสู่การพัฒนาและการเจริญเติบโตโดยผ่านกระบวนการที่หลากหลายและสมบูรณ์ใน
ชุมชน”

2. การแก้ไขและการปฏิรูปตนเองและเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้นำในชุมชน
จนกว่าเขาสามารถที่จะพึ่งพาอาศัยตัวเอง

3. การสร้างคุณงามความดี พร้อมมั่นใจว่าจะทำงานให้เป็นอย่างดี และทำแบบค่อย
เป็นค่อยไป

4. การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุดยั้งในการที่จะเพิ่มพูนหรือทำให้เจริญออก
งาม และดูแลรักษาทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็น วิทยุญาณ
จิตใจ ปัญญา และร่างกาย (al-Sharif, 2006 : 12)

5. คอลิด อะหฺมัด อัลฮาซิมีย (al-Hazimi, 2000 : 19) ได้ให้นิยามของการศึกษา
ทางด้านภาษาศาสตร์และวิชาการ ซึ่งทางด้านภาษาศาสตร์ การศึกษาคือ

1. การปฏิรูป
2. การขยายตัวและการเพิ่มขึ้น
3. การเติบโตขึ้น
4. การปกครอง
5. การถ่ายทอดความรู้

ส่วนตามหลักวิชาการ การศึกษา คือ การอบรมเลี้ยงดูมนุษย์แบบค่อยเป็นค่อยไป
ในทุกๆด้าน เพื่อแสวงหาความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า ตามแนวทางของอิสลาม และคำที่มีความ
ความหมายเดียวกันกับ การศึกษา คือ

1. การปฏิรูป คือการปฏิรูปให้ดีขึ้น
2. การอบรม คือการอบรมบ่มนิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีระเบียบวินัย
3. การมีระเบียบวินัย

4. การชำระล้าง คือการชำระล้างจากบาปกรรมทั้งหลาย
5. การอบรมเลี้ยงดู
6. มิกดาด ยัลจัน (Miqdad Yaljan, 1988:20) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลามว่า “การเตรียมตัวอย่างสมบูรณ์ในการเป็นมุสลิมในทุกๆด้านและในทุกๆขั้นของการเจริญเติบโตของชีวิตเพื่อความเป็นอยู่ในโลกนี้และโลกหน้าภายใต้แนวทาง คุณค่า และวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่มาจากอิสลาม”
7. ชัมลูล รอฆิบ อันนัจญาร (al-Najjar, 1995 : 85) ได้ให้คำนิยามว่า “ระบบการศึกษาที่ตั้งบนพื้นฐานของศาสนาอิสลามที่ครอบคลุมในทุกๆด้าน”
8. อันนะกีบ (al-Naqib, 1996:17) ได้ให้ความหมายของการศึกษาในอิสลาม โดยกล่าวว่า “คือ ระบบการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตคนที่มีศีลธรรม จริยธรรม ที่มาจากอัลกุรอาน และซุนนะฮ์ไม่ว่าจะมีอาชีพใดก็ตาม”
9. อันนะหุลาวีย์ (al-Nahlawi, 1982 : 21) ได้ให้นิยามว่า “การศึกษาในอิสลาม คือ การจัดระบบทางจิตใจและสังคมซึ่งจะนำไปสู่การยึดมั่นในอิสลามและปฏิบัติตามทุกอย่างในชีวิตของบุคคลและชุมชน”
10. มุศเตาะฟา บะเราะเกาด อะหฺมัด (Ahmad, 1982:47.53) ได้เสนอความหมายของการศึกษาในอิสลาม พอสรุปได้ดังนี้
 1. การศึกษา คือความพยายามที่มนุษย์ได้พยายามเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในสภาพแวดล้อมและสังคม
 2. การศึกษา คือความพยายามที่มนุษย์ได้พยายามเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในสัตว์และมนุษย์
 3. การศึกษา คือความพยายามที่มนุษย์ได้พยายามอย่างตั้งใจเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในมนุษย์
 4. การศึกษา คือ ความพยายามที่ได้พยายามโดยมีเจตนาเพื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ในผู้เรียน
11. คอลิด อับดุลการิมได้ให้นิยามของ การศึกษาในอิสลามว่า “ประมวลพฤติกรรมด้านการกระทำและคำพูด ที่ได้เอามาจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์หรือการวินิจฉัยที่อยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอานและซุนนะฮ์” (al-Khayyat, 1991:24)

จากหลายๆนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า การศึกษาในอิสลาม คือ ระบบการศึกษาที่ครอบคลุม ที่ให้ความสำคัญกับการเตรียมสร้างมนุษย์ที่ดีในทางศาสนาและทางโลกภายใต้แหล่งที่มาของบทบัญญัติอิสลาม

2.3 ความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม (التربية الإسلامية)

อิสลามถือว่าการศึกษา(التربية الإسلامية)คือภารกิจที่สำคัญและยิ่งใหญ่สำหรับมวลมนุษย์ในการที่จะอาศัยอยู่ในสังคม และเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายและความคาดหวังของสังคมนั้นๆและที่สำคัญคำว่า อัลดัตร์เบียะห์ในอิสลาม มาจากคำว่า ร็อบ (ب) ซึ่งหมายความว่า พระผู้อภิบาลหรือผู้เป็นเจ้าของ ที่ทรงสร้างมวลมนุษย์ทั้งหลายพร้อมได้แต่งตั้งมนุษย์ให้เป็น เคาะลีพะห์ ในพื้นพิภพ แห่งนี้

อิสลามได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มนุษย์มีความรู้ ดังปรากฏในห้้าอายะฮ์แรก ที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ซึ่งได้เริ่มด้วยอายะฮ์ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีการศึกษาหาความรู้ อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ أَلَمْ يَكُنْ عَلَقًا ۝ وَالرَّبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾

(سورة العلق: 1-5)

“จงอ่านด้วยพระนามแห่งผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงให้บังเกิด ทรงให้บังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และผู้อภิบาลของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก: 1-5)

ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับศาสนา เช่น ความรู้เกี่ยวกับการศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ จริยธรรมมุสลิม เป็นต้น ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين))

ความว่า“ผู้ใดที่อัลลอฮ์ประสงค์ให้เขาได้รับความดีงาม พระองค์
จะทรงทำให้เขาเข้าใจศาสนา”

(al-Bukhari,1986 : 71)

โดยเฉพาะความรู้ในด้านการศรัทธาต่ออัลลอฮ์นั้นยังมีความสำคัญเป็นอันดับแรก
อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلِّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾

(سورة محمد: 19)

“พึงรู้เถิด (คือต้องหาความรู้) ว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่เที่ยงแท้)
นอกจากอัลลอฮ์ และจงขอร้องโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อ
บรรดาผู้ศรัทธาชายและบรรดาผู้ศรัทธาหญิง”

(มุหัมมัด: 19)

ความจำเป็นที่ต้องหาความรู้ไม่แตกต่างจากความจำเป็นของการละหมาด การถือ
ศีลอด การจ่ายซากาต และบทบัญญัติอื่นๆที่จำเป็นต้องปฏิบัติในอิสลาม ท่านนบีได้กล่าวไว้ว่า

((من سلك طريقا بيتغي فيه علما سهل الله له طريقا إلى الجنة ، وإن
الملائكة لتضع ، أجنتها لطالب العلم رضاء بما يصنع ، وإن العالم
ليستغفر له من في السموات ، ومن في الأرض حتى الحيتان في الماء ،
وفضل العالم على العابد كفضل القمر على سائر الكواكب ، وإن
العلماء ورثة الأنبياء وإن الأنبياء لم يورثوا دينارا ، ولا درهما وإنما ،
ورثوا العلم فمن أخذه أخذ بحظ وافر))

(رواه أبو داود 2683 ، والترمذي : 2682)

ความว่า “ผู้ใดมุ่งอยู่ในหนทางแห่งการแสวงหาวิชาความรู้ อัลลอฮ์ จะให้ทางสะดวกแก่เขาผู้สวรรค์ แท้จริงมวลมาลาอิกะห์จะหุบปีก เพราะมีความยินดีกับผู้แสวงหาวิชาความรู้ แท้จริงผู้มีความรู้นั้น ผู้ที่อยู่บนฟ้า ผู้ที่อยู่บนแผ่นดิน แม้แต่ปลาที่อยู่ในน้ำ จะขออภัยโทษ ให้แก่เขา และความประเสริฐของผู้ที่มีความรู้นั้นเหนือกว่าผู้ทำ ความดีอย่างแกร่งกล้าดุจดวงจันทร์ ที่มีแสงสว่างเหนือดวงดาวทั้ง หาหลาย แท้จริงผู้ที่มีความรู้คือทายาทของบรรดานบี แท้จริง บรรดานบีไม่ได้ทิ้งเหรียญทองและเหรียญเงินไว้เป็นมรดก แต่ พวกเขาได้ทิ้งวิชาความรู้ไว้เป็นมรดก ดังนั้นผู้ใดได้อามรดกใน วิชาความรู้ไว้ ถือว่าเขาได้รับโชคอันใหญ่หลวง”

(Abu Dawud,1969:2683,al-Tirmidhi,1975:2682)

อิสลามกำชับให้มุสลิมได้ศึกษาและแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์เท่านั้น ทั้งที่มี ประโยชน์ต่อการปฏิบัติศาสนกิจและการประกอบอิบาดะฮ์ ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวใน คำอาฮ์ของ ท่านในตอนหนึ่งว่า

((اللهم إني أسألك علماً نافعاً))

ความว่า“โอ้อัลลอฮ์ แท้จริงฉันขอจากพระองค์ซึ่งความรู้ที่มี ประโยชน์”

(Ibn Majah,2009 : 925)

ส่วนความรู้ที่มีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในโลกนี้ ก็เป็นสิ่งที่อิสลามสนับสนุน ให้ศึกษาเรียนรู้เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นปัจจัยส่งเสริมในเรื่อง อาคิเราะฮ์อีกทอดหนึ่ง ท่านรอซูล ﷺ ได้ กล่าวไว้ว่า ((أنتم أعلم بأمر دنياكم)) “พวกท่านมีความรู้มากกว่าฉัน เกี่ยวกับกิจการทางโลกของ พวกท่าน” (Muslim,1996 : 4365)

มุสลิมทุกคนจึงต้องเอาใจใส่ในเรื่องการศึกษาหาความรู้เพื่อให้เข้าใจศาสนาและ ปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยต้องหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์ในโลกนี้หรือโลกหน้า ดังนั้นขอสรุปความสำคัญและคุณค่าของการศึกษาในอิสลามดังนี้

1. ทำให้มนุษย์สามารถจัดระเบียบชีวิตระหว่างเขากับอัลลอฮ์ ซึ่งอัลลอฮ์เป็นผู้สร้างและผู้ทรงประทานให้ปัจจัยยังชีพแก่มวลมนุษย์ที่สมควรได้รับการเคารพภักดี ส่วนมนุษย์นั้นคือผู้ที่ถูกสร้างเพื่อการเคารพภักดีและทำการอิบาดะฮ์ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

(الذاريات: 56)

ความว่า“และข้ามิได้สร้างจinn และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า”

(อัลซารียาต :35)

อิบนุตัยมียะฮ์ได้ให้นิยามคำว่า อิบาดะฮ์ ว่า ทุกๆสิ่ง ที่ อัลลอฮ์ทรงรัก และพอพระทัย ไม่ว่าจะเป็นคำพูดต่างๆ หรือการกระทำที่แสดงออกมา และสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจ (al-Gunaiman, 1996:371)

2. การศึกษาในอิสลามทำให้มนุษย์นั้นมีความสุขทั้งโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์ ซึ่งมุสลิมรู้ถึงคุณค่าของโลกคุณยาโดยถือว่าโลกคุณยานี้เสมือนที่ดินสำหรับให้เพาะ ปลูกเมล็ดพันธุ์ที่จะเก็บเกี่ยวในวันอาคิเราะฮ์และการศึกษาในอิสลาม คือการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์โดยไม่ได้แยกออกจากกัน อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾

﴿٧٧﴾

ความว่า“และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ประทานแก่เจ้าเพื่อปรโลก และอย่าลืมส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้และจงทำความดีเสมือนกับที่อัลลอฮ์ได้ทรงทำความดีแก่เจ้า และอย่าแสวงหาความเสียหายในแผ่นดินแท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย”

(อัลเกาะศอส : 77)

3. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับชุมชนที่เขาอยู่อาศัย ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่

((المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً ، وشبك بين أصابعه))

متفق عليه

“ความสัมพันธ์ระหว่างมุอิมินนั้น เปรียบเสมือนกับสิ่งก่อสร้างที่ส่วนหนึ่งจะต้องประสานกับอีกส่วนหนึ่ง และท่านนบี ﷺ ได้ประสานนิ้วมือทั้งสองข้าง”

(al-Bukhari,1986: 5680, Muslim,1996 : 2585)

4. การศึกษาในอิสลามได้ให้ความสำคัญในทุกองค์ประกอบของมนุษย์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ และแสวงหาเพื่อให้บรรลุความสมดุลที่สมบูรณ์ระหว่างส่วนประกอบเหล่านี้ทั้งหมดประเภทความสำคัญของการศึกษาในอิสลาม (อัลดร์เบียะห์ อัลอิสลามียะฮ์)

2.4 แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม(อัลดร์เบียะห์ อัลอิสลามียะห์)

แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามคือแหล่งที่มาอันเดียวกันกับแหล่งที่มาของบทบัญญัติอิสลาม เพราะการศึกษาในอิสลาม(อัลดร์เบียะห์ อัลอิสลามียะห์) คือการจัดระเบียบทางจิตใจและสังคมที่จะนำสู่การยึดมั่นกับอิสลามและการปฏิบัติอย่างครบถ้วนในชีวิตประจำวันของบุคคลและสังคม (al-Amayiroh, 2007 : 42)

อัลดร์เบียะห์อัลอิสลามียะห์เป็นสิ่งที่จำเป็นในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ตามความประสงค์ของอัลลอฮ์ ฉะนั้นแหล่งที่มาของดร์เบียะห์อัลอิสลามียะห์คือแหล่งที่มาเดียวกันกับแหล่งที่มาของอิสลามและแหล่งที่มาที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ อัลกุรอานและซุนนะฮ์ (al-Nahlawi, 1999 : 20)

แหล่งที่มาของแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามสามารถแบ่งออกเป็น สอง ประเภทใหญ่ๆ

1) แหล่งที่มาของการศึกษาที่มาจากพระเจ้า (المصادر الإلهية) หรือเรียกว่า แหล่งเดิม (المصادر الأصلية) นั่นก็คือ อัลกุรอาน แล ซุนนะฮ์

2) แหล่งที่มาของการศึกษาที่มาจากมนุษย์ (المصادر البشرية) หรือเรียกว่า แหล่งย่อย ซึ่งจะครอบคลุมถึงมรดกทางปัญญาของบรรพชนมุสลิมที่ได้ทิ้งไว้ ไม่ว่าจะ เป็น แนวความคิด การวินิจฉัย วรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา

ส่วนรายละเอียดของแหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลามดังนี้

1. อัลกุรอาน

อัลกุรอาน มาจากกรากศัพท์(قرأ قراءة) หมายถึงการอ่าน หรือการรวบรวม เพราะ กำนอ่านนั้นเกิดจากการรวบรวมอักษรหลายๆตัว นอกจากนั้นอัลกุรอานยังเป็นที่รวบรวมของ ความรู้แขนงต่างๆไว้ในเล่มเดียวกัน ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً
 وَدُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

ความว่า“และเราได้ให้คัมภีร์แก่เจ้าเพื่อชี้แจงแก่ทุกสิ่งและเพื่อเป็น
 ทางนำและเป็นความเมตตา และเป็นข่าวดีแก่บรรดามุสลิม
 (อันนะหุล:89)

ส่วนความหมายของอัลกุรอานในเชิงวิชาการ คือ คำตรัสของอัลลอฮ์ที่ทรง
 ประทานแก่นบีมุหัมมัดﷺ ซึ่งได้รับการรายงานจากผู้รายงานจำนวนมากภายในลักษณะที่เป็นมุตะ
 วาติร และการอ่านอัลกุรอานนั้นเป็นอิบาดะฮ์อย่างหนึ่ง

อัลกุรอานเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์ ซึ่งเนื้อหาของอัลกุรอานจะ
 ครอบคลุมวิชาความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า เหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และที่จะมาถึงในอนาคต อย่างเช่น
 วันปรโลก วันสิ้นโลก ด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และการศึกษา มีหลาย
 โองการที่อัลลอฮ์ได้ตรัสเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่ง 5 โองการแรกที่ถูกประทานลงมาถึงท่านนบิﷺคือ
 โองการที่เกี่ยวกับการอ่านและการศึกษา เช่นเดียวกันในอัลกุรอานจะมีวิธีการและเทคนิคต่างที่จะได้มาซึ่ง
 ความรู้เพื่อเข้าถึงและรู้จักพระองค์อัลลอฮ์

2. ซุนนะฮฺ

คำว่า(السنة) แปลว่าการปฏิบัติที่ถูกระบุหรือแนวทางส่วน ส่วนตามหลักวิชาการ คือ คำพูดการกระทำที่ยอมรับและคุณลักษณะตลอดจนชีวประวัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ?

ซุนนะฮฺของท่านนบี ถือเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญของการศึกษาในอิสลามรองลงมาจากอัลกุรอาน ซุนนะฮฺจะมีความสัมพันธ์กับอัลกุรอาน คือ ซุนนะฮฺจะยืนยันบทบัญญัติที่กล่าวไว้ในอัลกุรอาน อธิบายต่อบทบัญญัติที่อัลกุรอานได้กำหนดไว้ และจะกำหนดหุกมซึ่งอัลกุรอานมิได้กล่าวถึง

ซุนนะฮฺมีเนื้อหาหมายที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมการศึกษา อย่างเช่น ท่านนบีได้กล่าวว่า

((طلب العلم فريضة على كل مسلم)) (رواه ابن ماجه: 229)

“การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน”

(Ibn Majah, 2009 : 229)

3. แนวทางและมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษมุสลิม ซึ่งจะครอบคลุมถึง การวินัย แนวคิด ความคิดเห็นของนักปราชญ์ นักคิด นักการศึกษาของมุสลิมที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาตลอดประวัติศาสตร์อิสลาม รวมถึงชีวประวัติของพวกเขาเหล่านั้นที่มีความเกี่ยวกับการศึกษาโดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดกับอัลกุรอานและซุนนะฮฺ

4. แนวความคิดทางการศึกษาที่ร่วมสมัย หมายถึง การศึกษาวิจัยและบทความทุกอย่างที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในประเด็นทางการศึกษา(al-Alee:2007:14-15)

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในอิสลาม (ตราบียะห์ อิสลามียะห์)

วัตถุประสงค์ของอัตรเบียะห์ อัลอิสลามียะห์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการตราบียะห์ในอิสลาม เป็นสิ่งที่ช่วยในการที่จะขับเคลื่อนในกิจกรรมต่างๆของตราบียะห์

จากการที่อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการศรัทธา เราสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการศรัทธาออกเป็นวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์ย่อย (al-Ajmi : 29 . 30)

หนึ่ง : วัตถุประสงค์ทั่วไปคือ การทำอิบาดะห์ต่ออัลลอฮ์

อัครศรัทธา อิสลามิยะห์มีเป้าหมายที่จะเตรียมบุคคลที่เคารพภักดี และยำเกรงต่ออัลลอฮ์ เพื่อเป็นบุคคลที่ มุสลิม ที่ อิบาดะห์ ต่ออัลลอฮ์ มีความรู้ และปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ และละทิ้งสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม อัลลอฮ์ตรัสว่า

(الذاريات : 56) ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

ความว่า“และข้ามิได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า”

(อัซซารียาต : 56)

ส่วนหนทางที่จะนำไปสู่การทำอิบาดะห์และความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ คือการแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا

تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾

(ฟาตฺร : 28)

ความว่า“แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์ เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาตฺร:28)

ส่วนวัตถุประสงค์ย่อยคือวัตถุประสงค์ที่มาจากวัตถุประสงค์หลักที่ครอบคลุมทางด้าน คุณธรรม สังคม จิตใจ ปัญญา อารมณ์จิตใจและทางด้านเศรษฐกิจมีดังนี้(al-Ajmi: 2006:30)

1. วัตถุประสงค์ทางจริยธรรมคือวัตถุประสงค์ที่ให้ความสำคัญในการสร้างบุคคลที่มีจรรยา มารยาทที่สมบูรณ์และที่ดีงาม ฝึกอบรมมุสลิมในสิ่งที่ดี และสิ่งที่เป็นการต่อต้านอัลลอฮ์

และเป็นผู้ที่มีจริยธรรมที่งดงามอย่างสม่ำเสมอที่จะพาสุขในวันอาคิเราะห์ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความไว้วางใจ ความจงรักภักดีและความบริสุทธิ์

วัตถุประสงค์ด้านจริยธรรมได้เน้นในสิ่งต่อไปนี้

- 1) อบรมฝึกฝนในมารยาทของอิสลาม
- 2) อบรมฝึกฝนมุสลิมในการปฏิบัติตามศาสนามุฮัมมัด ﷺ ในแง่ของมารยาทของท่าน ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการกระทำ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾

(القلم : 4)

ความว่า : «และแท้จริง เจ้านั้นอยู่บนคุณธรรมอันยิ่งใหญ่»

(อัลเกาะลัม : 4)

- 3) ขัดเกลาตัวเองจากบาปและกิเลสต่างๆ ให้สะอาดและบริสุทธิ์
 - 4) ฝึกฝนมุสลิมให้มีจิตใจที่บริสุทธิ์และขำเกรงต่ออัลลอฮ์
2. วัตถุประสงค์ด้านสังคม คือ มีความตระหนักถึงคุณค่าของการเป็นอู่อะหฺลุลอิสลามิยะห์และคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม
3. วัตถุประสงค์ด้านสติปัญญาและความรู้
- อิสลามได้ให้ความสำคัญและเชิญชวนในการแสวงหาความรู้ และได้ให้ความสำคัญกับปัญญาของมนุษย์อย่างมาก อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾

ความว่า“แท้จริงในการสร้างบรรดาชั้นฟ้าและแผ่นดิน และการที่กลางวันและกลางคืนตามหลังกันนั้นแน่นอนมีหลายสัญญาณสำหรับผู้มีปัญญา”

(อาละอิมรอน: 190)

4. วัตถุประสงค์ด้านอารมณ์และจิตใจคือการสร้างความมั่นใจในตนเอง โดยมี ความรู้สึกว่าเขามีค่าในสังคมและสังคมมีความต้องการต่อเขา มีความรู้สึกต้องการต่ออิมาน

5. วัตถุประสงค์ด้านทางเศรษฐกิจ คือ ฝึกฝนมุสลิมในการใช้จ่ายที่พอเพียงและ หลีกเลี่ยงจากการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่าย

เป้าหมายการศึกษาอิสลามในทัศนะของนักคิดมุสลิม

นักคิดมุสลิมตั้งแต่ยุคแรกๆของอิสลามจนถึงปัจจุบันได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับ เป้าการศึกษาในอิสลามที่หลากหลายดังนี้

1. มุหัมมัด บิน สะหฺนุน (Muhammad bin Sahnun) มุหัมมัดบินสะหฺนุนไม่ได้พูด โดยตรงเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษาในอิสลามแต่ท่านพูดถึง การศึกษาอัลกุรอานที่เด็กควรเริ่ม ในการศึกษาโดยเฉพาะช่วงที่เด็กมีอายุน้อย ซึ่งสังเกตจากคำพูดของท่านจะเห็นว่าเป้าหมาย ของการศึกษาของท่านคือการอุปาะฮุดต่ออัลลอฮ์ เพราะการศึกษาอัลกุรอานนั้นคือการภักดีและ อุปาะฮุดต่อเอกองค์อัลลอฮ์

2. อัลฟารอบี (al-farabi) มีทัศนะว่าการจัดเวลาสติปัญญาคือเป้าหมายสูงสุดของ การศึกษา

3. อิบน์ สีนา (Ibn Sina) อิบน์สีนาได้ยึดเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา การจัดเวลา สติปัญญา และได้กล่าวไว้ว่าสติปัญญาของมนุษย์มีเอกลักษณ์และแตกต่างจากสิ่งถูกสร้างอื่นๆ อิบน์สี นาได้กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษาอีกเป้าหมายหนึ่ง คือการเตรียมเด็กสำหรับภารกิจในชีวิตใน อนาคตข้างหน้า

4. บุรฮานุดดีน อัลฮันฟีลี มีทัศนะเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษาคือ การแสวงหา ความรู้เพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์และชีวิตในอนาคตภพภคหน้า ขจัดความอวิชาออกจากตัว ผู้เรียน และจากผู้ที่ไม่มีความรู้อื่น ๆ วิชาไว้ซึ่งศาสนาดำรงไว้ซึ่งอิสลาม

5. อัล เฆาะซาลี (al-Gazali) อัล เฆาะซาลีได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษา คือ การศึกษาต้องเน้นถึงการสร้างบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ อันจะทำให้มนุษย์สามารถ แยกแยะระหว่างความดีและความชั่ว (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2550:64)

6. อิบน์ คอลดูน (Ibn Khaldun) ในทัศนะของอิบน์คอลดูนนั้น การศึกษามีเป้าหมาย 4 ประการดังนี้

1) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวางแผนการกระทำ(ปฏิบัติ) เพื่อตอบสนองความต้องการ ของสังคม

2) ความพยายามในการแสวงหาความรู้ที่อยู่เหนือกว่าประสาทสัมผัส

3) เพื่อพัฒนาบุคลิกนิสัยที่ดีให้สอดคล้องกับศาสนา เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญของศาสนา

4) เพื่อสร้างความมั่นใจกับวิธีการดำเนินชีวิต (Rosnani Hashim, 1996:86)

2.5 สถาบันการศึกษาในอิสลาม

สถาบันของการศึกษาในอิสลามมีบทบาทและอิทธิพลมากในการที่ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1) บ้านอัลฮัรอม

สถาบันแรกของการศึกษาในอิสลามตั้งแต่เริ่มแรกของการประทานอัลวะฮยู (วิวรณ์) ต่อท่านนบี ﷺ คือ บ้านอัล.ฮัรอม บิน อบี อัล.ฮัรอมที่ได้รวบรวมผู้ศรัทธาอย่างเจียวๆ และณ บ้านแห่งนี้ท่านนบีได้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านเกี่ยวกับที่ถูกประทานลงมาถึงท่านโดยญิบริล

2) ครอบครัวมุสลิมะห์

ครอบครัว คือ สภาพแวดล้อมทางสังคมสถานแรกที่ได้รวบรวมเด็ก ซึ่งเด็กได้อาศัยและเติบโตในครอบครัวโดยเด็กได้รับอิทธิพลด้าน ศีลธรรม จริยธรรม นิสัย ประเพณี พฤติกรรม ด้วยการปฏิบัติ หรือ ประสบการณ์ หรือ มารยาทที่ดีงาม จากบุคคลในครอบครัว

ครอบครัวมุสลิมะห์ คือครอบครัวที่พยายามดำเนินการเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายหลักของการสร้างครอบครัวมุสลิมะห์ ถ้าเราสังเกตในบางอายะห์อัลกุรอานและหะดีษของท่านนบี ﷺ จะเห็นว่าวัตถุประสงค์หลักในการสร้างครอบครัวมุสลิมะห์คือ ดังนี้(al-Nahlawi: 1999:123)

1. สร้างครอบครัวมุสลิมที่ภักดีต่อเอกองค์อัลลอฮ์

2. ทำให้จิตใจสงบ อัลลอฮ์ทรงตรัสว่า

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا فَمَرَّتْ بِهِ ۖ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ
دَعَا اللَّهُ رَبَّهُمَا لِيْنِ ۖ آتَيْنَا صَلِحًا لِنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾

(الأعراف : 189)

ความว่า“พระองค์นั้นคือผู้ที่ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าจากชีวิตเดียว และได้ทรงให้มีขึ้นจากชีวิตนั้นซึ่งคู่ครองของชีวิตนั้นเพื่อชีวิตนั้น จะได้มีความสุขกับนางครั้งเมื่อชีวิตนั้นได้สมสู่ นางก็อุ้ม ครรภ์อย่างเบา ๆ แล้วนางก็ผ่านมันไปครั้งเมื่อนางอุ้มครรภ์หนัก เขาทั้งสองก็วิ่งวอนต่ออัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าของเขาทั้งสองว่าถ้า หากพระองค์ทรงประทานบุตรที่สมบูรณ์ให้ข้าพระองค์แล้ว แน่อนข้าพระองค์ก็อยู่ในหมู่ผู้ขอบคุณ”

(อัลอะอูรอฟ :189)

3. ป้องกันจากไฟนรก ถือเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองในการที่จะปกป้อง ลูกหลานให้พ้นจากสิ่งชั่วร้ายและไฟนรกของอัลลอฮ์ที่กำลังรอผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา อัลลอฮ์ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾﴾

(التحریم: 6)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงคุ้มครองตัวของพวกเจ้าและ ครอบครัวของพวกเจ้าให้พ้นจากไฟนรกเพราะเชื้อเพลิงของมันคือ มนุษย์ และก้อนหินมีมะลาอิกะฮ์ผู้แข็งกร้าวหาญคอยเฝ้ารักษามัน อยู่พวกเขาจะไม่ฝ่าฝืนอัลลอฮ์ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาแก่พวกเขา และพวกเขาจะปฏิบัติตามที่ถูกบัญชา”

(อัตตะหุรึม: 6)

3) มัสยิด

มัสยิดเป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งในอิสลามเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคน และพัฒนามุสลิมให้เป็นมุอฺมินที่สมบูรณ์มัสยิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนมุสลิมและเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการอบรมขัดเกลาจิตใจและการศึกษา มุสลิมได้มีการอบรมในมัสยิดทางด้าน

จิตใจ ความศรัทธา จริยธรรม และด้านความสัมพันธ์ในสังคม และได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบัญญัติต่างๆของศาสนา และเรื่องของการเป็นอยู่ในโลกคุณา มีการเรียนรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน ตัฟซีร์อัลกุรอาน และสิ่งที่หะลาและหะรอม

ภารกิจแรกของท่านเราะซูลุลลอฮฺ ﷺ เมื่อท่านถึงนครมะดีนะห์ คือ การสร้างมัสยิด เพราะมัสยิดคือสถานที่ในการพบปะ และหารือในเรื่องต่างๆของบรรดามุสลิมในการที่จะบรรลุเป้าประสงค์ของอิสลามและปกป้องจากสิ่งชั่วร้าย มีการช่วยเหลือในการที่เผชิญกับปัญหาต่างๆ ปกป้องจากการรุกรานด้านการศรัทธา ร่างกาย และทรัพย์สิน เช่นเดียวกันมัสยิด คือสถานที่มุสลิมทุกคนกลับไปสู่อัลลอฮฺ ขอความช่วยเหลือ สถานที่พักทางจิตใจ

ในช่วงแรกของอิสลามมัสยิดถือว่าเป็นสถาบันที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาคนในทุกๆด้านของชีวิตมุสลิม แต่ ณ วันนี้ มุสลิมไม่ได้ให้ความสำคัญกับมัสยิดยิ่งนัก

มัสยิด คือ ศูนย์กลางแห่งการศึกษาหาความรู้ และมีบทบาทในการอบรมบ่มเพาะจิตใจให้รักใคร่ในสิ่งที่ดี และรักใคร่ในวิชาความรู้ และเป็นสถานที่ในการรับรู้สิทธิและหน้าที่ต่างๆของมุสลิมต่อรัฐอิสลามที่ได้สร้างเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการต่ออัตตออัลลอฮฺ ปฏิบัติตามกฎหมายของพระองค์ มีคุณธรรม และมีความเมตตาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน

มัสยิดคือจุดเริ่มของการสอนการอ่านและการเขียน เริ่มจากมัสยิดของท่านนบี ﷺ อัลลอฮฺทรงตรัสว่า

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسْجِدَ اللَّهِ مِنْ ءَامِنٍ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَ إِلَّا اللهُ فَعَسَىٰ أَوْلِيكَ أَنْ
يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ۝﴾

(التوبة: 18)

ความว่า“แต่แท้จริงที่จะบูรณะบรรดามัสยิดของอัลลอฮฺนั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮฺ และวันปรโลกและได้ดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและชำระซะกาต และเขามีได้ยำเกรงนอกจากอัลลอฮฺเท่านั้นดังนั้นจึงหวังได้ว่า ชนเหล่านี้แหละจะเป็นผู้อยู่ในหมู่ผู้รับคำแนะนำ”

(อัต-เตาบะฮ์:18)

จากท่านอบีสุร็อยเราะะ จากท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((من غدا إلى المسجد أو راح أعد الله له في الجنة نزلا كلما غدا أو

راح))

(رواه مسلم : 1556)

ความว่า ใครก็ตามที่ไปกลับมัสญิดทุกๆ เช้าหรือบ่ายเพื่อละหมาด
ญะมาอะฮ์แล้ว อัดลอสจะเตรียมที่อยู่หนึ่งให้แก่เขาในสวรรค์ใน
ทุกๆ เช้าหรือบ่าย

(Muslim,1996 : 1556)

และท่านนบีﷺกล่าวอีกว่า

((من تطهر في بيته ثم مشى الى بيت من بيوت الله ليقضى فريضة من

فروض الله, كانت خطواته احداهما تحط خطيئة, والآخرى ترفع درجة))

(رواه مسلم : 1553)

ความว่า ผู้ใดก็ตามที่อาบน้ำละหมาดมาจากบ้านของเขา แล้วเดิน
ไป ณ มัสญิดใดมัสญิดหนึ่งเพื่อทำการละหมาด ถือว่าในสองก้าว
เดินของเขานั้น ก้าวหนึ่งเขาจะได้ลบบาป และอีกก้าวหนึ่งเขาจะ
ได้ผลบุญ

(Muslim,1996:1553)

4) กุตตาบ

กุตตาบ(الكُتَّاب) เป็นคำภาษาอาหรับ พหูพจน์ ใช้ กะตาตีบ(الكِتَاب) หมายถึง
ศูนย์กลางหรือสถาบันการศึกษาสมัยก่อนที่มีประวัติมายาวนาน โดยมีรายงานว่า กุตตาบได้เกิดขึ้น
ในสมัยการปกครองของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ที่เน้นการสอนอัลกุรอานและพื้นฐานของการอ่านและการ
เขียนให้กับเด็ก ซึ่งจะตั้งอยู่ที่บ้านของผู้สอน

กุตตาบจะมีอยู่สองประเภทด้วยกัน ประเภทแรกสำหรับลูกผู้ที่มีความสามารถในการ
การเสีค่าใช้จ่ายในการศึกษา ส่วนประเภทที่สองสำหรับผู้ที่มีรายได้น้อยที่ไม่ต้องเสีค่าใช้จ่ายใดๆ
หรือเรียกว่า “กุตตาบ อัจชะบิล”

ระบบการเรียนการสอนในอัลกุตตาบโดยเริ่มเรียนในวันเสาร์ถึงวันพฤหัสบดี มีการ
ปิดในวันศุกร์และช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดี และเด็กๆจะเริ่มเรียนด้วยการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน

จนกระทั่งถึงเวลาฤดูหนาวหลังจากนั้นเริ่มเรียนการเขียนจนกระทั่งถึงเวลาที่เย็นและหลังจากนั้นเด็กก็กลับบ้าน และบางส่วนของอัลกุตดาบมีการสอนเพิ่มในช่วงเย็นในบางรายวิชา อาทิเช่น ไวทย์กรรม อารหรับ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์อารหรับ และในวันพฤหัสบดีเป็นวันเฉพาะของการทบทวน และมีการปิดเรียนในวันอีด(Mursi,1993 : 210)

5) โรงเรียน

โรงเรียนคือบ้านหลังที่สามหลังจากครอบครัวและมีสยิดที่มีบทบาทในการอบรมศึกษา และพัฒนาคนเพื่อสู่ความสำเร็จในโลกคุณาและอาภิเราะห์ โรงเรียนมีความสำคัญและมีบทบาทมากในการที่จะอบรมสั่งสอนนักเรียน เพราะนักเรียนได้ใช้ชีวิตอยู่กับโรงเรียนเป็นเวลานาน ความสำคัญของโรงเรียนจะอยู่ภายใต้กรอบสามด้านนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์ คือสร้างความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน โดยไม่มีความแตกต่างระหว่างผู้เรียนด้วยกัน

2. การสร้างจริยธรรม โรงเรียนมีหน้าที่ในการสร้างจริยธรรมให้กับบรรดานักเรียน โดยโรงเรียนทำการคัดเลือกผู้สอนที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ มีความซื่อสัตย์และมีจริยธรรมที่ดีงาม

3. การเตรียมอาชีพ การเตรียมอาชีพไม่ใช่เฉพาะเตรียมอาชีพ การงานทั่วไปเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม แต่เตรียมอาชีพในที่นี้ครอบคลุมทุกด้านคือการเตรียมสุขภาพสตรีให้เป็นภรรยาที่ดีรวมไปถึงเป็นแม่ที่ดีของลูก

ในประวัติศาสตร์อิสลามสถาบันการศึกษาที่เป็นระบบ โรงเรียนได้กำเนิดขึ้นครั้งแรกในสมัยการปกครองของราชวงศ์ซัลตุก ที่มีชื่อว่า นิซอม อัล.มุลก์ ที่เมืองแบกแดดในปีอิหเราะฮ์ที่ 458 และได้สร้างโรงเรียนในลักษณะดังกล่าวกระจายตามเมืองอื่นๆ ที่ แบกแดด ที่บาลัค ที่นิซาบур ที่ฮัรร์ัน ที่อัศฟาฮัน ที่บัสเราะฮ์ ที่มรรว ที่อมัล ที่บิสตัน และที่เมาชิด และทุกๆเมืองที่อิรักและเคาะรอซาน ในขณะที่เดียวกันอัศสูบกีได้กล่าววว่า “ไม่ใช่เรื่องจริงที่นิซอม อัล.มุลก์เป็นคนแรกที่ได้สร้างโรงเรียนในประวัติศาสตร์อิสลาม อย่างที่นัยซาบурซึ่งได้มีโรงเรียนก่อนโรงเรียน นิซอม อัล.มุลก์ โดยเฉพาะ โรงเรียนอัศสะอูดียะฮ์และ โรงเรียนอัลบัยฮะกียะฮ์ที่นัยซาบурเช่นเดียวกัน (Mursi, 1993:213)

ส่วนหลักสูตรการเรียนการสอนในสมัยก่อน จะแบ่งออกเป็นวิชาหลักหรือพื้นฐานคือ วิชาศาสนา และวิทยาศาสตร์ ส่วนวิชาเสริมคือ คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และอื่นๆ

6) คารุล หิกมะฮฺ(ห้องสมุด)

คารุลหิกมะฮฺเกิดขึ้นในสมัยการปกครองของ อัลอับบาสิยะ ได้ตั้งชื่อว่า คารุลหิกมะฮฺ สื่อให้เห็นถึงเกียรติและคุณค่าของความรู้ เสมือนความรู้คือกุญแจที่เป็นหิกมะฮฺ

สมัยก่อนคารุลหิกมะฮฺเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้และการค้นคว้า ซึ่งนักประวัติศาสตร์บางคนมักจะเรียกคารุลหิกมะฮฺว่า อัลญามิอะฮฺ ซึ่งแปลว่าวามหาวิทยาลัย เพราะคารุลหิกมะฮฺได้ทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัย คือเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้และค้นคว้า

สรุปว่าคารุลหิกมะฮฺคือ ศูนย์เพื่อการเรียนรู้และค้นคว้าวิจัย โดยเฉพาะบรรดานักปราชญ์สมัยก่อนมักจะไปที่คารุลหิกมะฮฺในการที่หาความรู้ และที่นั่นมีการสอนวิชาความรู้ให้กับเด็กนักเรียนด้วย ส่วนคารุลหิกมะฮฺที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยุ้จักสมัยนั้นคือบัยตุลหิกมะฮฺที่แบกแดด และบัยตุลหิกมะฮฺที่ ะระกออะฮฺในภาคเหนือทวีปแอฟริกา และคารุลหิกมะฮฺที่ไคโร

7) อรัรียาตอต (الرباطات)

อรัรียาต คือสถานที่หรือบ้านที่อยู่อาศัยของผู้ขัดสนและคนยากจนเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำอิบาดะฮฺต่ออัลลอฮฺและในการศึกษาหาความรู้ และริยาต ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยุ้จักในสมัยก่อนคือ ริยาต อัลบัมดาคียะฮฺ ของซัยนับบอัลบัมดาคียะฮฺ เป็นสถานที่อยู่อาศัยของผู้หญิงในการทำอิบาดะฮฺและศึกษาหาความรู้

8) โรงพยาบาล

โรงพยาบาลเป็นสถานที่สำคัญในการรักษาผู้ป่วยและศึกษาเกี่ยวกับวิชาทางการแพทย์ อัลมิกรีซีฮฺได้กล่าวว่า บุคคลแรกที่ได้สร้างโรงพยาบาลในประวัติศาสตร์อิสลาม คือ อัลวะลีด บิน अबديلมะลิก(เสียชีวิต ฮ.ศ. 88) แต่ในทัศนะของดิวารันท์ ได้กล่าวว่า ฮารูน อรัรอฮิดเป็นบุคคลแรกที่ได้สร้างโรงพยาบาลในประวัติศาสตร์อิสลาม

ในหนังสือประวัติศาสตร์อิสลามได้กล่าว ครงพยาบาลในประเทศมุสลิมสมัยก่อนมีถึง 43 แห่งแพร่หลายในประเทศต่างๆ อาทิเช่น เปอร์เซีย ซีเรีย และ อียิปต์ ส่วนในแบกแดดมีหมอทั้งหมดจำนวน 860 คน ในปี ฮ.ศ.931

9) บ้านผู้รู้

บ้านผู้รู้หรืออุลามาอิมบิบทบาทสำคัญในการที่ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้คนที่ ซึ่งสมัยก่อนผู้คนมักจะไปที่บ้านผู้รู้เพื่อถามเกี่ยวกับปัญหาทางศาสนา

ทางประวัติศาสตร์อิสลามได้จารึกว่า บ้านของท่านอิหม่ามอะหมัดเป็นแหล่งของการเรียนรู้ศาสนาในสมัยก่อนที่คอยต้อนรับบรรดาอุลามาอิมและนักศึกษาที่เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้(Mursi, 1993 : 223)

2.6 คุณลักษณะของการศึกษาในอิสลาม (ตริเบยะห์อิสลามิยะห์)

การศึกษาในอิสลามมีคุณลักษณะและคุณสมบัติที่หลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้

1. อรรอบานิยะห์ (الربانية) มีความหมายว่า เป็นศาสนาที่มีแหล่งที่มาจากพระเจ้าอัลลอฮ์และมีเป้าหมายคือการกลับสู่พระเจ้า คือ การตริเบยะห์มุสลิมภายใต้กรอบของศาสนาและจริยธรรมที่สั่งมาโดยมีการวางเป้าหมาย วิธีการ และแนวทางของอิสลาม

คำว่า ร็อบบานิยะห์ จะมีความแตกต่างกับแนวคิดและปรัชญาที่มาจากมนุษย์ ถือว่าเป็นความแตกต่างกันมากระหว่างสิ่งที่มาจากพระเจ้กับสิ่งที่มาจากมนุษย์ อัลลอฮ์ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

(الأنعام : 162)

ความว่า“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) ว่า แท้จริงการละหมาดของฉัน และการ อิบาเดาะห์ของฉันและการมีชีวิตของฉันและการตายของฉันนั้นเพื่ออัลลอฮ์ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลกเท่านั้น”

(อัลอันอาม: 162)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَيِّنُ لِلْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ

يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾ (الإسراء : 9)

ความว่า“แท้จริง อัลกุรอานนี้ นำสู่ทางที่เที่ยงตรงยิ่งและแจ่มชัด
แก่บรรดาผู้ศรัทธาที่ประกอบความดีทั้งหลายว่าสำหรับพวกเขา
นั้นจะได้รับการตอบแทนอันยิ่งใหญ่”

(อัลอิสรออ:9)

อัลลอฮฺตรัสอีกว่า

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَمَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي

هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ (طه: 123)

ความว่า“บางทีเมื่อมีคำแนะนำ (ฮิदाเยฮ์) จากข้ามายังพวกเจ้า
แล้วผู้ใดปฏิบัติตามคำแนะนำ (ฮิदाเยฮ์) ของข้า เขาก็จะไม่หลงผิด
และจะไม่ได้รับความลำบาก” (ตอฮา: 123)

ร็อบบานียะห์ คือ การมีความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับพระเจ้า ดังนั้นการมีชีวิตอยู่
บนโลกนี้ถือว่ามีความหมาย และการทำงานต่างๆถือว่าเป็นเป้าหมาย ฉะนั้นด้วยเหตุนี้จึงมีแรงจูงใจในการ
หาความรู้ มีการยกระดับด้านศีลธรรม มีจิตใจที่บริสุทธิ์ และมีคุณสมบัติที่จะเป็นเคาะลีฟะหฺในพื้นที่
แผ่นดินของ อัลลอฮฺ และร็อบบานียะห์มิใช่ กะหฺนุติยะหฺ (كهنتية) ซึ่งมีการแบ่งแยกระหว่างคนกับ
การดำรงชีวิตหรือแบ่งแยกระหว่างศาสนากับโลก แต่แท้จริงแล้วร็อบบานียะห์คือความผูกพัน
ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์โดยผ่านการศึกษาวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ของจักรวาลและแง่มุมของ
การดำรงชีวิต

2. อัจฆุมูลิยะหฺ (การครอบคลุม)

อัจฆุมูลิยะหฺ คือ คุณลักษณะที่เด่นที่สุดในบรรดาคุณลักษณะของอัครเบาะฮ์อิส
ลามียะหฺ ที่ได้ให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพของมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะ เป็น ร่างกาย จิตใจ
ปัญญา จิตวิทยา สังคม คุณธรรม และอื่นๆ และมีการครอบคลุมทุกกลุ่มของสังคมและมีการยอมรับ
หลักการของความเสมอภาค อัลลอฮฺตรัสว่า

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْتُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ

لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

(الحجرات : 13)

ความว่า“โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชาย และเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่า และตระกูล เพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮฺ. นั่นคือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮฺ. นั่นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน”

(อัลหุญรอต : 13)

อัชชุนูลิยะห์ จะครอบคลุมความรู้ทั้งหมดที่ทำให้ประโยชน์ในการสร้างความก้าวหน้าในสังคมไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับ วัตถุ พืช สัตว์ และจักรวาล หรือความรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับขั้นตอนของการเจริญเติบโตของมนุษย์หรือความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประชาชาติก่อนๆ อัลลอฮฺทรงตรัสว่า

﴿الْمَرْتَرَانِ اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا

الْوُحْيًا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ

﴿٢٨﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ ۖ وَأَلَّا نَعْمِ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ ۚ كَذَٰلِكَ

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

(ฟาตฺร : 27-28)

ความว่า“เจ้ามิได้พิจารณาดอกหรือว่า แท้จริงอัลลอฮฺนั้นทรงให้น้ำหลั่งลงมาจากฟากฟ้าแล้วเราได้ให้พืชผลออกมามากมายด้วยกัน (จากน้ำ) สีสรรของมันแตกต่างกันไป และในหมู่ภูเขานั้นทั้งหลายมีชนิดต่าง ๆ ขาวและแดง หลากหลายสี และสีดำสนิทและในหมู่มนุษย์ และสัตว์ และปศุสัตว์ ก็มีหลากหลายสีเช่นเดียวกัน แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงป่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮฺ แท้จริงอัลลอฮฺ. นั่นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาตฺร: 27,28)

อัครบิดรเป็ยะหมีคุณลักษณะที่ครอบคลุมในความเสมอภาคของมนุษยชาติโดยถือว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมัลลุกที่อัลลอฮ์สร้างขึ้นมาเพื่อรู้ในสิ่งที่ดี ที่มีภาระหน้าที่ชักชวนผู้อื่นในสิ่งที่ดีและ ห้ามปรามในสิ่งที่ชั่ว และสร้างความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿يَتَأْتِيَ النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاهُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ

لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

ความว่า“โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวก เจ้าจาก เพศชาย และเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่าและ ตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกันแท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์.นั่นคือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์. นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (อัล.หุญรอต :13)

เช่นเดียวกับอ็ชชุนญะลิยะห์ที่ได้ให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพของมนุษย์ในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน จิตวิญญาณ จิตใจ ร่างกาย สังคม อารมณ์ความรู้สึก และทางด้านปัญญาและ อ็ชชุนญะลิยะห์ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของทางโลกและทางธรรม อัลลอฮ์ ตรัสว่า

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ

الدُّنْيَا ۗ وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۗ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي

الْأَرْضِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

(القصص: 77)

ความว่า“และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ประทานแก่เจ้าเพื่อปร โลก และอย่าลืมนส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้และจงทำความดีเสมือนกับ ที่อัลลอฮ์ได้ทรงทำความดีแก่เจ้าและอย่าแสวงหาความเสียหายใน แผ่นดินแท้จริง อัลลอฮ์ไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อนทำลาย”

(อัลเกาะศ็อส: 77)

3. เส้นทางสายกลาง(الوسطية)

เอกลักษณ์พิเศษของศาสนาและประชาชาติอิสลาม คือ อัลวะสะดียะห์ คือศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็น สายกลาง

อัลลอฮฺตรัสว่า

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾

(البقرة : 143)

“และในทำนองเดียวกัน เราได้ให้พวกเจ้าเป็นประชาชาติที่เป็นกลางเพื่อพวกเจ้าจะได้เป็นสักขีพยานแก่มนุษย์ทั้งหลาย และเราะซูลก็จะเป็นสักขีพยานแก่พวกเจ้า”

(อัล.บะเกาะเราะฮฺ :143)

คำว่า สายกลาง มาจากคำภาษาอาหรับว่า أَوْسَطُ (อัลวะซฏ์) ซึ่งหมายถึง "ดีเลิศที่สุดหรือคุณภาพดีที่สุด" หรือหมายถึง สิ่งที่อยู่ระหว่างสองประการที่ถูกกำหนด เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อยู่ระหว่างความตระหนี่กับความสุร่ยสุร่าย ความกล้าหาญอยู่ระหว่างความขลาดกลัวกับความผลุนผลันมูทะลุ สายกลางในด้านการศรัทธา อิบาดาต ศีลธรรม ความคิด และสายกลางในการปกป้องสังคมมนุษย์จากการเบี่ยงเบนในด้านวัตถุและคุณธรรม

4.อัลวาเกียยะห์(الواقعية)

อัลวาเกียยะห์ คือ ความสอดคล้องระหว่างสัจชาติญาณที่เที่ยงตรงกับขีดความสามารถของมนุษย์ที่ไม่ใช่จินตนาการและอุดมคติต่างๆและมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติอิสลามที่เน้นให้เลือกทำในสิ่งที่ย่างและยกความลำบากออกจากมนุษย์ที่เหนือขีดความสามารถของมนุษย์ อัลลอฮฺ ทรงตรัสว่า

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا﴾

(البقرة : 286)

“อัลลอฮฺจะไม่ทรงบังคับชีวิตหนึ่งชีวิตใดนอกจากตาม
ความสามารถของชีวิตนั้นเท่านั้น”

(อัลบาคอเราะห์ : 286)

อัลลอฮฺทรงตรัสอีกว่า

﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

(البقرة: 185)

“อัลลอฮฺทรงประสงค์ให้มีความสะดวกแก่พวกเจ้า และไม่ทรงให้
มีความลำบากแก่พวกเจ้า”(อัล.บะเกาะเราะฮฺ : 185)

อัลวาเกียะฮฺในการศึกษาในอิสลามคือ คำนึงถึงความแตกต่างส่วนบุคคลของผู้เรียน และคำนึงถึงขีดความสามารถและการเตรียมตัวของผู้เรียน

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยที่ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการศึกษาเชิงปริมาณ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

ตอนที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากภาคสนาม และ

ตอนที่ 3 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพจากภาคสนาม (Field Work Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษา

3.1 การวิจัยเอกสาร

เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ซึ่งประกอบด้วยตำราอาดาบมุสลิมของอิบนุสะหุณนและตำราอะอ์ลีมูลมุตะอ์ลิมเตาะรีกอตตะอ์ลุมของอัลซันญูญีย์และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ที่เน้นการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของท่านมุหัมมัด บิน สะหุณน และบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์

3.1.1 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ประกอบด้วยดังนี้

1) อัลกูรอาน

2) หนังสืออรรถาธิบายอัลกูรอาน

3) ตำราอัลหะดีษ โดยเฉพาะตำราอัลหะดีษทั้งหกเล่ม (كتب الستة)

4) ตำรา อาดาบ อัลมุอ์ลิมีน (آداب المعلمين)ของท่านมุหัมมัด บิน สะหุณนและ

ตำรา ตะอ์ลีม อัลมุตะอ์ลิม เตาะรีกอต ตะอ์ลุม (تعليم المتعلم طريق التعلم) ของ

ท่านบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์

2. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) เป็นเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้องกับ มุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ และแนวคิดทางการศึกษาของท่านทั้งสอง

3.1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือการนำข้อมูลที่ได้จากเอกสารข้างต้นมา วิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ตามหลักการ วิเคราะห์หาข้อสรุปเชิงอุปนัย (Analytical Induction) หรือภาษาอาหรับเรียกว่า (الطريقة الإستقرائية) จากข้อย่อยๆมาสรุปเป็นแนวคิดทางการศึกษาเสริมด้วยหลักนิรนัย (Deduction) หรือ (الطريقة الإستنباطية) โดยเสริมด้วยอายะห์อัลกุรอานและอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ประกอบการอธิบาย

3.1.3 การสังเคราะห์

การสังเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงเอกสารครั้งนี้คือ การนำความคิดด้านการศึกษา ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของ อิบनुสะหุหนุ และอัลฮัรณูญีย์ อันเป็นหน่วยย่อย มาประกอบเข้า ด้วยกันจนเป็นเนื้อเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง สำหรับการพิจารณาว่า ความคิดด้านการศึกษาที่ ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของอิบนุสะหุหนุ และอัลฮัรณูญีย์ มีลักษณะเป็นแนวคิดทางการศึกษาและ เพื่อนำเสนอความคิดที่สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ

3.1.4 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากเอกสารและตำรา ผู้วิจัยใช้หลักการพิสูจน์หะดามา ตรวจสอบข้อมูลโดยเฉพาะหะดีษของท่านนบี ﷺ ซึ่งจะใช้ สามรูปแบบของการตัดריךญ์ ประกอบด้วย การใช้ตำรา ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต

1. การพิสูจน์หะดีษโดยใช้ตำรา ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการตัดריךญ์หะดีษโดยใช้คำแรก ของตัวบทหะดีษ โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้ตำราที่เหมาะสมในการตัดריךญ์โดยวิธีนี้ ดังนี้

1) ตำราอัลญามิอ อัสเศาะฆีร์ฟีอะหาดีษอัลบะซ็ีร์อันนะซ็ีร์ ของอิหม่าม อัลสะยูตีย์ (الجامع الصغير في أحاديث البشير النذير)

2) สารบัญญัตินามะตุลอะฮ์รอฟ ของอัลมิชชะบีบีมะอูรีฟาติลอะตรอฟ (تحفة الأشراف بمعرفة الأطراف) เล่มที่ 15.16 , ของญะมาลุดดีน อบิล หัจญัจญ์ยูสุฟบินอับดุลเราะฮ์มาน อัลมิชชะบีบี ที่วิเคราะห์โดย อับดุลสมัด ฮัรฟูตุดดีน ฟิมพ์โดยดาร์ลุลกุตุบ อิลมี ยะห์

2. การพิสูจน์หะดีษโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้โปรแกรม มักตะบะฮฺ อัซฮามิละฮฺ (مكتبة الشاملة)¹ ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลหะดีษของท่านบี ﷺ ที่ได้จากเอกสารและตำรา

3. การตัด κρίญ์หะดีษโดยอาศัย อินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกเว็บไซต์ในการตัด κρίญ์ คือ <https://library.islamweb.net/hadith/hadithsrch.php> ส่วนเหตุผลที่เลือกเว็บไซต์นี้ ก็คือ เป็นเว็บไซต์ที่ได้รวบรวมหนังสือเป็นจำนวนมาก ง่ายต่อการค้นหา และได้บ่งบอกถึงประวัติผู้รายงานแต่ละคนที่ได้รายงานหะดีษนั้นตั้งแต่ผู้บันทึกจนถึงเศาะหาบะฮฺของท่านบี ﷺ

การตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม

การตรวจสอบข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation)) ได้แก่

1. การตรวจสอบสามเส้า

ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สัมภาษณ์

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์

3.1.5 แหล่งเก็บข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเอกสารจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

1. สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
2. หอสมุดวิทยาลัยอิสลามมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
3. สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
4. หอสมุดประชาชนนราธิวาส
5. หอสมุดมหาวิทยาลัยมาลายาประเทศมาเลเซีย (UM)

¹ โปรแกรมมักตะบะฮฺ อัซฮามิละฮฺ เป็น โปรแกรมที่จัดทำขึ้น โดย ดร.นาฟิอู โดยอาศัยโปรแกรม visual basic ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อรวบรวมตำราในสาขาวิชาต่างๆ

6. หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติประเทศมาเลเซีย (UIA)
8. เว็บไซต์ต่างๆ

3.2 การวิจัยเชิงปริมาณ

เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขนาดใหญ่ในจังหวัดปัตตานี เขต เพื่อมุ่งศึกษาระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานุดดีน อัลซรรญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

3.2.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูอิสลามศึกษา ในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ ในระบบ ประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำนวนโรงเรียนทั้งหมด 21 โรงเรียน มีประชากรทั้งหมด 906 คน

3.2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี รวมทั้งสิ้น 278 คน

3.2.1.3 วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกประเภทโรงเรียนขนาดใหญ่ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีซึ่งมีดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ตามจำนวนแต่ละอำเภอ

อำเภอ	โรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครูสอน อิสลามศึกษา
เมืองปัตตานี	จงรักสัตย์วิทยา	2921	30
	ศาสนูปถัมภ์	1888	24
	เตรียมศึกษาวิทยา	1368	68
	บำรุงอิสลาม	2140	61
หนองจิก			
	ศาสน์สามัคคี	1302	47
	แสงประทีปวิทยา	1175	21
	บกกงพิทยา	1232	38
ยะหริ่ง	มูลนิธิชุมชนอิสลามศึกษา	1510	20
ปะนาเระ	ส่งเสริมศาสนา	2310	52
ยะรัง	สมบูรณศาสน์อิสลาม	1032	63
	วัฒนธรรมอิสลาม	1637	72
มายอ			
	อัลอิสลามียะห์วิทยามูลนิธิ	2047	83
โคกโพธิ์			
	ยุวอิสลามวิทยามูลนิธิ	1119	27
สายบุรี	รัศมีสถาปนา	1490	47
โคกโพธิ์			
	มูลนิธิอาชีวะสถาน	2455	17
	พีระยานาวินคลองหินวิทยา	1301	13
สายบุรี			
	ศาสนศึกษา	1462	15
	ดรุณศาสน์วิทยา	4075	72
	สายบุรีอิสลามวิทยา	3387	89

ทุ่งยางแดง			
	อิสลามประชาสงเคราะห์	1454	28
	ภัคดีวิทยา	1042	19
รวมทั้งหมด	รวมทั้งหมด	รวม	รวม
9 อำเภอ	21 โรงเรียน	38347	906

ขั้นที่ 2 คำนวณกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมโดยใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973:727.728) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดย

n แทน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N แทน ขนาดของประชากร

e แทน ความคาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ (0.5)

แทนค่า

$$n = \frac{906}{1 + 906(0.5)^2}$$

$$n = 278$$

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 278 คน

ขั้นที่ 3 เลือกกึ่งหนึ่งของจำนวนอำเภอที่มีโรงเรียนขนาดใหญ่ทั้งหมดโดยการจับฉลาก ปรากฏว่าได้โรงเรียนดังนี้

ตารางที่ 2 รายชื่ออำเภอและ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี ตามที่ได้จับฉลาก

อำเภอ	โรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครูสอน อิสลามศึกษา
เมืองปัตตานี	จงรักสัตย์วิทยา	2921	30
	ศาสนูปถัมภ์	1888	24
	เตรียมศึกษาวิทยา	1368	68

	บำรุงอิสลาม	2140	61
ยะหริ่ง			
	ส่งเสริมศาสนา	2310	52
ปะนาเระ			
	สมบูรณศาสนาอิสลาม	1032	63
	วัฒนธรรมอิสลาม	1637	72
สายบุรี			
	ศาสนศึกษา	1462	15
	ดรุณศาสนวิทยา	4075	72
	สายบุรีอิสลามวิทยา	3387	89
ทุ่งยางแดง			
	อิสลามประชาสงเคราะห์	1454	28
	ภักดีวิทยา	1042	19
รวมทั้งหมด	รวมทั้งหมด	รวม	รวม
5 อำเภอ	12 โรงเรียน		

ขั้นที่ 4 กำหนดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละขนาดของโรงเรียน โดยวิธีเทียบสัดส่วนประชากรแต่ละขนาดโรงเรียนกับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนอำเภอโรงเรียน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	โรงเรียน	จำนวนครู	กลุ่มตัวอย่าง
เมือง	จงรักสัตย์วิทยา	30	14
	ศาสนูปถัมภ์	24	11
	เตรียมศึกษาวิทยา	68	32
	บำรุงอิสลาม	61	29
ปะนาเระ	สมบูรณศาสนาอิสลาม	63	30
	วัฒนธรรมอิสลาม	72	34
ยะหริ่ง	ส่งเสริมศาสนา	52	24
สายบุรี	ศาสนศึกษา	15	7

	ครุศาสตร์วิททยา	72	34
	สาขานูรีอิสลามวิททยา	89	42
ทุ่งยางแดง	อิสลามประชาสงเคราะห์	28	13
	ภักดีวิททยา	19	9
			278

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.2 .1 แบบของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในตอนที่สองนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ดังรายละเอียดต่อไปนี้
แบบสอบถามมีทั้งหมด 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบ Check.list

ตอนที่ 2 แบบสอบถามที่เกี่ยวกับระดับการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูหัมมัด บิน สะหูนุนและบุฮานูดดินอัลซันญูญีย์ใน 5 องค์ประกอบ คือ

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา
2. หลักสูตร
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. ผู้สอน
5. ผู้เรียน

3.2.2.2 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนและวิธีการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามขั้นตอนดังนี้ คือ

1. สังเคราะห์ผลการวิจัยเอกสารในตอนหนึ่ง เพื่อกำหนดประเด็นและกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม
2. สร้างแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มีคำตอบ 5 ระดับของ ลิเคิร์ต (Likert 's Scale) โดยมีเนื้อหาในการสอบถามในประเด็นที่มุ่งสอบถามในเรื่อง

ระดับการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัด บิน สะหุหนุนและบุรอานุดดีน อัลซรรนุญยีใน
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

3. นำแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง
สมบูรณ์และให้ข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุง

4. นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจพิจารณา จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบ
ตลอดจนความเหมาะสมด้านอื่นๆ เมื่อผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจแล้วเห็นสมควรที่จะปรับปรุงเพิ่มเติม จึง
นำไปแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

5. นำแบบสอบถามไปทดลอง (Try Out) กับครูอิสลามศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
การวิจัยจำนวน 30 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89

6. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
ตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้ง

7. จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัยต่อไป

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามทุกฉบับเพื่อคัดเอาเฉพาะ
แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์

2) นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าสถิติด้วยเครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม
สำเร็จรูป

3) กำหนดหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของ
แบบสอบถามตอนที่ 2 ในแต่ละข้อคำถามและแต่ละด้าน อีกทั้งหาค่าเฉลี่ยรวมทั้ง 5 ด้าน

4) เสนอผลการให้คะแนน

4.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ
แบบสอบถามโดยใช้ค่าร้อยละเพื่อนำมาประกอบการอภิปรายผล

4.2 แบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์ ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนำมาให้คะแนนตามเกณฑ์ดังนี้

- 1 หมายถึงความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ น้อยที่สุด
- 2 หมายถึงความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ น้อย
- 3 หมายถึงความคาดหวังต่อการมีการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ ปานกลาง
- 4 หมายถึงความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ มาก
- 5 หมายถึงความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ มากที่สุด

แบบสอบถามตอนที่ 2 นี้ให้ระดับคะแนนตามระดับความคิดเห็นในแต่ละรายการแล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเลขคณิตหรือค่า (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามเกณฑ์ของเบสต์ (Best W. John.1997, p 190) โดยแบ่งช่วงของค่าตัวกลางเลขคณิต 5 กลุ่มในการแปลความหมายดังนี้คือ

- 1.00 – 1.49 หมายถึง ระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ น้อยที่สุด
- 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ น้อย
- 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ ปานกลาง
- 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ มาก
- 4.50 – 5.00 หมายถึง ระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้อยู่ในระดับ มากที่สุด

3.3 การวิจัยภาคสนามเชิงคุณภาพ

เป็นการวิจัยภาคสนามเชิงคุณภาพ (Field Work Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interview)และสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) กับผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์มาเป็นแนวคิดทางการศึกษา

3.3.1 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 9 คน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ไม่ใช่เป็นคนเดียวกับกลุ่มผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 1 คน คณะกรรมการบริหารสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่ละจังหวัด จังหวัดละ 1 คน รวม 3 คน ผู้ที่มีวุฒิปริญญาเอกในสาขาที่เกี่ยวกับอิสลามหรือมีตำแหน่งทางวิชาการที่เกี่ยวกับอิสลามศึกษาจำนวน 2 คน และคณะกรรมการสมาคมเครือข่ายโรงเรียนคุณภาพอิสลามจำนวน 3 คน

3.3.2 การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยสร้างจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาของท่านมุหัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานุดดีน อัลซรรนญีย์ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)
2. แบบแนวคำถามเพื่อการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.3.3 การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความร่วมมือผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Criteria) ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ เพื่อนัดวัน เวลา และสถานที่ในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยได้อธิบายความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตบันทึกเทป ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แนวคำถาม (Interview Guide) เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งแนวคำถามเหล่านี้สร้างขึ้นจากผลการสังเคราะห์เอกสารพร้อมกับการกำหนดประเด็นคำถามให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 9 โรงเรียนละ 1 คน รวมเป็น 9 คน โดยจะใช้เวลาในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งประมาณ 1.30-2 ชั่วโมง

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจะนำผลการสังเคราะห์จากเอกสารมาเป็นแนวคำถามเพื่อกำหนดประเด็นการสนทนาของกลุ่ม และดำเนินการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิตามที่กำหนดจำนวน 9 คน โดยที่ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ (Moderator) กำกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อการศึกษาและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสนทนากลุ่มจะใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 9.00 .12.00 น. ณ ห้องประชุมของตึกวิทยบริการ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เนื้อหาการสนทนานอกจากจะบันทึกเทปแล้ว จะมีผู้จดบันทึกด้วย เพื่อทำหน้าที่จดทุกคำพูดที่จะจดบันทึก ตลอดจนการจดอาทิปกริยาท่าทางของสมาชิกผู้สนทนากลุ่ม ข้อบันทึกของผู้จดบันทึกจะนำไปใช้ประกอบการถอดเทปข้อมูลด้วย

3.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา(Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) แล้วนำมาตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction)

บทที่ 4

ชีวประวัติของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์

4.1 ภูมิหลังและชีวประวัติของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณ

4.2 ภูมิหลังและชีวประวัติของท่านบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

4.1 ภูมิหลังและชีวประวัติของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณ

4.1.1 ภูมิหลังท่านมุฮัมมัดบินสะหุณ

1) สภาพทางการเมือง

เมืองก้อยเราะวานได้รับการสถาปนาขึ้นในปี ฮ.ศ. ที่ 50 สมัยเคาะลีฟะฮ์อุมายยะฮ์ ในช่วงที่ท่านอุกบะฮ์ บิน นาฟิอ์ถูกแต่งตั้ง เป็นอมิรในแอฟริกา ท่านก็ได้เดินทางออกไปยังเมืองก้อยเราะวาน จนกระทั่งได้เลือกสถานที่ทางทิศตะวันออก ที่ใกล้กับทะเลโดยประมาณ 60 กิโลเมตร และทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นแหล่งภูเขาเป็นที่พักอาศัย ซึ่งภารกิจแรกของท่านอุกบะฮ์คือ การสร้างมัสยิด อัลญามิอ์และทำเนียบการปกครองโดยใช้เวลา 5 ปีหมกมุ่นกับการการสร้างและพัฒนาบ้านเมืองโดยไม่ได้ออกไปสู้รบแต่อย่างใด (Ibn Khaldun, 1956:646)

ระหว่างปี ฮ.ศ.ที่ 160 คือปีที่ถือกำเนิดของ สะหุณถึงปี ฮ.ศ.ที่ 256 คือปีเสียชีวิตของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณ ถือว่าเป็นปีที่ถึงจุดสูงสุดของความรุ่งโรจน์ ความสุขสบาย ความมั่นคงของเมืองก้อยเราะวาน โดยเฉพาะในสมัยการปกครองของจักรวรรดิการปกครองอัมละบียยะฮ์ภายใต้การนำของ อิบรอฮีม บิน อัลอัมลับในปี ฮ.ศ.183 จนถึงสมัย อมिरมุฮัมมัด อัศธานี ในปี ฮ.ศ.261 ในราชวงศ์ ของบนิ อัมลับ¹ เป็นผู้นำคนที่ 8 ของบนิอัลอัมลับ และในสมัยนี้เช่นเดียวกัน จักรวรรดิอัลอัมละบียยะฮ์สามารถครอบครองได้เกือบทุกประเทศในแอฟริกา และในสมัยนี้เช่นเดียวกัน ท่านกอฎีอะลัด บิน อัลฟุรอต ได้เดินทางออกสู้รบที่ชายฝั่งของสอกลิยะฮ์พร้อมกับ

¹ อัลอะหมอลิบะฮ์หรือบะฮู อัลอัมลับ (بَنُو أُمْلَيْب) เป็นตระกูลของขุนนางที่มีอำนาจในแอฟริกาเหนือ ระหว่างปี ฮ.ศ.184-296 / คศ.800-909, มินครอัลกอซุร้อวาน เป็นราชธานี, สถาปนาโดยอิบรอฮีมที่ 1 อิบนู อัลอัมลับ ซึ่งเป็นข้าหลวงของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยรูน อรรอซิด, ส่วนหนึ่งจากกษัตริย์ในราชวงศ์นี้ คือ อิบรอฮีมที่ 2 ซึ่งเข้ายึดครองซิซิลี (ซิกิลลิยะฮ์), มีซียาคะตุลลอฮ์ที่ 3 เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายในราชวงศ์, พวกอะหมอลิบะฮ์ถูกอบู อับดุลลาฮ์ อัชชีอีย (เป็นชาวชีอะฮ์) ผู้เรียกร้องเชิญชวนของพวกเขาผู้มียะฮ์ร่าบปราม, พวกอะหมอลิบะฮ์มีกองเรือรบขนาดใหญ่ในยุคที่พวกเขาเรืองอำนาจ

ทหาร อะรัมรม์ในปี ฮ.ศ.ที่212 ในสมัย อบี มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม ที่มีสมยานามว่า ซิยาดาติลลาฮุ และในสมัยอัลฆะรอญิกสามารถพิชิตเมืองชายฝั่ง มาลิเตาะฮุ ในปี ฮ.ศ.ที่ 255 และประชาชาติมุสลิมในสมัยนั้นสามารถอาศัยและมีชีวิตที่มั่งคั่งใน ฎีฟะฮุ ซิมาลียะฮุ แฉว ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (البحر الأبيض المتوسط)

เมืองก้อยเราะวานได้มีความเจริญเติบโตในท่ามกลางสภาพทางการเมืองที่มั่นคง และมีการเพิ่มพูนในจำนวนประชากร ตามที่ได้รายงานโดยอัลบักรียีในหนังสือ อัลมะฮาลิก ได้กล่าวว่า จำนวนประชากรผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองก้อยเราะวานในขณะนั้น ประมาณ หนึ่งแสนคน และอัลยะฮุกุบได้รายงานในหนังสือ อัลบุลคานว่าจำนวนประชากรในขณะนั้น มีจำนวนมากมายพอสมควร จากอาหรับกูเรช อียิปต์ เราะบิอะฮุ กอฟตอน เคาะรอวาน บัรบَّر รุม และอื่นๆ (al-Fituri, n.d : 222)

2) สภาพทางการศึกษา

สมัยนี้ถือได้ว่าการเจริญรุ่งเรืองทางด้านแนวคิดและศาสนาในเมืองก้อยเราะวาน จนกระทั่งอิหม่ามมาลิกถือว่าการก้อยเราะวานเป็นหนึ่งในสามของศูนย์กลางความรู้ทางศาสนาตามที่ได้รายงานจาก อิบนุญัยน์ในหนังสือ อัลมะฮาลิม แต่ไม่แปลกเพราะเมืองนี้ได้ผลิตบุคคลแรกซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับบรรดาธิบายอัลกุรอานนั่นคือ ยะหฺยา บิน สะลาม อัลบะศรี(124-200 h) ที่มีความรู้ในเรื่องตัฟซีร์ก่อนท่านอิหม่าม อัลดอบะรี และเช่นเดียวกัน อะฮฺมัด บิน อัลฟุรอต(142-213)ที่ได้รายงานจากมาลิก จากอะนัส และจาก บรรดาอุลามาอฺในสังกัดอิหม่ามอัลหะนาฟียะ มุหัมมัด บิน อัลหะสัน และจากบางส่วนของบรรดาอุลามาอฺอูโศในสมัยนั้น ได้แต่งตำราในเรื่องฟิกฮุตามแนวทางมัซฮับของซุนนะฮุ ที่โด่งดังที่ชื่อว่า อัลอะฮฺดียะฮุ ถือว่าหนังสืออ้างอิงเล่มแรกๆในเรื่องฟิกฮุทั่วทวีปแอฟริกา จนกระทั่งชื่อเสียงของ สะหฺนุน ได้โด่งดังทั่วสารทิศของเมืองมัฆริบ จนถึงแคว้นอันดะลุเซีย และในสมัยนั้นนักปราชญ์ผู้ที่มีความรู้ประมาณ 60 คน ล้วนแต่เป็นสานุศิษย์ของท่าน สะหฺนุนที่ได้พยายามและทุ่มเทเวลาในการแพร่หลาย แนวคิดและการสอนของท่านสะหฺนุน.นี่คือสิ่งที่เกี่ยวกับความรู้ทางศาสนา ส่วนความรู้วิชาอื่นๆ เช่น ภาษาอาหรับ วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ และอื่น

เมืองก้อยเราะวานได้มีพัฒนาและความเจริญรุ่งเรืองทางการศึกษาหลังจาก สมัยที่หยุดนิ่งหรือล่าหลังในเรื่องของการศึกษาซึ่งตัวอย่างที่ได้มีการพัฒนาทางการศึกษาในสมัยนั้นแจก เช่น ในเรื่องของวิชาการแพทย์ โดยได้มีตำรับตำราที่ได้แต่งขึ้นในสาขาวิชานี้ เช่น ตำราของซิยาดี

บิน คอลฟูน อีสทาก บิน อิมรอน อีสทาก บิน สุลัยมาน ที่ได้มีการแปลงานเขียนและตำราของพวกเขาเป็นภาษาอังกฤษและยังเป็นหลักสูตรสอนในมหาวิทยาลัย ของยุโรป เริ่มจากศตวรรษที่ 11 ค.ศ.

ทั้งหมดนี้ได้บ่งบอกถึงความเจริญเติบโตและความก้าวหน้าทางการศึกษาในเมืองกือยเราะวาน โดยเฉพาะในสมัยของ สะหุณน และมุหัมมัดบินสะหุณน (aL-Fituri,n.d.:222)

3) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

สภาพทางสังคม

สภาพทางสังคมของเมืองกือยเราะวานในสมัยนั้น มีความหลากหลาย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเภทและกลุ่มต่างๆ ของผู้คนในสมัยนั้น ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการค้า นักวิชาการ ทหาร อะหุลลชิมมะฮ์ ทาส และผู้ขัดสนหรือ อัลฟุกอรออู(al-Janhani, 2005 : 110)

1. กลุ่มผู้ประกอบการค้า

กลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีเกียรติและโดดเด่นในกือยเราะวาน เช่นสังคมเมืองอิสลามในยุคกลาง กลุ่มนี้ถือว่าเป็นกลุ่มที่ 2 รองลงมาหลังจากกลุ่มผู้นำและกลุ่มผู้มีอำนาจในบ้านเมือง ซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มนี้จะยึดติดกับกลุ่มผู้มีอำนาจ ถึงแม้ว่าจะเกิดความตึงเครียดระหว่างผู้มีอำนาจกับกลุ่มผู้ประกอบการค้าก็ตาม หลังจากที่กลุ่มผู้มีอำนาจได้เรียกเก็บค่าปรับสำหรับแหล่งที่มาของเงินทุน

การค้าขายในเมืองกือยเราะวานได้มีการพัฒนาและเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้กลุ่มผู้ประกอบการค้ากลายเป็นกลุ่มที่โดดเด่นหลังจากที่ได้มีการสถาปนาเมืองกือยเราะวานขึ้นมา แต่หลังจากที่กุตัยละฮ์อูรุษบีฮ์ได้ครอบครองเมืองกือยเราะวานในปี ฮ.ศ.ที่ 64 ชาวบ้านพากันหนี เหลือเพียงผู้ที่มีลูกหลานจำนวนมาก และชาวอะหุลลชิมมะฮ์ หลังจากนั้นเมืองกือยเราะวานกลายเป็นเมืองที่ล้อมด้วยผู้ค้าจากตะวันออก อันดะลุสเสีย และเมืองต่างๆจากมัฆริบ เพื่ออาศัยอยู่และประกอบอาชีพการค้าขาย

² มีชื่อว่า กุตัยละฮ์ บิน ลัมซัม อัลอูรุษบีฮ์อัลบาระริฮ์ หนึ่งในบรรดาผู้นำของชาวบับร์ ที่เข้ารับอิสลามในสมัยอูกบะฮ์ บิน นาฟิอ์

2. กลุ่มทหาร

กลุ่มทหารเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลในบ้านเมือง ขณะนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่หลักของทหารที่ต้องรักษาความสงบสุขของบ้านเมือง ในขณะที่เดียวกันบางช่วงเวลาก็ใช้ชีวิตปกติเหมือนกับคนทั่วไป และค่าจ้างของทหารในสมัยนั้นก็ได้รับจากบัยดิลมาล

3. กลุ่มนักปราชญ์

นักปราชญ์ไม่เพียงแต่มีบทบาทในเรื่องของศาสนาอย่างเดียวเท่านั้น แต่นักปราชญ์มีบทบาทในทุกมิติของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจะครอบคลุม การเมือง สังคม โดยสังเกตจากการมีส่วนร่วมของนักปราชญ์ในการพิชิตเมืองต่างๆ และปกป้องพิทักษ์เมืองอิสลาม ซึ่งบรรดานักปราชญ์หลายท่านที่ได้เดินทางและร่วมสงคราม เช่น ท่านมุหัมมัดบินสะหุหนุนที่เคยเป็นแม่ทัพในการสงครามกับชาวมุสลิม

4. กลุ่มอะหุลลซิมมะฮ์³

กลุ่มอะหุลลซิมมะฮ์เป็นกลุ่มหนึ่งที่ยังคงอยู่ในเมืองกือยเราะวานซึ่งกลุ่มนี้มีบทบาทในการทำค้าขายที่มีดอกเบี้ย และมีส่วนสำคัญในการกำหนดราคาสินค้าในเมืองกือยเราะวาน และมีตลาดเป็นของตัวเอง

5. กลุ่มทาส

กลุ่มทาสเป็นกลุ่มสำคัญของบ้านเมืองเสมือนเป็นเสาหลักของเมืองกือยเราะวานที่มีส่วนสำคัญในการสร้างเมืองให้เจริญรุ่งโรจน์รุ่งเรือง และถือว่าเป็นพลังสังคมอันสำคัญ

4) สภาพทางเศรษฐกิจของเมืองกือยเราะวาน

เมืองกือยเราะวานเป็นเมืองที่ได้มีการพัฒนาในเรื่องที่พักอาศัยอย่างรวดเร็ว หลังจากได้ก่อตั้งเมืองในปี ฮ.ศ. ที่ 50/670 ค.ศ. เป็นเมืองที่เหมือนกันทั่วไปกับเมืองอิสลามที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ เป็นเมืองที่ภูมิศาสตร์ที่สวยงาม คือตั้งอยู่ระหว่าง อัลอันดะลุส กับ มัฆริบัยนิ คือ อยู่ระหว่างตะวันออกกลางในมุมหนึ่งและประเทศมุสลิมอีกมุมหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่แถวประเทศที่ทำการค้าคือตั้งชายฝั่งของประเทศแอฟริกา

³ ผู้ที่ขอมงานอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐอิสลาม ที่ไม่ใช่มุสลิม

ความเจริญรุ่งเรืองของอาคารบ้านเรือนในสมัยนั้น ได้มีการการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เศรษฐกิจได้มีการเจริญเติบโตคล้อยตามไปด้วยโดยเฉพาะในศตวรรษที่ 2 และ 3 ฮ.ศ. และด้วยเวลาที่ไม่ยาวนานนักหลังจากที่ท่านอุกบะฮ์ ได้สร้างมัสยิดและคารุลอิมาเราะฮ์ ประชาชนในสมัยนั้นพากันสร้างที่พักอาศัย และผู้คนพากันมาเยือนและพักอาศัย

การค้าขาย

เมืองกัยเราะวานในสมัยนั้น ได้มีการค้าขาย 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. การค้าขายขนาดเล็ก หรือ ห้างถิ่
2. การค้าขายขนาดใหญ่

การค้าขายขนาดห้างถิ่เป็นการค้าขายที่อาศัยกลุ่มนักธุรกิจที่นำเข้าและส่งออกสินค้า ซึ่งทำให้เมืองกัยเราะวานกลายเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองด้านเศรษฐกิจ

ส่วนรูปแบบและเทคนิคการทำธุรกิจคือตามหลักการทำกิจในตำราฟิฮ์อิสลามีย์ โดยเฉพาะ 2 สถาบันการศึกษาหลักในสมัยนั้น คือ สถาบันอัลหิญาซียะฮ์ และ สถาบันอัลอโรกียะฮ์ จุดนี้ขอกล่าว 3 ข้อสังเกต

1. ตลาดนัดเมืองกัยเราะวานเริ่มมีการรู้จักนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 2 ฮ.ศ.
2. ตลาดนัดเมืองกัยเราะวาน และสินค้าถูกขโมยหลังจากเกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง
3. ทางผู้นำและผู้มีอำนาจในบ้านเมืองสมัยนั้น ได้บังคับผู้คนให้เปิดตลาดนัดใหม่ เพื่อสามารถย้ายร้านของเขาไปแหล่งใหม่(al-Janhani, 2005 : 93)

เงินตราที่ใช้

เงินตราในสมัยกัยเราะวานจะมีความสัมพันธ์และผูกพันกับเงินตราที่ใช้ในมักริบเป็นอันดับแรกและเงินตราที่ใช้ในประเทศอิสลาม โดยเงินตราจะมีความสัมพันธ์กับการซื้อขายทองคำในสมัยนั้น .

ส่วนเงินตราที่ใช้ในขณะนั้น คือ เงินตราที่ใช้ในสมัยก่อนรัฐอัลอะฆอลิยะฮ์ คือ เงินตราที่มีการแพร่หลายในประเทศอิสลาม คือ ดินาร อัลบิซันตี และ ดิรฮัม อัลชาซานี และเงินตราอิสลามที่ได้ทำในสมัย อับดุลมาลิก บิน มรวาน(al-Janhani, 2005 :104)

อาชีพและงานฝีมือ

การเจริญรุ่งเรืองและการพัฒนาด้านวัตถุในเมืองก้อยเราะวานทำให้สังคมในสมัยนั้นมีความต้องการในการบริโภคสิ่งใหม่และทำให้มีความก้าวหน้าและหลากหลายด้านการทำงานอาชีพ งานฝีมือกลายเป็นงานหลักในการทำมาหากินในสมัยนั้น เป็นงานที่มีส่วนให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง เช่น การทำพรม การทอผ้า โดยอาชีพหลักของบรรดาศาตราในสมัยนั้น คือการทอผ้าซึ่งพวกนางจะมีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้าเก็บไว้ในบ้าน

ส่วนอาชีพหลักที่ผู้ปกครองบ้านเมืองในขณะนั้นได้ดำเนินเองคือ การทำเหรียญผลิตอาวุธสงคราม กาทอผ้าให้กับผู้นำ(al-Janhani, 2005 :106)

4.1.2 ชีวิตประวัติของท่านบูรฮานุดดินอัลซารูญีย์

เชื้อสายและวงศ์ตระกูล

มุหัมมัดบินสะหุณุน คือ อับดุลคิลลาสุ มุหัมมัด บิน อบี สะอีด สะหุณุน บิน สะอีด บิน หะบิบ บิน หิसान บิน ฮิลาล บิน บักการ บิน เราะบืออะสุ อัดตะนุกีย์(al-maliki,1994:318) ปู่ของเขาได้อพยพมาพร้อมกับทหารของเมืองหัมศ(حمص)⁴ไปยังเมืองมัฆริบในการเข้าพิชิตเมืองดังกล่าว

ปู่ของท่านมีชื่อสะอีด อิบนู หะบิบ ได้พำนักอยู่ในเมืองก้อยเราะวาน จนกระทั่งได้มีบุตรชายที่ชื่อว่า อับดุลสะลาม ที่รู้จักกันในนาม สะหุณุน (เสียชีวิตในปี 240 ฮ.ศ.)(Husni, 1972 : 52)และที่ได้เรียกกันอับดุลสะลามว่าสะหุณุน อันเนื่องมาจากความเฉลียวฉลาดและความคิดที่เฉียบแหลม (al-Marakishi,1878:142)

สะหุณุน⁶ได้ศึกษาหาความรู้จากนักปราชญ์ชาวแอฟริกา เช่น อลี ซิยาต⁷ มาลิก บิน อะนัสและท่านอื่น ๆ จนกระทั่งสะหุณุนเป็นนักปราชญ์ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ ดังที่ อะฮ์มัด

⁴เมืองหัมศตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศซีเรียเป็นเมืองที่สำคัญที่สุดของประเทศซีเรียซึ่งสมัยปกครองโดยชาวโรมันก่อน2300ค.ศ. เมืองหัมศถูกเรียกว่าเมืองอะมีสา

⁵ก้อยเราะวานเป็นชื่อของเมืองหนึ่งในประเทศคูนิเซียปัจจุบัน ซึ่งห่างไกลจากตัวเมืองคูนิเซียประมาณ 160 ก.ม. เมืองนี้ได้มีการพิชิตในสมัยเศาะหาบะห์โดยท่านอุกบะห์ บินนาฟิอุในปีฮ.ศ.ที่ 50

⁶คือ บิดาของท่านมุหัมมัด บิน สะหุณุน

บิน ฟุรอต⁸ ได้ตอบคำถามเมื่อถูกถามว่า หลังจากท่านแล้วผู้ใดเล่า ที่พวกเราสมควรศึกษาหาความรู้ ท่านก็ตอบว่า เขาผู้นั้น คือ สะหุณฺนและฉันไม่เห็นว่ามีคนที่มีความรู้เท่าเทียมกับ สะหุณฺน (al-Maliki , 1994 :253)

สะหุณฺนได้พยายามเผยแพร่มัซฮับอิหม่ามมาลิกตอนเหนือของทวีปแอฟริกาและถือว่าสะหุณฺนเป็นบุคคลแรกที่เผยแพร่มัซฮับมาลิกในทวีปแอฟริกา ถึงแม้ท่านไม่เคยเห็นอิหม่ามมาลิกทั้งๆที่ทั้งสองอยู่ในยุคเดียวกัน และท่านเคยถูกถามว่า อะไรที่เป็นอุปสรรคในการที่จะไปศึกษากับท่านอิหม่ามมาลิก ท่านก็ตอบว่า คิรฮัม¹⁰ มีน้อยมาก(Hijazi, 1987: 19)

การถือกำเนิด

ท่านมุหัมมัดบินสะหุณฺนเกิดในปีศ.ศ. 202 ในบ้านที่เต็มไปด้วยวิชาความรู้ เกิดที่หมู่บ้าน เฆาะดัดในเมืองก้อยเราะวานซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการแพร่ขยายของมัซฮับ มาลิกีย์ ท่านได้รับการศึกษาอบรมแรกๆด้วยบิดาของท่านเองและได้เติบโตด้วยการดูแลของบิดาของท่านและบิดาของท่าน อิบฺนุ สะหุณฺนได้ส่งท่านไปศึกษา ณ ยัง อัลกุดตาบ¹¹ตามประเพณีของชาวเมืองก้อยเราะวานเพื่อที่จะศึกษาอัลกุรอานและพื้นฐานของการอ่าน บิดาของท่านสะหุณฺนได้ขอร้องจากผู้สอนมิให้อบรมสั่งสอนลูกของท่านนอกจากด้วยคำชื่นชมและคำพูดที่อ่อนโยนและต้องไม่ใช้ความรู้แรงซึ่งเป็นที่ชัดเจนบทบาทของท่านสะหุณฺนในการอบรมสั่งสอนบุตรของท่านโดยมีการให้ส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับอัลกุดตาบหรือโรงเรียนในการอบรมบุตร

อายุของท่านมุหัมมัดบินสะหุณฺนไม่ยืนยาวมากนัก มีรายงานว่า ทุกครั้งที่สะหุณฺนได้มองท่านมุหัมมัดบินสะหุณฺน ท่านผู้เป็นบิดาได้กล่าวว่า ฉันมีความรู้สึกกลัวว่าอายุของเจ้าจะสั้น (al-Maliki , 1994 : 345)

⁷มีชื่อว่า อูบฺ อัลหะสัน อลี บิน ซิยาดี เป็นหนึ่งในบรรดาสาธุศิษย์ของท่านอิหม่ามมาลิก และบุคคลแรกที่นำหนังสือวัตเตาะฮ์ของท่านอิหม่ามมาลิกเข้าไปในมัชริบ

⁸อะซัด บิน ฟุรอตมีนามว่า อูบฺ อับดิลลาฮฺ อะซัด บิน อัลฟุรอต บิน สีนาน หนึ่งในบรรดาสาธุศิษย์ของท่านอิหม่ามมาลิก เป็นผู้พิพากษาของเมืองก้อยเราะวาน เกิดในปีศ.ศ.142และเสียชีวิตในปีศ.ศ.213

⁹คือทัศนของนักวิชาการ العلماء และความเข้าใจของพวกเขาต่อบางปัญหาและการวินิจฉัยของพวกเขา **اجتهادهم** ในปัญหานั้นๆ

¹⁰คือสกุลเงินที่ใช้สมัยนั้น

¹¹สถานศึกษาหรือสถานที่เรียนศาสนาสมัยนั้น

มุหัมมัดบินสะหุณุน ได้เสียชีวิตแทบชายฝั่งประเทศตูนีเซียในปีฮ.ศ. 256. 16 ปี หลังจากบิดาของท่านเสียชีวิต ราวๆอายุ ได้ 54 ปี ศพของท่านถูกฝัง ที่ประตูนานาฟิอู ก้อยเราะวาน บริเวณใกล้กับสุสานของบิดาของท่าน

การศึกษา

อาจารย์ท่านแรกของมุหัมมัดบินสะหุณุน คือบิดาของท่านเอง ท่านได้ศึกษาอัลกุรอาน และได้มีการสนทนากับบิดาของท่าน ในเรื่องราวต่างๆของศาสนา และท่านก็ได้อ่านหนังสือของบิดาของท่าน โดยผู้คนจะรับฟังท่านอ่านหนังสือของบิดาของท่านก่อนที่บิดาของท่านจะออกมาสอน และหลังจากที่บิดาของท่านได้ออกมาสอนท่านก็จะร่วมนั่งกับผู้คนในการศึกษาหาความรู้

มุหัมมัดบินสะหุณุน ได้ศึกษาหาความรู้จากนักปราชญ์ชาวแอฟริกาที่มีชื่อเสียงมาก เช่น มูซา บิน มูอาวียะฮฺ อัสเศาะมาดีฮีญ(Musa bin Mu-Awiah al.Somadihi:225 ฮ.ศ)

มุหัมมัดบินสะหุณุน ได้มีความรู้เชิงลึกด้านชารีอะห์ และมีชื่อเสียงในสังคม บิดาของท่านได้ให้คำแนะนำให้ไปทำฮัจญ์และเพิ่มพูนในความรู้จากนักปราชญ์ชาวอียิปต์ และหิญาซ¹² ในปีฮ.ศ. 235 จากคำแนะนำของบิดาของท่านในสมัยนั้น คือ “..หากเจ้าต้องการทำฮัจญ์จึงผ่านไปยังเมือง ตริโปลีเซีย เพราะในเมืองนั้น มีนักปราชญ์ชาวมะดีนะห์ มีนักรายงานหะดีษ มีความรู้ฟิสิกข์ของอิหม่าม มาลิก และจงไปที่อียิปต์เพราะในเมืองนั้น มีนักรายงานหะดีษ และจงไปเมืองมะดีนะห์ เพราะที่นั่นอิหม่ามมาลิกได้ใช้ชีวิตอยู่ และจงไปมักกะฮฺ และใช้ความพยายามในการหาความรู้...” (Ibn Iyad, 1968: 171)

ในขณะที่เดินทางผ่าน ประเทศอียิปต์ เพื่อไปบ่าเพ็ญฮัจญ์ยังเมืองมักกะฮฺ นักปราชญ์ชาวอียิปต์ได้ให้การต้อนรับท่าน อีกทั้งผู้คนมากมายที่พากันมาเพื่อที่จะรับฟังคำสอนของท่าน (ibnu iyad, 1968 : 93) ในขณะที่เดียวกันอัลมุซานีย์(al-Muzani)ซึ่งเป็นสาวกของท่านอิหม่าม อัลชาฟีอีญ์ หนึ่งในบรรดาผู้ที่มารับฟังคำสอนของท่านมุหัมมัดบินสะหุณุน และเป็นคนหนึ่งที่ได้ทุ่มเทเวลาในการศึกษากับท่านมุหัมมัดบินสะหุณุน เมื่อท่านได้จากมุหัมมัดบินสะหุณุนและมีผู้คนถามเกี่ยวกับมุหัมมัดบินสะหุณุน ท่านก็ตอบว่า “ขอสาบานต่ออัลลอฮฺ ฉันไม่เคยเห็น คนที่อาลิมที่สุดและคนที่มีความคิดที่เฉียบแหลมนอกจากมุหัมมัดบินสะหุณุน”

¹²คือเมืองมะดีนะห์และมักกะฮ์ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย

หลังจากได้เสร็จสิ้นการทำฮัจญ์ มุหัมมัดบินสะหุณุนได้เขียนมะดีนะหุอัลมุนาวะรอฮฺและได้เข้าไปยังมัสยิดนบีศ็อล็ะในชวงนั้นได้เจอกับผู้คนที่ล้อมรอบ ออบูมุศอ็อบ บินอบี บักร อัซซุซุรียฺ (เสียชีวิต 242 ฮ.ศ.) ในขณะที่ท่านกำลังนั่งตะแคงอยู่อันเนื่องจากความชรา ผู้เรียนมีการโต้เถียงในเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องแม่ลูก มุหัมมัดบินสะหุณุนได้เตือนพวกเขาด้วยเรื่องราวที่แปลกมาก ท่านอบูมุศอ็อบ นั่งตรงพร้อมทวนถาม แล้วถามมุหัมมัดบินสะหุณุนว่า เจ้าเป็นคนมาจากไหน? แล้วมุหัมมัดบินสะหุณุนตอบว่า มาจาก แอฟริกา แล้วถามว่ามาจากเมืองอะไร อิบนูสะหุณุนตอบว่ามาจากเมืองก็อยเราะวาน แล้วท่านอบูมุศอ็อบก็ถามอีกว่า เจ้าน่าจะชื่อ มุหัมมัด อิบนูสะหุณุน หรือไม่ก็ชื่อ อะหฺมัด อิบนู ลุบคะหุ (หลานของมุหัมมัดบินสะหุณุน) เพราะชาวก็อยเราะวานไม่มีผู้ใดมายังมาดีนะห์นอกจากครอบครัวของมุหัมมัดบินสะหุณุน อิบนูสะหุณุนก็ตอบว่าฉัน คือ มุหัมมัดบินสะหุณุน หลังจากนั้น ท่านอัซซุซุรียฺก็ได้ไปจับมือกับมุหัมมัดบินสะหุณุนและให้ที่พักอาศัย

มุหัมมัดบินสะหุณุนได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากองค์ความรู้ในสำนักคิดของท่านอิหม่ามมาลิกโดยศึกษาผ่านสาวกของท่านอิหม่ามมาลิก เช่น ออบูมุศอ็อบอัซซุซุรียฺ ยะอฺกูบ บิน หุหมัด บิน กาลิบ สาลามะฮฺ บิน ซาบีบ และท่านอื่นๆ(al-Maliki :1994:346)

มุหัมมัดบินสะหุณุนได้กลับมายังเมืองก็อยเราะวานด้วยความรู้ที่กว้างขวางและหลากหลายสาขาในขณะที่คนอื่นมีความรู้ที่ไม่เท่ากับมุหัมมัดบินสะหุณุน อิบนูสะหุได้มีหะลากอฮฺสอนนอกเหนือจากหะลากอฮฺของบิดาของเขา(al-Maliki :1994 : 345)

ลักษณะและอุปนิสัย

มุหัมมัดบินสะหุณุนได้รับอิทธิพลในด้านจรรยาบรรณมาจากบิดาของท่าน บิดาถือว่าเป็นครูท่านแรกกับมุหัมมัดบินสะหุณุน นิสิตนักศึกษาของท่านมุหัมมัดบินสะหุณุนได้รู้จักท่านด้วยบุคลิกที่ย้ำเกรงต่ออัลลอฮฺ ถ่อมตน และสมถะ และนอกจากนั้นยังมีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺและศาสนา หนึ่งในบรรดาผู้ตามอิหม่ามอะหฺมัด บิน หันบัล¹³ ได้ถามเกี่ยวกับผู้ที่มาจากเมืองมัฆริบที่อยู่ใกล้พวกที่ใช้เวลาส่วนหนึ่งของเวลากลางคืนเพื่ออ่าน อิบาอะห์ และคอซุซุต่อเอกองค์อัลลอฮฺ มีการทบทวนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของศาสนา และหลังจากนั้นได้ทำการละหมาด ด้วยความรู้สึกที่ประหลาดใจ ได้ถาม พวกเขาเหล่านั้นเป็นสาวกของใครเล่า?และใครที่สอนพวกเขา?พวกเขาได้มี

¹³อะหฺมัด บินหันบัล ชื่อเต็มว่า อะหฺมัด บิน มุฮัมมัด บิน หันบัล บิน ฮิลาอัล-ฮัยบานียฺเกิดในกรุงแบกแดดในวันที่ 20 เดือนเราะบิอูล อาวัต ฮ.ศ. 164 (ต้นวาคม ค.ศ. 780) เขาเป็นชาวอาหรับเผ่าบนิ ฮัยบาน ซึ่งเป็นเผ่าที่มีบทบาทสำคัญในการพิชิตอิรักและเมืองคอรอซาน

การอภิปรายในความรู้ และหลังจากนั้น ได้ลุกขึ้นละหมาดตะฮัตตุคฺ ขอสาบานต่อเอกองค์อัลลอฮฺอัน ไม่เคยเห็นเหมือนผู้คนเหล่านี้เลย ขอสาบานต่อเอกองค์อัลลอฮฺ พวกเขาจะไม่ถูกบททดสอบ นอกจากเขาจะยังมีเกียรติ พวกเขาคือเพื่อนฝูงของสะหฺูณฺน หนึ่งในนั้นคือ มุหัมมัด บินสะหฺูณฺน ที่ ได้รับอิทธิพลจรรยาบรรณที่ดึงมาจากบิดาของเขา

การยำเกรงต่ออัลลอฮฺ

มุหัมมัด บินสะหฺูณฺน เป็นที่รู้จักในเหล่าบรรดาลูกศิษย์ของท่านว่าเป็นคนสมถะ เป็น คนที่นอบน้อม และรำลึกถึงวันปรโลก เป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับอัลลอฮฺในตอนกลางคืนและอ่านอัลกุรอาน หนึ่งในบรรดาผู้คนที่อาศัยอยู่แถวที่oyerาวนทางภาคใต้ของเมืองอัลกอศบะห์ ได้ยินเสียงอ่านอัลกุ รอาน จากบ้านที่อยู่ใกล้กับที่อาบน้ำละหมาด กำลังอ่านอัลกุรอานในซูเราะฮฺ อัลอะอฺรอฟ อายะฮฺ ที่ 21.22 ดังนี้

﴿فَدَلَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوَاءُهُمَا
وَطَفِقَا تَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا
أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ
لَكُمَْا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾ قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ
لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾﴾

(الأعراف: 22.23)

ความว่า“และมันได้สาบานแก่ทั้งสองนั้นว่าแท้จริงฉันอยู่ในพวกที่ แนะนำท่านทั้งสองแล้วเราก้ทำให้ทั้งสองนั้นตกอยู่ในสิ่งที่มัน ต้องการ อันเนื่องจากการหลอกลวงครั้งเมื่อทั้งสองได้ลิ้มรสต้นไม้ ต้นนั้นแล้ว สิ่งอันพึงละอายของเขาทั้งสองก็เผยให้ประจักษ์แก่เขา ทั้งสองและเขาทั้งสองก็เริ่มปกปิดบน(ส่วนที่น่าละอาย)ของเขาทั้งสองจากใบไม้แห่งสวนสวรรค์นั้น และพระเจ้าของเขาทั้งสองจึง ได้เรียกเขาทั้งสอง (โดยกล่าวว่า) ข้ามิได้ห้ามเจ้าทั้งสองเกี่ยวกับ ต้นไม้นั้นดอกหรือ? และข้ามิได้กล่าวแก่เจ้าทั้งสองดอกหรือว่า

แท้จริงชัยฎอน นั้นคือศัตรูที่ซัดแย้งแก่เจ้าทั้งสอง”
(อัลอะฮฺรอฟ: 22.23)

ผู้อ่านได้ทวนสองอายะหุดังกล่าวซ้ำพร้อมกับร้องไห้ หลังจากได้เสร็จสิ้นภารกิจก็กลับบ้านและยังได้ยินเสียงคนอ่านอัลกุรอานในซูเราะฮฺและอายะฮฺนั้นพร้อมกับร้องไห้ในคืนที่หนาวจัด และในช่วงท้ายของคำคินั้น ชายผู้นั้นก็ได้ลงเพื่อที่จะอาบน้ำละหมาดพร้อมกับได้ยินเสียงอ่านอัลกุรอานในอายะฮฺดังกล่าว เขาก็ยืนเฝ้าคนอ่านอัลกุรอานที่ประตูจนกระทั่งถึงเวลาละหมาดซุบฮฺ ทันใดคนอ่านอัลกุรอานก็ได้ออกจากบ้านดังกล่าวในสภาพที่ปิดหน้า ในที่สุดชายผู้นั้นก็ได้รู้จักกับคนที่อ่านอัลกุรอาน เขาผู้นั้นก็คือ มุหัมมัดบินสะหฺนุน(al-Maliki :1994 : 347.348)

ความอ่อนโยนและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้ปฏิบัติตามหลักคำนาศิหฺตของบิดาของเขาเมื่อคลุกคลีและความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ว่า “โอ้ ลูกของฉัน จงให้สาলামแก่ผู้คน แท้จริงแล้วการให้สาলামนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้มีการรักใคร่ซึ่งกันและกัน และเจ้าจงให้สาলামแก่ศัตรูของเจ้าและเพื่อนบ้านของพวกเขา แท้จริงแล้วเสาหลักของการศรัทธา คือ การให้เกียรติต่อเพื่อนมนุษย์”(Hijazi, 1986 : 24)

การเสียชีวิต

มีการรายงานว่าทุกครั้งเมื่อท่านสะหฺนุน(ผู้เป็นบิดา)ได้มองไปยังมุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่า ฉันกลัวว่าลูกของฉันจะมีอายุสั้นนั้นก็คือความรู้สึกของท่านสะหฺนุนที่มีต่อลูกสุดท้ายความรู้สึกของท่านสะหฺนุนก็เกิดขึ้นจริง มุหัมมัดบินสะหฺนุนจากโลกนี้ไปโดยมีอายุเพียง 54 ปี

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้เสียชีวิตแทบชายฝั่งประเทศตุนิเซียในปี ฮ.ศ.256 หลังจากบิดาของท่านได้เสียชีวิต 6 ปี และได้ฝังศพในเมืองกือยเราะวาน (Ibn Farhun, n.d : 237) โดยผู้คนในเมืองกือยเราะวานพากันรีบไปฝังศพของมุหัมมัดบินสะหฺนุนโดยวันนั้นร้านค้าและสถานศึกษาต่างๆได้ปิดทำการเพื่อให้เกียรติกับท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุน และผู้นำละหมาดญะนาซะฮฺในวันนั้นคือ อามิร มุหัมมัดอัษยานิฮฺ (Muhammad al-thani)

ผลงานทางด้านวิชาการ

มุหัมมัดบินสะหฺนุนเป็นที่รู้จักของบรรดานักปราชญ์ในสมัยท่านว่า เป็นผู้ที่ได้แต่งตำราเป็นจำนวนมาก อิบน์ อัลฮาริธ ได้กล่าวว่า “ มุหัมมัดบินสะหฺนุนเป็นผู้ที่แต่งหนังสือไว้

จำนวนมาก มีผลงานในงานเขียนอย่างมากมาย” หลังจากนั้นได้กล่าวอีกว่า อัลลอฮ์ได้ทรงเปิดใจให้กับท่านมุหัมมัดบินสะหุณุนในเรื่องของการเขียน

อัลมาลิกีย์ ได้กล่าวว่า อิบน์สะหุณุนได้แต่งตำราในทุกแขนงวิชาไว้จำนวนมาก จนถึง 200 เล่ม

มุหัมมัดบินสะหุณุนได้แต่งหนังสือในหลายแขนงวิชา ถึงแม้ว่าท่านมีอายุสั้นแต่ท่านก็มีผลงานในการเขียนตำราไว้หลายเล่ม

หนังสือที่ท่านได้ประพันธ์มีดังนี้

ส่วนหนังสือที่มีอยู่ ณ ปัจจุบันคือ

1. อาดาบอัลมุอัลลิมีน (آداب المعلمين)

2. อัจญ์วิบะห์ อิบน์สะหุณุน (أجوبة ابن سحنون) ซึ่งยังเป็นมรดก¹⁴ อยู่ยังไม่ได้มี

การตีพิมพ์(Hijazi:1986:34)

ส่วนหนังสือที่หายไป คือ

1. หนังสือ อัลญามิอ (الجامع) ซึ่งเป็นหนังสือที่ใหญ่ที่สุดที่ได้รวบรวมทุกสาขาวิชา มีทั้งหมดหนึ่งร้อยเล่ม ยี่สิบเล่มในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ยี่สิบห้าเล่มในเรื่องของการอุปมาอุปมัยของสาขาวิชาภาษาอาหรับ สิบห้าเล่มในเรื่องของการตัดสินคดี(القضاء) ห้าสิบเล่มในเรื่องของการแบ่งมรดกหรือ อัลฟะรออิด (الفرائض) แปดเล่มในเรื่องของประวัติศาสตร์ และชีวประวัติของผู้รายงานหะดีษ ฯลฯ

2. หนังสือ อัลมุสนัด ฟิลหะดีษ (المسند في الحديث)

3. หนังสือ ริสาละห์ ฟิสุนนะห์ (رسالة في السنة)

4. หนังสือ อัลอิบาหะห์ (كتاب الإباحة)

5. หนังสือ ตะหฺรึมุลคอมรฺ (كتاب تحريم الخمر)

6. หนังสือ ริสาละห์ ฟิมันส์บะอันบี (رسالة فيمن سب النبي)

7. ริสาละห์ ฟิ อะดาบิลมุตะนาซีรีน(رسالة في أدب المتناظرين)

8. กิตาบุล หุญญ์ญะห์ อะลาอัลเกาะดารียะห์ (كتاب الحجة على القدرية)

9. กิตาบุลหุญญ์ญะห์ อะลาอันนะศอรอ (كتاب الحجة على النصارى)

10. กิตาบทัฟสีร์มูวัตตะอะ (كتاب تفسير الموطأ)

¹⁴เป็นฉบับเดิมและตัวเขียนสมัยก่อน

11. กิตาบ อรรอดอะลาอัลฟิกรียะห์ (كتاب الرد على الفكرية)
12. กิตาบ อัลวะระอะ (كتاب الورع)
13. กิตาบุลอีมานวารอดอะลาอัลหุสีษริฎ (كتاب الإيمان والرد على أهل الشرك)
14. กิตาบุลรอด อะลาอะหุสีลบีดาอ (كتاب الرد على أهل البدع)
15. กิตาบเตาะบาคิต อัลอุลามาอ (كتاب طبقات العلماء)
16. กิตาบอัลอะชรีบะหฺว่าเฆาะรีบอัลหะดีษ (كتاب الأشربة وغريب الحديث) มีจำนวนทั้งหมด สามเล่ม
17. กิตาบุลอิหม่ามะหฺ (كتاب الإمامة) มีจำนวน สองเล่มท่านอิบนุสะหฺได้แต่งในขณะที่อยู่ในอียิปต์
18. กิตาบุลญิฮาด (كتاب الجهاد) มีจำนวนทั้งหมด สิบเล่ม
19. อะหฺกามุลกุรอาน (أحكام القرآن)
20. กิตาบตาริซ (كتاب التاريخ)
21. หนังสืรเราะฮิบายหนังสืออัลมุคะวะนะหฺ (المدونة) ของท่านสะหฺนูน
22. หนังสื อาดาบ อัลกาฎิยฺ (آداب القاضي) (Hijazi :1986 : 34)

คำชื่นชมของบรรดานักปราชญ์ต่อมุหัมมัดบินสะหฺนูน

อิซา บิน มิสกีน¹⁵ ได้กล่าวว่า “บุคคลที่ดีที่สุดที่ฉันเคยเห็นมาคือมุหัมมัดบินสะหฺนูน โดยมุหัมมัดบินสะหฺนูนเป็นผู้ที่ได้รวบรวมคุณลักษณะที่ดีต่างๆ เช่น ถ่อมตน มีความรู้ มีความเสียสละ และเป็นคนที่เอาใจใส่เพื่อนฝูง และกล่าวว่า ฉันไม่เคยเห็นคนที่มีคุณลักษณะเหมือนกับมุหัมมัดบินสะหฺนูน”

อับดุลอะรอบ อัตตะมิมียฺ อัลกอเยเราะวานียฺได้กล่าวว่า “มุหัมมัดบินสะหฺนูนเป็นอิหม่ามในสาขาฟิกฮฺ มีความเชื่อถือ มีความรู้ด้านอะษริ โดยในสมัยท่านไม่มีบุคคลที่มีความรู้มากกว่าท่าน เท่าที่ทราบมา”

มุหัมมัด บิน ฮาริษ อัลคุซานียฺได้กล่าวว่า มุหัมมัดบินสะหฺนูน ในทัศนะของท่านอิหม่ามมาลิกเป็นนักท่องจำที่อยู่แนวหน้า และในทัศนะอื่นเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการสนทนา เป็นผู้ที่มีใจกว้าง เป็นผู้ให้อภัย เป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นผู้ที่ชอบให้ความช่วยเหลือกับผู้ที่ไปหาท่านเป็น สิบๆคืนาร์

¹⁵ผู้ที่มีชีวิตทันกับมุหัมมัด บิน สะหฺนูน

อะหฺมัด อัลญะซาร์ ได้กล่าวว่า มุหัมมัดบินสะหฺนุนเป็นอิหม่านในสมัยของท่านในมัชฮับของอะหฺลุลมะดีนะหฺในเมื่องมัชริบเป็นคนที่มีความรู้ครอบคลุมทุกด้าน ที่หาได้ยากจากผู้อื่น

หัมดิส อัลกอตตอน ได้กล่าวว่า “ฉันได้เห็นอุลามาอฺชาวมักกะฮฺ มะดีนะหฺ และอียิปต์ ฉันไม่เห็นพวกเขาเหมือนกับ สะหฺนุน และเหมือนกับมุหัมมัดบินสะหฺนุน”(al-Qadi Eyad ,1998:1280)

อญ อัลอะรอบ ได้กล่าวว่า “มุหัมมัดบินสะหฺนุนเป็นบุคคลที่มีความเชื่อถือได้ มีความรู้ในเรื่องของฟิกฮฺ มีความรู้ในเรื่องของอะษฺร ไม่มีใครในสมัยท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุนที่มีความรู้ที่ครอบคลุมในทุกแขนงวิชาเหมือนกับมุหัมมัดบินสะหฺนุน”(Ibn Hajar, 1986:2425)

ยะหฺยา บิน อุมร์ ได้กล่าวว่า “มุหัมมัดบินสะหฺนุนเป็นบุคคลที่มีความเป็นสุญญะฮฺ¹⁶ มากที่สุด และมีความชำนาญในเรื่องของการเป็นสุญญะฮฺและเคยได้มีการสนทนาในเรื่องศาสนากับบิดาของท่าน”(al-Dhababi, 1987:85/5)

หนังสืออาดาบอัลมุอัลลิมิน

ในช่วงชีวิตของท่านอิบนุสะหฺนุนนั้น ท่านได้แต่งหนังสือเรื่อง “Adab almuallimin” (มารยาทของครูผู้สอน) ถือว่าเป็นตำราเล่มแรกที่เกี่ยวข้องกับศึกษาศาสตร์อิสลาม ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในตูนิเซีย เมื่อปี ฮ.ศ.ที่1350 (al-Daim, 1964 : 208) หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเนื้อหาพื้นฐานในการศึกษาของเด็ก จนถึงกฎเกณฑ์ในการให้ความรู้แก่เด็ก.

หนังสือดังกล่าวมีแหล่งอ้างอิงที่ครอบคลุมด้วยอัลกุรอานและฮาดิษของท่านนบี ﷺ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนอัลกุรอานแก่เด็กในช่วงวัยเยาว์ เนื่องจากการสอนเด็กในช่วงนี้จะมีประสิทธิภาพมากกว่าช่วงอื่นๆ เปรียบเสมือนการแกะสลักลงบนโศดหิน

ประเด็นต่างๆที่ อิบนุสะหฺนุนได้นำเสนอในหนังสืออาดาบอัลมุอัลลิมิน(Adab al-Muallimin) บันทึกไว้ มีดังนี้

1. การศึกษาอัลกุรอาน
2. ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน
3. การห้ามทำการสอนสิ่งที่ทำให้ห่างไกลจากการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ และสิ่งที่ส่งเสริมให้กระทำ
4. จรรยาบรรณการกระทำที่อนุญาต และเป็นที่ไม่อนุญาตในการประพฤติปฏิบัติ

¹⁶ คือมีความเชื่อถือได้

5. ความรับผิดชอบของผู้สอนหลังจากเสร็จสิ้นการสอน
6. การให้ของขวัญในวันอีดิ
7. สิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงจากลูกศิษย์
8. สิทธิของผู้สอนในการอยู่ร่วมกับผู้เรียน
9. ค่าจ้างกับครูผู้สอนและการให้ของขวัญ
10. การซื้อคัมภีร์อัลกุรอานและหนังสือฟิกฮ์ต่างๆ เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้นับได้ว่าเป็นตำราที่รวบรวมคำตอบให้กับผู้ที่ส่งคำถามมาถาม มุหัมมัดบินสะหฺนุน จวบจนสามารถไขข้อข้องใจในประเด็นปัญหาต่างๆที่ท่านได้ปรึกษาหารือกับคนอื่นการเก็บรวบรวมแนวความคิดการศึกษาของอิบนุชะฮฺนุน และ หนังสือเล่มนี้ก็สิ่งที่สำคัญมากในการใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในด้านศึกษาศาสตร์อิสลาม เพราะเนื้อหาในตำราเล่มนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการศึกษาที่ทันสมัย และในศตวรรษที่ 4 ฮ.ศ.หนังสือเล่มนี้ได้รับการฟื้นฟูใหม่ โดยท่าน อัล . กอ บิ ซิ (al-Qabisi) ผ่านการอธิบายในตำราของท่าน ที่ชื่อว่า “alMufasalahlilahlalalmuta’aliminwa al ahkam al-Mualliminwa al-Muta’alimin”(รายละเอียดเกี่ยวกับสถานะของผู้เรียนและกฎเกณฑ์ของผู้เรียนและผู้สอน) เป็นจำนวนสามเล่มด้วยกัน (Hijazi,1986:60)

สาเหตุของการแต่งหนังสือ อาดาบุลมุอัลลิมีน

หลังจากที่มุหัมมัดบินสะหฺนุน ถูกถามหลายครั้งหลายหนเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาโดยเฉพาะประเด็นค่าจ้างของผู้สอนทำให้เกิดความคิดเห็นต่าง ๆ นานา จึงทำให้มุหัมมัดบินสะหฺนุนต้องแต่งหนังสือ อาดาบุลมุอัลลิมีน ขึ้นมาเพื่อที่จะตอบปัญหาที่ยังคาใจอยู่ เช่น ค่าจ้างของผู้สอน การตีเด็กและอื่นๆ

โดยทั่วไปแล้วหนังสืออาดาบุลมุอัลลิมีนเป็นตำราที่แต่งขึ้นมาเพื่อตอบข้อสงสัยหรือประเด็นปัญหาทางการศึกษาที่คาใจในยุคของท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุน(Hijazi,1986:43)

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุน

สามปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของท่านอิบนุสะหฺนุนที่ทำให้ท่านไม่เพียงแต่เป็นผู้รู้ในเรื่องฟิกฮ์ แต่ท่านยังเป็นมุรอปบิย์หรือนักการศึกษาในสมัยนั้น.

1. บิดาของท่าน ซึ่งบิดาของท่านเป็นหนึ่งในบรรดาผู้รู้ของมัชฮับมาลิกีย์ ในตอนเหนือของทวีปแอฟริกา มีบุคลิกที่ ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ สำนวมตน อ่อนโยน โดยท่านได้พยายาม

ฝึกฝนสั่งสอนลูกของท่านในเรื่องศาสนา ซึ่งท่านมักจะฝึกฝนให้ลูกได้มีการ อภิปราย โต้ตอบในประเด็นวิชาการ

2. ความก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวิทยาการสมัยนั้น ซึ่งถือว่าเมืองก้อยเราะวานเป็นหนึ่งในสามที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนศึกษาสมัยนั้น คือ หิญาซ กอฮิเราะฮ์ และก้อยเราะวาน

3. หลักอาภิศะฮ์ของอะฮ์ลุลซุนนะฮ์ ถือว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อแนวคิดของท่านมุหัมมัดบินสะหุญุน สังกัดจากมัซฮับที่ท่านยึดถือ คือ มัซฮับ อิมามมาลิก และท่านอิมามมาลิกเป็นนักหะดีษ ที่ได้ท่องจำและได้บันทึกหะดีษจำนวนมากจากท่านนบี ﷺ

4.2 ภูมิหลังและชีวประวัติของท่านบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

4.2.1 ภูมิหลังของท่านบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

1) สภาพทางการเมือง

หลังจากที่กษัตริย์องค์สุดท้ายของคิลาฬะฮ์อุมัยยะฮ์ที่มีชื่อว่า มัรวาน บิน มุหัมมัด ถูกสังหารเสียชีวิต ในปีฮิจาเราะฮ์ศักราชที่ 132 ษะนุลอะฮ์บาสได้ยึดครองการเป็นผู้นำคิลาฬะฮ์เป็นเวลา 5 ศตวรรษ ถือได้ว่าเป็นยุคทองของคิลาฬะฮ์ อิสลามิยะฮ์ในสมัยนี้ ในทุกมิติของการดำเนินชีวิต ในด้านความรู้ ความเจริญรุ่งเรือง ด้านการผลิต นอกจากนี้ว่าสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ร้ายแรงถึงขั้นวิกฤติ คือ ในสมัยการปกครองของคิลาฬะฮ์อับบาสิยะฮ์มีสองเหตุการณ์ใหญ่ๆที่เกิดขึ้น เหตุการณ์แรก สงครามครูเสดที่เกิดขึ้นแถวชามและบัลคานีกคิช เป็นเวลา สอง ศตวรรษ เหตุการณ์ที่สอง สงครามมองโกลเลีย ที่ทำลายระบบคิลาฬะฮ์ อิสลามิยะฮ์ที่แบกแดด และขจัดความรุ่งโรจน์รุ่งเรืองของอิสลามในสมัยนั้น

นักประวัติศาสตร์ได้จำแนกการปกครองสมัยอัลอะฮ์บาสี้ออกเป็น สี่ สมัยด้วยกัน คือ

สมัยแรก

เริ่มจาก การได้รับอำนาจการปกครองของอบีอัสสาฟาหุ ในปี ฮ.ศ.ที่ 132 โดยเป็นระยะเวลาการปกครองเป็นหนึ่งศตวรรษ จนถึงสมัยการปกครองของ อัลมุตะวัคคิล ในปีที่ 232 ฮ.ศ. ซึ่งยุคนี้ถือได้ว่าเป็นยุคทองของคิลาฬะฮ์อิสลามิยะฮ์ที่สามารถปกครองบริหารบ้านเมืองด้วยคุณธรรมและความยุติธรรม

สมัยที่สอง

เริ่มจากปี ฮ.ศ. ที่ 232 –ฮ.ศ.ที่ 334 ด้วยการปกครองของ อัลบுவัยฮีย์ ในสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง คือ ชาวอัลอัครอกเป็นผู้ที่ปกครองประเทศ และเป็นที่อัลมูตาอิมพามาอาศัยที่แบกแดด

สมัยที่สาม

สมัยนี้ถูกเรียกว่าสมัย อัลบுவัยฮีย์ เริ่มในปี ฮ.ศ. ที่ 334 ถึง ฮ.ศ.ที่ 447.เป็นสมัยที่อัลบுவัยฮียุนเป็นผู้ปกครองประเทศ

สมัยที่สี่

สมัยนี้ถูกเรียกว่าสมัย สัลยูก เริ่มด้วยการกำเนิดราชวงศ์สัลยูก ตั้งแต่ปี ฮ.ศ.ที่ 447.656 คือเป็นสมัยที่ชาวมองโกลเลียได้ครอบครองส่วนใหญ่ของประเทศมุสลิม สมัยนี้คือสมัยที่มีความสำคัญมากสำหรับผู้วิจัยเพราะเป็นสมัยที่กำเนิด ท่านบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์

สัลยูกหรือเซลจุก เป็นกลุ่มหนึ่งของชาวตุรุกที่มีอำนาจในการบริหารประเทศ บ้านเมืองในแบกแดด ซึ่งคอดีฟะฮ์ไม่มีอำนาจใดๆนอกจากอำนาจทางศาสนาในวันสำคัญเท่านั้น เช่น วันอีด แต่ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคอดีฟะฮ์กับอัลฮัรณูญีย์คือความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันคอดีฟะฮ์กับอัลบுவัยฮียุนในเรื่องการให้เกียรติกับสถาบันอัลคอดีฟะฮ์ โดยมูลเหตุที่ชาวอัลฮัรณูญีย์เป็นกลุ่มที่ยึดมั่นในศาสนา ดังนั้นจึงให้เกียรติกับศาสนาที่ได้นับถือโดยสถาบันคอดีฟะฮ์อัลอับบาดียะฮ์(Sakir, 1987 : 205)

ชื่อเสียงของเมืองแบกแดดได้กลับมาอีกครั้ง ถือว่าเป็นเมืองหลวงที่บรรดาอัลคูลาฟาอ์ได้ปฏิบัติภารกิจทางศาสนา และกลุ่มของอัลสะลาญิกะฮ์ได้ยึดมั่นในทัศนะของอะหฺลุสสุนนะฮ์ ด้วยการยึดมั่นมัชฮับอะหฺลุสสุนนะฮ์ของชาวอัลสะลาญิกะฮ์ทำให้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองเกิดความเข้มแข็ง และเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2) สภาพทางสังคม

สภาพทางสังคมในสมัยท่านบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์สามารถจำแนกประเภทต่างๆของการอาศัยอยู่ในสังคมดังนี้

ชนชั้นวรรณะของผู้คนในสังคม

สามารถจำแนกระดับชนชั้นวรรณะของผู้คนที่อาศัยอยู่ในสังคมดังนี้

1. ชนชั้นพิเศษ หรือชนชั้นสูง

คือชนชั้นเคาะลีฟะฮ์ หรือผู้คนในระดับเคาะลีฟะฮ์เครือญาติของเคาะลีฟะฮ์รวมถึงคณะรัฐมนตรี คณะบริหารประเทศ ศาลต่างๆรวมถึงนักปราชญ์ นักกวี

2. ชนชั้นอะหุลลซิมมะฮ์

คือชาวคริสต์และชาวยิว ที่ยืนหยัดในศาสนาของพวกเขา จนกลายเป็นเกลียดให้กับประเทศอิสลาม ส่วนสาเหตุการเรียกพวกคนเหล่านี้ว่า อะหุลล ซิมมะฮ์ ซึ่ง ซิมมะฮ์แปลว่า สนธิสัญญา คือ การที่ได้ทำสนธิสัญญาระหว่างพวกเขาและมุสลิม ว่าต้องจ่ายญิซยะฮ์ เพื่อให้รัฐอิสลามได้ปกป้องพวกเขาเหล่านั้น และพวกเขาเหล่านั้นต้องจำนนอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐอิสลามพร้อมอยู่ภายใต้บทบัญญัติและรัฐธรรมนูญของอิสลาม อิสลามอนุญาตให้มุสลิมแต่งงานกับพวกเขา และอนุญาตรับประทานเนื้อสัตว์ที่ได้เชือดโดยพวกเขา

3. ชาวอะฮุลลซิมมะฮ์ได้รับสิทธิเสรีภาพทางศาสนาจากรัฐอิสลาม ซึ่ง โบสถ์ของพวกเขาได้แพร่กระจายในประเทศมุสลิม

4. ชนชั้นกลาง

คือบุคคลทั่วไป เช่นผู้ประกอบการอาชีพ วิศวกรรม เกษตรกรรม ค้าขาย ทำสวน ทหาร ชนชั้นนี้มีทุกเชื้อชาติและสีผิว ไม่ว่าจะเป็นคนอาหรับ เปอร์เซีย ตุรกี นัมตุ อัมมัน อัครอด และ บัรบับ ล้วนแต่อยู่ใต้ธงการปกครองของอิสลาม การที่เรียกพวกเขาว่า อาหรับมาจากสองสาเหตุด้วยกัน หนึ่ง เพราะคนอาหรับถือเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ สอง เพราะภาษาอาหรับเป็นภาษาที่คนส่วนใหญ่ในประเทศ โดยเฉพาะการติดต่อทางราชการ ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาอาหรับ (Ibn Jauzi, 1358:223)

5. ชนชั้นทาส

คือเกลียดศึกสงคราม เช่นชนชั้นทาสในประเทศมุสลิม มีหลากหลายเชื้อชาติ เช่น อัศศอกละบีฮ์ โรมัน ชันจีฮ์ ตุรกี เป็นต้น

3) สภาพทางเศรษฐกิจ

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่าชนชั้นวรรณะของผู้คนในสมัยนั้นได้แบ่งออกเป็น สี่ชนชั้น คือชนชั้นพิเศษ มีความความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ที่ดี ส่วนชนชั้นกลาง ประสบกับความยากจน ขัดสน และได้มีการแพร่หลายสมัยนั้นในเรื่องการแบ่งที่ดินสำหรับผู้นำและผู้บริหารประเทศแทนเงินเดือนของพวกเขา และบุคคลแรกที่ได้กระทำเช่นนั้นคือ นิสอมุลมะลิก ในที่สุดผลพวงจากการแบ่งทรัพย์สินที่ไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดชุลมุน วุ่นวายในบ้านเมือง (al-Asfahani : 1978:187)

4) สภาพทางการศึกษา

สมัยนี้มีความรุ่งโรจน์รุ่งเรืองในการแสวงหาความรู้ ซึ่งในสมัยนี้มีการแพร่หลายของห้องสมุด โดยบรรดาเคาะลิฟะฮ์ ผู้นำ รัฐมนตรี ผู้ว่า และบรรดาอูลามายู ต่างกันซื้อหนังสือคัดลอก ดังนั้น ทำให้มีการแพร่กระจายของห้องสมุด และส่งผลต่อการกำเนิดของสถานผลิตกระดาษขึ้นมา ซึ่งดาร์ลุท ฮิกมะฮ์ ถือว่าเป็นห้องสมุดแรกๆ ที่เคาะลิฟะฮ์ อัลดะอุมุนได้สร้างขึ้นมาที่แบกแดด และได้รวบรวมหนังสือของชาวกรีก จากจักรวรรดิ อัสซีเรียซึ่งได้แปลเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งห้องสมุดนั้นได้มีหนังสือทุกแขนงวิชาจนถึงมายุคของออตตะตารในปีที่ 656 อ.ศ.(Amin :1935:65.66)

4.2.2 ชีวิตประวัติของบูรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์

เชื้อสายและวงศ์ตระกูล

คำว่า ซารนูญีย์ มาจากคำว่า ซารนูจ ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของเมืองในเปอร์เซีย เมืองหลวงของแคว้น อัซซะจีซฏานในสมัยก่อน(al-Bagdadi: 1979:138) ยากูต อัลดะอุมายีย์ได้กล่าวในหนังสือ มุญญิมอัลบุดดาน (معجم البلدان) ว่าเมือง ซารนูจ คือเมืองที่มีชื่อเสียงตั้งอยู่หลังแม่น้ำหนึ่งหลังจากเมืองคูญันด์คือตั้งอยู่หลังแม่น้ำ ญีฮุน(อามูคาร์ยา)ในเคาะรอซาน และบุคคลแรกที่ได้ส่งกองทัพเพื่อพิชิตเมืองดังกล่าว คือ หัจญาจ บิน ยูซุฟอัสดะกอฟีด้วยคำสั่งของท่านเคาะลิฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มิวราน(เสียชีวิต ฮ.ศ. 86)

การถือกำเนิด

หนังสือประวัติศาสตร์และหนังสือ อัตญาบาออตและหนังสือออตตะรอญุม ไม่ได้ระบุถึงวันเดือนปีเกิดของท่านอัลซารนูญีย์ แต่ได้มีการถกเถียงกันในปีการเสียชีวิตของท่าน โดยบรรดานักประวัติศาสตร์ในการกำหนดวันเดือนปีที่เสียชีวิตของท่าน ส่วนในหนังสือที่ได้ทำการตะหุกิกโดยท่าน อุยมาน ได้ระบุว่า ท่านอัลซารนูญีย์ ได้เสียชีวิตในปีที่ ฮ.ศ.591(az.zarnuji:1397:25) และได้มีการระบุในบางหนังสือประวัติศาสตร์ว่าท่านได้เสียชีวิตในปีที่ ฮ.ศ. 620 เช่นหนังสือ อัลญะวาฮิร อัลมุญีอะห์ (الجواهر المضيئة للقرشي) และหนังสือ (دائرة المعارف الإسلامية) ได้กล่าวว่า อิหม่าม อัลซารนูญีย์ ได้ร่วมสมัยและรุ่นเดียวกับท่านอันนุอุมาน บิน อิบรอฮีม อัลซารนูญีย์ ซึ่งเสียชีวิตในปีที่ ฮ.ศ.640 และในหนังสือ (الموسوعة الميسرة) ว่าบูรฮานุดดีนได้เสียชีวิตในปีที่ ฮ.ศ.ที่ 620และผู้แต่งหนังสือ (الهداية) บูรฮานุดดีน อัลมิรฆินานีย์ ที่ท่านอัลซารนูญีย์ได้ขอความเมตตาจากอัลลอฮ์เพื่อ

ประสพให้กับท่านอัลมิรฆานานีย์เป็นประจำโดยเฉพาะในหนังสือของท่าน ซึ่งท่านอัลมิรฆานานีย์ได้เสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 593 ก็แสดงว่าท่านอัลซัรญูญีย์ได้เสียชีวิตหลังจากนั้น (al-Ahwani:1955:239)

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่าท่านอัลซัรญูญีย์ได้มีชีวิตอยู่ในช่วงท้ายของศตวรรษที่เจ็ดและช่วงแรกของศตวรรษที่แปดแห่งฮิจเราะฮ์ศักราช

การเติบโต(ปฐมวัย)

บรรดานักปราชญ์ส่วนใหญ่สมมติฐานว่า ท่านอัลซัรญูญีย์ได้ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองซัรญูจ(zarnuj) ไม่ได้มีเรื่องราวอะไรต่างๆที่บ่งชี้ว่าท่านอัลซัรญูญีย์เป็นนักเขียนที่โด่งดังหรือนักกวีที่มีชื่อเสียงแต่ไม่มีข้อสงสัยว่าท่านอัลซัรญูญีย์เริ่มแรกของการศึกษาคือ ได้ศึกษาในสถานศึกษาที่เรียกว่า อัลกุตตาบ(alkuttab)โดยเหมือนกับคนทั่วไปในสมัยนั้นที่มักจะส่งลูกๆของพวกเขาไปเรียนที่อัลกุตตาบที่มีการแพร่หลายในสมัยนั้นซึ่งมีหลักสูตรในการเรียนการสอนในอัลกุตตาบ คือ การศึกษาอัลกุรอาน การเขียนอักษรภาษาอาหรับ บทบัญญัติของศาสนา ส่วนหนึ่งของวิชาคณิตศาสตร์ พื้นฐานภาษาอาหรับและไวยากรณ์ภาษาอาหรับ ภาษาเปอร์เซีย บางส่วนของวิชากริและอะดบ โดยปกติแล้วหลังจากได้ศึกษาอัลกุรอาน นักเรียนจะไปเรียนต่อที่มัสยิดจากคณาจารย์หลายๆท่านพร้อมกับศึกษาความรู้ในทุกแขนงวิชา และที่ชัดเจนอัลซัรญูญีย์เป็นลูกศิษย์ของบูรฮานุดดีน อัลมิรฆานานีย์ ผู้แต่งหนังสือ อฮิดายะห์(alhidayah)ที่ได้จัดทำการเรียนการสอนในมัสยิดในเมืองสะมุกอนด์และในเมืองบுகอรอ

การศึกษาของท่านบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

อัลซัรญูญีย์ได้เติบโตท่ามกลางของความหลากหลายทางด้านความรู้ประเพณีและวัฒนธรรม และได้ซึมซับด้วยภาษาอาหรับเพราะในช่วงที่ท่านอยู่ในวัยเด็กท่านได้ศึกษาเล่าเรียนเกี่ยวกับ การอ่าน การเขียน อัลกุรอาน ภาษาอาหรับ กวี บทกลอนอาหรับ วิชาฟิสิกส์ วิชาดาราน วิชาตฟิร วิชากรออาด วิชาอัลหะดีษ วิชา อัลอักบาร บรรดาวิชาเหล่านี้ท่านได้ศึกษาในสถานศึกษาคือที่มัสยิดของเมืองใหญ่ๆ เช่น สามุกอนย์และบுகอรอ

เช่นเดียวกันอัลซัรญูญีย์ได้สัมผัสกับวัฒนธรรมเปอร์เซีย และอินเดียโดยเฉพาะท่านสามารถใช้ภาษาเปอร์เซียอย่างคล่อง เสมือนกับเป็นเจ้าของภาษา ซึ่งสามารถสังเกตจากบทกวีที่ท่านได้ประพันธ์เป็นภาษาเปอร์เซีย และบางส่วนของประโยคในหนังสือ(ตะอูลิม มุตะอัลลิม)ของท่าน

4. มัสอูด บินหุเซน บิน มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัลกิชตานี มีฉายานามว่า รุกนุดดีน (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.573)(al-Kanudi:d.n.:213)

5. อัลหะสัน บิน มั่นศูร บิน มะหฺมุด บิน อับดุลซีซ อัลอุซัยนียฺ อัลฟัรฆอนียฺ อัลหะนาฟียฺ เป็นที่รู้จักด้วยกฤษฎี (ผู้พิพากษา) คอน ฟัครุดดีน อะบิลมุฟาคริ อะบิล มุฮาสิณ นักปราชญ์และนักวินิจฉัยในเรื่องต่างๆของฟิกฮฺ ผลงานทางวิชาการของท่าน คือ หนังสือ อัลฟาวา (kahalah:1376:297)

6. รุกนุดดีน อัลฟัรฆอนียฺ เป็น นักปราชญ์และ นักกวี (เสียชีวิต ฮ.ศ. 594)

7. อัลหะสัน บิน อลี บิน อับดุลอะซีซ บิน อับดุลเราะซาซ บิน อบี นัศร์ อัลมิมินานียฺ (al-Tamimi: 1982:95)

วรรณกรรม และผลงานทางวิชาการของอัลซัรญูญียฺ

วรรณกรรมของท่านอัลซัรญูญียฺ ที่มาถึงเราและที่รู้จักมีเพียงวรรณกรรมเดียวเท่านั้น คือ หนังสือตะอติมุลมุตะอติมเตาะริกุตตะอิลูม (تعليم المتعلم طريق التعلم) (Gharbal: 1972:923) มุหัมมัด บิน อับดุลกอดีร์ได้กล่าวว่า สาเหตุที่วรรณกรรมของท่านอัลซัรญูญียฺ ไม่ได้มาถึงเราคือเพราะ การสูญหายของ มัคตูตอต(ต้นฉบับหนังสือ)อาหรับ อันเนื่องจากการเกิดสงครามมองโกลีเยที่ซามอง โกลีเยได้ทิ้งหลายมัคตูตอตที่ได้เอามาจากห้องสมุดแบกแดดลงไปในทะเล หรือ สาเหตุมาจากความละเอียดของมุสลิม(al-Zarnuji:1406 24:)

คุณค่าและความสำคัญของหนังสือ

วรรณกรรมเล่มนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งถือว่าเป็นงานชิ้นเอกและเป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่ของท่าน และยังเป็นแหล่งอ้างอิงของเหล่านักเขียนหนังสือทางวิชาการหลายท่าน โดยเฉพาะในสาขาศึกษาศาสตร์ หนังสือเล่มนี้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายมิได้จำกัดแก่นักวิชาการมุสลิมเท่านั้น แต่ยังได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญในโลกตะวันออกและบรรดานักเขียนตะวันตกอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการเขียนหนังสือเลียนแบบหนังสือเล่มนี้ด้วย เช่น จีอี วอน กรานาบาว์ม(G.E. Von Grunabaum) และ ทีเอ็ม อาเบล (T.M.Abel) โดยใช้ชื่อหนังสือว่า “การเรียนการสอนของผู้เรียนและวิธีการเรียนรู้” (تعليم المتعلم طريق التعلم) ยังมี คาร์ล บรอกเกิลแมน(Carl Brockelmann) ใช้ชื่อหนังสือว่า “ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมอาหรับ” (Geschichte der Arabischen Littratur) และ เมดฮี นากอสเทน (Medhi Nakosten) กับงานเขียนของเขาที่ชื่อว่าประวัติของต้นกำเนิดอิสลาม ของ

การศึกษาตะวันตก (History of Islamic Origins of Western Education A.D.800-1350) และอื่นๆเป็นต้น (Abuddin Nata, *op.cit.*, h. 107)และนักการศึกษาถือว่าหนังสือของท่านบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์เป็นหนังสือพื้นฐานในการอบรมและการศึกษาที่เต็มไปด้วยคำตักเตือนที่มีความแตกต่างจากหนังสือเล่มอื่นและหนังสือเล่มนี้ยังได้อ้างอิงจากอัลกุรอานและหะดีษของท่านรอซูล ﷺ (al-Zarnuji, 1980 : 14)

ในประเทศอินโดนีเซีย หนังสือ *طريق المتعلم* ได้ใช้ในการเรียนการสอนเกือบทุกสถาบันการศึกษาอิสลาม โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาแบบดั้งเดิมอย่างเช่น โรงเรียนประจำ (ปอเนาะ) และยังมีการใช้ในสถาบันการศึกษาแบบสมัยใหม่เช่น PondokPesantrenGontor ในเมือง Ponorogoจังหวัดชวาตะวันออก ประเทศอินโดนีเซีย

จากหนังสือดังกล่าวนี้ ทำให้เราทราบเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาอิสลามตามที่อัล-ซัรญูญีย์ได้เสนอไว้ ซึ่งเนื้อหาโดยรวมในหนังสือเล่มนี้พอจะสรุป ออกเป็น 13 เรื่อง ดังนี้

1. คุณค่าและความสำคัญของวิชาความรู้และความเข้าใจทางศาสนา
2. การสร้างเจตนาที่ดี
3. การคัดเลือกวิชาความรู้ที่จะเรียน อาจารย์ผู้สอนและเพื่อนฝูง
4. การให้เกียรติต่อวิชาความรู้และอาจารย์ผู้สอน
5. ความอดุสาหะและฝ้ายเรียนรู้
6. การเริ่ม การกำหนดและการเรียงลำดับในการศึกษาเล่าเรียน
7. การศึกษาหาความรู้ให้อยู่ภายใต้การดูแลของอัลลอฮ์เพียงผู้เดียว
8. ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้
9. ความรักความเมตตาและความตักเตือนซึ่งกันและกัน
10. พยายามให้ได้มาซึ่งความรู้ที่เป็นประโยชน์และความเข้าใจในเนื้อหาความรู้
มารยาท
- 11.คุณลักษณะการสำรวจตนในช่วงเวลาเรียน
- 12.เคล็ดลับช่วยจำและสาเหตุของการหลงลืม
- 13.ปัจจัยของการเพิ่มพูนหรือตัดทอนปัจจัยยังชีพ ในการมีอายุยาวหรือสั้นลง

บทที่ 5

แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์

- 5.1 แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุน
- 5.2 แนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีนอัลฮัรฎูญีย์
- 5.3 สรุปแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรฎูญีย์

5.1.แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุน

ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุน หลังจากได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์หนังสือตะอ์ลีมุลมุตะอ์ลิมของท่าน พร้อมนำหลักฐานจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษของท่านบิﷺ มาประกอบการอธิบาย ดังนี้

5.1.1 ปรัชญาและ เป้าหมายของการศึกษา

5.1.1.1 ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาหมายถึงความเชื่อหรือความคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาซึ่งแสดงออกมาในรูปของอุดมการณ์ทฤษฎีต่างๆเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาโดยปกติแล้วปรัชญาการศึกษาจะตอบคำถาม 2 ประการ คือ การศึกษาจะพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะอย่างไร อะไรคือความรู้ที่มีคุณค่า และมีประโยชน์ ต่อมนุษย์ ซึ่งในอิสลามคำที่มักใช้แทนคำว่า ปรัชญา หรือ philosophy คือ คำว่า หิกมะฮฺ ซึ่งหมายถึงวิทย์ปัญญา คำว่าหิกมะฮฺจะถูกกล่าวไว้ใน อัลกุรอานบ่อยครั้ง(ณรงค์รักษาเขต, 2551: 4)

เช่นใน โองการ ของซูเราะฮ์อัลบะกอเราะฮ์ ดังที่อัลลอฮ์ตรัสไว้ว่า

﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ

أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٢٨﴾

ความว่า“พระองค์ทรงประทาน hikmah สู่ให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรง
ประสงค์และผู้ใดได้รับ hikmah แน่แน่นอนเขาก็ได้รับความอันดี”

(อัลบะกะเราะฮะฮ์: 269)

หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์หนังสืออาคาบุลมุอัลลิมีนของท่าน
มุหัมมัดบินสะหฺนุน จึงขอเสนอแนวคิดทางการศึกษาของท่านที่เกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา ดังนี้

1. ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่า ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((أبما مؤدب ولي ثلاثة صبية من هذه الأمة فلم يعلمهم بالسوية
فقيرهم مع غنيهم وغنيهم مع فقيرهم حشر يوم القيامة مع الخائنين))

“ผู้สอนท่านใดที่สอนผู้เรียนตั้งแต่สามคนขึ้นไปและไม่ได้ให้
ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียนที่ยากจนกับผู้เรียนที่ร่ำรวยเขาจะถูก
รวบรวมในวันกิยามะฮ์พร้อมกับบรรดาผู้ที่ทรยศต่ออัลลอฮ์”

(Ibn Sahnun, 1972:85)

ท่านได้กล่าวอีกว่า อัลหะซันได้กล่าวว่า

((إذا قوطع المُعَلِّم على الأجرة فلم يعدل بينهم — أي الصبيان —
كُتِب من الظلمة))

“เมื่อผู้สอนถูกกำหนดค่าจ้างแต่เขาไม่ได้ให้ความเสมอภาค
ระหว่างผู้เรียน เขาจะถูกบันทึกอยู่ในจำพวกที่อธรรม”

(Ibn Sahnun, 1972:85)

การให้ความเสมอภาคและความยุติธรรมต่อผู้เรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ
ผู้สอนที่จะต้องปฏิบัติ เพราะผู้สอนถือว่าเป็นผู้นำในห้องเรียนและผู้เรียนเท่ากับเป็นผู้ตามหรือผู้ที่
อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้สอนและผู้สอนจะถูกสอบสวนในวันกิยามะฮ์ ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته...))

ความว่า“ทุกคนในหมู่พวกท่านเป็นผู้รับผิดชอบ และทุกคนใน
หมู่พวกท่านต้องถูกสอบสวนต่อความรับผิดชอบของเขา”

(al-Bukhari, 1986 :849, Muslim, 1996:3414)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ
عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۗ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“แท้จริงอัลลอฮ์ทรงใช้ให้รักษาความยุติธรรมและทำดีและการ
บริจาคแก่ญาติใกล้ชิดและให้ละเว้นจากการทำลามกและการชั่วช้า
และการอธรรมพระองค์ทรงตักเตือนพวกเจ้าเพื่อพวกเจ้าจักได้
รำลึก”

(อันนะหฺล 16: 90)

2. คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย

มุฮัมมัดบินสะหฺนุน ได้กล่าวว่า

((وأكره للمعلم أن يعلم الجوّاري يخلطهم مع الغلمان لأن ذلك
فساد لهم))

“ฉันไม่เห็นด้วยที่ผู้สอนต้องสอนเด็กผู้หญิงหรือมีการปะปน
ระหว่างชายกับหญิงเพราะมันนำไปสู่ฟะساد” (การบ่อนทำลาย
และความเสียหาย) (Ibn Sahnun, 1972:117)

แท้จริงอัลลอฮ์ทรงสร้างหญิงชายให้มีความโดดเด่นในความเป็นธรรมชาติที่
แตกต่างกัน เพื่อให้แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ที่ไม่เหมือนกัน โดยอัลลอฮ์ได้ทรงสร้างผู้หญิงคนแรก (นางฮา
วาล์) มาจากซี่โครงของศาสดาอาดัม เพื่อให้เป็นคู่ครองของท่าน ดังที่อัลลอฮ์ทรงตรัสว่า

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا
زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا

“พระองค์นั้นคือผู้ที่ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าจากชีวิตเดียว (คือท่านอาดัม) และได้ทรงให้มันขึ้นจากชีวิตนั้นซึ่งถูกรองของชีวิตนั้น (คือพระนางฮาวาฮ์) เพื่อเขาจะได้สงบมันอยู่กับนาง”

(อัลอะร็อฟ: 189)

อัลลอฮ์ได้ตรัสอีกว่า

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ۚ فَالصَّالِحَاتُ قَنِينَاتٌ حَفِظْنَ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ۗ وَالَّتِي خَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ ۚ وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُوهُنَّ ۚ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ۝﴾

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดูผู้หญิง เนื่องด้วยการที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้บางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคน และด้วยการที่พวกเขาได้จ่ายไปจากทรัพย์ของพวกเขา บรรดาภรรยาที่ดีนั้นคือผู้จงรักภักดี ผู้รักษาในสิ่งทุกอย่างที่อยู่ลับหลังสามี เนื่องด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงรักษาไว้ และบรรดาหญิงที่พวกเจ้าหวั่นเกรงในความคดโกงของนางนั้น ก็จงกล่าวตักเตือนนางและทอดทิ้งไว้แต่ลำพังในที่นอน และจงเข้มย่นนางแต่ถ้านางเชื่อฟังพวกเจ้าแล้ว ก็จงอย่าหาทางเอาเรื่องแก่นาง แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงสูงส่งผู้ทรงเกรียงไกร

(อัน-นิซาอ : 34)

อายะฮ์ข้างต้นได้ประกาศให้ชายเป็นแก้วมูน กล่าวคือเป็นผู้คุ้มครองและผู้หาปัจจัยยังชีพในครอบครัวเพื่อสร้างความสงบสุขและความสามัคคีปรองดองภายในครอบครัว แก้วมูนหมายถึงบุคคลที่ต้องรับผิดชอบในการปกป้องผลประโยชน์ของบุคคลอื่น และได้มีรายงานจากท่านอบีสุรอยเราะห์ رضي الله عنه ว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวถึงสตรีเพศว่า

((اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ

فِي الضِّلْعِ أَعْلَاهُ)) رواه البخاري برقم 3331 ومسلم برقم 1468

ความว่า “พวกท่านจงกล่าวกับสตรีด้วยถ้อยคำที่ดีๆ แท้จริงแล้ว สตรีนั้นถูกสร้างมาจากซี่โครง (ที่มีลักษณะงอ) และส่วนที่งอที่สุด ของซี่โครงก็คือซี่โครงด้านบนสุด ดังนั้นหากว่าท่านไปค้ำให้มัน ตรง มันต้องหักเป็นแน่ และหากท่านปล่อยให้มันงออยู่อย่างนั้น มันก็คงงออยู่อย่างนั้น ดังนั้นพวกท่านจงกล่าวแก่สตรีด้วยถ้อยคำที่ดี”

(al-Bukhari, 1986: 3331, Muslim, 1996: 1468)

จากวณะของท่านศาสดานี้ชี้ชัดว่าสตรีเ้าว่าจะมีความแตกต่างจากผู้ชายด้านสรีระ เพียงอย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความแตกต่างทางจิตใจและสติปัญญาอีกด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้สอนต้องเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติดั้งเดิมของผู้หญิงและผู้ชายที่อัลลอฮ์ได้สร้างมาเพราะมันจะช่วย ในการใช้ชีวิตและเทคนิคการสอนที่เหมาะสมของแต่ละเพศ

3. บทลงโทษมีไว้เพื่อสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรม

มุหัมมัดบินสะหุนนอนุญาตให้ลงโทษผู้เรียนภายใต้เงื่อนไข หลายประการดังกล่าว ของท่านที่ได้กล่าวว่า

((أدب الصبي ثلاث درر، فما زاد عليه فُوصِصَ به يوم القيامة،

وأدب المسلم في غير الحد عشر إلى خمس عشرة، فما زاد عنه إلى

العشرين يُضْرَب يوم القيامة))

“การตีเด็กนั้นแค่สามครั้ง ถ้าหากว่าเกินกว่านั้นเขาจะถูกลงโทษใน

วันกิยามะฮ์” (Ibn Sahnun, 1972:92-93)

ท่านได้กล่าวอีกว่า ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((شرار أمتي معلما صبيانهم أقلهم رحمة لليتيم، وأغلظهم على

المسكين))

“บุคคลที่เลวที่สุดในประชาชาติของฉัน คือ ผู้สอนที่ไม่มี ความเมตตาต่อเด็กและผู้มีจิตใจแข็งกระด้างต่อผู้ยากไร้”

(Ibn Sahnun, 1972:89)

5.1.1.2 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

เป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางของอิสลามและแนวทางของการศึกษาทั่วไป เพราะเป้าหมายและวัตถุประสงค์ถือได้ว่าเป็นตัวที่สำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการที่จะกำหนดแนวทางและทิศทางในการจัดการศึกษา

ในตำราอาดาบุลมุอัลลิมีน ท่านมุหัมมัด บิน สะหุณุน มีได้กล่าวอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษา แต่ท่านพูดถึงเนื้อหาหลักสูตรและมารยาทของการศึกษาที่บ่งชี้ถึงเป้าหมายของการศึกษา

จากการสังเกตหนังสือของท่านมุหัมมัด บิน สะหุณุน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าเป้าหมายของการศึกษาตามแนวคิดของท่าน คือ

1. เพื่อยึดมั่นในศาสนา

การเรียนการสอนอัลกุรอาน และการศึกษาความรู้ทางศาสนาทั่วไป เช่น ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) อะกีดะฮ์ (หลักการศรัทธา) ตัฟสีร์ (อรรถาธิบายอัลกุรอาน) และหะดีษ (วจนะของนบี) เสมือนกับการทำอิบาดะฮ์และเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ซึ่งในประวัติศาสตร์อิสลามตั้งแต่ยุคก่อนๆ บรรดานักปราชญ์ได้ทำการสอนศาสนาโดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ แต่ได้ทำการสอนเพื่อแสวงหาผลบุญจากพระองค์อัลลอฮ์เท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสอนอัลกุรอานจะมีความผูกพันกับมัซฮิดและถือได้ว่าเป็นสถาบันแรกที่ใช้ในการเรียนการสอนในอิสลามตามที่ท่านมุหัมมัด บิน สะหุณุน ได้ยกหลักฐานจากหะดีษท่านรอซูลﷺ ได้กล่าวว่า

((خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ))

ความว่า “ผู้ที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกท่านคือผู้ที่ศึกษาและทำการสอนอัลกุรอาน”

(al-Bukhari, 1986 : 5027)

2. เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา

มุสลิมถูกกำชับเพื่อเผยแพร่ศาสนาซึ่ง อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعِيَ
وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (يوسف: 108)

ความว่า :จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด “นี่คือแนวทางของฉันฉันเรียกร้อง
ไปสู่อัลลอฮ์อย่างประจักษ์แจ้งทั้งตัวฉันและผู้ปฏิบัติตามฉันและ
มหาบริสุทธิ์แห่งอัลลอฮ์ ﷻ ฉันมิได้อยู่ในหมู่ตั้งภาคี”(ยูซุฟ : 108)

การเผยแพร่อิสลามไม่เพียงแต่เฉพาะเผยแพร่ศาสนาให้กับคนต่างศาสนิกอย่างเดียว
เท่านั้น แต่อิสลามได้ให้ความสำคัญเช่นกันกับมุสลิมเพื่อให้เข้าใจในหลักศาสนาและบทบัญญัติของ
อิสลามซึ่งสามารถปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้อง ท่านร่อซูลﷺ ได้กล่าวในหะดีษบทหนึ่งว่า ในขณะที่
ส่ง มูอาซ บิน ญะบัลไปเยเมน

((عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : لَمَّا بَعَثَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ إِلَىٰ نَحْوِ أَهْلِ الْيَمَنِ قَالَ لَهُ
) إِنَّكَ تَقْدُمُ عَلَىٰ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فليكن أول ما تدعوهم إلى أن
يوحدوا الله تعالى فإذا عرفوا ذلك فأخبرهم أن الله فرض عليهم خمس
صلوات في يومهم وليلتهم...))

ความว่า “เล่าจากอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส رضي الله عنه กล่าวว่าเมื่อครั้งที่
ท่านนบี ﷺ ส่งท่าน มูอาซ บิน ญะบัล ไปยังเยเมนนั้นท่านได้กำชับ
เขาว่า “แท้จริงท่านกำลังมุ่งไปสู่กลุ่มชนหนึ่งจากชาวคัมภีร์
ประการแรกที่ท่านต้องกระทำคือ ท่านต้องเชิญชวนพวกเขาไปสู่
หลักเอกราษฎร์แห่งอัลลอฮ์ ฉะนั้น เมื่อพวกเขายอมรับในเรื่อง
ดังกล่าวแล้ว ท่านก็จงบอกพวกเขาเถิดว่า แท้จริงอัลลอฮ์ทรง
บัญญัติการละหมาดแก่พวกเขาในวันหนึ่งและคืนหนึ่ง 5 เวลา ...”

(al-Bukhari,1986 : 6937)

3. เพิ่มพูนในวิชาความรู้

สังเกตได้จากการทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ของ มุหัมมัด บิน สะหุณฺน ซึ่งท่านได้เดินทางไปยังหลายประเทศ เช่น อัล-หิญาซ¹ อียิปต์ แล้วได้พบกับนักปราชญ์หลายท่านในเมืองดังกล่าว

4. เพื่อเกียรติยศและศักดิ์ศรี

ความรู้สามารถเพิ่มเกียรติให้กับผู้แสวงหาและมีเกียรติระหว่างผู้คน ในบทกวีอาหรับ ได้กล่าวไว้ว่า

العلم يرفع بيتا لا عماد له والجهل يهدم بيت العز والشرف

ความว่า“อันความรู้ นั้นจะยกเรือนที่ไร้เสาให้สูงส่ง แต่ความอวิชชา นั้นจะทำลายเรือนที่มีเกียรติ”

มุหัมมัด บิน สะหุณฺน เป็นผู้ที่พยายามฝึกอบรมเลี้ยงดูบุตรของตนเองให้มีความสามารถเหมือนกับท่านในการเป็นนักปราชญ์ที่มีความรู้ในด้านวิชาฟิกฮฺ(ศาสนบัญญัติ)ตามทัศนะอิหม่ามมาลิก ซึ่งทุกที่ที่ท่านไปสอนหรือฟัตวา(วินิจฉัยชี้ขาด)ในเรื่องของศาสนา ท่านจะพาบุตรของท่านไปด้วย

5. เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ

มุหัมมัด บิน สะหุณฺน มีทัศนะว่า ผู้สอนสามารถที่จะรับค่าตอบแทนจากการสอน และมีสิทธิ์ที่จะรับของขวัญและรางวัลจากการสอนอัลกุรอาน

6. เพื่อมารยาทที่ดีงาม

ในสมัยก่อนผู้เป็นบิดามารดาไม่เพียงแต่จะส่งบุตรหลานของพวกเขาเพื่อแสวงหาความรู้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ในขณะที่เดียวกันเพื่อฝึกฝนจรรยา มารยาทที่ดีงาม ซึ่งอัลกุรอานถือว่าเป็นคำรัสของอัลลอฮฺที่เต็มไปด้วย จรรยา มารยาทที่ดีงาม ดังนั้นบิดามารดาในสมัยก่อนมักนิยมส่งบุตรหลานของพวกเขาไปเรียนอัลกุรอาน

¹คือ เมืองมักกะฮฺและมาดีนะฮ์ ซึ่งตั้งอยู่ปัจจุบันในประเทศซาอุดีอาระเบีย

5.1.2 หลักสูตรการเรียนการสอน

หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษา ความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตรการเรียนการสอนจะทำให้การจัดการศึกษาดำเนินไปด้วยดีทั้งแก่ตัวผู้เรียนเองและช่วยให้ครูได้มีทิศทางและสิ่งกำหนดในการสอน (ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535: 38-39)

มุฮัมมัดบินสะหฺนุนได้จำแนกหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ประเภทวิชาบังคับ
- 2) ประเภทวิชาเลือก

ประเภทวิชาบังคับคือวิชาอัลกุรอาน ซึ่งถือว่าทุกคนมีความจำเป็นต้องศึกษาอัลกุรอานโดยท่านได้ยกหลักฐานจากอายะฮ์อัลกุรอานที่อัลลอฮ์^ﷻได้ตรัสว่า

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ

ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ

بِإِذْنِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

ความว่า “และเราได้ให้คัมภีร์ เป็นมรดกสืบทอดมา แก่บรรดาผู้ที่เรากัดเลือกแล้วจากปวงบ่าวของเรา”

(ฟาฏีร :32)

หลังจากนั้น ท่านได้ยกหลักฐานจากหะดีษของท่านนบี^ﷺ ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของการศึกษาอัลกุรอานที่ได้บอกถึงเกียรติของผู้ที่ศึกษาอัลกุรอาน(Ibn Sahnun :1972:75)

((أفضلكم من تعلم القرآن وعلمه))

ความว่า “ผู้ที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกเจ้าคือผู้ที่ศึกษาอัลกุรอาน และได้สอนอัลกุรอาน”

(al-Bukhari,1986 : 4665)

และท่านนบี ﷺ ได้กล่าวอีกว่า (Ibn Sahnun, 1972 :77)

((يرفع الله أقواما بالقرآن))

ความว่า อัลลอฮ์ทรงยกระดับหลายๆกลุ่มชนด้วยอัลกุรอาน

(Muslim,1996:1359)²

ท่านได้กล่าวอีกว่า

((عليكم بالقرآن فإنه ينفي النفاق كما تنفي النار من خبث الحديد))

“พวกเจ้าจงศึกษาอัลกุรอานเถิด เพราะแท้จริงแล้วมันกำจัดความ
กลับกลอกออกไปจากตัวเจ้า อุปมา คังไฟที่กำจัดสนิมเกาะออก
จากเหล็ก”

(Ibn Sahnun, 1972:78)

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : (إِنَّ لِلَّهِ أَهْلِينَ مِنَ النَّاسِ) قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، مَنْ
هُم ؟ قَالَ : هُمُ أَهْلُ الْقُرْآنِ ، أَهْلُ اللَّهِ وَخَاصَّتُهُ))

มีรายงานจากท่านอานัส رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าว
ว่า “แท้จริงมนุษย์นั้นมีอยู่สองกลุ่มด้วยกันที่เป็นพวกของอัลลอฮ์
ﷻ สอฮาบะฮ์ก็ได้เฝ้าถามขึ้นว่า “คนเหล่านั้นคือใครกัน ?” ท่าน
นบี ﷺ ได้ตอบว่า “พวกเขา คือ ผู้ที่ท่องจำและปฏิบัติตาม
อัลกุรอาน และผู้ที่ใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์ ”

(Ibn Majah :215,Ahmad:11870)

มุหัมมัดบินสะหุญนได้กล่าวอีกว่า

((من تعلم القرآن في شببته اختلط بلحمه ودمه ومن تعلمه في كبره
فهو ينفلت منه وهو يعود فيه فله أجره مرتين))

² ด้วยสำนวน ((إِنَّ اللَّهَ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا، وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ))

ความว่า “ผู้ใดที่ได้ศึกษาอัลกุรอานในช่วงวัยหนุ่มของเขา อัลกุรอานได้ผสมผสานระหว่างเนื้อของเขา กับเลือดของเขา และผู้ใดที่ได้ศึกษาอัลกุรอานในช่วงวัยชรา เขาจะอ่านอย่างตะกุกตะกักแต่เขาไม่ทิ้งจากการอ่านเขาจะได้สองผลบุญ”

หลังจากนั้นมุหัมมัดบินสะหุญนได้กล่าวถึงหลักสูตรที่ผู้สอนควรปฏิบัติโดยกล่าวว่า

((وينبغي أن يُعلِّمهم إعراب القرآن، وذلك لازم له، والشَّكْل، والهَجَاء، والخط الحسن، والقراءة الحسنة، والتوقيف، والترتيل، يلزمه ذلك، ولا بأس أن يُعلِّمهم الشعر مما لا يكون فيه فحش من كلام العرب وأخبارها، وليس ذلك بواجب عليه))

“ควรสอนการอิรอบอัลกุรอาน (วิเคราะห์หลักไวยากรณ์ในอัลกุรอาน) อย่างต่อเนื่อง สระ ตัวอักษร คัดลายมือให้สวย อ่านอย่างคล่อง การหยุด การอ่านอย่างตรัสดี”

(Ibn Sahnun, 1972:102)

มุหัมมัดบินสะหุญนเป็นผู้ที่ยึดมั่นในสังกัดมัซฮับ(สำนักคิด)มาลิกีย์ ท่านที่ชื่นชอบในการอ่านอัลกุรอานของชาวมะดีนะฮ์ โดยเฉพาะกิรออะฮ์(วิธีการอ่านอัลกุรอาน) ของนาฟิอิตามที่อิหม่ามมาลิกได้เคยอ่าน ถือว่าเป็นการอ่านที่ดี เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้สอนที่ต้องสอนการอ่านที่ดี นั่นคือการอ่านของนาฟิอิต และไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดถ้าจะสอนหลักการอ่านของผู้อื่น และเช่นเดียวกันทุกการอ่านของบรรดาสาวกของท่านนบีﷺ

ท่านมุหัมมัดบินสะหุญนได้เตือนในการสอนอัลกุรอานด้วยทำนองเพลง เพราะในทัศนะอิหม่ามมาลิกไม่อนุญาตให้อ่านอัลกุรอานด้วยทำนองเพลง และนอกจากนี้แล้วท่านไม่เห็น

ด้วยการสอนบทกวี เพราะสิ่งนี้จะนำไปสู่การร้องรำทำเพลง ซึ่งสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและไม่ควรทำอย่างยิ่ง (Ibn Sahnun, 1972:104)

ท่านได้นำรูก่อนอิสลาม(หลักการอิสลาม)เข้าในหลักสูตรการเรียนการสอน โดยเฉพาะการละหมาดและเงื่อนไขของการละหมาด นี่เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้สอนต้องสอนเด็กๆ (การอาบน้ำละหมาด การละหมาด เพราะมันเป็นองค์ประกอบของศาสนา และจำนวนการรอกูกานสัจญ์และการอ่าน การตัดกบิร รูปแบบของการนั่ง การให้สลาม และสิ่งที่จำเป็นในการละหมาด การอ่านตะชะฮุด การอ่านกุนุตในละหมาดซุบฮฺ มันเป็นที่สุนัตและวาญิบของการละหมาด (Ibn Sahnun :1972:109)

หลังจากที่ได้สอนละหมาดวาญิบก็เลื่อนไปสอนเกี่ยวกับละหมาดสุนัต เช่น ละหมาดสุนัตก่อนซุบฮฺ ละหมาดวิตร์ ละหมาดอิ๊ดทั้งสอง ละหมาดขอฝน ละหมาดกุสุฟ (จันทร์ปราคาหรือสุรยุปราคา) จนกระทั่งได้สอนศาสนาที่จะนำไปสู่ในการกักต้ออัลลอฮฺ และสุนนะฮฺของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ (Ibn Sahnun, 1972 : 112)

หลังจากนั้นสอนเกี่ยวกับการละหมาดญะนาซะฮฺ(ละหมาดศพ) การขอดูอาและ ไม่เพียงพอที่จะสอนทฤษฎีอย่างเดียวโดยเฉพาะในเรื่องของการละหมาดและสิ่งที่เป็นสุนัตต่างๆแต่ต้องสั่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติการละหมาดเมื่อพวกเขามีอายุครบ 7 ขวบ และหากเขาไม่ปฏิบัติจะต้องลงโทษเมื่ออายุครบ 10 ขวบ(Ibn Sahnun :1972:104)

ประเภทวิชาเลือกในทัศนะของมุฮัมมัดบินสะหฺนุนมีรายวิชาดังนี้

1. คณิตศาสตร์ (จำเป็นต้องเรียน)
2. กวี คำแปลก ภาษาอาหรับและการเขียน
3. หลักไวยากรณ์อาหรับ (Ibn Sahnun, 1972:102)

วิชาเหล่านี้ถือว่าเป็นวิชาเลือก トラบใดที่ครอบครัวยังเด็กไม่ตั้งเงื่อนไขให้ครูได้สอนเด็กในวิชาเหล่านี้ สำหรับครูไม่จำเป็นต้องสอนนอกจากมันจะกลายเป็นวิชาที่จำเป็นต้องเรียนและเป็นการสมัครใจของผู้สอนในการสอน และไม่คิดที่ผู้สอนจะสอนการอ่านคุตบะฮฺเมื่อพวกเขาต้องการ(Ibn Sahnun :1972:104)และเช่นเดียวกันกับการสอนบทกวีถ้าเนื้อหามันปราศจากสิ่งที่ไม่ดี (Ibn Sahnun :1972:102).

มุฮัมมัดบินสะหฺนูนได้เตือนผู้สอนมิให้บรรจุลงในหลักสูตรการเรียนการสอนสิ่งที่ไม่ได้เป็นประโยชน์กับผู้เรียนและสิ่งที่หวังว่าจะไม่ได้รับประโยชน์โดยกล่าวว่า “ไม่เห็นด้วยกับการสอน อบาญาต(คือสิ่งที่ไม่ให้ประโยชน์กับผู้เรียน (> < >) (Ibn Sahnun :1972:134) ซึ่งมันเป็นชื่อของบรรดาชายฉกรรจ์(มารร้าย) ที่อาหรับสมัยอะลียะฮฺได้เรียกกัน เป็นที่ชัดเจนในการวางหลักสูตรการเรียนการสอนของท่านอิบนุสะหฺนูนในช่วงระดับอับดีอะฮฺ(ประถม) คือเน้นการวางรากฐานของการศึกษาอยู่บนวัฒนธรรมอิสลาม และยังสามารถปฏิบัติตามหลักสูตรการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับปรัชญาอิสลามที่มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรมและคุณค่าของจิตวิญญาณ(Ibn Sahnun, 1972:135)

ปัจจุบันได้มีการเรียกร้องให้หลักสูตรการเรียนการสอนนั้นมีความสอดคล้องกับปรัชญาของสังคม ซึ่งแท้จริงแล้วแนวคิดของท่านมุฮัมมัดบินสะหฺนูนได้สอดคล้องกับปรัชญาของสังคมและชุมชนในยุคสมัยของท่าน โดยท่านได้วางเป้าหมายของหลักสูตรดังนี้

1. เพื่อเตรียมพร้อมไปสู่โลกหน้า ด้วยการสอนเด็กเกี่ยวกับการขอบคุณพระเจ้า และห่างไกลจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม
2. สนับสนุนให้เด็กได้ศึกษาเล่าเรียนบางประเภทวิชาและทักษะที่มีส่วนช่วยในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในโลกนี้และยังสามารถให้ประโยชน์แก่สังคม

คุณลักษณะพิเศษของหลักสูตรตามทัศนะของ มุฮัมมัด บิน สะหฺนูน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนตำราอาดาบ อัลมุอัลลิมีนของท่าน จึงขอสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะหลักสูตรการเรียนการสอนตามทัศนะของท่าน มี 2 ข้อ ดังนี้

1. หลักสูตรมีการผสมผสานระหว่างโลกคุณยากับอาคิเราะฮฺ

การศึกษาในมุมมองของมุสลิมไม่เฉพาะเพียงเพื่อ โลกคุณยาเท่านั้นที่ให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่นการศึกษาในมุมมองของชาวกรีก ชาวโรมัน ที่ได้จำกัดการศึกษาเฉพาะในเรื่อง หลักไวยากรณ์ ตรรกศาสตร์ ดนตรี คณิตศาสตร์ และไม่ได้ยุ่งเกี่ยวในเรื่องของศาสนาเลย และการศึกษาในทัศนะของมุสลิมจะมีความแตกต่างกับการศึกษาของชาวอิสราอิดในช่วงต้นๆที่ได้จำกัดการศึกษานั้นเฉพาะศึกษาดำรงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่เป้าหมายการศึกษาในทัศนะของมุสลิมนั้น คือการเตรียมตัวเพื่อโลกคุณยาและอาคิเราะฮฺ ตามที่มุฮัมมัดบินสะหฺนูนได้วางปรัชญาการศึกษาที่อ้างอิงจาก อายะฮฺอัลกุรอาน ตามที่อัลลอฮฺได้ตรัสว่า

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ
نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ
وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾

ความว่า“และจงแสวงหาสิ่งที่อัลลอฮ์ﷻได้ประทานแก่เจ้าเพื่อ
ปรโลก และอย่าลืมส่วนของเจ้าแห่งโลกนี้และจงทำความดีเสมือน
กับที่อัลลอฮ์ﷻได้ทรงทำความดีแก่เจ้า และอย่าแสวงหาความ
เสียหายในแผ่นดิน แท้จริง อัลลอฮ์ﷻไม่ทรงโปรดบรรดาผู้บ่อน
ทำลาย”

(อัลกอศอศ : 77)

2. การอบรมพัฒนาทางจิตวิญญาณ

หลังจากการศึกษาทางด้านองค์ความรู้ มุหัมมัดบินสะหุณยังให้ความสำคัญกับ
การอบรมพัฒนาทางจิตวิญญาณที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าที่การศึกษาปัจจุบัน
ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับการอบรมทางด้านจิตวิญญาณ มุหัมมัดบินสะหุณได้วางกฎเกณฑ์
การศึกษาที่มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและระหว่างมนุษย์กับพระองค์อัลลอฮ์ﷻ
(al-Jamali:1979:109)

5.1.3 กระบวนการเรียนการสอน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้อ่านและทบทวนหนังสือ อาดาบุลมุอัลลิมีนของมุหัมมัดบิน
สะหุณสามารถวิเคราะห์ในเรื่องของกระบวนการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. วิธีสอนแบบบรรยาย

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่า

((وينبغي أن يُعلِّمهم إعراب القرآن، وذلك لازم له، والشَّكل، والهجاء، والخط الحسن، والقراءة الحسنة، والتوقيف، والترتيل، يلزمه ذلك، ولا بأس أن يُعلِّمهم الشعر مما لا يكون فيه فحش من كلام العرب وأخبارها، وليس ذلك بواجب عليه))

“และควรสอนผู้เรียนการเอื้อะอรอบุลกุรอานและนี่คือสิ่งที่จำเป็นต้องสอน สระ ตัวอักษร การคัดลายมือ ที่สวย การอ่านที่ไพเราะ การหยุด การอ่านแบบดัดจริต มันเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับเขา แต่ก็ไม่ผิดที่จะสอนบทกวี ที่ปราศจากคำลามกอนาจารจากคำพูดและเรื่องราวของชนอาหรับ แต่มันไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นสำหรับเขาที่จะต้องสอน”

(Ibn Sahnun: 1972:102)

อิบนู ค็อลดูน (Ibn Khaldun, 1978 : 533) ได้อธิบายถึงวิธีสอนแบบบรรยายในหนังสือ “Muqaddimah” ของท่านว่า “จงทราบเถิดว่า การถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์นั้นก็ต่อเมื่อมีการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปทีละขั้นตอน โดยการถ่ายทอดประเด็นปัญหาจากศาสตร์เบื้องต้นในแต่ละบทก่อน หลังจากนั้นก็อธิบายศาสตร์ข้างต้นโดยสรุปให้ผู้เรียนรับฟังและพยายามสังเกตพฤติกรรมทางด้านความคิดและความสนใจของผู้เรียนในการรับรู้สิ่งที่ผู้สอนได้ถ่ายทอดจนกระทั่งสิ้นสุดการสอน และเมื่อการสอนโดยสรุปดังกล่าวสิ้นสุดลง ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ตามความฉลาดของแต่ละคน ถึงแม้ว่าความรู้ดังกล่าวจะเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดโดยสรุปก็ตาม โดยจุดประสงค์หลักเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าใจศาสตร์และได้รับรู้ผลสรุปของความรู้จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ หลังจากนั้นผู้สอนก็กลับไปสอนศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นเป็นครั้งที่ 2 โดยยกระดับการถ่ายทอดให้มีความชัดเจนมากกว่าเดิม เป็นการอธิบายและบรรยายที่สมบูรณ์ และได้กล่าวถึงความแตกต่างและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อย่างชัดเจน จนกระทั่งสิ้นสุดศาสตร์การสอนดังกล่าวก็จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ต่อมาก็ทบทวนใหม่อีกครั้งเป็นครั้งที่ 3 โดยเก็บประเด็นที่ยาก ประเด็นที่สำคัญ และสิ่งที่ปกปิดไว้นำมาอธิบายให้ผู้เรียนรับฟังทั้งหมด ดังนั้น เมื่อเรียนศาสตร์ดังกล่าวจบ ผู้เรียนก็มีความรู้ และความสามารถในศาสตร์ข้างต้นอย่างเต็มรูปแบบ และนี่คือวิธีสอน

ที่ได้ประโยชน์ ดังที่ประจักษ์แล้วว่าการถ่ายทอดในการสอนที่คตินั้นจะต้องมีการกล่าวซ้ำ 3 ครั้ง เพราะผู้เรียนมีความฉลาดและความเข้าใจที่แตกต่างกัน”

อะลี อะหมัด มัดกูร์ (Ali Ahmad Madkur, 1987 : 338) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีสอนที่เหมาะสมกับระดับปัญญาชน และเป็นวิธีสอนแบบดั้งเดิมของอิสลามศึกษา ดังที่มีการสอนในมหาวิทยาลัยอัล-อัซฮัร โดยนักศึกษาที่มีอิสระในการมาเรียนและเลือกอาจารย์ผู้สอน ส่วนอาจารย์ผู้สอนก็มีอิสระในการกำหนดจำนวนคาบและเลือกเวลาสอน อาจารย์บางท่านสอนวันละ 1 คาบ และบางท่านสอนสัปดาห์ละ 1 คาบ ส่วนการสอนจะเป็นรูปแบบหัลเกาะฮฺ ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย ทุก ๆ หัลเกาะฮฺจะมีอาจารย์เฉพาะที่ทำการสอน อาจารย์ผู้สอนจะสอนทีละหัวข้อและจะพูดทุกหัวข้อ ส่วนนักศึกษาก็จะนั่งฟังและอภิปรายร่วมกันในแต่ละหัวข้อ”

มะหมูด กือมบารี (Mahmud Qambar, 1991 : 395) ได้กล่าวว่า “การสอนแบบบรรยายมีความแตกต่างกับการอ่านคฎุบะฮฺ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคฎุบะฮฺจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมมากกว่าเรื่องราวในวงวิชาการ และคฎุบะฮฺจะกล่าวถึงความรู้สึก่อนที่กล่าวถึงการใช้สติปัญญา ส่วนสำนวนที่ใช้จะเป็นเชิงเปรียบเทียบมากกว่าเชิงวิชาการ การบรรยายเป็นศิลปะและความสามารถเฉพาะบุคคล เป็นความชำนาญเฉพาะด้านที่มีในบางคน แต่ในบางคนอาจจะไม่มี ดังเช่นอิบน์ ค็อลดูน ที่ได้รับสมญานามว่า “กมคาบแห่งการบรรยาย” (Saif al-Muhadarah) และอิบน์ อัมมาร์ ที่ได้รับสมญานามว่า “ผู้บรรยายที่ให้ความเพลิดเพลิน” (Mumti’ al-Muhadarah) การบรรยายเป็นวิธีสอนที่ไม่ถ่วงน้ำหนักสำหรับครูสอนทั่วไป เนื่องจากต้องใช้คำพูดที่ชัดเจน มีสำนวนโวหารดี ครอบคลุมไปด้วยความคิดที่เฉียบแหลม และมีความเป็นวิชาการ”

2. วิธีสอนแบบอภิปราย

وينبغي أن يجعل لهم وقتاً يعلمهم فيه الكتب ويجعلهم يتجاوزون؛ لأن ذلك مما يصلحهم ويخرجهم،

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่า

“ผู้สอนควรใช้เวลากับผู้เรียนเพื่อให้ฝึกฝนการอภิปรายและได้รู้ถึงความรู้พื้นฐานของการอภิปราย และมารยาทของการฟัง”

(Ibn Sahnun, 1972:100)

ฮาซิม อะลี อัลดะฮ์ดัล (Hashim 'Ali al-Ahdal, 1992 : 126) ได้กล่าวว่า “การอภิปรายเป็นวิธีสอนอิสลามศึกษาที่ดียิ่งวิธีหนึ่ง เป็นวิธีสอนที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทั้งสองฝ่าย โดยการรวบรวมทัศนะและแนวความคิดต่าง ๆ และให้โอกาสทั้งสองฝ่ายได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ได้ตอบ และอภิปรายซักถาม ความจริงแล้วการอภิปรายดังกล่าวจะเป็นลักษณะที่ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เป็นความพยายามที่จะน่านิยามที่ผิด หรือสิ่งคลุมเครือ หรือประเด็นปัญหาที่สำคัญไปสู่ความกระจ่าง ซึ่งทั้งสองฝ่ายไม่สามารถหาคำตอบได้ นอกจากโดยการใช้วิธีการอภิปราย”

ชัยนุ มุฮัมมัด ซะฮาดะฮ์ (ม.ป.ป. : 110) ได้กล่าวว่า “การสอนในรูปแบบอภิปรายเหมาะสำหรับนักเรียนในทุกระดับชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ซึ่งนับว่าเป็นระดับที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนในรูปแบบของการอภิปรายหรือโต้วาที โดยการกำหนดหัวข้อและขอบเขตของเรื่องที่จะทำการอภิปรายหรือโต้วาทีให้ชัดเจนก่อนที่จะเริ่มทำการอภิปราย”

จากคำพูดข้างต้นชี้ให้เห็นว่า วิธีสอนแบบอภิปรายเป็นวิธีสอนหนึ่งในอิสลามที่มีความสำคัญ เพราะเป็นวิธีสอนที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดตามความเข้าใจและความสามารถของตนที่มีอยู่ ช่วยให้ผู้เรียนกล้าพูด กล้าแสดงออก และจากการพูดคุยสนทนาและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในเรื่องที่อภิปรายให้มีความกระจ่างและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. วิธีสอนแบบท่องจำ

มุฮัมมัดบินสะหฺนุน ได้กล่าวว่า

“กำหนดในช่วงท้ายของสัปดาห์เพื่อการนั่งฟังจากการท่องจำของผู้เรียน และเพื่อที่จะแน่ใจว่าผู้เรียนได้เข้าใจเกี่ยวกับบทเรียนอย่างลึกซึ้งหรือไม่”

(Ibn Sahnun, 1972:104)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

((ولا يجوز أن ينقلهم من سورة إلى سورة حتى يحفظوها بإعرابها

وكتابتها))

“ไม่ควรที่จะเลื่อนจากซูเราะฮ์หนึ่งไปยังอีกซูเราะฮ์หนึ่งจนกว่าจะ
ได้ท่องจำมันพร้อมกับได้อูรอบ (วิเคราะห์เชิงไวยากรณ์) และได้
เขียน”

(Ibn Sahnun, 1972:106)

การท่องจำถือว่าเป็นวิธีการเรียนการสอนที่อยู่คู่กับมนุษย์มาช้านาน ซึ่งการ
ถ่ายทอดวิชาความรู้ในอิสลามส่วนใหญ่อาศัยวิธีการท่องจำจากบรรดานักปราชญ์ โดยเฉพาะความรู้
วิชาอัลกุรอานและวิชาอัลหะดีษ ที่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการท่องจำในการเผยแพร่และถ่ายทอดวิชา
ความรู้ ซึ่งท่านนบี ﷺ เป็นบุคคลแรกที่ได้รับวะฮีย์(วิวรณ์)จากญิบรีลโดยอาศัยวิธีการท่องจำ และด้วย
วิธีการท่องจำสามารถถ่ายทอดอัลกุรอานจนถึงปัจจุบัน และด้วยการท่องจำ และการทบทวนอย่าง
ต่อเนื่องสามารถช่วยให้ความรู้สถิต มั่นคงอยู่ในจิตใจ ไม่หลงลืม ดังที่มีรายงานจากอุมมุซุมา رضي الله عنها ว่า
ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า :

((تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ هُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًّا مِنَ الْإِبِلِ فِي
عُمَّلِهَا)) متفق عليه

ความว่า : “พวกท่านจงหมั่นทบทวนอัลกุรอานอยู่เสมอ ซึ่งฉันขอ
สาบานด้วยพระเจ้าผู้ซึ่งชีวิตของฉันอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ว่า
มัน (การจำอัลกุรอาน) นั้น ช่างเปรียบยิ่งกว่าอูฐที่ถูกล่ามเชือกเสีย
อีก ”

(al-Bukhari,1986 :5033,Muslim,1996:792)

อิบนุ อัลญะซี ได้กล่าวว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ประทานคุณลักษณะพิเศษให้กับ
ประชาชาติของฉันด้วยการท่องจำอัลกุรอานและความรู้ ซึ่งบุคคลที่ก่อนหน้านี้พวกฉัน พวกเขาได้
อ่านอัลกุรอานจากศุหุฟ และไม่สามารถที่จะท่องจำมัน” (al-Haddad :1991:11-13) อิหม่ามอัลบุคอ
รีย์ได้ตั้งหัวข้อหลักในตำราเศาะหีหฺของท่านโดยมีชื่อว่า การท่องจำความรู้ เพื่อปกป้องถึงคุณค่า
ความสำคัญ และสถานะของการท่องจำในอิสลาม.

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((نضرا لله امرءا سمع مقالتي ووعاها فأداها كما سمعها فربّ مبلغ أوعى

من سامع))

“ขออัลลอฮ์ได้ทรงประทานความสุขสดชื่น และความสวยงามแก่บุคคลหนึ่งที่เขาได้ยินคำพูดของฉัน เขามีความเข้าใจ แล้วเขาก็นำไปรายงานต่อ (ยังผู้อื่น) เหมือนกับที่ได้ยินมา บ่อยครั้งที่ผู้รับรายงานมีความเข้าใจดีกว่าผู้ (ให้รายงาน) ที่ได้ยินมาเอง” (Abu Dawood, 1986: 3177, al-Tirmidhi, 1975:2599)

อับดุลรอซอก อัสซอนอานีย์ ได้กล่าว “ทุกๆ ความรู้ที่ไม่สามารถพาเข้าไปในห้องน้ำ จะไม่เรียกว่าความรู้” (al-Auni, 1997:1/37)

4. วิธีสอนแบบร่วมมือ

มุหัมมัดบินสะหฺนุน ได้กล่าวว่า

((ويجعلهم يتحايرون لأن ذلك مما يصلحهم ويخرجهم))

“ผู้สอนควรให้เวลากับผู้เรียนเพื่อได้ฝึกฝนการอภิปรายและได้แข่งขันกัน เพราะมันจะเป็นประโยชน์ให้กับพวกเขา

(Ibn Sahnun, 1972: 100)

ผู้เรียนสามารถที่จะเขียนให้กันและกันเพราะมันเป็นประโยชน์ให้กับผู้เรียน และผู้สอนควรตรวจสอบการเขียนของผู้เรียน (Ibn Sahnun, 1972:106)

คำกล่าวของท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุนข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในเรื่องการได้ประโยชน์จากวิชาความรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ซึ่งท่านได้แนะนำให้

ผู้สอนกำหนดเวลาให้กับผู้เรียนเพื่อฝึกฝนการอภิปราย ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการอภิปรายซึ่งกันและกัน

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือนับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการกลุ่มให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์และเกิดความสำเร็จร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งการเรียนแบบร่วมมือมิใช่เป็นเพียงจัดให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เช่น ทำรายงาน ทำกิจกรรมประดิษฐ์หรือสร้างชิ้นงาน อภิปราย ตลอดจนปฏิบัติการทดลองแล้ว ผู้สอนทำหน้าที่สรุปความรู้ด้วยตนเองเท่านั้น แต่ผู้สอนจะต้องพยายามใช้กลยุทธ์วิธีให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการประมวลสิ่งที่มาจากการทำกิจกรรมต่างๆ จัดระบบความรู้สรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยตนเองเป็นหลักการสำคัญ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2544 :15) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิคการจัดการเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียน และผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมที่จะร่วมกันทำกิจกรรม รับผิดชอบงานของกลุ่มร่วมกัน โดยที่กลุ่มจะประสบความสำเร็จได้ เมื่อสมาชิกทุกคนได้เรียนรู้บรรลุตามจุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือ การเรียนเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550 : 121) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือหรือแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถต่างกัน ได้ร่วมมือกันทำงานกลุ่มด้วยความตั้งใจและเต็มใจรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ในกลุ่มของตน ทำให้งานของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายของงานได้

สลาวิน (Slavin, 1987 : 7-13) อังโน ไสว พักขาว (2544 : 192) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือว่า หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ โดยทั่วไปมีสมาชิกกลุ่มละ 4 คน สมาชิกกลุ่มมีความสามารถในการเรียนต่างกัน สมาชิกในกลุ่มจะรับผิดชอบในสิ่งที่ได้รับการสอน และช่วยเพื่อนสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้ด้วย มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน คือ เป้าหมายของกลุ่ม

ไสว พักขาว (2544 : 193) กล่าวถึงการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตน และส่วนรวม เพื่อให้กลุ่มได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด

จากความหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนจัดให้ผู้เรียนแบ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ ประมาณ 4-6 คน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมกันรับผิดชอบงานในกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้เกิดเป็นความสำเร็จของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ อารมณ์ ใจเที่ยง (2550 : 121) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกทักษะกระบวนการกลุ่ม ได้ฝึกบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม

2. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดค้นคว้า ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ทักษะการคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การตั้งคำถาม ตอบคำถาม การใช้ภาษา การพูด ฯลฯ

3. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะทางสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละ การยอมรับกันและกัน การไว้วางใจ การเป็นผู้นำ ผู้ตาม ฯลฯ

ลักษณะของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

อารมณ์ ใจเที่ยง (2550 : 121) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมแบบร่วมมือไว้ว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. มีการทำงานกลุ่มร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม
2. สมาชิกในกลุ่มมีจำนวนไม่ควรเกิน 6 คน
3. สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันเพื่อช่วยเหลือกัน
4. สมาชิกในกลุ่มต่างมีบทบาทรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น
 - 1) เป็นผู้นำกลุ่ม (Leader)
 - 2) เป็นผู้อธิบาย (Explainer)
 - 3) เป็นผู้จดบันทึก (Recorder)
 - 4) เป็นผู้ตรวจสอบ (Checker)
 - 5) เป็นผู้สังเกตการณ์ (Observer)

6) เป็นผู้ให้กำลังใจ (Encourager) ฯลฯ

สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบร่วมกัน ยึดหลักว่า “ความสำเร็จของแต่ละคน คือ ความสำเร็จของกลุ่ม ความสำเร็จของกลุ่ม คือ ความสำเร็จของทุกคน”

5. การสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่า

ولا يجوز أن ينقلهم من سورة إلى سورة حتى يحفظوها بإعرابها وكتابتها

“ไม่ควรที่จะเลื่อนจากซูเราะฮ์หนึ่งไปยังอีกซูเราะฮ์หนึ่งจนกว่าได้ท่องจำมันพร้อมกับได้เอียะอรอบ (วิเคราะห์ด้านไวยากรณ์) และได้เขียน”

(Ibn Sahnun: 1972:106)

สังเกตจากคำกล่าวของท่านข้างต้นจะเห็นได้ว่า ท่านได้กำชับมิให้ผู้สอนเลื่อนบทหนึ่งไปยังอีกบทหนึ่ง นอกจากนี้ ผู้สอนได้แน่ใจว่า ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ เช่น ต้องท่องจำ สามารถที่จะวิเคราะห์ด้านไวยากรณ์และเขียนได้ หลังจากนั้นก็สามารถเคลื่อนย้ายไปยังซูเราะฮ์ใหม่ คือต้องค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น ไม่ควรรีบเร่งในการสอน

เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เป็นเทคนิคการสอนที่มีเนื้อหาเริ่มจากเรื่องหลักไปสู่เรื่องย่อย ดังมีรายงานจากยูสุฟ อิบนู มาฮัก เล่าว่า

((عن يوسف بن ماهك قال: إني عند عائشة أم المؤمنين (رضي الله عنها) إذ جاءها عراقي فقال: أي الكفن خير، قالت: ويحك وما يضرك؟ قال: يا أم المؤمنين أريني مصحفك، قالت: لم؟ قال: لعلي أولف القرآن عليه فإنه يقرأ غير مؤلف، قالت: وما يضرك أيه قرأت قبل، إنما نزل أول ما نزل منه سورة من المفصل فيها ذكر الجنة والنار، حتى إذا تاب الناس إلى الإسلام نزل الحلال والحرام، ولو نزل أول شيء لا تشربوا الخمر لقالوا: لا ندع الخمر أبداً، ولو نزل لا تنزوا لقالوا: لا ندع الزنا أبداً لقد نزل بمكة على محمد (صلى الله عليه وسلم) وإني

لجارية ألعب " بل الساعة موعدهم والساعة أدهى وأمر " وما نزلت سورة
(البقرة) و (النساء) إلا وأنا عنده. قال: فأخرجت له المصحف فأملت
عليه آي السور ((

(رواه البخاري: 4993)

ความว่า “ขณะที่ฉันอยู่กับท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها ผู้เป็นมารดาแห่งผู้
ศรัทธาทั้งหลาย ชาวอิรักคนหนึ่งได้มาหาเธอกล่าว (กับเธอ) ว่า
“พี่หาผู้ตายแบบไหนดีที่สุด?” เธอตอบว่า “ขออัลลอฮ์โปรดเมตตา
ท่าน ท่านมีความประสงค์อย่างไร?” (จึงถามเช่นนี้) เขาก็กล่าวยก
ว่า “โอ้มารดาของผู้ศรัทธาทั้งหลาย ขอฉันดูอัลกุรอานฉบับที่ท่าน
มี” เธอตอบว่า “ทำไมละ?” เขาตอบว่า “เพื่อฉันจะรวบรวมมันและ
ใช้เป็นหลักในการเรียบเรียง เพราะมีการอ่านอัลกุรอานโดย
เรียงลำดับสุเราะฮ์ไม่ถูกต้อง” เธอกล่าวว่า “และท่านมีประสงค์
อย่างไร? ท่านอ่านสุเราะฮ์ใดเป็นลำดับแรก?” แท้จริงแรกเริ่มการ
ประทานอัลกุรอานนั้นเป็นการประทานสุเราะฮ์หนึ่งสุเราะฮ์ใดที่
นำมาจากอัลมูฟัสส์อิด ในสุเราะฮ์นี้กล่าวถึงเรื่องสวรรค์และนรก
จนกระทั่งเมื่อผู้คนกลับคืนสู่อิสลามกันมากขึ้น อายะฮ์ที่เกี่ยวกับ
หะลาละ (สิ่งอนุมัติ) และหะรอม (สิ่งที่ไม่อนุมัติ) จึงถูกประทานลง
มา หากว่าสิ่งแรกเป็นเรื่องราวที่ไม่ให้พวกท่านดื่มเหล้า พวกท่านก็
จะกล่าวยก พวกเราไม่สามารถละทิ้งเหล้าได้ แต่ถ้าหากลงมาว่า
พวกท่านอย่าได้ละเมิดประเวณี พวกท่านก็จะกล่าวยก พวกเราไม่
อาจเลิกการประเวณีได้ ขณะที่อายะฮ์หนึ่งถูกประทานลงมาที่มัก
กะฮ์ให้กับท่านนบีมุฮัมมัดมุฮัมมัด ﷺ นั้น ตัวฉันยังเป็นเด็กหญิง
เล็ก ๆ วยชุกชน ความว่า “แต่ว่ายามอวสาน (วันกิยามะฮ์) นั้น เป็น
กำหนดเวลา (การลงโทษ) ของพวกเขา และยามอวสานนั้นทุกซ์
ทรมาณยิ่ง และขมขื่นยิ่ง (อัลเกาะมัร : 46) ส่วนสุเราะฮ์อัลบะเกาะ
เราะฮ์และสุเราะฮ์อันนิซาอุนั้นประทานลงมา โดยที่ฉันอยู่กับท่าน
เราะฮ์ฮุส رضي الله عنها ด้วย เขา (ยูสุฟ) เล่าว่า ท่านหญิงอาอิชะฮ์ (เราะฎียัลลอ
ฮ์อันฮา) จึงได้นำเอาอัลกุรอานฉบับที่มีอยู่ที่เธอออกมา และได้
อธิบายให้เขาฟังถึงลำดับสุเราะฮ์ต่าง ๆ ”

(al-Bukhari, 1986 : 4993)

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการประทานอายะฮ์อัลกุรอานได้ใช้เทคนิคการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน โดยเฉพาะการเริ่มต้นกล่าวถึงสวรรค์และนรกก่อนแล้วค่อยกล่าวถึงเรื่องปลีกย่อยลงมา กล่าวคือ หากมนุษย์ต้องการเป็นชาวสวรรค์พวกเขาจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และหากต้องการเป็นชาวนรกพวกเขาจะต้องปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม ซึ่งเป็นการเปิดทางให้มนุษย์ได้คิดไตร่ตรองในการเลือกปฏิบัติระหว่างสิ่งที่นำไปสู่สวรรค์และนรก ต่อมาเมื่อมนุษย์ทราบถึงความสุขสบายในสวนสวรรค์และความทรมานอันแสนเจ็บปวดในนรกแล้ว พวกเขาก็สามารถเปิดใจรับทุกสิ่งทุกอย่างได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ต้องใช้หรือสั่งห้าม เพราะจิตใจของพวกเขามีความพร้อมและเลือกปฏิบัติได้แล้ว เทคนิคการสอนดังกล่าว เป็นเทคนิคที่เข้าถึงความต้องการอย่างแท้จริงของธรรมชาติความเป็นมนุษย์ ซึ่งธรรมชาติของพวกเขาเอนเอียงไปในสิ่งที่ยากมากกว่าสิ่งที่ง่ายเพราะหากเริ่มต้นในสิ่งที่ยากก่อน จะทำให้หมดกำลังใจและรู้สึกเบื่อหน่ายที่จะปฏิบัติ แต่หากเริ่มต้นด้วยสิ่งที่ยากและพยายามปรับตัวปรับใจโดยการหมั่นฝึกฝนให้ก้าวไปที่ละขั้นตอนจะเป็นเทคนิคการสอนที่ได้ผลมากกว่าและสอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะผู้เรียนแล้ว หากสอนในสิ่งที่ยากก่อนพวกเขาจะเบื่อหน่ายและไม่ค่อยสนใจในบทเรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่อยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

6. ให้ความแตกต่างระหว่างบุคคล

ท่าน ได้ยกหะดีษ ของท่านนบี ﷺ ซึ่งได้กล่าวว่า

((أَنْزَلَ الْقُرْآنَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ، فَاقْرَأُوا مَا تيسر منه))

ความว่า"แท้จริง อัลกุรอาน ได้ถูกประทานลงมา 7 สำเนียงภาษา

ด้วยกัน ท่านทั้งหลาย จงอ่านสิ่งที่จะทำให้เกิดความง่ายดายจาก

อัลกุรอานนั้น"(Ibn Sahnun, 1972 :80)

สังเกตจากหะดีษของท่านนบี ﷺ ข้างต้นจะเห็นว่า อิสลามได้ให้ความสำคัญในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยเฉพาะในเรื่องของการศึกษา การเรียนการสอน ซึ่งในหะดีษบทนี้ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า อัลกุรอาน ได้ถูกประทานลงมา 7 สำเนียงภาษาด้วยกัน และผู้อ่านสามารถเลือกอ่านและเรียนรู้อัลกุรอานตามความง่ายดายและความถนัดของตนเอง

ท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด ได้กล่าวว่า

((ما أنت بمحدث قوما حديثا لا تبلغه عقولهم إلا كان لبعضهم فتنة))

ความว่า“หากท่านตักเตือนกลุ่มชนหนึ่งกลุ่มชนใดในเรื่องที่
สติปัญญาของพวกเขารับไม่ได้ เรื่องเหล่านั้นอาจเป็นฟิคนะฮฺ(ก่อ
ความเสียหายความวุ่นวาย)แก่พวกเขาก็ได้”

(Muslim,1996 : 9)

มีรายงานจากท่านอลี^{رضي الله عنه} ได้กล่าวว่า

((حدثوا الناس بما يعقلون، أتحبون أن يكذب الله ورسوله!؟))

ความว่า“พวกท่านจงพูดกับบรรดามนุษย์ ด้วยกับสิ่งที่พวกเขา
เข้าใจหรือว่าพวกท่านต้องการให้มีการกล่าวโกหกต่ออัลลอฮฺและ
ร่อซูลของพระองค์กระนั้นหรือ?

(al-Bukhari,1986 :127)

จากคำพูดของเสาะหาบะฮฺทั้งสองจะเห็นได้ว่า อิสลามได้ยอมรับและให้ความสำคัญ
ในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งมันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในการเรียนการ
สอน

7. การสอนแบบการใช้สื่อการเรียนการสอน

ท่านได้กล่าวว่า

((ولا بد للناس من شراء المصاحف وبيعها، ولو لا ذلك لقلّ كتاب
الله، ولا بد للناس من معلم يعلم أولادهم وأخذ على ذلك أجرا ولو

ذلك لكان الناس أميين))

“มันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนที่ต้องซื้อขายอัลกุรอาน ถ้า
มิฉะนั้นแล้วจะทำให้คัมภีร์ของอัลลอฮฺเหลือน้อยลง และมันเป็น
สิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนที่ต้องมีผู้สอนให้กับลูกๆของพวกเขา
และควรที่จะได้รับค่าตอบแทน ซึ่งมิฉะนั้นแล้วจะทำให้ผู้คน
ทั้งหมดเป็นคนที่อวิชชา”

(Ibn Sahnun, 1972:82)

สังเกตจากคำพูดของท่าน จะเห็นได้ว่า ท่านให้ความสำคัญกับสื่อการเรียนการสอน โดยกำชับให้ทุกคนต้องมีการซื้อขายตำรา ไม่ว่าจะเป็นผู้สอนหรือผู้เรียน ซึ่งถ้าไม่มีการซื้อขายตำรา จะทำให้คัมภีร์อัลกุรอานนั้นน้อยลง

8. การสอนแบบทัศนศึกษา

ท่านได้กล่าวว่า

((عَنْ حَفْصُ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ ،
أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ " قَدِمَ بِرَجُلٍ مِنَ الْعِرَاقِ يُعَلِّمُ أَبْنَاءَهُمُ الْكِتَابَ
بِالْمَدِينَةِ وَيُعْطُونَهُ عَلَى ذَلِكَ الْأَجْرَ))

จากหุฟศฺ บิน อุมัร จากยูนุส บิน ยะซีด จาก อิบน์ชิฮาบ แท้จริง สะอูด บิน วัคกอฟ ได้พาผู้ชายคนหนึ่งจากอิรักเพื่อสอนลูกของท่านที่มาคืนะฮฺเกี่ยวกับอัลกุรอานและท่านได้ให้ค่าจ้างกับผู้ชายคนนั้น (Ibn Sahnun, 1972:83)

อิสลามได้ให้ความสำคัญในเรื่องการเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ ซึ่งสังเกตจากอัลกุรอานและหะดีษของท่านนบีจะเห็นได้ว่าหลายๆอาเยฮฺอัลลอฮฺได้ให้ความสำคัญของการเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้และเช่นเดียวในหะดีษของท่านนบีﷺหลายๆหะดีษท่านได้พูดถึงของการเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮฺได้ตรัสว่า

﴿ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ
كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ
إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴾

ความว่า " ..ทำไมแต่ละกลุ่มในหมู่พวกเขาจึงไม่ออกไปเพื่อหาความเข้าใจในเรื่องศาสนา และเพื่อจะได้ตักเตือนหมู่คณะของพวกเขาเมื่อพวกเขาได้กลับมายังหมู่คณะของพวกเขา.."

(อัตเตาบะฮฺ :122)

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من سلك طريقاً يلتمس فيه علماً سهل الله له به طريقاً إلى الجنة)).

“ผู้ใดก็ตามที่ออกเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์จะทรงทำให้หนทางไปสู่สวรรค์สะดวกง่ายดายแก่เขา”

(Muslim: 2699)

9. การให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน

ท่านได้กล่าวว่า:

((أما مؤدب ولي ثلاثة صبية من هذه الأمة فلم يعلمهم بالسوية، فقيرهم مع غنيهم، وغنيهم مع فقيرهم، حشر يوم القيامة مع الخائنين))

“ผู้ใดก็ตามที่ได้สอนผู้เรียนจากประชาชาติของฉันทันจำนวนสามคนขึ้นไปโดยไม่สร้างความยุติธรรมระหว่างพวกเขา ระหว่างผู้เรียนที่รวย กับผู้เรียนที่ยากจน และระหว่างผู้เรียนที่ยากจนกับผู้เรียนที่รวย เขาจะถูกคืนพื้นชีพในจำพวกผู้คนที่ขาดทุน”

(Ibn Sahnun: 1972:84-85)

10. การสร้างความเป็นมิตร

ท่านได้กล่าวว่า

"ولا يحل للمعلم أن ينشغل عن الصبيان إلا أن يكون في وقت لا يعرضهم فيه، فلا بأس أن يتحدث وهو في ذلك ينظر إليهم، ويتفقدهم وليتفرغ لهم، ولا يجوز له الصلاة على الجنائز إلا فيما لا بد

له منه يلزمه النظر في أمره، لأنه أجبر لا يدع عمله ولا يتبع الجائز،
ولا عيادة المرضى. "

“ผู้สอนไม่ควรละเลยต่อผู้เรียนนอกจากเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน ไม่เป็นไรที่เขาจะพูดคุยในขณะที่เขากำลังสอดส่องดูแลผู้เรียน และควรสอบถามและให้เวลากับผู้เรียน และไม่ควรที่จะใช้เวลาสอนในการไปละหมาดศพนอกจากมันเป็นมีความจำเป็นที่ไม่อาจเลี่ยงได้ โดยผู้สอนสามารถใช้ดุลยพินิจของตนเอง เพราะผู้สอนเป็นผู้ที่ถูกจ้างมาเพื่อสอน ไม่ควรที่จะทิ้งการสอนไปละหมาดศพ และ เยือนผู้ป่วย”

(Ibn Sahnun, 1972:98-100)

11. ฝึกฝนปฏิบัติ

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่

"ينبغي للمعلم أن يأمرهم للصلاة إذا كانوا بني سبع سنين، ويضربهم
عليها إذا كانوا بني عشر"

“ผู้สอนควรกำชับให้ผู้เรียนละหมาดตั้งแต่อายุเจ็ดขวบ และควรลงโทษ (ด้วยการตีเมื่อได้ทั้งการละหมาด) ตอนอายุครบสิบขวบ”

(Ibn Sahnun, 1972:109)

สังเกตจากคำกล่าวของท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุนข้างต้น จะเห็นได้ว่าท่านได้ให้ความสำคัญกับการฝึกฝนปฏิบัติในการเรียนรู้โดยเฉพาะการละหมาดซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เทคนิคการฝึกฝนปฏิบัติในการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนปฏิบัติการละหมาดอย่างถูกต้องเสมือนท่านนบีﷺได้ละหมาด เพราะท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((صلوا كما رأيتموني أصلي))

พวกท่านจงละหมาด ดังที่เห็นฉันละหมาด

(al-Bukhari, 1986:598)

12. การสอนแบบตัมบิและตัมบิ³

ท่านมุหัมมัดบินสะหุนนได้กล่าวว่า

"ولا بأس أن يضربكم على منافعهم"

“และถือว่าไม่เป็นไรสำหรับการตีเด็กเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขา

”(Ibn sahnun, 1978:89)

สังเกตจากคำกล่าวของท่านจะเห็นได้ว่า ท่านใช้วิธีการตีในการลงโทษเด็ก และการลงโทษเด็กด้วยการตีนั้นเป็นวิธีหนึ่งในการที่จะให้เด็กห่างไกลจากสิ่งที่ไม่ดี และให้เด็กเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ซึ่งวิธีนี้ถูกเรียกเป็นภาษาอาหรับว่า (أسلوب الترغيب والترهيب)

วิธีตัมบิและตัมบิเป็นวิธีสอนที่ผู้สอนส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนตระหนักถึงการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและสิ่งมีคุณค่า เพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และให้ห่างไกลจากสิ่งที่ชั่วร้ายและบทลงโทษของพระองค์ เป็นวิธีสอนที่เตือนให้พึงระวังและเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง โดยครอบคลุมทั้งเหตุการณ์ที่ดีและชั่ววิธีสอนแบบตัมบิและตัมบิเป็นวิธีสอนอิสลามศึกษาดั้งเดิมโดยธรรมชาติที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานแก่มนุษย์ โดยให้พวกเขามีความปรารถนากับความสุภาพ ความโปรดปราน และชีวิตที่ปราศจากความทุกข์ และห่างไกลกับความทุกข์ยาก ความขมขื่น ความทรมาน และชีวิตที่ปราศจากความทุกข์

อัลฮาซิมีย (Al-Hazimi, 2000 : 392) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิธีสอนแบบตัมบิและตัมบิในระบบการศึกษา ดังนี้

1. วิธีสอนแบบตัมบิและตัมบิเป็นวิธีการสอนหนึ่งที่อยู่ในหลักสูตรอิสลามศึกษาในอัลกุรอานและสุนนะฮ์จึงมีจำนวนอายุและหะดีษมากมายที่ได้กล่าวถึงวิธีสอนดังกล่าวโดยสั่งให้มนุษย์ปฏิบัติในสิ่งที่ใช้และละเว้นในสิ่งที่ห้าม

2. โดยธรรมชาติของมนุษย์ถูกสร้างมาเพื่อให้อำนาจในสิ่งที่ดีงามและเกลียดชังความชั่วและความยากลำบาก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงผลักดันให้มนุษย์ตอบรับปฏิบัติกริยาต่าง ๆ ทั้งในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ชั่วโดยตัมบิและตัมบิคือสิ่งสองสิ่งที่ทำหน้าที่ทั้งความกลัวและความหวัง ซึ่งทั้งสองเป็นเส้นสองเส้นที่อยู่ในตัวของมนุษย์ ดังนั้น หลักสูตรอิสลามศึกษาจึงได้ใช้วิธีสอนดังกล่าว โดยในบางครั้งเพื่อขับเคลื่อนความรู้ที่ดีด้วยการตัมบิในสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้สัญญาสำหรับบรรดาผู้ที่มีความยำเกรงต่อพระองค์ และป้องกันตัวเขาจากสิ่งที่หลงผิด และบางครั้งเพื่อขับเคลื่อน

³ คือการสอนแบบการส่งเสริมและเตือน

ความรู้สึกที่ไม่ดีด้วยการตรัสบิในสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷺ ทรงขู่เชิญและตักเตือนสำหรับบรรดาผู้
ก่อความเสื่อมเสียและหลงผิดจากหนทางที่ถูกต้อง

5.1.4 ผู้สอน

ครูผู้สอนคือหัวใจหลักในการจัดการเรียนการสอนนับแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ซึ่ง
ครูนั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนลงเลย ญิบรีล อะลัยฮิสลาม เปรียบเสมือนครูท่านแรกให้กับท่านนบี
ﷺ ตามที่ท่านนบีได้กล่าวในหะดีษบทหนึ่งว่า

((أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا
الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، ثُمَّ
حُبَّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ . وَهُوَ التَّعَبُّدُ
الْيَلِيَّيْ ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدُ لِدَلِكِ . ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى
حَدِيحَةِ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا، حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ، فَجَاءَهُ
الْمَلَكُ فَقَالَ "اقْرَأْ" قَالَ : "مَا أَنَا بِقَارِئٍ" قَالَ : فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي حَتَّى
بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ : "اقْرَأْ" قُلْتُ : "مَا أَنَا بِقَارِئٍ"
فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجُهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ : "اقْرَأْ"
فَقُلْتُ : "مَا أَنَا بِقَارِئٍ" فَأَخَذَنِي فَعَطَّنِي الثَّالِثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ "اقْرَأْ"
بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ"
...)). متفق عليه

ความว่า “วะหฺยฺ(วิวรณ์)ที่ถูกประทานลงมาแก่รอซูลลุลลอฮ์
ﷺ ครั้งแรกคือ การฝันอันเที่ยงธรรมในขณะที่นอนหลับ ท่านมิ
เห็นสิ่งใดในขณะที่ฝันเว้นแต่มันจะมาเหมือนดังแสงฟ้าในยามรุ่ง
อรุณ(คือชัดเจนยิ่ง) หลังจากนั้นอัลลอฮ์ได้ประทานความรู้สึกให้

ท่านอยากปลิกตัว และท่านได้ปลิกตัวไปอยู่ในถ้ำหรือ - นั่นคือ การปฏิบัติศาสนกิจ(ทำอิบาดะฮฺ)ในนั้นเป็นระยะเวลาหลายคืน ก่อนที่จะได้กลับไปพบบรรดาญาติมิตรอีกครั้งเพื่อเตรียมสัมภาระ ต่างๆ ในการกลับไปบำเพ็ญตัวในถ้ำอีก - ท่านจะกลับไปหาเกาะ ดิยูฮฺ และนางก็จะเตรียมสัมภาระอย่างที่เคยจัดเตรียมในทุกๆ ครั้ง จนกระทั่งจะห้ยูถูกประทานลงมาในขณะที่ท่านอยู่ในถ้ำหรือ ซึ่งได้มีมลาอิกะฮฺ(ญิบรีล)มาพบท่านพร้อมกับกล่าวว่า “จงอ่าน” ท่านนบี ﷺ ตอบว่า “ฉันไม่ใช่ผู้อ่านเป็น” ท่านบอกว่า เขา(ญิบรีล)ได้ดึงตัวฉันและกอดรัดตัวฉันจนฉันรู้สึกแน่นแทบทนไม่ไหว แล้วเขาก็ปล่อยฉันพร้อมกับได้กล่าวอีกครั้งว่า “จงอ่าน” ฉันก็ได้ตอบไปอีกว่า “ฉันไม่ใช่ผู้อ่านเป็น” จากนั้นญิบรีลก็ได้ยึดตัวฉัน และกอดรัดฉันอีกครั้งเป็นครั้งที่สองจนฉันรู้สึกอัดแน่น แล้วเขาก็ปล่อยฉันอีกครั้ง พร้อมกับได้กล่าว(อีกเป็นครั้งที่สาม) “จงอ่าน” ฉันก็ตอบว่า “ฉันไม่ใช่ผู้อ่านเป็น” ญิบรีลได้ดึงตัวฉันและกอดรัดตัวฉันอีกเป็นครั้งที่สามและหลังจากนั้นก็ปล่อยตัวฉันพร้อมกับกล่าวว่า

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَرَبُّكَ
الْكَرِيمُ ﴿

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามของอัลลอฮฺผู้ทรงสร้าง ทรงสร้าง มนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่าน และพระผู้อภิบาลแห่งเจ้านั้นเป็นผู้ที่ ทรงเปี่ยมยิ่งด้วยความไญญ...”(อัลอะลัก : 1-3)

(al-Bukhri,1986:3)

ผู้สอนไม่เพียงแต่มีหน้าที่ให้การศึกษาก็เพียงอย่างเดียว แต่ผู้สอนมีหน้าที่มากกว่านั้น กล่าวคือผู้สอนมีหน้าที่ทุกอย่างแทนผู้ปกครองของเด็ก โดยเฉพาะมีหน้าที่สอนและอบรมบุคคลที่มี หน้าที่สอนคือพ่อแม่แต่อันเนื่องจากพ่อแม่ที่ต้องทำงานหาปัจจัยยังชีพทำให้ไม่มีเวลาที่จะสอนลูก ทำให้หน้าที่สอนตกกับคุณครูผู้สอน

อิบนสะหุนน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้สอนในหลายๆด้านด้วยกันซึ่งผู้วิจัยได้แยกประเด็นหรือคุณลักษณะของผู้สอนในด้านต่างๆออกเป็นดังนี้

5.1.4.1 คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพของผู้สอน

- 1) ดูแลและให้ความสำคัญผู้เรียน โดยเฉพาะในช่วงแยกย้ายจากสถานศึกษากลับไปที่บ้าน (Ibn Sahnun: 1972:97) และควรตรวจสอบว่าเด็กกลับถึงบ้านหรือไม่ แล้วหรือยัง
- 2) ในช่วงที่ผู้เรียนขาดเรียนผู้สอนควรติดต่อกับผู้ปกครองของเด็ก (Ibn Sahnun: 1972:97)
- 3) ผู้สอนควรสละเวลากับการสอนอย่างเต็มที่เพราะจะทำให้ภาระหน้าที่การสอนจะได้เดินไปด้วยดีและสมบูรณ์ (Ibn Sahnun, 1972:100)
- 4) ผู้สอนห้ามดำเนินภารกิจหรือกิจการใดๆที่ไปรบกวนกิจการการสอนนอกจากในเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน (Ibn Sahnun, 1972:98)
- 5) ไม่ควรที่จะกำชับให้คนหนึ่งคนใดไปช่วยสอน นอกจากว่ามันจะให้ประโยชน์กับผู้เรียน (Ibn Sahnun, 1972:98)
- 6) ผู้สอนไม่ควรที่จะสั่งใช้ผู้เรียนไปปรับใช้ในความต้องการส่วนตัวของผู้สอน (Ibn Sahnun, 1972:109)
- 7) ผู้สอนไม่ควรที่จะสอนอัลกุรอานและตำรับตำราให้กับบุตรของชาวคริสต์ (Ibn Sahnun, 1972:112)
- 8) ผู้สอนผู้ชายไม่ควรที่จะสอนผู้เรียนผู้หญิง และไม่ควรเรียนปะปนรวมกันระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย (Ibn Sahnun, 1972:117)
- 9) ผู้สอนสามารถที่จะเป็นคนที่ร่ำรวยได้แต่ไม่ใช่อาศัยความร่ำรวยจากผู้เรียน (Ibn Sahnun, 1972:104)
- 10) ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนศึกษากับผู้เรียนด้วยกันนอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง หรือ บ้านของผู้เรียนอยู่ใกล้กัน (Ibn Sahnun, 1972:97)
- 11) ในขณะที่มีการเรียนการสอนไม่ควรที่จะทิ้งภาระหน้าที่ด้วยการไปละหมาดญินาซะฮฺ (ละหมาดศพ) (Ibn Sahnun, 1972 :100)

12) ผู้สอนไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนขาดเรียนนอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง
(Ibn Sahnun: 1972:95)

13) ผู้สอนไม่ควรที่จะเขียนหรืออ่านในขณะที่มีการเรียนการสอนนอกจากหลังเสร็จภาระกิจการเรียนการสอน (Ibn Sahnun, 1972:101)

14) มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน

สังเกตจากคำพูดของท่านมุหัมมัดบินสะหุญุนที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สอนจะเห็นว่าผู้ที่เป็นครุจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน ซึ่งด้วยเหตุนี้ท่านจึงตั้งชื่อหนังสือของท่านว่า อาดาบ อัลมุอัลลิมีน(آداب المعلمين)

อะหฺมัด ซาลาบีญ์ ได้กล่าวว่า “ความรู้อย่างเดียวไม่สามารถที่จะเป็นอาวุธให้กับผู้สอนได้ นอกจากจะต้องรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการอบรมสั่งสอนเด็ก เพื่อให้ผู้สอนได้รู้ถึงจิตวิทยาของเด็กเพื่อเป็นสะพานที่สามารถเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้”

5.1.4.2 คุณลักษณะทางด้านวิชาความรู้ผู้สอน

1. ท่องจำอัลกุรอานโดยรู้กฎการอ่านอัลกุรอาน (หลักคัจญ์วีด)
2. มีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ) เพื่อสามารถสอนเด็กในเรื่องของการละหมาดและบทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวกับการละหมาด การอาบน้ำละหมาด และเงื่อนไขต่างๆของการละหมาด
3. มีความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอาหรับเพื่อสามารถที่จะสอนเด็กเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของการเขียนด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ และสามารถแต่งประโยคได้อย่างถูกต้อง
4. การคัดลายมือ ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม
5. อ่านและค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมจากตำราที่เป็นมรดกทางวิชาการ เพื่อผู้เรียนสามารถท่องจำบทกวีอาหรับได้ (Ridwan, 1970:15)

5.1.4.3 คุณลักษณะทางด้านส่วนตัวของผู้สอน

ผู้สอนในทัศนะของอิสลาม คือผู้ที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนเพื่อผู้เรียนได้ทำตามและเลียนแบบในสิ่งที่ดี และถือว่าเป็นสิ่งที่อันตรายอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนที่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับผู้สอนตลอดช่วงระยะเวลาในการศึกษาหาความรู้ โดยทำตามหรือเลียนแบบจรรยาบรรณมารยาทมารยาท

ที่ไม่ดีจากผู้สอน ดังนั้นผู้สอนควรมีบุคลิกนิสัยที่ดี ในชีวิตประจำวันต่อหน้าผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถตามแบบอย่างที่ดีได้ และยังสามารถปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพราะผู้เรียนถือว่าผู้สอนคือแบบอย่างที่ต้องปฏิบัติตาม และสำหรับผู้สอนควรห่างไกลจากสิ่งที่เป็นชุกษาค (สิ่งที่คลุมเครือระหว่างสิ่งที่อนุมัติกับสิ่งที่ต้องห้าม) เพราะผู้เรียนมักจะอ้างคำพูดของผู้สอนไม่ว่าจะถูกหรือผิด.

อบู อิสฮาก อัลญุบัยยานีย์ (เสียชีวิต ฮ.ศ.ที่379) หนึ่งในบรรดาปราชญ์เมืองกัยเราะวาน ที่ใช้ชีวิตอยู่กับการสอน ได้กล่าวว่า“เจ้าจงอย่าส่งลูกไปศึกษาหาความรู้นอกจากกับผู้ที่มีศาสนา เพราะศาสนาของเด็กจะยึดติดกับศาสนาของผู้สอน” (Ibn Abdun, 1934:251)

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณของผู้สอนในตำราอาดาบุลมูอัลลิมิน ผู้วิจัยขอเสนอ ดังนี้

1. ผู้สอนต้องมีความบริสุทธิ์ใจ (อิคลาส) เนื่องจากผู้สอนได้ทำหน้าที่ของพ่อแม่ในการอบรมสั่งสอนผู้เรียน ฉะนั้นผู้สอนควรมีจิตใจที่อิคลาส (บริสุทธิ์ใจ) ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ในหน้าที่และการทำงานของเขาคควรคลุกคลีกับเด็กเสมือนกับพ่อแม่ของเขาได้คลุกคลีกับเขา ท่านมุหัมมัดบินสะหูนุนได้กล่าวว่า “ผู้สอนสามารถที่จะรับค่าตอบแทนโดยปราศจากการขอและเงื่อนไขต่างๆแต่ถ้าหากว่าผู้สอนไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆผู้สอนไม่ควรที่จะเรียกร้องค่าตอบแทน”

2. ความขำเกรงต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ สำหรับผู้สอนต้องกำชับตัวเองเพื่ออยู่ในกรอบและบนแนวทางของอิสลามโดยปฏิบัติสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงใช้ และห่างไกลจากสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้าม และทำให้เด็กได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดี และห่างไกลจากสิ่งที่เบี่ยงเบน

3. มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ผู้เรียนถือว่าเป็นอะมานะฮ์อันยิ่งใหญ่ที่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้สอน ที่จะถูกสอบสวนในวันกิยามะฮ์ ตามที่มุหัมมัดบินสะหูนุนได้กล่าวว่า “ให้มันพยายามในการสอนเด็กโดยให้เวลากับการสอนอย่างเต็มที่และไม่ควรที่จะทิ้งหน้าที่การสอนโดยไปละหมาดญินาซะฮ์ เพราะการสอนนั้นเป็นสิ่งที่วาญิบและละหมาดศพนั้นถือว่าเป็นฟิรฎุกิฟายะฮ์ (สิ่งที่ใช้บังคับให้มีการปฏิบัติโดยภาพรวม) ดังนั้นจงพยายามในการสอนและควรใช้เวลาเต็มไปด้วกับการสอน”

4. มีความอ่อนโยน ผู้สอนได้ทำหน้าที่แทนบิดา และบิดาทุกคนได้เลี้ยงดูลูกด้วยความรักและความเอ็นดู ฉะนั้นผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเหมือนบรรยากาศที่บ้านที่เต็มไปด้วยความรักและความเอ็นดู (Hijazi, 1986:68)

5. มีความเสียสละ

ผู้สอนควรเสียสละเวลาให้กับผู้เรียน และความดูแลและให้ความสำคัญกับผู้เรียนนอกสถานศึกษาด้วย ดังนี้

- 1) ควรให้แน่ใจว่าผู้เรียน ได้กลับบ้านแล้วหรือยัง
- 2) ควรปรึกษาผู้ปกครองเด็กในเมื่อเด็กขาดเรียน
- 3) ควรกำชับผู้เรียนที่มีอายุ 7 ขวบขึ้นไปเพื่อทำการละหมาดโดยเฉพาะให้ละหมาดญะมาอะฮฺ (แบบหมู่คณะ) ในมัสยิด และให้แน่ใจว่าพวกเขาทุกคนได้มาละหมาดในมัสยิดทุกคนหรือไม่ (Hijazi, 1986:69)

6. มีความยุติธรรมและความเสมอภาค

ท่านมุหัมมัดบินสะหฺนุนได้กล่าวว่า ท่านรอซูลﷺ ได้กล่าวว่า

((أبما مؤدب ولي ثلاثة صبية من هذه الأمة فلم يعلمهم بالسوية

فقيرهم مع غنيهم وغنيهم مع فقيرهم حشر يوم القيامة مع الخائنين))

“ผู้สอนท่านใดที่สอนผู้เรียนตั้งแต่สามคนขึ้นไปและไม่ได้ให้

ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียนที่ยากจนกับผู้เรียนที่ร่ำรวยเขาจะ

ถูกรวบรวมในวันกิยามะฮฺพร้อมกับบรรดาผู้ที่ทรยศต่ออัลลอฮฺ”

(Ibn Sahnun, 1972: 85)

ท่านได้กล่าวอีกว่า อัลหะซันได้กล่าวว่า

((إذا قوطع المُعَلِّم على الأجرة فلم يعدل بينهم - أي الصبيان -

كُتِب من الظلمة))

“เมื่อผู้สอนถูกกำหนดค่าตอบแทนแต่เขาไม่ได้ให้ความเสมอภาค
ระหว่างผู้เรียน เขาจะถูกบันทึกอยู่ในจำพวกที่อธรรม”

(Ibn Sahnun, 1972 : 85)

5.1.4.4 คุณลักษณะทางด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน

1) ด้านการลงโทษในทัศนะของมุหัมมัดบินสะหุณุน

มุหัมมัดบินสะหุณุนได้ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ฆาواب(ثواب) และอิกอบ(عقاب) คือรางวัล และบทลงโทษ เพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขในจรรยาบรรณ และเพื่อให้รู้ว่าเป้าหมายจากการลงโทษคือไม่ใช่เพื่อที่จะแก้แค้น แต่เป็นเครื่องมือที่เปลี่ยนแปลงและแก้ไขผู้เรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้น การลงโทษไม่ใช่อาวุธสำหรับผู้สอนที่จะลงโทษผู้เรียนหรือให้คนอื่นช่วยลงโทษแทนผู้สอน ที่ไม่มีความเมตตาและเอ็นดูต่อเด็ก และการให้รางวัลนั้นคือการสนับสนุนผู้เรียนให้ทำภารกิจของผู้เรียนได้สำเร็จลุล่วงด้วยดีโดยใช้ความพยายามเต็มที่

1.การลงโทษที่ไม่ดี

ท่านมุหัมมัดบินสะหุณุน ได้ยกหะดีษของท่านนบีﷺ โดยได้กล่าวว่า

(أدب الصبي ثلاث فما زاد عليه قوصص به يوم القيامة)

ความว่า “จงลงโทษเด็กถึงสามครั้ง แต่ถ้ามากกว่านั้นเขาจะถูก
ลงโทษในวันกิยามะฮ์”

มุหัมมัดบินสะหุณุน ได้ประสบปัญหาการตีเด็กในอัลกุดตาบ(สถานศึกษาปฐมวัย
ในสมัยก่อน) เนื่องจากเด็กกลับไปบ้านในขณะที่ร้องไห้ โดยได้กล่าวว่า รายงานจากยูสุฟบินมุหัมมัด
ได้กล่าวว่า

"قال: كنت جالسا عند سعد الخفاف فجاءه ابنه يبكي فقال: يا بني

ما يبكيك؟ قال : ضربني المعلم , قال أما و الله لأحدثنكم اليوم

: حدثني عكرمة عن ابن عباس قال : قال رسول الله صلى الله عليه و

سلم : "شرار أمتي معلموا صبيانهم , أقلهم رحمةً لليتيم و

أغلظهم على المسكين"

“ฉันได้นั่งใกล้กับ สะอัด อัลเคาะฟาฟ แล้วลูกเขาได้มาหาเขาใน
ขณะที่ร้องไห้ โดยสะอัดได้ถามว่า โอ้ลูกรัก อะไรเล่าทำให้เจ้าร้อง
ไห้ ลูกเขาตอบว่า ครูได้ตีฉัน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ฉันจะบอก
พวกเจ้าในวันนี้หะดีษที่มีการรายงานจากอับนุอับบาส^{رضي الله عنه} โดยได้
กล่าวว่า ท่านนบี^ﷺ ได้กล่าวว่า “คนที่เลวที่สุดในประชาชาติของ
ฉัน คือผู้สอนที่มีความเมตตาต่อเด็กน้อยสุด และรุนแรงต่อผู้
ยากไร้อันเนื่องจากการร้องเรียนจากผู้คนมากมายเกี่ยวกับการตีเด็ก
ที่รุนแรงเพื่อรู้ถึงบทบัญญัติของศาสนาเกี่ยวกับการตีเด็ก”

(Ibn Sahnun, 1972 : 89)

2.หน้าที่การลงโทษ

มุหัมมัดบินสะหฺนุนพยายามที่จะบอกว่าการลงโทษเด็กนั้นเป็นหน้าที่ของผู้สอน
ผู้สอนและครอบครัวของเขาต้องรับผิดชอบกับอันตรายที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กอันเนื่องมาจากการตี ที่
ไม่ได้ยึดตามหะดีษของท่านนบี^ﷺ โดยท่านได้เสนอ บทบัญญัติ หลังจากนั้นได้เสนอสิ่งได้ทำการ
วินิจฉัย และการวินิจฉัยของของทศนะสำนักคิดมาลิกีย์ดังกรณีต่อไปนี้

กรณีที่หนึ่ง

ถ้าผู้สอนได้ลงโทษเด็กโดยได้ลงโทษตามสิทธิ์ของผู้สอน แต่เกิดการผิดพลาด ทำ
ให้ดวงตาเสียหรือถึงขั้นเสียชีวิตซึ่งผู้สอนต้องจ่ายกะฟาเราะฮฺ(ค่าปรับ)โดยผู้สอนต้องจ่ายดิยะฮฺ
(สินไหม)ถ้าเกินขอบเขตในการตี แต่ถ้าไม่เกินขอบเขตก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายดิยะฮฺ

กรณีที่สอง

ถ้าผู้สอนได้ตีผู้เรียนตามสิทธิ์ของผู้สอน และถ้าหากว่าผู้เรียนได้เสียชีวิต หรือเกิด
อันตรายต่อร่างกาย ผู้สอนไม่จำเป็นต้องจ่ายกะฟาเราะฮฺ

กรณีที่สาม

ถ้าผู้สอนลงโทษเด็กเกินสิทธิ์ของผู้สอนในการลงโทษ และรู้ว่าผู้สอนมีเจตนาที่จะ
ฆ่าเด็ก ผู้สอนต้องถูกกิสอศ(ประหารชีวิต) ถ้าไม่เจตนาในการที่จะฆ่าเด็ก ผู้สอนก็ต้องจ่ายดิยะฮฺ
ให้กับครอบครัวของผู้ตาย

3.วิธีการลงโทษ

อับนุสะหุญนได้ตั้งเงื่อนไขในการลงโทษเด็กไว้ สองประการ ดังนี้

หนึ่ง มีเป้าหมายเพื่อเด็กได้รับประโยชน์จากการลงโทษ

สอง ผู้สอนไม่ควรตีเกินสามครั้ง นอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง โดยท่านมุหัมมัดบินสะหุญนได้กล่าวว่า ไม่สามารถตีเด็กเกินขอบเขตนอกจากจะได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครอง

1. การลงโทษทางจิตใจ

การลงโทษเด็กทางร่างกายนั้น ไม่สามารถที่จะกระทำได้นอกจากต้องผ่านการลงโทษทางจิตใจก่อน ที่มีรูปแบบและวิธีการลงโทษดังนี้

- 1) ให้คำตักเตือน
- 2) ให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงนิสัยมารยาทของเด็กและให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็ก
- 3) มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปกครองของเด็ก และผู้สอนมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้ปกครองรับทราบเวลาเด็กขาดเรียน
- 4) ในเมื่อเด็กไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเอง ก็ควรใช้วิธีอื่นในการลงโทษ คือ วิธีการดำเนินตามลำพัง หลังจากนั้นดำเนินต่อหน้าเพื่อนฝูงจำนวนมาก
- 5) กักตัวเด็กหลังจากได้แยกย้ายจากการเล่าเรียนโดยมีเงื่อนไข ห้ามเด็กในการรับประทานอาหารและดื่มน้ำ อันเนื่องเด็กต้องการอาหารเพื่อความเจริญเติบโตและพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง เพราะเป้าหมายของการลงโทษคือการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็กเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีเป้าหมายห้ามมิการเจริญเติบโตด้านร่างกายของเด็ก
- 6) เงื่อนไขในการลงโทษทางจิตใจ คือห้ามด่าและไม่ควรใช้คำที่ไม่สุภาพ

ผู้สอนสามารถเลือกการตีเป็นวิธีสุดท้ายจากวิธีการลงโทษเด็กหลังจากได้ใช้วิธีการลงโทษทางจิตใจไม่สำเร็จ แต่ต้องมีเงื่อนไขดังนี้

 1. ผู้สอนควรลงโทษเด็กด้วยตนเองและไม่ควรตั้งผู้อื่นตีแทนเพราะในกรณีของเด็กด้วยกันนั้นเป็นการแก้แค้น และผู้สอนควรใช้ความเมตตาในการตี
 2. ไม่ควรที่จะตีผู้เรียนในขณะที่มีความโกรธแค้นเพราะในความโกรธแค้นนั้นไม่ทำให้ผู้สอนสู่เป้าหมายจากการลงโทษ.

4. อุปกรณ์สำหรับการตี

1. ไม้เท้า โดยมีเงื่อนไขว่าไม่ควรที่จะหนาเกินไปซึ่งทำให้กระดูกของเด็กนั้นแตกหัก หรือบางเกินไปจนทำให้อันตรายต่อร่างกายของเด็ก
2. ไม้หวาย (عصا-ศูรเราะหุ) มีเงื่อนไขว่า ต้องเปียกและอ่อนที่ไม่ทำอันตรายต่อร่างกายของเด็ก
3. จุดที่จะตีนั้นต้องเป็นจุดที่ปลอดภัย คือ ต้นขา และไม่ควรตีเด็กที่ศีรษะ อวัยวะเพศและใบหน้า
4. ไม่ควรตีเด็กที่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ ยึดตามหะดีษของท่านนบี ﷺ مرو بالصبيان بالصلوة لسبع سنين โดยการลงโทษทางจิตใจสามารถกระทำได้กับเด็กที่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ
5. ไม่ควรตีเด็กโดยปราศจากการอนุญาตจากผู้ปกครอง ผู้สอนมีสิทธิที่จะตีเด็กถึงสาม ครั้งถ้าผู้ปกครองไม่มา เพราะการเรียนการสอนนั้นจำเป็นต้องมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับผู้สอน
6. ควรตีเด็กต่อหน้าเพื่อนฝูง เพื่อเป็นบทเรียนและข้อคิดสำหรับเด็ก
7. ผู้สอนต้องคำนึงถึงร่างกายของผู้เรียนเวลาจะลงโทษ และผู้สอนต้องรับผิดชอบต่อผู้เรียน ถ้าตีเกินขอบเขตของการตีเด็ก

2) ของรางวัล (المكافأة)

ผู้สอนไม่ควรที่จะเรียกร้องของของขวัญนอกจากค่าตอบแทนที่ได้รับจากผู้เรียนแล้ว ซึ่งถ้าผู้สอนรับของขวัญจากผู้เรียนโดยความร้องขอถือว่าเป็นสิ่งที่หะรอม(ต้องห้าม)และถ้ารับของขวัญดังกล่าวโดยปราศจากการร้องขอถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาต

การรับของขวัญสำหรับผู้สอนถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามนอกจากจะรับของขวัญในโอกาสต่างๆเช่น วันอีด ที่มีใช้มาจากการร้องขอ

3) สละเวลาเพื่อการสอน

อินสะหุญนได้เน้นย้ำให้ผู้สอนได้เสียสละเวลาเพื่อการสอนอย่างเต็มที่ โดยได้กล่าว

ว่า

“ผู้สอนไม่ควรที่จะละทิ้งการสอนนอกจากว่าไม่ได้อยู่ในเวลาสอน”

และท่านได้กล่าวอีกว่า

“ผู้สอนควรหมั่นพยายามสละเวลาให้กับการสอน และไม่ควรที่จะไปละหมาดศพนอกจากมีเหตุจำเป็นที่เลี่ยงไม่ได้”

ด้วยเหตุนี้มุหัมมัดบินสะหฺนุนจึงได้กำหนดวันหยุดเปิดปิดการเรียนการสอน โดยให้หยุดในวันอีดิลฟิตรี 1-3 วัน วันอีดิลอัฎฮา 3-5 วัน และให้มีวันหยุดประจำสัปดาห์ โดยเริ่มจากช่วงเย็นของวันพฤหัสบดีถึงเช้าของวันเสาร์

4) สร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน

มุหัมมัดบินสะหฺนุนได้เรียกร้องความเสมอภาคระหว่างผู้เรียนที่ฐานะยากจนกับผู้เรียนที่ฐานะที่ร่ำรวย ซึ่งท่านได้ยกหะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((أبما مؤدب ولي ثلاثة صبية من هذه الأمة فلم يعلمهم بالسوية

فقيرهم مع غنيهم وغنيهم مع فقيرهم حشر يوم القيامة مع الخائنين))

“ผู้สอนท่านใดที่สอนผู้เรียนตั้งแต่สามคนขึ้นไปและไม่ได้ให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียนที่ยากจนกับผู้เรียนที่ร่ำรวยเขา จะถูกรวบรวมในวันกียามะสุพร้อมทั้งบรรดาผู้ที่ทรยศต่ออัลลอฮ์”(Ibn Sahnun, 1972:85)

ท่านได้กล่าวอีกว่า อัลหะซันได้กล่าวว่า

((إذا قوطع المعلم على الأجرة فلم يعدل بينهم - أي الصبيان -

كُتِبَ مِنَ الظلمة))

“เมื่อผู้สอนถูกกำหนดค่าจ้างแต่เขาไม่ได้ให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน เขาจะถูกลงโทษที่กอยู่ในจำพวกที่อธรรม”

(Ibn Sahnun, 1972:85)

5) เชื่อมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองของเด็กกับผู้สอน

สังเกตจากประเด็นการลงโทษเด็ก ซึ่งมุหัมมัดบินสะหุญนได้ตั้งเงื่อนไขในการลงโทษว่าห้ามตีเกินกว่าสามครั้ง และผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดจำนวนครั้งในการตี และไม่ควรที่จะตีมากกว่า สามครั้งนอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อน และผู้สอนควรแจ้งให้ผู้ปกครองทราบเมื่อผู้เรียนได้ขาดเรียน

จากคำกล่าวของมุหัมมัดบินสะหุญนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มุหัมมัดบินสะหุญนเรียกร้องให้มีความร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กในการอบรมและสั่งสอนเด็กเพื่อการเรียนการสอนของเด็กจะได้บรรลุความสำเร็จ

6) ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียน

มุหัมมัดบินสะหุญนได้เน้นหนักในเรื่องของการติดตามและประเมินผลผู้เรียนโดยกำชับให้ผู้สอนได้ติดตามและประเมินผลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยท่านได้กล่าวว่า ผู้สอนควรติดตามผู้เรียนเมื่อผู้เรียนได้แยกย้ายกลับบ้าน และในเมื่อผู้เรียนขาดเรียนผู้สอนควรแจ้งให้ผู้ปกครองได้รับทราบ

5.1.4.5) คุณลักษณะของผู้สอนด้านการบริหารสถานศึกษา

การศึกษาของเด็กมุสลิมในยุคแรกนั้น ได้มีการจัดเรียนการสอนในอัลกุดตาบ ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับสอนเด็กซึ่งการเรียนการสอนเด็กในสมัยนั้นไม่ได้จัดในมัสยิด ตามที่ท่านอิหม่ามมาลิกได้กล่าวไว้ว่า หลังจากที่ท่านถูกถามเกี่ยวกับการสอนเด็กในมัสยิด “ฉันมีความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เพราะไม่สามารถที่จะป้องกันไม่ให้เด็กทำความสกปรกได้” เพราะผู้เรียนคือเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่งอัลกุดตาบในสมัยก่อนนั้นจะตั้งอยู่ที่บ้านผู้สอน วิชาที่สอนได้แก่อัลกุรอานและหลักการศาสนาเบื้องต้นซึ่งบางอัลกุดตาบจะมีการสอนวิชาการอ่านการเขียนและภาษาศาสตร์(Shalabi :1954:17)

ดังนั้นผู้สอนควรมีคุณลักษณะในการบริหารสถานศึกษาดังนี้

1. ผู้สอนสามารถสอนผู้อื่นที่นอกเหนือจากผู้เรียนประจำถ้าหากว่าผู้สอนได้ปฏิบัติภารกิจการสอนอย่างสมบูรณ์แล้ว
2. อนุญาตให้ผู้สอนออกนอกสถานศึกษาพร้อมกับผู้เรียนเพื่อมุ่งหาประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมกับสังคม

3. ผู้เรียนไปสถานศึกษาก็เพื่อหน้าที่ที่ชัดเจน ดังนั้นผู้สอนไม่สามารถที่จะสั่งผู้เรียนเพื่อช่วยในการกิจส่วนตัวของผู้สอน

4. ผู้สอนไม่ควรที่จะแต่งตั้งผู้เรียนเป็นผู้ช่วยสอนแทนเมื่อผู้สอนขาดสอน แต่อนุญาตในกรณีดังนี้

- 1) เมื่อผู้ช่วยสอนมีความรู้เท่าเทียมกับผู้สอน
- 2) ไม่ควรที่จะแต่งตั้งผู้ช่วยสอนนอกจากได้จบการศึกษาอัลกุรอาน
- 3) ผู้ช่วยสอนต้องสำเร็จการศึกษาทั้งหมดในสถานศึกษา

5. ผู้สอนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องของอุปกรณ์การเรียนการสอน และไม่ควรที่จะขอลาจากผู้เรียนตลอดปีการศึกษา โดยได้กล่าวว่า “สำหรับผู้สอนควรหาครูเราะห์ และ อัลฟะลา กอฮฺ(อุปกรณ์สำหรับลงโทษ) ที่ไม่ใช่มาจากทรัพย์สินของเด็ก

5.1.5 ผู้เรียน

ผู้เรียนในระบบการศึกษาอิสลามคือมนุษย์ผู้ซึ่งจะเรียนรู้ไปตลอดชีวิตของเขา ดังนั้นผู้เรียนในอิสลามไม่เพียงแต่เป็นเด็กที่กำลังอยู่ในความดูแลของบิดามารดา และไม่เพียงแต่เป็นเด็กในวัยกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น

อิสลามได้ให้ความสำคัญของการศึกษาหาความรู้โดยได้ยกสถานะของผู้เรียนเสมือนผู้ที่ได้ออกต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ﷻ ตามที่ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((من خرج في طلب العلم فهو في سبيل الله حتى يرجع))

ความว่า“ผู้ใดออกไปในการแสวงหาความรู้ เขาก็อยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ จนกว่าจะกลับมา” (al-Tirmidhi,1975 : 2859)

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวอีกว่า

((الدنيا ملعونة ملعون من فيها إلا ذكر الله وما والاه، أو عالم أو متعلم))

ความว่า “พึงทราบเถิดว่า แท้จริงโลกนั้นถูกโกธรกริ้วถูกโกธรกริ้ว สิ่งที่อยู่ในมันนอกจาก การรำลึกถึงอัลลอฮ์ สิ่งที่ทำให้รำลึกถึงอัลลอฮ์ ผู้สอน และผู้เรียน(al-Tirmidhi :2492)

ในหนังสืออาคาบุมออลิมิน ท่านมุหัมมัดบิณสะหุณุน ไม่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนมากเท่าไร แต่ส่วนใหญ่แล้วท่านจะกล่าวถึงคุณลักษณะและจรรยาบรรณของผู้เรียนกับอัลกุรอาน ซึ่งมีดังนี้

1. มีมารยาทที่ตรงตามแบบฉบับของท่านนบี ﷺ และกฎเกณฑ์ที่ศาสนาได้กำหนดไว้
2. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน
3. ผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของคัมภีร์อัลกุรอาน
4. ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่านอัลกุรอาน ในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ควรอ่านตามถนนสาธารณะหรือในห้องน้ำ
5. ไม่ควรที่จะจับต้องอัลกุรอานได้ นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาดเท่านั้น แต่ก็ยังอนุโลมให้กับเด็ก ๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ สามารถจับต้องและอ่านอัลกุรอานได้ ถึงแม้จะไม่มีน้ำละหมาดก็ตาม
6. ฝึกฝนในการอาบน้ำละหมาด ละหมาดศพและคุอาอูต่างๆ
7. ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า จนถึงตะวันตกขอบฟ้า
8. ห้ามเลื่อนจากบทหนึ่งไปยังอีกบทหนึ่งนอกจากผู้เรียนจะท่องจำบทเก่าให้หมดก่อน
9. ไม่ควรที่จะใช้มัสยิดเป็นสถานที่เรียนเพราะเด็กไม่สามารถที่จะรักษาตัวเองจากนะญิส(สิ่งโสโครก)ได้
10. ไม่ควรที่จะนอนและกินในมัสยิด
11. ผู้เรียนสามารถที่จะเป็นผู้ช่วยสอนให้กับครูผู้สอน

5.2 แนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

5.2.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

อัลฮัรนูญีย์ได้กล่าวถึงความสำคัญและวัตถุประสงค์ของศึกษาไว้ในหนังสือของท่าน ซึ่งสามารถสรุปดังนี้

1. เพื่อการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ โดยอัลฮัรนูญีย์ได้กล่าวว่า

"وإنما شُرِّفَ العلم لكونه وسيلة إلى التقوى التي يستحق بها
المرء الكرامة عند الله تعالى والسعادة الأبدية"

“แท้จริงความรู้มีเกียรติ เพราะมันเป็นสิ่งที่จะนำพามนุษย์สู่การขำเกรงต่ออัลลอฮ์ ที่
มนุษย์ควรได้รับเกียรติจากอัลลอฮ์และความสุขชั่วนิรันดร์ (al-Zarnuji, 1986:29)

2. เพื่อฝึกฝนในจรรยาบรรณที่ดีงามและละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดี ท่านอัลฮัรณูญียฺได้
กล่าวว่า

"وكذلك في سائر الأخلاق نحو الجود، والبخل، والجبن، والجرأة. فإن
الكبر، والبخل، والجبن، والإسراف حرام، ولا يمكن التحرز عنها إلا
بعلمها، وعلم ما يضادها، فيفترض على كل إنسان علمها".

“และเช่นเดียวกันสามารถทราบถึงมารยาทต่างๆ และรู้จักแยกแยะ
ระหว่างความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับความตระหนี่ถี่เหนียว การโอ้อวด
การสุรุ่ยสุร่ายและการตระหนี่ถี่เหนียว ถือว่าเป็นสิ่งที่หะรอมไม่
สามารถจะขจัดทิ้งเหล่านี้ได้นอกจากด้วยวิชาความรู้เท่านั้น และรู้
ถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม คือสิ่งที่ดีและไม่ดี” (al-Zarnuji: 1986:30)

อัลกุรอานและอัลหะดีษได้พูดถึงมารยาทที่ดีงามพร้อมยังกำชับให้มุสลิมได้ศึกษา
และปฏิบัติตามแหล่งที่มาของบทบัญญัติอิสลาม ดังหะดีษของท่านนบีซึ่งท่านได้กล่าวว่า

((إنما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق))

ความว่า “แท้จริงฉันถูกบ่งเกิดเพื่อเติมเต็มในจรรยาบรรณที่ดีงาม”

(al-Bayhaqi :21301)

3. เป็นหนทางที่จะรู้ถึงความรู้ทางโลก

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿قُلِ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي
الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) “พวกท่านจงดูว่ามีอะไรในชั้นฟ้าทั้งหลาย และแผ่นดิน” และสัญญาณทั้งหลาย และการตักเตือนทั้งหลาย จะไม่อำนวยผลแก่กลุ่มชนที่ไม่ศรัทธา”

(ยูनुส : 101)

อัลลอฮ์ได้กำชับบ่าวของพระองค์นั้นได้พิเนิจพิเคราะห์ในสรรพสิ่งของพระองค์ที่ถูกสร้างมา เช่นดวงดาวทั้งหลาย ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ กลางคืน กลางวัน การสลับหมุนเวียน กลางคืนและกลางวัน ฟากฟ้าที่สูงส่ง และสวยงาม และน้ำฝนที่หลั่งลงมาจกฟากฟ้า เพื่อเป็นปัจจัยยังชีพ และผลไม้ที่หลากหลายนานาชนิด(Ibn Kathir, 1987 : 449)

ดังนั้นความรู้ในทัศนะของอัลฮัรนูญีย์มันมีความหมายที่กว้างขวาง ความรู้ในทัศนะของอัลฮัรนูญีย์คือความรู้ที่มีประโยชน์แต่มีเงื่อนไขว่าต้องไม่ขัดกับหลักศาสนา เช่นความรู้ทางการแพทย์ และความรู้ที่เกี่ยวกับดาราศาสตร์ เป็นต้น

4. เพื่อแสวงหาโลกหน้า

อัลฮัรนูญีย์ได้แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้เพื่อแสวงหาความพอพระทัยจากอัลลอฮ์ เพื่อปกป้องรักษาตนเองยับยั้งในการทำชั่ว และเพื่อโลกอาคิเราะฮ์

อัลฮัรนูญีย์ได้กล่าวว่า “ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยความหมั่นเพียรพยายามไม่สมควรที่จะหันไปมองความสำคัญของโลกดุนยาที่พินาศ” และท่านได้กล่าวอีกว่า “ไม่ควรสำหรับผู้ที่มีสติปัญญาที่จะให้ความสำคัญในเรื่องของโลกดุนยาเพราะจะเป็นอันตรายและไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย และการโศกเศร้าเสียใจในเรื่องโลกดุนยามันจะก่อให้เกิดความมีดมนในจิตใจ และการโศกเศร้าเสียใจเพื่อโลกอาคิเราะฮ์มันจะก่อให้เกิดแสงสว่างในจิตใจ”(al-Zarnuji:1986:129)

5. เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงไว้ซึ่งอิสลาม

อัลฮัรณูญียฺได้กล่าวว่า

"اللهم إلا إذا طلب الجاه للأمر بالمعروف والنهي عن المنكر، وتنفيذ الحق، وإعزاز الدين لا لنفسه وهواه"

“แท้จริงการศึกษาหาความรู้เพื่อเชิญชวนในสิ่งที่ดี ห้ามปรามในสิ่งชั่ว ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นสัจธรรม และทำให้ศาสนานั้นมีเกียรติ ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของตนเองและอารมณ์ใฝ่ต่ำ”

(al-Zarnuji:1986:39)

อัลฮัรณูญียฺได้กล่าวอีกว่า

"وينبغي أن ينوى المتعلم بطلب العلم... إحياء الدين وإبقاء الإسلام،"

“ผู้เรียนควรตั้งเจตนาในการศึกษาหาความรู้เพื่อรักษาซึ่งศาสนาและคงไว้ซึ่งอิสลาม” (al-Zarnuji, 1986 : 38)

6. ตอบแทนพระกรุณาธิคุณของอัลลอฮฺที่ประทานความรู้

อัลฮัรณูญียฺได้กล่าวว่า

"وينوى به: الشكر على نعمة العقل، وصحة البدن"

“ผู้เรียนควรตั้งเจตนาในการศึกษาหาความรู้เพื่อตอบแทนพระกรุณาธิคุณของอัลลอฮฺที่พระองค์ได้ประทานให้สติปัญญาและสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์” (al-Zarnuji, 1986 : 38)

7. หลีกเลียจจากการหยิ่งยโสโอ้อวดในวิชาความรู้

อัลฮัรณูญียฺได้กล่าวว่า

"ولا ينوى به إقبال الناس عليه"

“ผู้เรียนไม่ควรตั้งเจตนาในการแสวงหาวิชาความรู้เพื่อเอาใจผู้คน”

(al-Zarnuji: 1986:38)

8. ห่างไกลจากผลประโยชน์ต่างๆของโลกคุณยา

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"ولا استحلاب حطام الدنيا"

“ผู้เรียนไม่ควรตั้งเจตนาในการศึกษาหาความรู้เพื่อได้มาซึ่ง

ผลประโยชน์ของโลกคุณยา” (al-Zarnuji, 1986 : 38)

9. เพื่อปลูกฝังจรรยาบรรณที่ดีงาม

หลังจากที่อัลซรรนุญยีได้พูดถึงเป้าหมายของการศึกษาหาความรู้ ท่านได้กำชับให้
ผู้เรียนอบรมจรรยาบรรณของตนเองให้มีจรรยาบรรณที่ดีงาม โดยกล่าวว่า “ผู้เรียนควรตั้งเจตนา
ในการศึกษาหาความรู้เพื่ออบรมตัวเองให้มีจรรยาบรรณที่ดีงาม” (al-Zarnuji, 1986: 40)

10. เพื่อฝึกฝนให้มีทักษะการคิดและสรุปความ

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"وينبغي لطالب العلم: أن يتفكر في ذلك، فإنه يتعلم العلم بجهد

كثير، فلا يصرفه إلى الدنيا الحقيرة القليلة الغانية".

“ผู้เรียนควรคิดวิเคราะห์ในเรื่องนั้น แท้จริงแล้วเขาได้ศึกษาหา

ความรู้ด้วยความหมั่นเพียร จึงไม่ควรที่จะหันไปมองในเรื่อง
ผลประโยชน์ของโลกอันน้อยนิดและพินาศ”

(al-Zarnuji, 1986: 39)

11. สรรพคุณด้วยการใช้สติปัญญา

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"ويعرف الله تعالى بالدليل، فإن إيمان المقلد وإن كان صحيحا عندنا.
لكن يكون آثما بترك الإستدلال"

“การรู้จักอัลลอฮ์ด้วยการใช้หลักฐาน แท้จริงการศรัทธาของผู้
ตามที่ปราศจากหลักฐานถือว่าบาปถึงแม้ว่าจะถูกต้อง” (al-Zarnuji,
1986 : 45)

12. การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

อัลซรรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"قال أبو حنيفة رضى الله لأبى يوسف: كنت بليدا أخرجتك
المواظبة، وإياك والكسل فإنه شؤم وآفة عظيمة".

“ท่านอุมมะนีฟะฮ์⁴ ได้กล่าวแก่ออบูยูซุฟ ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านว่า
“เจ้าเคยเป็นคนโง่เขลาและด้วยความมุ่งมั่นทำให้เจ้าออกจาก
เป็นคนโง่เขลา และพยายามห่างไกลจากความขี้เกียจ แท้จริง
ขี้เกียจนั้นเป็นโชคร้ายที่สุด” (al-Zarnuji, 1986: 74)

13. กำเนิดถึงคุณค่าของความรู้

อัลซรรญูญีย์ได้กล่าวว่า

⁴ อุมมะนีฟะฮ์มีนามเต็มว่า อันนุอุมาน อิบน์ ฆาบิต อิบน์ อัลมัรชะบาน ซึ่งตระกูลของท่านมีเชื้อสายมาจากชาวเปอร์เซีย ตามพจนานุกรมภาษาอาหรับคำว่า อัล มัรชะบาน ไม่ใช่ภาษาอาหรับ แต่เป็นภาษาเปอร์เซีย ซึ่งมีความหมายว่า ผู้นำ อุมมะนีฟะฮ์เกิดที่นคร กูฟะฮ์ ประเทศ อิรัก เมื่อปี ฮิจเราะฮ์ศักราช ที่ 80ตรงกับคริสต์ศักราชที่ 699นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวว่าท่านเกิดที่เมืองอัมบาร์ แต่ส่วนใหญ่กล่าวว่าท่าน เกิดที่นคร กูฟะฮ์ส่วนบิดาของท่านนั้นมีนามว่า ฆาบิต อิบน์ ซุดอ

"الكسل من قلة التأمل في مناقب العلم وفضائله، فينبغي أن يتعب نفسه على التحصيل والجد والمواظبة بالتأمل في فضائل العلم، فإن العلم يبقى والمال يفنى"

“ความขี้เกียจนั้นมาจากการไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าและประโยชน์ของความรู้ และผู้เรียนควรส่งเสริมตนเองในการที่จะได้มาซึ่งความรู้ด้วยความมุ่งมั่น ต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการคำนึงถึงคุณค่าของความรู้ แท้จริงความรู้นั้นจะคงอยู่ ส่วนทรัพย์สินจะสูญหาย” (al-Zarnuji, 75:1986)

14. ให้ความสำคัญกับโลกหน้า (อาคิเราะฮ์)

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"ولا يهتم العاقل لأمر الدنيا لأن الهم والحزن لا يرد المصيبة, ولا ينفع بل يضر بالقلب والعقل, ويخل بأعمال الخير, ويهتم لأمر الآخرة لأنه ينفع."

“ผู้ที่มีสติสัมปชัญญะที่ดีไม่ควรให้ความสำคัญกับทางโลก เพราะความกังวลและความโศกเศร้าเสียใจไม่สามารถที่จะขัดขวางบททดสอบของพระองค์อัลลอฮ์ได้ และจะไม่ได้ประโยชน์ แต่มันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพจิต ร่างกาย สติปัญญา และกีดกันในการทำความดี ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับโลกหน้า เพราะมันได้ประโยชน์”(al-Zarnuji, 1986 : 99)

อัลซรรูญียฺได้กล่าวอีกว่า

"لا ينبغي للعاقل أن يهتم لأمر الدنيا لأنه يضر ولا ينفع, وهموم الدنيا لا تخلو عن الظلمة في القلب, وهموم الآخرة لا تخلو عن النور في القلب,"

“ผู้เรียนไม่ควรที่จะให้ความสำคัญกับโลกคุณยา เพราะมันจะทำให้เกิดอันตรายต่อตัวเองและเขาก็จะไม่ได้รับประโยชน์อันใดเลย การโศกเศร้าเสียใจให้กับโลกคุณยาจะทำให้จิตใจนั้นมีคมน แต่การโศกเศร้าเสียใจเพื่อโลกหน้าจะทำให้จิตใจของเขานั้นแสงสว่างขึ้น (al-Zarnuji,1986:129)

ปรัชญาการศึกษา

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทบทวนและได้ศึกษาวิเคราะห์หนังสืออะลิ้มมุตะอะลิ้มของท่านอัลซรรูญีย์ ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวคิดทางการศึกษาของท่านที่สามารถมาเป็นปรัชญาการศึกษา ดังนี้

1. แนะนำความรู้ที่เป็นประโยชน์

ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนควรแนะนำให้เด็กได้ศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งท่านอัลซรรูญีย์ได้กล่าวไว้ว่า

"وأما حفظ ما يقع بعض الأحيين ففرض على سبيل الكفاية"

ความว่า “และการพิทักษ์รักษาความรู้ที่มีความต้องการบางช่วงเวลา ถือเป็นฟัรฎุกีฟายะฮ์ (Al-Zarnuji,1986:30)

2. สละเวลาให้กับการศึกษาหาความรู้(استغلال الوقت)

อัลซรรูญีย์ได้มีแนวคิดว่าผู้เรียนควรสละให้เวลากับการศึกษา เพื่อแสวงหาผลบุญจากอัลลอฮ์ โดยท่านได้กล่าวว่า “ผู้เรียนควรสละเวลาทั้งหมดด้วยการรำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ ดูอาอุวิงวอนขอจากอัลลอฮ์ และด้วยการอ่านอัลกุรอาน” (al-Zarnuji, 1986 : 129)

3. การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวไว้ว่า

"وليس لصحيح البدن والعقل عذر في ترك التعلم والتفقه"

“แท้จริงแล้วมันไม่ใช่เหตุผลสำหรับคนที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและสติปัญญาที่สมบูรณ์ที่จะละทิ้งการศึกษาหาความรู้”

(al-Zarnuji, 1986: 91)

4. ความรู้คู่คุณธรรม

การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับคุณธรรมและศาสนานั้นไม่ใช่สิ่งใหม่ ซึ่งบรรดานักปราชญ์ยุคก่อนหลายท่านได้พูดถึงเรื่องนี้ เช่น อัลอะมะชาลี ในหนังสือ อียาอูอูลุมุดดิน และปราชญ์ท่านอื่นๆ

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾

“จงอ่านด้วยพระนามของพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด”

(อัล-อะลัก: 1)

สังเกตในอายะฮ์ข้างต้นซึ่งได้บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับศาสนา กล่าวคือด้วยความรู้สามารถจักอัลลอฮ์ซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ จึงทำให้ความรู้นั้นได้ประโยชน์กับบุคคลทั่วไปหรือปัจเจกบุคคล และทุกๆ การงานขึ้นอยู่กับการตั้งเจตนาของบุคคลนั้นๆ

อัลฮัรณูญียะได้กล่าวว่า “จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนที่ต้องตั้งเจตนาในการแสวงหาความรู้เพราะการตั้งเจตนาคือรากฐานของการงานทั้งหมด ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرأ ما نوى))

“การงานทุกอย่างขึ้นอยู่กับการตั้งเจตนา และเขาจะได้ตามที่เขาได้

ตั้งเจตนาไว้”(al-Bukhari, 1986:1, Muslim, 1996: 1907)

อัลฮัรณูญียะได้กล่าวว่า

"ومن وجد لذة التعلم والعلم والعمل به قلما يرغب فيما عند الناس"

“ผู้ใดที่ได้ลิ้มรสของวิชาความรู้ นั้น น้อยมากที่เขาจะหวัง
ผลประโยชน์จากเพื่อนมนุษย์ ด้วยกัน (al-Zarnuji, 1986 : 39)

5. ขจัดความไม่รู้หนังสือ محو الأمية

อิสลามเป็นศาสนาที่สนับสนุนและส่งเสริมให้มนุษย์ได้ศึกษาหาความรู้ เพราะ
การศึกษาเป็นวิธีที่จะขจัดและดับความอวิชชาออกจากตัวของมนุษย์ โดยสังเกตจากอายะฮ์แรกที่
ประทานลงมาถึงท่านนบี ﷺ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ أَلَمْ يَكُنْ أَكْرَمًا ۝
الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ
يَعْلَمُ ۝

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด
ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้น
ผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่
เขาไม่รู้” (อัลอะลัก 1-5)

อัลฮัรณูญียได้กล่าวว่า

"وينبغي أن ينوي في طلب العلم.. إزالة الجهل عن نفسه"

“ผู้เรียนควรตั้งเจตนาเพื่อขจัดอวิชชาออกจากตัวเขา”

(al-Zarnuji:1986:39)

6. การรักษาไว้ซึ่งอิสลาม

อัลฮัรณูญียได้กล่าวว่า

"وينبغي أن ينوي في طلب العلم.. إحياء الدين وإبقاء الإسلام"

“ผู้เรียนควรตั้งเจตนาเพื่อฟื้นฟูศาสนา และคงไว้ซึ่งอิสลาม แท้จริง
การรักษาเพื่อคงไว้ซึ่งอิสลามนั้นด้วยความรู้”

(al-Zarnuji, 1986 : 39)

7.การศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้

อัลซรรนุญยีได้สั่งเสียผู้เรียนเพื่อไม่ให้หวังในผลประโยชน์ทางโลก และจงพยายามห่างไกลจากสิ่งที่ทำให้ความรู้และผู้เรียนนั้นตกต่ำ โดยท่านได้กล่าวว่า

"وينبغي لأهل العلم أن لا يذل نفسه بالطمع في غير المطمع ويحتز
عما فيه مذلة العلم وأهله".

“และอะหุลลอลิมไม่ควรทำตัวเองต้องอับอายขายหน้าเพราะความ
โลกกับบางสิ่งบางอย่างที่ไม่เหมาะสมและจงพยายามห่างไกลจาก
สิ่งที่ทำให้ครามรู้และผู้เรียนนั้นได้รับความอับอายศอดดู”

(al-Zarnuji, 1986 : 40)

8.เสรีภาพในการเลือกผู้สอน

ผู้เรียนในทัศนะของอัลซรรนุญยีถือว่าผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพในการเรียน โดยเฉพาะ
ในการเลือกอาจารย์ผู้สอน อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"فينبغي أن يختار الأعلم والأروع والأسن"

“ควรเลือกอาจารย์ที่มีความรู้มากที่สุด ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ
ผู้ดีรวมตน และผู้ที่อาวุโส” (al-Zarnuji, 1986 : 46)

9.เสรีภาพในการเลือกวิชาเรียน

ผู้เรียนในทัศนะของอัลซรรนุญยีมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิชาที่จะเรียนโดย
กล่าวว่า

"ينبغي لطالب العلم أن يختار من كل علم أحسنه"

“ผู้เรียนควรเลือกเรียนทุกวิชาที่ตนเองคิดว่าดี

” (al-Zarnuji, 1986: 45)

10. เสรีภาพในการเลือกเพื่อนฝูง

ผู้เรียนนั้นมีสิทธิ์เสรีภาพในการเลือกเพื่อนฝูงที่จะคบด้วย ตามที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า

"فينبغي أن يختار المجد الورع ، وصاحب الطبع المستقيم ، والمتفهم ،
ويفر من الكسلان والمعطل والمكثار والمفسد والفتان"

“ควรเลือกผู้ที่ยันและยำเกรงและผู้ที่มีมารยาทงามและเจ้าจง
ห่างไกลจากผู้ที่เกียจคร้าน พุดจาไร้สาระ มีมารยาทที่ไม่ดีและผู้
นำไปสู่พินาศ (ความเสื่อมเสีย) (al-Zarnuji, 1986: 50)

คังหะดีษของท่านเราะสูดลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((كُلُّ مَوْلُودٍ يُؤَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ إِلَّا أَنْ أَبَوْهُ يَهُودًا أَوْ نَصْرَانًا أَوْ مَجْسَانًا))

ความว่า “เด็กทุกคนได้คลอดมาอยู่บนความบริสุทธิ์ เว้นแต่ว่า บิดา
มารดาของเขาจะทำให้เขาเป็นยิว เป็นคริสต หรือเป็นมะญูซีย์ (พวก
โซโรแอสเตอร์ที่บูชาไฟ)” (al-Bukhari:1319, Muslim:6926)

11. การศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไป

อัลซรรนุญีย์ได้กำชับผู้เรียนให้เริ่มเรียนด้วยวิชาที่มีความสำคัญมากและที่จำเป็นต้อง
ศึกษาหลังจากนั้นก็เรียนวิชาอื่นๆ

อัลซรรนุญีย์ได้กล่าวว่า

“ควรเริ่มเรียนด้วยวิชาความรู้ที่มีความต้องการทางศาสนาใน
ปัจจุบัน หลังจากนั้นก็เรียนวิชาที่มีความต้องการทางโลก” (al-
Zarnuji, 1986 : 45)

อัลซรรนุญีย์ยังได้กล่าวอีกว่า

"وينبغي أن يتدبى بشيء من العلوم أقرب إلى فهمه"

“และควรเริ่มเรียนด้วยเนื้อหาที่ง่ายต่อการเข้าใจ” (al-Zarnuji, 1986:85)

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า “ผู้เรียนควรอดทนกับอาจารย์ผู้สอนและอดทนกับตำราจนกว่าจะไม่ทิ้งมัน และไม่ควรที่จะเลื่อนย้ายจากบทหนึ่งสู่อีกบทหนึ่งจนกว่าจะได้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ” (al-Zarnuji, 1986 : 49)

12. ใกล้เคียงกับผู้สอน

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"فينبغي أن يثبت على أستاذ وعلى كتاب حتى لا يتركه أبتر"

“จงอดทนกับอาจารย์ผู้สอนและอดทนกับตำราเรียนจนกว่าจะไม่ทิ้งตำราก่อนที่จะได้รับวิชาความรู้” (al-Zarnuji: 1986:49)

13. ขอคำปรึกษาแนะนำในการหาความรู้

อัลซรรูญียฺได้แนะนำผู้เรียนให้ขอคำปรึกษาก่อนที่จะเริ่มเรียนเพราะการปรึกษาหารือกันเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับมุสลิม ท่านได้กล่าวว่า

"وهكذا ينبغي أن يشاور في كل أمر فإن الله تعالى أمر رسوله عليه الصلاة والسلام بالمشاورة في الأمور"

“ควรขอการปรึกษาในทุกๆ การงานแท้จริงอัลลอฮฺได้กำชับท่านเราะซูล ให้ขอคำปรึกษาในทุกๆ เรื่อง” (al-Zarnuji, 1986: 46-47)

14. ให้เกียรติความรู้และผู้รู้

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"اعلم بأن طالب العلم لا ينال العلم, ولا ينتفع به إلا بتعظيم العلم و أهله"

“จงรู้เถิดว่า ผู้เรียนจะไม่ได้มาซึ่งความรู้ นอกจากด้วยการให้เกียรติความรู้และผู้รู้” (al-Zarnuji, 1986 : 55)

15. เชื้อพึงผู้สอน

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"من تأذى من استاذہ يجرم بركة العلم ولا ينتفع به الا قليلا"

“ใครที่รบกวนอาจารย์ผู้สอนเขาจะไม่ได้มาซึ่งความบารอกะฮุ (ความจำเริญ) ของความรู้และจะไม่ได้ประโยชน์จากความรู้ นอกจากเพียงเล็กน้อยเท่านั้น” (al-Zarnuji, 1986:58)

16. ให้เกียรติตำราเรียน

ท่านได้กล่าวว่า

"فينبغي لطالب العلم أن لا يأخذ الكتاب إلا بطهارة"

“ผู้เรียนไม่ควรที่จะจับต้องหนังสือนอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำ ละครวม” (al-Zarnuji, 1986 : 60)

และได้กล่าวอีกว่า

"ويضع كتب التفسير فوق سائر الكتب ولا يضع على الكتاب شيئا
آخر"

“และควรวางหนังสือตีฟิร (อรรถาธิบายอัลกุรอาน) บนหนังสือ อื่นๆและไม่ควรวางสิ่งหนึ่งสิ่งใดบนหนังสือ”

(al-Zarnuji, 1986 : 60)

17. มีมารยาทที่ดีและอ่อนโยนในขณะที่แสวงหาความรู้

อัลชีรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"ينبغي لطالب العلم أن يستمع العلم والحكمة بالتعظيم والحرمة، وإن
سمع مسألة واحدة و كلمة واحدة ألف مرة"

“ผู้เรียนควรนั่งฟังความรู้ด้วยการให้เกียรติความรู้ โดยฟังเรื่องเดียว ประมาณหนึ่งพันครั้ง (al-Zarnuji, 1986 : 62)

18. ให้เกียรติเพื่อนฝูง

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"ومن تعظيم المعلم:.. تعظيم الشركاء في طلب العلم والمدرس. ومن يتعلم منه"

“จากการให้เกียรติความรู้คือการให้เกียรติเพื่อนฝูงในการแสวงหาความรู้ และผู้คนร่วมศึกษาจากอาจารย์เดียวกัน”

(al-Zarnuji, 1986 : 62)

19. มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออันดีระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"وقيل: يحتاج في التعلم والتفقه إلى جد ثلاثة: المتعلم، والأستاذ، والأب، إن كان في بي الأحياء"

“ในการแสวงหาความรู้จำเป็นต้องทุ่มเทและใช้ความพยายามสามฝ่ายด้วยกัน คือ ผู้เรียน ผู้สอน และบิดาถ้าอยู่ร่วมกันในชุมชน” (al-Zarnuji, 1986 : 68)

20. รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

“และควรใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ในทุกสถานการณ์กับทุกคน”(

al-Zarnuji, 1986 : 90)

21. การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

อัลซรรนุญยีไม่สนับสนุนให้มีการพักหรือหยุดเรียนในระหว่างการศึกษาโดย
กล่าวว่า

"وينبغي أن لا يكون لطالب العلم فترة فإنها آفة وكان أستاذنا برهان الدين يقول: إنما فقت شركائى بأني لا تقع لي الفترة في التحصيل"

“ผู้เรียนไม่ควรปล่อยให้เวลาหยุดหรือพักช่วงเวลาเรียน แท้จริงแล้วอาจารย์ของฉันที่ชื่อบูรฮานุดดีนได้กล่าวว่า ที่นั่นสามารถเอาชนะเพื่อนๆของฉันในเรื่องของความรู้ก็เพราะฉันไม่ปล่อยให้เวลานั้นหยุดพักในช่วงเวลาเรียน”(al-Zarnuji, 1986 : 95)

22. ให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของเวลา

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"وينبغي لطالب العلم أن يستغرق جميع أوقاته"

“ผู้เรียนควรใช้เวลาทั้งหมดไว้กับการศึกษา”

(al-Zarnuji, 1986 : 105)

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"وينبغي أن يكون طالب العلم مستفيدا في كل وقت حتى يحصل له الفضل والكمال في العلم."

“ผู้เรียนต้องให้ความสำคัญกับเวลาและได้ประโยชน์จากการใช้เวลา” (al-Zarnuji, 1986 : 115)

23. ได้ประโยชน์จากประสบการณ์ของผู้ใหญ่

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"وينبغي أن يغتنم الشيوخ ويستفيد منهم، وليس كل ما فات يدرك"

“ผู้เรียนควรฉวยโอกาสในการรับประโยชน์จากผู้สอนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มันผ่านไปแล้วจะไม่สามารถเอามันคืนกลับมาได้” (al-Zarnuji, 1986: 117)

5.2.2 หลักสูตร

อัลซรรูญีย์ได้กำหนดและจำแนกหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท
หนึ่ง อิลมุล ฮาล (علم الحال) (ความรู้ที่มีต้องการทุกสถานการณ์)

สอง อิลมุ บะอฎูลอะฮาซีน (علم بعض الأحيين) (ความรู้ที่มีความต้องการบาง

ช่วงเวลา)

อิลมุลฮาล คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักการศาสนา และบทบัญญัติอิสลาม หมายถึง หมายถึงทุกอย่างที่เป็นสิ่งจำเป็นในด้านศาสนาหรือทางโลกที่สามารถช่วยในการทำอิบาดะฮ์ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ (al-Zarnuji:1986:30)

อัลซารนูญีย์ถือว่า อิลมุลฮาล(ความรู้ที่ต้องการทุกสถานการณ์) เป็นฟัรฎูอีน คือ ความรู้ที่ทุกคนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจ ซึ่งแบ่งออกเป็นสามชนิดด้วยกัน หนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับหลักความเชื่อถือ สอง ความรู้เกี่ยวกับการกระทำ สาม ความรู้เกี่ยวกับการละทิ้ง (Shaik, 1412 : 70)

อัลซารนูญีย์ได้แบ่งอิลมุลฮาลออกเป็น ๓ ชนิดด้วยกัน
 หนึ่ง ความรู้ที่เกี่ยวกับอิบาดะฮ์
 สอง ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคม เช่น การซื้อขาย การแต่งงาน การหย่าร้าง การกักตุนสินค้า การกินดอกเบี้ย เป็นต้น
 สาม ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การยำเกรง การหวังผลตอบแทน และการนอบน้อมถ่อมตนต่ออัลลอฮ์
 ๓ ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณ เช่นการอดทน การให้อภัย การมีสัจจะ การช่วยเหลือผู้อื่น การร่วมมือร่วมใจทำในสิ่งที่ดี เป็นต้น
 อิลมุล บะอฎูล อะฮายีน (ความรู้ที่มีความต้องการบางช่วงบางคราว)
 อัลซารนูญีย์ถือว่า อิลมุลฮาล เป็นฟัรฎูอีน อิลมุลบะอฎูลอะฮายีนเป็นฟัรฎูกิฟายะฮ์ตามที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า

"وأما حفظ ما يقع في بعض الأحيان ففرض على سبيل الكفاية"

“และการสิ่งที่มีความต้องการบางครั้งบางคราว นั้นก็คือว่าเป็น ฟัรฎู กิฟายะฮ์” (al-Zarnuji, 1986 : 30)

ฟัรฎูกิฟายะฮ์ออกเป็น สอง ชนิด

ชนิดแรก สิ่งที่เป็นสำหรับมุสลิม เช่น การท่องจำอัลกุรอาน ศึกษาประวัติผู้รายงานหะดีษ ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลาม ไวยากรณ์ภาษาอาหรับ เป็นต้น ชนิดที่สอง สิ่งที่ไม่ใช่ความรู้ทางชะรีอะฮ์(ศาสนบัญญัติ) เช่น การแพทย์ คณิตศาสตร์ ดังนั้น ฟัรฎูกิฟายะฮ์ คือ

ความรู้ที่คนทั่วไปได้รับประโยชน์ และถ้าได้เรียนรู้บางคนทำให้คนอื่นพ้นบาปไปด้วย (Shaik:1412:70)

จากการสังเกตในหนังสือของท่าน อัลฮัรนูญีย์ จะเห็นได้ว่า ท่านได้นิยามของ อิลมุลฮาล คือฟิรฎูอิน เป็น วิชาความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนา หมายถึงทุกอย่างที่เป็นสิ่งจำเป็นในด้านศาสนา ส่วนความรู้ที่มีความต้องการบางครั้งบางคราว คือความรู้ที่เกี่ยวกับสติปัญญา เช่น วิชาการแพทย์ วิชาดาราศาสตร์ และเป็นฟิรฎูกิฟายะฮ์ที่จะต้องศึกษาตามความต้องการของสังคม และถ้าไม่มีใครศึกษาความรู้เหล่านั้น ผู้คนในสังคมทุกคนต้องแบกรับบาป และผู้นำต้องบังคับให้คนหนึ่งคนใดในสังคมต้องศึกษาและได้เปรียบเทียบความรู้ที่มีความต้องการทุกสถานการณ์ หรือ อิลมุลฮาล เปรียบเสมือนกับอาหารที่ทุกคนต้องรับประทานอยู่เสมอ และความรู้ที่มีความต้องการบางครั้งบางคราว หรือ อิลมุล บะอฎูลอะฮายีน เปรียบเสมือนกับยาที่ผู้คนต้องการเมื่อมีอาการเจ็บป่วยเท่านั้น

ส่วนรายละเอียดวิชาตามแนวคิดของท่านมีดังนี้

1. วิชาเอกภาพ (التوحيد) อัลฮัรนูญีย์ได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนควรเลือกวิชาที่ดี ที่ต้องการในศาสนาและต้องการเพื่อโลกหน้า และเริ่มเรียนด้วยวิชาเตาหีด และการรู้จักพระองค์อัลลอฮ์”

2. วิชาฟิกฮ์

อัลฮัรนูญีย์ได้กล่าวว่า

"كان أستاذنا الشيخ الإمام فخر الدين قاضي خان رحمه الله يقول:
ينبغي للمتفقه أن يحفظ نسخة واحدة من نسخ الفقه، ويكرر دائما
فيتيسر له بعد ذلك حفظ ما يسمع من الفقه"

“อาจารย์ของฉันที่ชื่อว่าซัยคุอิมามฟิครุดดีนได้กล่าวว่า ผู้ที่ทำความเข้าใจทางศาสนาควรท่องจำหนึ่งตำราจากตำราฟิกฮ์ และทบทวนอยู่ตลอด เพื่อง่ายต่อการเข้าใจเมื่อได้ฟังจากผู้สอน

(al-Zarnuji, 1986 : 96)

และได้กล่าวอีกว่า

وينبغي لطالب العلم ألا يشتغل بشيء آخر غير العلم ولا يعرض عن
الفرقه .

“ผู้เรียนไม่ควรกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดนอกจากการศึกษาหาความรู้
และไม่ควรหันหลังจากวิชาฟิสิกส์ (al-Zarnuji, 1986: 100)

3.วิชา กวีอาหรับ (الشعر)

อัลซรรูญียีได้กล่าวว่า

"وكان ابن عباس رضى الله عنه إذا مل من الكلام يقول: هاتوا ديوان
الشعراء"

“ท่านอิบนุอับบาสเมื่อท่านเบื่อจากการพูด ท่านก็จะกล่าวว่า “จง
เอาหนังสือที่รวบรวมบทกวีให้กับฉัน” (al-Zarnuji: 1986:105)

4.วิชาอัลกุรอาน

อัลซรรูญียีได้กล่าวว่า

“ท่านอลี ได้กล่าวว่า เพียงพอแล้วที่หันหลังจากความรู้ของอัลลอฮ์ที่ต้องประสบกับ
ความต่ำต้อยและความขาดทุน และจำเป็นต้องพยายามขอความหลีกเลี่ยงจากอัลลอฮ์จากสิ่งเหล่านี้”
และยังได้กล่าวว่า

"ليس شيعى أزيد للحفظ من قراءة القرآن نظرا"

“การอ่านอัลกุรอานนั้นสามารถช่วยในการท่องจำ (al-Zarnuji,
1986: 127)

5.วิชาการคัดลายมือ (خط)

อัลซรรูญียีได้กล่าวว่า

"حسن الخط من مفاتيح الرزق"

“ลายมือที่สวยจะเป็นกุญแจแห่งปัจจัยยังชีพทั้งหลาย”(al-Zarnuji, 1986 : 136)

6. วิชาแพทยศาสตร์

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"ولا بد أن يتعلم شيئا من الطب"

“และควรศึกษาบางส่วน of วิชาแพทย์”

(al-Zarnuji, 1986 : 140)

5.2.3 กระบวนการเรียนการรู้

กระบวนการเรียนรู้ (learning process) เกิดจากคำหลัก 2 คำ ได้แก่ 1) กระบวนการ และ 2) การเรียนรู้

1) กระบวนการ หมายถึง ลำดับการของการกระทำ ซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันจนสำเร็จลง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525: 34)

2) การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมหรือสัทธิภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนนี้มีสาเหตุมาจากการได้รับประสบการณ์

ดังนั้น เมื่อรวมคำว่ากระบวนการ และการเรียนรู้เข้าด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้จะ หมายถึง "ลำดับขั้นตอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้"

ผู้วิจัยได้จำแนกในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ตามแนวของท่านอัลซรรนุญยี ออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ 1.วิธีการเรียนรู้ 2.เทคนิคและเงื่อนไขของการเรียนรู้

5.2.3.1 วิธีการเรียนรู้

ท่านบูรฮนุดดิน อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

ولا بد لطالب العلم من المذاكرة والمناظرة والمطارحة والمشاورة فينبغي

أن يكون بالإنصات ، والتأني ، والتأمل ، فيتحرز عن الشغب ،

والغضب ، فأن المناظرة والمذاكرة مشاورة ، والمشاورة إنما تكون

لاستخراج الصواب ، وذلك إنما يحصل بالتأمل والتأني، والإنصاف
ولا يحصل بالغضب والشغب.

“มันเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนที่ต้องมีการทบทวนบทเรียน
อภิปราย การตั้งคำถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และสมควรรับฟัง
อย่างสงบ มีสมาธิ และพยายามหลีกเลี่ยงจากการโต้แย้งและโกรธ
แท้จริงแล้วการทบทวนและการอภิปรายนั้นถือว่าเป็นการ
ปรึกษาหารือ นั่นคือหนทางในการหาคำตอบที่ถูกต้อง ซึ่งจะบรรลุ
สิ่งนั้นได้ด้วยการสังเกตและใคร่ครวญ แต่จะไม่ได้รับคำตอบที่
ถูกต้องด้วยอารมณ์โกรธและโต้แย้ง” (al-Zamujī, 1986: 87)

จากหนังสือตะลิมุลมุตะอัลลิม ฎะวะรีเกาะฮฺ ตะอัลลุม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์
เกี่ยวกับเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ในทัศนะของท่านอัลซันญูญียี่มีดังนี้

1. การอภิปราย (المناظرة)

การอภิปราย คือ การสนทนาระหว่างสองกลุ่มในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งแต่ละกลุ่มมี
แนวคิด หรือ ความคิดเห็นที่ต่างกัน ที่พยายามให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับแนวความคิดของเขา โดยมีเจตนา
ที่จะค้นหาและพยายามให้ปรากฏความจริง(al-Midani, 1401 : 281)

อากรณฺ์ ใจเที่ยง ได้ให้นิยาม ของ การอภิปราย หมายถึง วิธีการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียน
ได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือ พิจารณาหัวข้อที่กลุ่มสนใจร่วมกัน วิธีการสอน
แบบอภิปรายจึงเป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนคือ ได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหา ได้ฝึก
การร่วมการทำงานแบบประชาธิปไตย ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียน มีลักษณะการเรียนรู้
แบบกระตือรือร้น เป็นการพัฒนาผู้เรียนทางด้านความรู้และด้านเจตคติ และด้านทักษะการเรียนรู้
เช่น ทักษะการคิด ทักษะการพูด การฟัง การแสดงความคิดเห็น การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น
(อากรณฺ์ ใจเที่ยง.(2537).หลักการสอน)

การร่วมอภิปรายเป็นรูปแบบการสอนที่สามารถดำเนินการได้ในรูปแบบการร่วม
สนทนาซักถามระหว่างสองฝ่ายหรือมากกว่า การร่วมอภิปรายจะทำให้ผู้ร่วมอภิปรายเกิดความ
สนใจและเกิดความคิด ซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมอภิปรายมีความเชื่อมั่นในตัวเองและเกิดความคิดที่แตกฉาน
ในประเด็นที่มีการร่วมอภิปราย

อัลกุรอานได้เสนอรูปแบบของการอภิปรายซึ่งส่วนใหญ่แล้วมีการเริ่มต้นในลักษณะการใช้คำถาม หรือประโยคคำถาม หรือเกี่ยวกับเรื่องราวที่กล่าวถึงคำถามของผู้ถามในประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่ง เช่น พวกเขาถามเจ้าว่า ... (يسألونك) จงถามพวกเขาว่า (سألهم) เป็นต้น (दनरुहुम, มปท :92)

อัลซรรูญีย์ได้กำหนดหลักการของการอภิปรายไว้หลาย อย่างด้วยกัน ดังคำกล่าวของท่านซึ่งได้กล่าวไว้ว่า” แท้จริงแล้วจะบรรลุสิ่งนั้น(ความรู้)ด้วยการสังเกตและระมัดระวังและการฟัง และจะไม่ได้รับด้วยความโกรธและโต้แย้ง” (al-Zarnuji, 1986 : 87)

อัลซรรูญีย์ได้ตั้งเงื่อนไขของการอภิปรายในเรื่อง จรรยาบรรณของผู้อภิปรายไว้ดังนี้

- 1) มีเจตนาที่จะค้นหาสัจธรรมหรือให้ความจริงปรากฏออกมา
- 2) ห่างไกลจากการโกรธแค้นและโต้แย้ง
- 3) ไม่บิดเบือนและสร้างความคลุมเครือ(al-Zarnuji, 1986 : 87)

2. การตั้งคำถาม (المطارحة)

อัลมุกุอรุหะฮะฮ์หรือการตั้งคำถามคือการโยนคำถามหรือตั้งโจทย์ต่างๆการอภิปรายร่วมกันระหว่างทั้งสองฝ่ายสลับกับคำถามและคำตอบ(Razi, n.d : 389)

การเรียนรู้แบบตั้งโจทย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสนทนาระหว่างสองกลุ่มที่มีการสลับตั้งคำถามและคำตอบ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เห็นความจริง ขจัดความสับสนทางสติปัญญา และขจัดอุปสรรคต่างๆที่เป็นสิ่งกีดขวางในการศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้อง โดยในมุมมองทางอิสลามศึกษาถือว่าจำเป็นที่ต้องสร้างแนวคิดที่ถูกต้องและขจัดแนวคิดที่หลงผิด

อัลลอฮ์ได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานไว้ว่า

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۗ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ
لَا انفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٦﴾﴾

“ไม่มีการบังคับใจ (ให้นับถือ) ในศาสนา อิสลาม แน่نون ความถูกต้องนั้น ได้เป็นที่กระจ่างแจ้งแล้วจากความผิด ดังนั้นผู้ใด ปฏิเสธศรัทธาต่อ อัล-กุรอาน และศรัทธาต่ออัลลอฮ์แล้ว แน่نون เขาได้ยึดหวังอันมั่นคงไว้แล้ว โดยไม่มีการขาดใจ ใดๆ เกิดขึ้นแก่มัน และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงรอบรู้”

อัลมูอรรอฮะฮ์ คือวิธีการเรียนรู้ที่สามารถนำพาสู่ความเข้าใจอย่างถูกต้อง และเพื่อยืนยันในความคิดที่ถูกต้อง (Hashimi, 1984:454)

วิธีการเรียนรู้แบบอัลมูอรรอฮะฮ์ได้ปรากฏในอัลกุรอานในหลายๆประเด็นเพื่อให้ผู้คนยอมรับด้วยสติปัญญา เช่นในประเด็นที่ไม่ยอมรับในความเป็นพระเจ้าของอัลลอฮ์โดยอัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿ وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾

“และพวกเขา กล่าวว่า มันมิใช่ อะไรอื่นนอกจากชีวิตความเป็นอยู่ของเราในโลกนี้เท่านั้น และเรานั้น ใ้ว่าจะเป็นผู้ถูกให้ฟื้นคืนชีพก็หาไม่” (อัล-อันอาม: 29)

อัลลอฮ์ได้โต้ตอบคำกล่าวของพวกเขาโดยกล่าวว่า

﴿ قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَبَّ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ ﴾

“จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด อัลลอฮ์ทรงให้พวกท่านมีชีวิตขึ้นมา และทรงให้พวกท่านตายไป แล้วพระองค์จะทรงรวบรวมพวกท่านในวันกิยามะฮ์อย่างไม่มีข้อสงสัยใด ใดๆ ในเรื่องนั้น แต่ส่วนมากของมนุษย์ไม่รู้” (อัลญาซียะฮ์ : 26)

อัลซรรูญีย์ได้ส่งเสริมในการใช้วิธีการเรียนรู้และสอนแบบ อภิปราย การตั้งโจทย์ (คำถาม) ดีกว่าการทวนซ้ำเพราะสามารถแยกแยะจากการท่องจำ โดยท่านได้กล่าวว่า “ ประโยชน์ของการตั้งโจทย์ปลະการอภิปราย ดีกว่าการทวนซ้ำ เพราะในการตั้งโจทย์นั้น มีการทวนซ้ำและเพิ่มพูนในวิชาความรู้(al-Zarnuji, 1986 : 87)

3. การย้อนคิดทบทวน (المذاكرة)

อัลมุซาคาเราะฮุมมาจากคำว่า (تذكر الشيء إذا نسيه) คือการทบทวนเมื่อได้ลิ้มมัน
คำว่า (التذكرة) คือการสามารถเรียกข้อมูลเก่ามาเมื่อมีความต้องการ (Razi : n.d.:223)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ

فَأَرْسِلُونَ ﴿٤٥﴾

“เขาผู้รอดพ้นคนหนึ่งในสองคนรำลึกขึ้นมาได้หลังจากช่วงเวลา
หนึ่ง กล่าวว่า “ฉันจะบอกพวกท่านซึ่งการทำนายฝัน พวกท่านจง
ส่งฉันไปซิ”

(ยูซุฟ :45)

การทบทวนคือการรักษาสิ่งที่ได้จดจำไปแล้วไม่ให้หายไปและด้วยการการ
ทบทวนหลายๆครั้งจะเพิ่มพูนในวิชาความรู้และการทบทวนที่ดีในหนึ่งชั่วโมงดีกว่าการอ่านและ
การท่องจำเป็นหลายๆวัน แต่ควรตั้งเจตนาเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในการทบทวน (IBN
JAMAAH:N.D:41)

ปราโมทย์ จันทรเรือง ได้กล่าวในหนังสือ การเรียนการสอนแบบย้อนคิดทบทวน
ว่า “การทบทวน คือ การคิดถึงเรื่องที่เราทำไปแล้ว โดยการที่ครูได้จัดการเรียนการสอนไปแล้วจะ
ได้ย้อนกลับทบทวนตนเองด้วยกระบวนการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และต้องดำเนินไปเป็นวัฏจักร
ต่อเนื่อง มีการคิดพิจารณาสิ่งต่าง ๆ หลากหลาย บนพื้นฐานของค่านิยม การปฏิบัติ การปรับปรุง
และสภาพแวดล้อมในอาชีพ วัตถุประสงค์พื้นฐานก็คือ การปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน สิ่ง
สำคัญ คือความเข้าใจในบทบาทของตนเองในเรื่อง ค่านิยม เอกลักษณ์ของอาชีพครู อีกทั้งยังช่วยให้
ครูเลือกการสอนได้อย่างเหมาะสม มีความคิดสร้างสรรค์ มีความมั่นใจ มีการดำเนินการอย่างมี
ระบบ และใช้ข้อมูลจากการสอน”(ปราโมทย์ จันทรเรือง: 2550 : 8-11)

และเวลาที่ดียิ่งที่สุดคือการท่องจำในช่วงเช้า อันเนื่องจากในเวลาอันนี้มันปราศจากเสียง
รบกวนจากภายนอก และเป็นช่วงเวลาที่จิตใจและสติปัญญาเปิดกว้าง และเช่นเดียวกันในช่วงเวลา
กลางคืน เป็นช่วงเวลาที่ปราศจากเสียงรบกวนจากภายนอกเหมาะกับการทบทวน และในช่วงเวลาที่
ผู้เรียนมีความรู้สึกกระฉับกระเฉง ในการที่จะได้วิชาความรู้ก็ไม่ควรที่จะละทิ้งโอกาสนี้ (Yaljan,
1981:74)

อัลซรรูญีย์มีความเห็นว่า ผู้เรียนควรทบทวนองค์ความรู้ที่ได้ร่ำได้เรียนมา เพราะประโยชน์ของการทบทวนนั้น ทำให้ความรู้สถิตอยู่ในจิตใจของผู้เรียน ท่านได้กล่าวว่า

“และสำหรับผู้เรียนควรที่จะต้องทบทวนสิ่งที่ได้เรียนเมื่อวานขึ้นจำนวนห้า ครั้ง และทบทวนสิ่งที่ได้เรียนเมื่อวานจำนวนสี่ครั้ง และสิ่งที่ได้เรียนหลังจากนั้นจำนวนสามครั้งและหลังจากนั้นจำนวนสองครั้ง และสิ่งที่ได้เรียนหลังจากนั้นจำนวนหนึ่งครั้ง เพราะมันให้ง่ายต่อการท่องจำ และไม่ควรที่จะมั่งงายในการทบทวน เพราะบทเรียนและการทบทวนควรจะไปพร้อมกัน ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ”

4. การใช้คำถาม (السؤال)

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"وقيل لابن عباس : بم أدركت العلم ؟ قال : بلسان سؤال وقلب عقول"

“อิบนุอับบาส ถูกถามว่า คุณได้ความรู้มาอย่างไร อิบนุอับบาสกล่าว ว่า ด้วยลิ้นที่ซอถาม และด้วยหัวใจที่ใคร่ครวญ” (al-Zarnuji, 1986: 91)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า”และเรามีได้ส่งผู้ใดมาก่อนหน้าเจ้านอกจากเป็นผู้ชายที่เรา ได้รับวะหฺยู(วิวรณ์)แก่พวกเขา คั้งนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้ หากพวกเจ้าไม่รู้”

(อันนะหฺลุ :43)

ดังนั้นสังเกตบรรดาเสาะหาชะฮฺฮะฮฺของท่านนบีﷺ ได้ให้ความสำคัญของการถามโดยพวกเขาเมื่อมีปัญหาหรือไม่เข้าใจเกี่ยวกับศาสนาก็จะพากันไปถามท่านนบีﷺ อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ ۗ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ
 الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى ۗ وَأْتُوا
 الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾﴾

“เขาเหล่านั้นจะถามเจ้า เกี่ยวกับเดือนแรกขึ้น จงกล่าวเถิด มันคือ
 กำหนดเวลาต่างๆ สำหรับมนุษย์ และสำหรับประกอบพิธีฮัจญ์และ
 ทาฮัจเป็นคุณธรรมไม่ ในการที่พวกเจ้าเข้าบ้านทางหลังบ้าน แต่
 ทว่าคุณธรรมนั้นคือผู้ที่ยำเกรงต่างหาก และพวกเจ้าจงเข้าบ้านทาง
 ประตูบ้าน และพวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะ
 ได้รับความสำเร็จ”

(อัลบาคอเราะฮ์ :189)

อัลลอฮ์ได้กล่าวอีกว่า

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۗ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۗ وَصَدٌّ
 عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ ۗ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ
 أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ ۗ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقْتَلُونَكُمْ
 حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَعُوا ۗ وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن
 دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
 وَالْآخِرَةِ ۗ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٩٠﴾﴾

“พวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับเดือนต้องห้าม ซึ่งการสู้รบในเดือนนั้น
 จงกล่าวเถิดว่า การสู้รบในเดือนนั้นเป็นสิ่งใหญ่โตและการ
 ขัดขวางให้ออกจากทางของอัลลอฮ์ และการปฏิเสธการศรัทธาต่อ
 พระองค์ และการกีดกัน อัลมัสยิด อัลหะรอมตลอดจนการขับไล่
 ชาว อัลมัสยิด อัลหะรอมออกไปนั้นเป็นสิ่งใหญ่โตยิ่งกว่า ณ
 ที่อัลลอฮ์ และการฟิตนะฮ์ นั้นใหญ่โตยิ่งกว่าการฆ่า และพวกเขา
 จะยังคงต่อสู้พวกเจ้าต่อไป จนกว่าพวกเขาจะทำให้พวกเจ้ากลับ

ออกไปจากศาสนาของพวกเขา เจ้า หากพวกเขาสามารถ และผู้ใดใน หมู่พวกเขา กลับออกไปจากศาสนาของเขา แล้วเขาตายลง ขณะที่ เขาเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธาแล้วไซ้ร้ ชนเหล่านี้แหละ บรรดาการงาน ของพวกเขาไร้ผล ทั้งในโลกนี้และปรโลก และชนเหล่านี้แหละ คือชาวนรก ซึ่งพวกเขาจะอยู่ในนรกนั้นตลอดกาล”

(อัลบาคอเราะฮ์: 217)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ وَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴾

“พวกเขาจะถามเจ้าเกี่ยวกับน้ำเมา และการพนัน จงกล่าวเถิดว่า ในทั้งสองนั้นมีโทษมากและมีคุณหลายอย่างแก่มนุษย์ แต่โทษ ของมันทั้งสองนั้นมากกว่าคุณของมัน และพวกเขาจะถามเจ้าว่า พวกเขาจะบริจาคสิ่งใด? จงกล่าวเถิดว่า สิ่งที่เหลือจากการใช้จ่าย ในทำนองนั้นแหละ อัลลอฮ์จะทรงแจกแจงโองการทั้งหลายแก่ พวกเขาหวังว่าพวกเขาจะได้ใคร่ครวญ”

(อัล-บาคอเราะฮ์:219)

คำถามเป็นวิธีหนึ่งที่จะได้มาซึ่งความรู้ เป็นวิธีของวิธีต่างๆของการศึกษาในอิสลาม โดยบรรดาปราชญ์ก่อนๆได้กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการถามในการศึกษาหาความรู้ และไม่ควรที่จะเอา ความรู้ที่ยังไม่ชัดเจนหรือที่ยังอยู่ในสภาพที่คลุมเครือ และด้วยคำถามทำให้ผู้เรียนนั้น อยากรู้ใน คำตอบที่ตนเองยังไม่รู้(Qombar:1987:214)

5-การสร้างความเข้าใจ

อัลซรรูญียได้กล่าวว่า

"وينبغي أن يجتهد في الفهم عن الأستاذ بالتأمل والتفكير وكثرة التكرار، فإنه إذا قلَّ السَّبْقُ وكثر التكرار والتأمل يدرك ويفهم"

“ผู้เรียนควรพยายามสร้างความเข้าใจจากอาจารย์ผู้สอนโดยสังเกตจากคำพูดของผู้สอน ด้วยการคิดใคร่ครวญ และด้วยการทวนซ้ำหลายๆครั้ง แท้จริงการที่ไม่รีบร้อนในการเรียนการสอน ด้วยการทวนซ้ำ และการสังเกต จะรู้และเข้าใจ และไม่ควรที่จะหะหลวมในการทำความเข้าใจ

(al-Zarnuji, 1986: 86)

อัลซรรูญียฺได้สั่งเสียผู้เรียนให้ทุ่มเทในการใช้ความพยายามเพื่อที่จะเข้าใจในบทเรียนก่อนที่จะเขียนและท่องจำเพราะถ้าปราศจากความเข้าใจแล้วทำให้เกิดอาการอ่อนล้า และทำความคิดที่เฉียบแหลมนั้นหายไป และเสียเวลา ดังนั้นการสังเกตและการคิดที่ใคร่ครวญนั้นช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียน

มีกาดัต อัลญาน ได้มีความเห็นว่า ความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานของความรู้ ถ้าปราศจากความเข้าใจเมื่อไร ก็จะไม่ได้อะไรซึ่งความรู้ที่ถูกต้อง(Yaljan, 1402 : 96)ด้วยเหตุนี้การสร้าง ความเข้าใจในบทเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะมันจะทำให้สามารถถ่ายทอดในวิชา ความรู้ได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์

การสร้าง ความเข้าใจเป็นวิธีการหนึ่งจากวิธีการศึกษาในอิสลาม ถึงแม้ว่าอิสลามได้ให้ความสำคัญกับการท่องจำแต่อิสลามไม่ได้ละเลยในเรื่องของความเข้าใจ ในหะดีษบทหนึ่งท่านนบีﷺ ได้ขออุอาฮ์ให้กับ अबดุลอสุ บิน अबาส เพื่อให้อ่านเรื่องฟิสิกส์(ศาสนบัญญัติ) และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการอธิบายอัลกุรอานโดยได้กล่าวว่า

" اللَّهُمَّ فَقِّهُ فِي الدِّينِ ، وَعَلِّمَهُ التَّأْوِيلَ "

ความว่า “ได้โปรดให้เขาเข้าใจในศาสนาและได้โปรดสอนการตะอ์วีล(อธิบายอัลกุรอาน)ให้แก่เขา”

(Ahmad:2913)

อัลลอบุได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ

أَخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿

“พวกเขาไม่พิจารณาอัล-กุรอานบ้างหรือ ? และหากว่าอัล-กุรอานมาจากผู้ที่ไม่ใช่อัลลอฮ์แล้วแน่นอนพวกเขาก็จะพบว่าในนั้นมีความขัดแย้งกันมากมาย”

(อันนิสาอ : 82)

6-การสังเกต และการคิดใคร่ครวญ

การสังเกตและการคิดที่ใคร่ครวญ เป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการเรียนการสอน อัลซรรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"وينبغي لطالب العلم أن يكونَ متأملاً - في جميع الأوقات - في دقائق العلوم، ويعتاد ذلك، فإتّما يدرك الدقائق بالتأمل"

“ผู้เรียนควรสังเกตในทุกนาทิจของการเรียนการสอน และควรสังเกตเป็นประจำ เพราะแท้จริงแล้วความรู้ที่ได้มาจากการสังเกต”

(al-Zarnuji, 1986 : 89)

และอัลซรรญูญีย์ได้กล่าวอีกว่า

"فينبغي للمتعلم أن يبحث نفسه على التحصيل والجد والتأمل في فضائل العلم"

“ผู้เรียนควรกระตุ้นตนเองเพื่อได้มาซึ่งความรู้ ด้วยความพยายาม และการสังเกตเป็นประจำในเรื่องคุณค่าของความรู้

(al-Zarnuji:1986:75)

อิบนุกอยยิม ได้ให้นิยามของคำว่า อัตตะอัมมุล หรือ การสังเกตว่า “การสังเกต คือ การทบทวนในการมองหลายๆครั้งจนกระทั่งมันปรากฏผล เข้าถึงหัวใจของเขา เข้าใจถึงความหมาย และสามารถรวบรวมแนวคิดจากการสังเกตและการคิดใคร่ ครวญ”(Ibn Qayyim :2011:216)

สุภางค์ จันทวานิช(2549: 45)ได้ให้ความหมายของการสังเกตว่า การสังเกตคือการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างใส่ใจและมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น กับสิ่งอื่น

การคิดใคร่ ครวญ หรือ ภาษาอาหรับ เรียกว่า อัตตะฟีกูร ซึ่งมีความหมายทางภาษา คือ การสังเกต หรือ กระบวนการคิดในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Ibn Manzur ,Lisan al-Arab)

อิบนุอาซุรได้นิยามของคำว่า อัลดะฟีกูร (التفكير)ว่า อัลดะฟีกูร คือกระบวนการใช้สติปัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่ถูกต้อง (al-Nahwee:2000:19)

อิบนุอุษัยมีนได้นิยามของ อัลดะฟีกูรว่า การที่มนุษย์ใช้สติปัญญาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนบรรลุผล (al-Uthimin:2005:)

อัลกุรอานและซุนนะฮ์ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการคิดใคร่ ครวญ ในทุกเรื่อง โดยเฉพาะคิดใคร่ ครวญในสิ่งที่ถูกสร้าง หรือ มักลุก ไม่ว่าจะเป็นการกำเนิดของมนุษย์ จักรวรรค์ และสรรพสิ่งต่างๆในโลกนี้

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ
وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ
هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ فَمِنَّا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

“คือบรรดาผู้ที่รำลึกถึงอัลลอฮ์ ทั้งในสภาพยืน และนั่ง และในสภาพที่นอนตะแคง และพวกเขาพิจารณาในกิจการสร้างบรรดาชั้นฟ้า และแผ่นดิน (โดยกล่าวว่า) โอ้พระเจ้าของพวกข้าพระองค์ พระองค์มีได้ทรงสร้างสิ่งนี้มาโดยไร้สาระ มหาบริสุทธิ์พระองค์ท่าน โปรดทรงคุ้มครองพวกข้าพระองค์ให้พ้นจากการลงโทษแห่งไฟนรกด้วยเถิด”(อาล อิมรอน :191)

ในอัลกุรอาน อัลลอฮ์ได้กล่าว คำว่า (التفكير) 18 ที่ด้วยกัน ส่วนใหญ่แล้วเป็น ชูเราะฮ์ มักกียะฮ์ บางส่วนจากอายะฮ์ มีดังนี้

﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾﴾

(الرعد:3)

ความว่า“และพระองค์คือผู้ทรงแผ่แผ่นดิน และในนั้นทรงทำให้มันมีภูเขามั่นคง และลำน้ำมากหลาย และจากพืชผลทุกชนิดทรงให้มีจำนวนคู่ ทรงให้กลางวันครอบคลุมกลางวัน แท้จริงในการนั้นแน่นอนย่อมเป็นสัญญาณสำหรับหมู่ชนผู้ใคร่ครวญ”

(อัลเราะฮุด: 3)

อัลลอฮฺﷻได้ตรัสว่า

﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ (الحاثية: 13)

ความว่า“และพระองค์ทรงทำให้สิ่งที่อยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลาย และสิ่งที่อยู่ในแผ่นดินเป็นประโยชน์แก่พวกเจ้า ทั้งหมดนี้มาจากพระองค์ แท้จริงในการนั้น แน่นอนยอมเป็นสัญญาณสำหรับหมู่ชนผู้ใคร่ครวญ”

(อัลญาซียะฮฺ :13)

อัลลอฮฺﷻได้ตรัสอีกว่า

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي

خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ

فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ (ال عمران: 191)

ความว่า“คือบรรดาผู้ที่รำลึกถึงอัลลอฮฺ ทั้งในสภาพยืน และนั่ง และในสภาพที่นอนตะแคง และพวกเขาพิจารณาพิจารณาในการสร้างบรรดาชั้นฟ้า และแผ่นดิน (โดยกล่าวว่า) โอ้พระเจ้าของพวกเข้าพระองค์ พระองค์มิได้ทรงสร้างสิ่งนี้มาโดยไร้สาระ มหาบริสุทธิ์พระองค์ท่าน โปรดทรงคุ้มครองพวกข้าพระองค์ให้พ้นจากการลงโทษแห่งไฟนรกด้วยเถิด”

(อาล อิมรอน :191)

อัลลอฮ์ﷻ ได้ตรัสอีกว่า

﴿أُولَٰئِكَ يَتَخَفَتُونَ فِيٓ أَنفُسِهِمْ ۗ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ
رَبِّهِمْ لَكَفِرُونَ ﴿٨﴾﴾ (الروم: 8)

“พวกเขามีได้ใคร่ครวญ ในตัวของพวกเขาดอกหรือว่า อัลลอฮ์
มิได้ทรงสร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน และสิ่งที่อยู่ระหว่างทั้ง
สอง เพื่อสิ่งอื่นใดเลย เว้นแต่เพื่อความจริงและเวลาที่ถูกกำหนดไว้
และแท้จริงส่วนมากของมนุษย์เป็นผู้ปฏิเสธศรัทธาต่อการพบพระ
ผู้เป็นเจ้าของพวกเขา” (รุม :8)

อายะฮ์ดังกล่าวได้กระตุ้นให้มนุษย์ใช้สติปัญญาในการคิดใคร่ครวญ ซึ่งการคิด
ใคร่ครวญนั้นถือว่าเป็นแนวทางที่จะไปสู่ความเข้าใจในเรื่องของธรรมชาติหรือสรรพสิ่งทั้งหลายที่
ถูกสร้างมาซึ่งเรียกว่า มัจลูก ที่จะนำสู่เป้าหมายอันเดียวเท่านั้น นั่นก็คือ อัลลอฮ์ ผู้สร้างสรรพสิ่ง
ทั้งหลายที่สมควรได้รับการตอบแทนบุญคุณด้วยการเคารพภักดี และศรัทธาต่อพระองค์เพียงผู้เดียว
เท่านั้นปราศจากการตั้งภาคีใดๆทั้งสิ้น.

7-ทัศนศึกษา

ทัศนศึกษา เป็นกระบวนการเรียนการสอน/วิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ตาม
วัตถุประสงค์ผ่านการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยผู้เรียนจะได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง การลง
มือปฏิบัติจริง ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจและจดจำสิ่งที่ได้พบเห็นในเวลาอันรวดเร็วและเป็น
เวลานาน และการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบนี้เป็นการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ให้เกิด
ประโยชน์อย่างสูงสุด(ทศนา แคมมณี, 2545 : 342)

สำหรับจุดประสงค์หลักในการจัดทัศนศึกษานั้นเพื่อให้นักเรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้
ประสบการณ์นอกห้องเรียน ซึ่งหัวข้อในการเรียนรู้นั้นจะมีความหนักเบาไม่มากเท่ากับการเรียนใน
ห้องเรียน นอกจากนี้แล้วยังมีจุดประสงค์แฝงเพื่อให้นักเรียน ได้มีโอกาสรู้จักซึ่งกันและกัน ได้มี
ประสบการณ์ทางสังคมด้วย รวมทั้งได้มีโอกาสในการเรียนรู้ด้วยตนเองอีกด้วย ทั้งนี้รวมไปถึงการ
เกิดความตระหนักในตนเอง ทักษะกระบวนการการเรียนรู้เป็นกลุ่มและเกิดการเรียนรู้ในเรื่องราว
ของระบบนิเวศและสิ่งรอบตัวที่พบเห็นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม โรงเรียนจะไม่อนุญาตให้ไปทัศน

ศึกษาหากไปเพียงเฉพาะการท่องเที่ยวและไม่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทาง (ทีศนา แคมมณี, 2555 :43)

อัลซรรูญีย์ถือว่าการไปทัศนศึกษาคือวิธีหนึ่งของผู้เรียนที่จะได้มาซึ่งความรู้โดยได้กล่าวว่

"ولا بد لطالب العلم ولا بد من تحمل النصب والمشقة في سفر التعلم, كما قال موسى صلوات الله عليه السلام"

“ผู้เรียนควรแบกภาระและความยากลำบากในการศึกษาหาความรู้ ดังเช่น นบี มูซา ได้เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้”

(al-Zarnuji:1986:110)

บรรพชนมุสลิมในยุคก่อนได้ถือว่าการทัศนศึกษาเป็นวิธีหนึ่งในการที่จะเพิ่มพูนในวิชาความรู้ และหวังผลบุญอันมากมายตามที่ท่านนบีได้กล่าวไว้ว่า”

((من سلك طريقا يلتمس فيه العلم سهل الله له به طريقا إلى الجنة))

“ผู้ใดก็ตามที่ออกเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้อัลลอฮ์จะทรงทำให้หนทางไปสู่สวรรค์สะดวกง่ายดายแก่เขา”

(MUSLIM, 1996: 4873)

8-การบันทึก

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่

"ما حفظ فر، وما كتب قر"

ความว่ “ สิ่งที่ได้ท่องจำมันมีโอกาสูญไป และสิ่งที่ได้เขียนมันจะคงอยู่นาน”

(al-Zarnuji, 1986 : 115)

อัลซรรูญีย์ถือว่าการจดบันทึกเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะได้มาซึ่งความรู้ ตามที่ท่านได้กล่าวว่

"وطريق الاستفادة أن يكون معه في كل وقت محبرة حتى يكتب ما يسمع من الفوائد العلمية"

“และแนวทางที่จะได้ประโยชน์จากความรู้ คือ ควรเตรียมหมึกอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะบันทึกสิ่งที่ได้รับฟังจากความรู้”

(al-Zarnuji, 1986: 115)

การจดบันทึกเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนได้จดจำ ให้มันสถิตอยู่ในจิตใจ และสามารถเรียกข้อมูลออกมาเมื่อไรก็ได้ โดยเฉพาะเมื่อได้อ่านสิ่งที่ได้บันทึก ด้วยเหตุนี้อัลซรรนุญยีได้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีการบันทึกทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้เรียนมา ด้วยเงื่อนไขว่า ต้องเข้าใจในบทเรียนก่อนจะมีการบันทึก เพราะว่าถ้าผู้เรียนได้บันทึกสิ่งที่เขาไม่เข้าใจก็จะได้ประโยชน์ถึงแม้ว่าเขาจะทบทวนหลายๆครั้งก็ตาม เช่นเดียวกันสติปัญญาของมนุษย์เป็นไปไม่ได้ที่จะท่องจำทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้เรียนมา เพราะโดยสัญชาตญาณ ของมนุษย์มีการหลงลืม ฉะนั้น อัลซรรนุญยี ขอให้ผู้เรียนได้มีการเตรียมอุปกรณ์ในการจดบันทึกตลอดเวลา.

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿١﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٢﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ

مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٣﴾

“จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก: 1-3)

5.2.3.2 เทคนิคและเงื่อนไขของการเรียนรู้

เทคนิคการเรียนหมายถึงกลวิธีต่างๆที่ใช้เสริมกระบวนการเรียน ขั้นตอนการเรียน วิธีการเรียน หรือการดำเนินการทางการเรียนใด ๆ เพื่อช่วยให้การเรียนมีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดของท่านอัลซรรนุญยีที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคและเงื่อนไขต่างๆที่จะได้มาซึ่งความรู้โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ให้เกียรติความรู้และผู้รู้

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่

"اعلم بأن طالب العلم لا ينال العلم ولا ينتفع به إلا بتعظيم العلم
أهله وتعظيم الأستاذ وتوقيره"

“อะไรที่ทำให้ผู้เรียนได้มาซึ่งความรู้ จงรู้เถิดว่าผู้เรียนนั้นไม่สามารถที่จะได้รับวิชาความรู้นอกจากว่าต้องให้เกียรติต่อความรู้และผู้รู้และเกิดเหตุให้เกียรติกับอาจารย์ผู้สอน”

(al-Zarnuji, 1986: 55)

ท่านได้อ้างถึงคำกล่าวของท่าน อิหม่ามซาดิคุดดีน อัลซีรอซี⁵ ได้กล่าวว่า

"قال مشايخنا: من أراد أن يكون ابنه عالما ينبغى أن يراعى الغريباء من
الفقهاء، ويكرمهم ويعظمهم ، ويعطيهم فإن لكن ابنه عالما ، يكون
حافده علما"

“ใครก็ตามที่จะให้ลูกของเขาเป็นผู้รู้ควรที่ ผู้นั้นต้องให้เกียรติกับนักปราชญ์ที่มีความรู้ในเรื่องของฟิถฮ์ ถ้าหากว่าลูกของเขาไม่สามารถเป็นผู้รู้แต่หลานของเขาก็สามารถเป็นผู้รู้ได้”

(al-Zarnuji, 1986: 56)

อัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"ومن توقير المعلم : ألا يمشي أمامه ، ولا يجلس مكانه ولا يبدئ
الكلام عنده إلا بإذنه ، ولا يكثر الكلام عنده ولا يسأل عند
ملأته ، ولا يتكلم عنده مع شريكه ، ولا يسأل شيئا في طريقه
ويراعي الوقت ، ولا يدق الباب عليه ، بل يصبر حتى يخرج"

“บางอย่างจากการให้เกียรติกับอาจารย์ผู้สอนคือ ไม่เดินนำหน้าผู้สอน ไม่ควรนั่งแทนที่นั่งของอาจารย์ผู้สอน ไม่ควรริเริ่มในการพูดนอกจากจะได้รับการอนุญาตจากอาจารย์ผู้สอน และไม่ควรถูกมากต่อหน้าผู้สอน ไม่ควรถามในขณะที่ผู้สอนอ่อนเพลีย ควร

⁵ -ท่านมีชื่อจริงว่า อิบรอฮีม บิน อลี อัลซีรอซี เสียชีวิต ฮ.ศ. 476

คำนี้ถึงเวลา และไม่ควรที่จะเคาะประตูผู้สอนบ้านจนกระทั่งเขาจะออกมาเอง”

(al-Zarnuji, 1986: 56-57)

ท่านได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะการให้เกียรติอาจารย์ผู้สอน มีดังนี้

1. ไม่ควรที่จะเดินต่อหน้าอาจารย์ผู้สอน
2. ไม่ควรที่จะนั่งกับที่ของอาจารย์ผู้สอน
3. ไม่ควรที่จะเริ่มพูดในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่นอกจากจะได้รับอนุญาตก่อน
4. ไม่ควรพูดมากในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่
5. ไม่ควรที่จะถามในขณะที่อาจารย์ผู้สอนเหนื่อยหน่าย
6. ไม่ควรที่จะพูดในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่กับเพื่อนของเขา
7. ควรรักษาเวลาเรียน
8. ไม่ควรเคาะประตูบ้าน จงอดทนจนกว่าผู้สอนจะออกมา

จากคำกล่าวของท่านอัลซันญีย์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการให้เกียรติผู้สอนและยอมรับในเรื่องสถานะและความรู้ของผู้สอน เพราะมันเป็นเงื่อนไขหลักที่จะได้มาซึ่งความรู้

ด้วยเหตุนี้บรรพชนยุคแรกของอิสลาม โดยเฉพาะเสาะหาบะฮุ(บรรดามิตรสหาย)ของท่านนบีﷺ ต่างให้ความสำคัญกับการศึกษาและการให้เกียรติผู้สอน ดังเช่น อนุสุร็อยเราะฮุ อิบน์อุมร์ อิบน์อับบาส และท่านอื่นๆ

อิบน์อับบาส ได้กล่าวว่า

وإن كان يبلغني الحديث عن الرجل فأتي بابيه وهو قائل فأتوسد رداي على بابيه يسفني الريح علي من التراب فيخرج فيراني « فيقول : يا ابن عم رسول الله صلى الله عليه وسلم ما جاء بك ؟ هلا أرسلت إلي فأتيك ؟ ، فأقول : « لا ، أنا أحق أن آتيك

“ถ้าหากว่าฉันได้รู้ว่าหะดีษอยู่กับชายคนหนึ่ง ฉันขอมที่จะไปหาเขา และฉันจะแขวนเสื้อของฉันหน้าประตูของเขา และลมมาพัดฉันจากสิ่งสกปรก เขาก็ออกมาและได้เห็นฉัน และเขาได้กล่าวว่า โอ้ ลูกพี่ลูกน้องของท่านรอซูลุลลอฮุ เจ้ามีอะไรหรือ ทำไมเจ้าไม่

ส่งคนมาหาฉัน และฉันจะไปหาเจ้า และฉันจะกล่าวว่า ไม่ ฉันมี
หน้าที่ต้องมาหาเจ้า” (Ibn Abd al-Bar, 1994:383)

2) การคัดเลือก วิชาความรู้ อาจารย์และเพื่อนฝูง

1.การคัดเลือกวิชาที่จะเรียน

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"ينبغي لطالب العلم أن يختار من كل علم أحسنه وما يحتاج إليه في

أمر دينه في الحال"

“ผู้เรียนควรเลือกวิชาที่ดี วิชาที่เขามีความต้องการทางศาสนาใน
ทุกช่วงเวลา

(al-Zarnuji, 1986: 45)

สังเกตจากคำพูดของท่านอัลซรรูญีย์จะเห็นได้ว่า อัลซรรูญีย์ไม่ได้ให้เสรีภาพ
ทั้งหมดกับผู้เรียนในการเลือกวิชาเรียน แต่ มีเงื่อนไขในการเลือกวิชาเรียน คือวิชาที่ดี และที่เป็น
ประโยชน์ ดังนั้น วิชาที่ควรเลือกในการเริ่มเรียนตามแนวคิดของท่านอัลซรรูญีย์ คือ วิชาความรู้ที่
เกี่ยวกับการศรัทธาและการรู้จักอัลลอฮ์ด้วยหลักฐาน ผู้คนที่ตามถึงแม้ว่าจะเป็นการศรัทธาที่
ถูกต้องแต่ในมุมมองหนึ่งเขาผู้นั้นจะเป็นผู้ที่บาปโดยที่เขาไม่รู้หลักฐานและไม่ได้ศึกษาหลักฐาน
ฉะนั้นควรเลือกสิ่งที่ชัดเจนมีหลักฐานและมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และจงระวังในสิ่งที่ถูกขึ้นมา
ใหม่”(al-Zarnuji,1986:45)

ดังนั้นอิสลามถือว่าเป็นศาสนาที่ให้เสรีภาพในการเลือกที่จะศึกษาเล่าเรียนต้องไม่
ขัดกับบทบัญญัติของอิสลามและเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การภักดีต่อเอกองค์อัลลอฮ์และยังช่วยใน
การเผยแพร่อิสลาม.

2. การคัดเลือกอาจารย์ผู้สอน

อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"فينبغي أن يختار الأعمم والأورع والأسن كما اختار أبوحنيفة حماد بن

سليمان رضي الله عنه بعد التأمل والتفكير"

“ควรเลือกอาจารย์ที่มีความรู้มากที่สุดและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเป็นผู้สำรวจตน ที่ท่านอาบูหะนีฟะห์เลือกหะมัด บินสะลามะฮ์เป็นอาจารย์ เพราะฉันเห็นว่าท่านหะมัด บินสะลามะฮ์เป็นผู้สำรวจตน อ่อนโยนและอดทนมากที่สุด” (al-Zarnuji: 1986:46)

สังเกตจากคำพูดของอัลฮัซรณูญีย์ข้างต้น สรุปได้ว่า อัลฮัซรณูญีย์ได้ให้เสรีภาพกับผู้เรียนในการเลือกผู้สอน แต่ได้วางเงื่อนไขของใจเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สอนนั้น ต้องมีคุณลักษณะสามประการด้วยกัน ดังนี้

- 1) มีความรู้มากที่สุด และมีความเชี่ยวชาญในวิชาที่ได้สอน
- 2) ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ
- 3) เป็นผู้สำรวจตน

3. การคัดเลือกเพื่อนฝูง

อัลฮัซรณูญีย์ได้กล่าวว่า

“فينبغي أن يختار المجد الورع ، وصاحب الطبع المستقيم ، والمتفهم

ويفر من الكسلان والمعطل والمكثار والمفسد والفتان”

“ควรเลือกผู้ที่ขยันและยำเกรงและผู้ที่สำรวจตน (ระวังตนจากสิ่งไม่ดี) ผู้ที่มีลักษณะเสมอดั้นเสมอปลายและมีความ เข้าใจต่อกัน และเจ้าจงห่างไกลจากผู้ที่จู้เกียจ ผู้ที่พูดในสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ผู้สิ้นหวัง ผู้ที่มารยาทไม่ดีและผู้ที่น่าไปสู่พินะฮ์” (al-Zarnuji, 1986: 50)

สังเกตจากคำพูดของอัลฮัซรณูญีย์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า อัลฮัซรณูญีย์ได้แบ่งประเภทของเพื่อน ออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 เพื่อนที่ดี คือเพื่อนที่มีคุณลักษณะขยัน ยำเกรง ระวัง(ระวังตนจากสิ่งไม่ดี) ผู้ที่มีลักษณะเสมอดั้นเสมอปลายและมีความ เข้าใจต่อกัน

ประเภทที่ 2 เพื่อนที่ไม่ดี คือเพื่อนที่มีคุณลักษณะจู้เกียจ ผู้ที่พูดในสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ผู้สิ้นหวัง ผู้ที่มารยาทไม่ดีและผู้ที่น่าไปสู่พินะฮ์

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวในหะดีษบทหนึ่งว่า

((إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَجَلِيسِ السُّوءِ ، كَحَامِلِ الْمِسْكِ ، وَنَافِخِ الْكَبِيرِ ، فَحَامِلِ الْمِسْكِ : إِمَّا أَنْ يُخَذِّبَكَ ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحاً طَيِّبَةً ، وَنَافِخِ الْكَبِيرِ : إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ ، وَإِمَّا أَنْ يَجِدَ مِنْهُ رِيحاً مُنْتِنَةً))

“อุปมามิตรที่ดีและที่ชั่วนั้น เปรียบได้กับคนขายน้ำหอมและช่างตีเหล็ก เพื่อนดีคือคนขายน้ำหอมซึ่งเขาอาจจะแจกน้ำหอมให้ท่าน หรือไม่เช่นนั้นท่านก็ได้ซื้อน้ำหอมจากเขา เพื่อนชั่วก็คือช่างตีเหล็กซึ่งเขาอาจจะทำให้ลูกไฟกระเด็นไปโดนเสื้อผ้าของท่านให้เกิดรอยไหม้ หรือไม่ก็ท่านจะต้องได้รับกลิ่นเหม็นจากเขา” (บันทึกโดย al-Bukhari 1986, : 1969, Muslim, 1996: 4768)

ดังนั้น ใครที่ต้องการมีมารยาทที่ดีงาม เขาก็จงเป็นเพื่อนกับที่มีมารยาทงาม ซึ่งจะช่วยปรับปรุงแก้ไขมารยาทของเขาให้ดีขึ้น และจงห่างไกลจากเพื่อนที่มีมารยาททราม และชอบทำสิ่งที่น่ารังเกียจ

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((كُلُّ مَوْلُودٍ يُؤَدُّ عَلَى الْفِطْرَةِ إِلَّا أَنْ أَبَوَيْهِ يَهُودَانِهِ أَوْ نَصْرَانِيَةً أَوْ مَجْسَانِيَةً))

ความว่า “เด็กทุกคนได้คลอดมาอยู่บนความบริสุทธิ์ เว้นแต่ว่าบิดามารดาของเขาจะทำให้เขาเป็นยิวเป็นคริสต์ หรือเป็นมะจูซีย์ (พวกบูชาไฟ)” (al-Bukhari, 1986 : 1292)

3) ใช้ความพยายาม อย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ

อัลฮัรนูญียี ได้กล่าวว่า

"والركن في تحصيل الأشياء الجد والهمة العالية، فمن كانت همته حفظ جميع كتب محمد بن الحسن، رحمه الله تعالى ، واقتن بذلك الجد والمواظبة، فالظاهر أنه يحفظ أكثرها أو نصفها، فأما إذا كانت له همة عالية فلا يحصل له العلم إلا قليلاً"

“เงื่อนไขหลักที่จะนำสู่ความสำเร็จ คือ ความพยายามและแรงจูงใจที่สูงส่ง ผู้ใดที่มีแรงจูงใจที่สูงส่ง เขาสามารถท่องจำหนังสือทั้ง

เล่ม ของมุฮัมหมัด อัลสะซัน เนื่องจากเขาได้ใช้ความพยายามและ
อาศัยแรงจูงใจที่สูงส่งจึงสามารถท่องจำส่วนใหญ่หรือครึ่งหนึ่ง
ของเนื้อหาในหนังสือ แต่ทว่าเขามีแรงจูงใจที่สูงแต่ขาดความ
พยายาม หรือ ในทางกลับกันเมื่อเขาได้พยายามอย่างเต็มที่แล้วแต่
ขาดแรงจูงใจที่สูงส่ง เขาก็จะไม่ได้รับซึ่งความรู้นอกจากเพียงน้อย
นิดเท่านั้น

(al-Zarnuji, 1986: 73)

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"فلا بد لطالب العلم من المهمة العالية في العمل، فإن المرء يطير بحمته
كالطير يطير بجناحيه"

“จำเป็นสำหรับผู้เรียนที่ต้องมีแรงจูงใจที่สูงส่ง แท้จริงแล้วคนคน
หนึ่งสามารถบินไปด้วยแรงจูงใจของเขา เสมือนนกที่บินด้วยสอง
ปีกของมัน”

(al-Zarnuji, 1986: 72)

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"كفى بلذة العلم و الفقه و الفهم داعيا و باعثا للعامل على تحصيل
العلم"

“มันเพียงพอแล้วสำหรับการได้มีความสุขกับการศึกษาหาความรู้
และความเข้าใจทางศาสนาที่เป็นสาเหตุให้ผู้มีสติปัญญานั้นขยัน
ในการที่จะได้มาซึ่งความรู้”

(al-Zarnuji, 1986 : 79)

ดังนั้น ความพยายามอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่จำเป็นในการที่จะได้มาซึ่งความสำเร็จ
ในการทำงานทุกอย่าง โดยเฉพาะในการศึกษาหาความรู้ และด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่องมัน
ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการแสวงหาความรู้ กล่าวคือ ระหว่างความพยายามกับแรงจูงใจมี
ความสัมพันธ์ระหว่าง ซึ่งแรงจูงใจจะทำให้เกิดความพยายาม และเช่นเดียวความพยายามจะ
ก่อให้เกิดแรงจูงใจ

นักการศึกษาสมัยใหม่ได้ให้นิยามของ อัลฮิมมะฮฺ หรือ ภาษาทางการศึกษาปัจจุบัน เรียกว่า อัลดาคฟีฮฺ ซึ่ง มีความหมายว่า พลังที่ซ่อนตัวอยู่ข้างใน ที่สามารถผลักดันสู่ภายนอกด้วยการกระทำ (Solih, n.d : 681)

การศึกษาจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระตุ้นภายใน ที่สั่งให้กระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั่นก็คือ แรงจูงใจ ซึ่งเป็นรากฐานของการแสวงหาความรู้ ถ้าปราศจากแรงจูงใจเมื่อไร การศึกษาก็จะไม่เกิดขึ้น (yaljan, 1982 : 79)

ในอัลกุรอานเช่นเดียวกัน อัลลอฮฺได้ให้ความสำคัญกับ อัลดาคฟีฮฺ (แรงจูงใจ) ซึ่ง สังเกตได้หลายๆอายะฮฺในอัลกุรอานที่เกี่ยวกับการศรัทธา การทำความดี อัลลอฮฺจะผูกมัดกับ ผลตอบแทนและผลบุญในวันอาคีเราะฮฺ

4) การใช้ความอดทน

อัลซรรูญียฺได้กล่าวว่า

"فينبغي أن يثبت ويصبر على أستاذ، وعلى كتاب؛ حتى لا يتركه
أبتر،...وعلى بلد حتى لا ينتقل إلى بلد آخر من غير ضرورة"

“สำหรับผู้เรียนที่ต้องอดทน ยืนหยัดอยู่กับอาจารย์ผู้สอน และอยู่กับ หนังสือจนกว่าจะไม่ละทิ้งมัน...และจนอดทนต่อสถานที่ การศึกษา จนกว่าจะไม่ออกจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งถ้า ไม่มีเหตุจำเป็น” (al-Zarnuji, 1986: 49)

"وينبغي أن يصبر عما تريد نفسه وهو"

“และจงอดทนอดกลั้นกับความต้องการของอารมใจต่ำ”

(al-Zarnuji:1986:49)

อัลซรรูญียฺได้กล่าวอีกว่า

"ويصبر على المحن والبليات"

“และจงอดทนอดกลั้นบนบททดสอบ”

(al-Zarnuji, 1986 : 49)

สังเกตจากคำพูดของท่านอัลซรรูญียฺข้างต้น ซึ่งสามารถจำแนกประเภทการอดทน ในการศึกษาหาความรู้ออกเป็น ห้า ประเภทด้วยกัน

- หนึ่ง อดทนต่อความต้องการของอารมณ์ใฝ่ต่ำ
 สอง อดทนต่อบททดสอบของชีวิต
 สาม อดทนต่อความรู้
 สี่ อดทนต่อครูบาอาจารย์
 ห้า อดทนต่อสถานการศึกษา
 ผู้สอนควรมีความอดทนในการแสวงหาความรู้จนกระทั่งสามารถศึกษาหาความรู้

อย่างต่อไปนี้

อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا ءَاتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِمَّا عَلَّمْنَا
 ٦٥ ۞ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ
 ٦٦ ۞ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ۞ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ
 مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ۞﴾

“แล้วทั้งสองได้พบว่าคนหนึ่งจากปวงบ่าวของเราที่เราได้
 ประทานความเมตตาจากเราให้แก่เขา และเราได้สอนความรู้จาก
 เราให้แก่เขา”(อัลกะฮฟู:60)

นี่คือการสนทนาระหว่างอัลคิฎร กับนบีมูซา อะลัยฮิมัสสลาม ในขณะที่มูซาขอ
 ศึกษาหาความรู้กับอัลคิฎร และมูซาขอเป็นผู้อดทนในการแสวงหาความรู้ ซึ่งนบีมูซาได้กล่าวว่า

﴿قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ۞﴾

“เขากล่าวว่า “หากอัลลอฮ์ทรงประสงค์ท่านจะพบฉันเป็นผู้อดทน
 และฉันจะไม่ฝ่าฝืนคำสั่งของท่าน” (อัลกะฮฟู :69)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ مَعَ
 ١٥٢ ۞ الصَّابِرِينَ ۞﴾

“บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงอาศัยความอดทน และการละหมาด
เถิด แท้จริงอัลลอฮ์นั้นทรงอยู่ร่วมกับผู้อุตุนทั้งหลาย”

(อัล-บากอเราะฮ์ : 153)

5) เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้

อัลซรรูญียได้กล่าวในหนังสือของท่านว่า

" قيل : وقت التحصيل من المهد إلى اللحد "

“มีคำกล่าวที่ว่า การแสวงหาความรู้ นั้นไม่มีวันสิ้นสุดนับตั้งแต่ใน
เปลจนถึงหลุมฝังศพ” (al-Zarnuji, 1986: 105)

ท่านยังได้กล่าวอีกว่า

" وأفضل أوقاته: شَرُحُ الشباب ووقتُ السَّحْرِ، وما بين العشاءين "

“ช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษาวิชาความรู้ ได้แก่ ช่วงวัย
หนุ่มสาว ช่วงเวลาสะหุรุ (ช่วงท้ายของกลางคืน) และช่วงระหว่าง
เวลาละหมาดมัฆริบกับอีซาอ์ แต่ทางที่ดีก็จงทุ่มเทเวลาทั้งหมด
ให้กับศึกษาหาความรู้ หากรู้สึกเบื่อหน่ายกับศาสตร์วิชาที่ศึกษาอยู่
ก็จงเปลี่ยนไปศึกษาในศาสตร์วิชาอื่นแทน”

(al-Zarnuji, 1986 : 105)

“เช่นเดียวกับท่านอับดุลลอฮ์บินอับบาส رضي الله عنه เมื่อท่านรู้สึกเหนื่อยกับการศึกษาด้าน
เตาฮีดท่านก็จะกล่าวแก่นักกวีว่า

" وكان ابن عباس رضي الله عنه إذا مل من الكلام يقول: هاتوا ديوان "

" الشعراء "

“ช่วยแต่งบทกลอนให้ฉันฟังหน่อยซิ” เพื่อคลายความเบื่อหน่าย”

(al-Zarnuji, 1986: 105)

ท่านอิหม่ามมุฮัมมัดบินฮาซันใช้เวลากลางคืนของท่านหมดไปกับการอ่านตำรับตำราท่านมักจะนำหนังสือหลายๆเล่มมาวางไว้ข้างๆท่านเมื่อท่านเหนื่อยกับอ่านเล่มใดแล้วท่านก็จะเปลี่ยนมาอ่านเล่มอื่นแทน(al-Zarnuji, 1986 : 105)

ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้ คือ เริ่มตั้งแต่วัยเด็กเพราะในวัยเด็กนั้นเปรียบเสมือนการแกะสลักบนก้อนหิน กล่าวคือ ความรู้จะสถิตอยู่ในจิตใจของเด็กมากกว่าผู้ใหญ่และเด็กสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง(al-Qurtubi, 1966 :104)

อิบนุญะมาอะฮฺ ได้มีความเห็นว่า ผู้เรียนควรแบ่งเวลาในแต่ละวันของเขา และควรใช้ชีวิตของเขาเพื่อการศึกษา ถ้าเขาได้ใช้เวลาออกเหนือจากการศึกษาชีวิตของเขาก็จะไร้คุณค่า และเวลาที่ดียิ่งที่สุดในการท่องจำ คือเวลาสุหฺร การคืนคว่ำ วิจัย ช่วงเช้าตรู่ การจดบันทึกช่วงกลางวัน การอ่านและทบทวนช่วงเวลากลางคืน(Ibn Jamaah, n.d. : 72-73)

อัลซรรูญียฺมีความเห็นว่า มนุษย์ควรใช้ชีวิตทั้งหมดเพื่อการศึกษาหาความรู้ อายุไขของมนุษย์ซึ่งเริ่มตั้งแต่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพคือเวลาสำหรับการศึกษาล่าเรียน โดยได้อ้างหลักฐานจากประวัติของ หะซัน บินซียาดที่ได้เริ่มในการเรียนฟิสิกส์ในขณะที่ท่านมีอายุได้ 80 ปี ฉะนั้นเวลาการศึกษาหาความรู้ในทัศนะของท่านคืออายุไขของมนุษย์ทั้งหมดโดยไม่ได้อำกัเวลาหรือกลุ่มชน แต่ท่านได้มีทัศนะในเรื่องของเวลาที่ดีและได้ผลในการศึกษาล่าเรียน นั่นก็คือช่วงวัยหนุ่มสาวช่วงซุหฺร(ช่วงท้ายของกลางคืน) และช่วงระหว่างเวลาละหมาดมัฆริบกับอิซาแต่ทางที่ดีก็จงทุ่มเทเวลาทั้งหมดของให้กับศึกษาหาความรู้หาความรู้ลึกเบื่อน่ายกับศาสตร์วิชาที่ศึกษาอยู่ก็จงเปลี่ยนไปศึกษาในศาสตร์วิชาอื่นแทน

ท่านนบีได้กล่าวว่า

((نِعْمَتَانِ مَغْبُورٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ))

“ความโปรดปราน (นิอุมะฮฺ) สองประการที่มนุษย์ส่วนมากมักจะปล่อยให้สูญเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ นั่นคือ การมีสุขภาพที่ดี และการมีเวลาว่าง”

(al-Bukhari,1986:5960)

6) อาศัยเคล็ดลับช่วยจำและหลีกเลี่ยงจากสาเหตุของการหลงลืม

ท่านอัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"وأقوى أسباب الحفظ: الجِد والمواظبة، وتقليل الغذاء، وصلاة الليل،
وقراءة القرآن من أسباب الحفظ"

“ปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญของเคล็ดลับช่วยจำคือ ความจริงจัง ความ
ขยันหมั่นเพียร กินแต่น้อย ทำการละหมาดยามค่ำคืนและการ
อ่านอัลกุรอานก็ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยในเรื่องของความจำด้วย”

(al-Zarnuji, 1986 : 127)

และท่านยังกล่าวอีกว่า

"والسواك وشرب العسل وأكل الكندر مع السكر وأكل إحدى
وعشرين زبينة حمراء كل يوم على الريق يورث الحفظ ويشفى من كثير
من الأمراض والأسقام، وكل وكل ما يقلل البلغم والرطوبات يزيد في
الحفظ،"

“การแปรงฟัน การดื่มน้ำผึ้ง การรับประทานน้ำเต้าผสมน้ำตาล
และประทานลูกเกดสีแดงเข้มจำนวนยี่สิบเอ็ดเม็ดระหว่างมือเช้า
ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อความจำทั้งสิ้นและยังเป็นการ
รักษาโรคทุกชนิดอีกด้วยนอกจากนี้การเลือกรับประทานอาหารที่
ช่วยลดเสมหะและน้ำมูกก็ถือเป็นการช่วยในเรื่องของความจำ
เช่นกัน”

(al-Zarnuji, 1986 : 128)

สังเกตจากคำพูดของอัลซรรนุญยีดังกล่าวเราสามารถจำแนกเคล็ดลับช่วยจำออกเป็น
สอง สาเหตุด้วยกัน คือ หนึ่งด้านจิตใจ และสองด้านร่างกาย ส่วนด้านจิตใจ คือ ความจริงจัง ความ
ขยันหมั่นเพียร ทำการละหมาดยามค่ำคืนและการอ่านอัลกุรอาน ส่วนด้านร่างกาย คือ การแปรงฟัน
การดื่มน้ำผึ้ง การรับประทานน้ำเต้าผสมน้ำตาล และประทานลูกเกดสีแดงเข้มจำนวนยี่สิบเอ็ด
เม็ดระหว่างมือเช้า ส่วนสาเหตุของการหลงลืมท่านบูรฮานุดดีนอัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

"المعاصي وكثرة الذنوب والهموم والأحزان في أمور الدنيا وكثرة
الأشغال والعلائق"

“สำหรับสาเหตุการหลงลืมก็ได้แก่ การทำอะอูคียัต การทำบาป
ต่างๆ มีความคิดที่ฟุ้งซ่าน โสกเศร้าเสียใจเกี่ยวกับเรื่องทางโลก
หมกมุ่นอยู่กับเรื่องไร้สาระ

(al-Zarnuji, 1986: 129)

สังเกตจากคำกล่าวของบุรฮานุดดีนอัลซันญีย์ข้างต้นจะเห็นคำพูดของท่านมีความ
สอดคล้องกับคำกล่าวของวะเกอ์ซึ่งเป็นอาจารย์ของท่านอิหม่ามซาฟีอี เมื่ออิหม่ามซาฟีอีได้ฟ้องเล่า
ปัญหาการท่องจำของเขาให้กับท่าน โดยได้กล่าวว่า

شكوت إلي وكيع سوء حفظي فأرشدني الي ترك المعاصي
وقال اعلم بأن العلم نور ونور الله لا يؤتاه عاصي

“ฉันได้ไปฟ้องเล่าปัญหาการท่องจำของฉันให้วะเกอ์ซะฮุฟิงแล้วเขา
แนะนำให้ฉันทิ้งสิ่งที่เป็นบาปและกล่าวว่าพึงรู้เถิดความรู้ที่
ดวงประทีบและดวงประทีบของอัลลอฮ์นั้นจะไม่คู่เคียงกับผู้ที่ฝ่า
ฝืน

ท่านบุรฮานุดดีนอัลซันญีย์ได้กล่าวอีกว่า

"وكل ما يزيد في البلغم يورث النسيان"

และการรับประทานอาหารอันเป็นสาเหตุให้เกิดเสมหะและน้ำมูก
ก็ทำให้ความจำลดเลือนได้เช่นเดียวกัน”

(al-Zarnuji, 1986 : 129)

และท่านยังกล่าวอีกว่า

"والسواك وشرب العسل وأكل الكندر مع السكر وأكل إحدى
وعشرين زبينة كل يوم على الريق؛ يورث الحفظ، وتشفي من كثير من
الأمراض والأشقام"

“ยังมีสาเหตุที่ทำให้ความจำเลอะเลือนอีก กล่าวคือ การรับประทานเมื่อดและใบเครื่องเทศสด การรับประทานแอปเปิ้ลผลดิบ การดูไม้กางเขน การอ่านคำจารึกบนหลุมฝังศพ การเดินผ่านฝูงอูฐ การปล่อยเหาทิ้งไปในขณะที่มันยังไม่ตายและการล้วงคอ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเหตุทำให้ความจำเลอะเลือนทั้งสิ้น”

(al-Zamujj, 1986: 130)

การหลงลืม คือการสูญหายสิ่งที่มีมา จากประสบการณ์ ความจำ หรือ ความเชี่ยวชาญ และไม่สามารถที่จะเอามันกลับคืนมา หรือ นึกถึงมันได้(Rajah :1973:297) การหลงลืมเป็นคุณลักษณะหนึ่งของมนุษย์ซึ่งแตกต่างกับ มัลลุกอื่นๆ(Muhammad, 1410 : 320) อัลลอฮ์ได้ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَتَسَىٰ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ۝١٥﴾

ความว่า "และโดยแน่นอน เราได้เอาสัญญากับอาดัมแต่กาลก่อน ทว่าเขาได้ลืม และเราไม่พบความมุ่งมั่นในตัวเขา(หลังจากที่เขา ลืม)"

(ฎอฮา : 115)

ตามที่บูรฮานุดดีนอัลซรรูญีย์ได้แบ่งสาเหตุของการจดจำออกเป็น สอง ชนิด เช่นเดียวกันได้แบ่งสาเหตุของการหลงลืมออกเป็นสองชนิด ด้วยกัน

ชนิดที่หนึ่ง สาเหตุทางจิตใจ คือ สำหรับสาเหตุการหลงลืมก็ได้แก่ การทำอะอูฮียัต การทำบาปต่างๆ มีความคิดที่ฟุ้งซ่าน โศกเศร้าเสียใจเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หมกมุ่นอยู่กับเรื่องไร้สาระ การดูไม้กางเขน การอ่านคำจารึกบนหลุมฝังศพ การเดินผ่านฝูงอูฐ การปล่อยเหาทิ้งไปในขณะที่มันยังไม่ตายและการล้วงคอ

ชนิดที่สอง สาเหตุด้านร่างกาย ได้แก่ การรับประทานอาหารอันเป็นสาเหตุให้เกิดเสมหะและน้ำมูกก็ทำให้ความจำลดเลือนได้เช่นเดียวกัน การรับประทานเมื่อดและใบเครื่องเทศสด การรับประทานแอปเปิ้ลผลดิบ

ผู้เรียน

7) ขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากผู้สอนในการศึกษาหาความรู้ที่เหมาะสมกับ

"وينبغي لطالب العلم ألا يختار نوع العلم بنفسه بل يفوض أمره إلى الأستاذ فإن الأستاذ قد حصلت له التجارب في ذلك فكان أعرف بما ينبغي لكل لواحد وما يليق بطبيعته"

บูรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้มีแนวคิดว่าการให้คำแนะนำกับผู้เรียนศึกษาหาความรู้ที่เหมาะสมกับตัวเองนั้นเป็นหน้าที่ของอาจารย์ผู้สอน โดยได้กล่าวว่า “ผู้เรียนไม่ควรเลือกวิชาเรียนด้วยตนเอง แต่มันเป็นสิ่งที่ต้องมอบหมายให้กับผู้สอน ซึ่งแท้จริงแล้วผู้สอนได้ผ่านประสบการณ์ในเรื่องการเลือกวิชาเรียนมามากมาย และผู้สอนเป็นผู้ที่รู้ที่สุดในเรื่องที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ที่เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน”(al-Zarnuji, 1986 : 63)

สังเกตจากคำพูดของบูรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ข้างต้นจะเห็นว่าท่านได้ให้ความสำคัญกับการขอคำปรึกษาจากอาจารย์ผู้สอน โดยผู้สอนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการเรียนการสอนซึ่งผู้เรียนมีอาจที่จะมองข้ามผู้สอนได้

ในอัลกุรอาน อัลลอฮ์ได้ให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือ โดยได้ตรัสว่า

﴿فِيمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ^ط وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا
الْقَلْبِ لَأَنفَضُوا^ط مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ^ط وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ
وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ^ط فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ^ع إِنَّ اللَّهَ
مُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٦﴾

“เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์นั่นเอง เจ้า (มุฮัมมัด) จึงได้
 สุกภาพอ่อนโยนแก่พวกเขา และถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤดิหยาบช้า
 และมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ร้ แน่นอนพวกเขาก็ย่อมแยกตัว
 ออกไปจากรอบ ๆ เจ้ากันแล้ว ดังนั้นจงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด และ
 จงขออภัยให้แก่พวกเขาด้วย และจงปรึษาหารือกับพวกเขาใน
 กิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมาย
 แต่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย”

(อาล อิมรอน: 159)

8) เลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้

บุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้กล่าวว่า

"وينبغي لطالب العلم أن لا يجلس قريبا من الأستاذ عند السبق بغير
 ضرورة، بل ينبغي أن يكون بينه وبين الأستاذ قدر القوس فإنه أقرب
 إلى التعظيم"

“ผู้เรียนไม่ควรนั่งใกล้กับอาจารย์ผู้สอนถ้าไม่จำเป็น และควรให้
 ระยะห่างระหว่างเขากับผู้สอนประมาณความยาวของธนูเพื่อให้
 เกียรติกับผู้สอน” (al-Zarnuji, 1986: 63)

9) ช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มเรียน

บุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้กล่าวว่า

"ويغتتم أيام الحداثة وعنفوان الشباب ، كما قيل... وأيام الحداثة
 فاغتتمها ... إلا إن الحداثة لا تدوم"

“จงฉวยโอกาสช่วงวัยหนุ่มเพื่อการศึกษาหาความรู้...ดังที่มีการกล่าวไว้ว่า “ในวัยหนุ่มจงใช้มันกับการศึกษา เพราะวัยหนุ่มจะไม่คงอยู่ตลอดไป”

(al-Zarnuji, 1986: 71)

10) หมั่นทบทวนบทเรียน

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"ولا بد لطالب العلم من المواظبة على الدرس والتكرار في أول الليل وآخره، فإن ما بين ما بين العشاءين، ووقت السحر، وقت مبارك"

“ผู้เรียนควรทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอเริ่มจากช่วงแรกของคำคืนจนถึงช่วงสุดท้าย แท้จริงแล้วช่วงเวลาหลังจากมีชมรับถึงอิซาอูและช่วงเวลาซุหุรถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ยารอกะฮ์”

(al-Zarnuji, 1986 : 70)

11) การใช้จ่ายใช้สอยและรับประทานอย่างพอเพียง

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

وفيه أيضا: إتلاف المال، والأكل فوق الشبع ضرر محض ويستحق به العقاب في دار الآخرة

“และในนั้น มันจะทำลายทรัพย์สิน และการรับประทานอาหารหลังจากได้อิ่มไปแล้วถือว่าอันตรายอย่างยิ่ง และควรได้รับบทลงโทษในโลกหน้า” (al-Zarnuji, 1986 : 80)

12) ความสมดุลระหว่างคาบเรียนกับเนื้อหา

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"كان أبو حنيفة رحمه الله يحكي عن الشيخ القاضي الإمام عمر بن أبي بكر الزرنجي رحمه الله انه قال قال مشايخنا رحمهم الله: ينبغي أن يكون قدر السبق للمبتدى قدر ما يمكن ضبطه بالإعادة مرتين بالرفق، فقد قيل السبق حرف، ويريد كل يوم كلمة"

“ตามทีอบุหะนีพะฮุได้กล่าวจากอิหม่าม อุมร์ บิน อิบิบักร อัลชะรันญูญีย์ได้กล่าวว่า อาจารย์ของฉันได้กล่าวว่า และสำหรับผู้ริเริ่มในการเรียนการสอนในสิ่งที่ยากต่อการท่องจำจำนวนสองครั้งด้วยความอ่อนโยนและหลังจากนั้นเพิ่มในการสอนวันละหนึ่งคำ”

(al-Zarnuji, 1986 : 84)

13) สร้างกระบวนการคิดและใช้พลังสมองในการศึกษาหาความรู้

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"فالعقل بالعقل أولا: أن يعرف عجز نفسه.. فإذا عرف عجز نفسه عرف قدرة الله عزوجل, ولا يعتمد على نفسه وعقله بل يعتمد ويتوكل على الله"

“บทบาทแรกของสติปัญญาคือการรู้ถึงจุดอ่อนของตัวเอง และหลังจากได้รู้ถึงจุดอ่อนของตัวเองนั้นจะทำให้เขาารู้ถึงเฉติภาพของอัลลอฮฺ ในที่นี้เขาได้มอบหมายการทำงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮฺ และขอให้พระองค์ประทานสัญธรรม”

(al-Zarnuji, 1986 : 92-93)

14-การประเมินตนเอง

บุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้กล่าวว่า

"ينبغي لطالب العلم أن يعد ويقدر لنفسه تقديراً في التكرار ، فإنه لا
يستقر قلبه حتى يبلغ ذلك المبلغ"

“ผู้เรียนควร นับจำนวนครั้งในการทบทวน แท้จริงแล้วมันจะไม่
สถิตย์อยู่ในจิตใจจนกว่าจะได้จำนวนดังกล่าว”

(al-Zarnuji, 1986 : 95)

สังเกตจากคำกล่าวของท่านบุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ข้างต้นจะเห็นว่าท่านให้ความสำคัญในการประเมินตนเองในสิ่งที่ได้ร่ำเรียนมาโดยแนะนำให้ผู้เรียนนั้นนับจำนวนครั้งในการทบทวน ซึ่งรูปแบบในการทบทวนนั้นท่านได้เสนอแนะที่ท่านได้กล่าวว่า

" أن يكرر سبق الأمس – يعني ما حفظه بالأمس – خمس مرات ،
وسبق اليوم الذي قبل الأمس أربع مرات ، والسبق الذي قبله ثلاث ،
وللذي قبله اثنين ، . وللذي قبله واحد ، . فهذا أدعى إلى الحفظ
والتكرار"

ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนเมื่อวาน ห้า ครั้ง สิ่งที่ได้เรียนเมื่อวานขึ้น สี่
ครั้ง ก่อนเมื่อวานขึ้น สาม ครั้ง และก่อนหน้านั้น สอง ครั้งและ
หลังจากนั้นอีกหนึ่งครั้ง

(al-Zarnuji, 1986 : 95)

15) การเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไป

บุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้เน้นย้ำในเรื่องของการศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไปในการ
แสวงหาความรู้ เพราะความรู้นั้นจะไม่ได้มาในครั้งเดียว แต่จะได้มาแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละนิดที่
ละหน่อย โดยท่านบุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้กล่าวว่า

ووصى الصدر الشهيد حسام الدين ابنه شمس الدين أن يحفظ كل
يوم شيئاً من العلم والحكمة فإنه يسير، وعن قريب يكون كثير

“ท่านหิซามุดดีนได้สั่งเสียให้กับลูกของเขาที่ชื่อว่าซัมซุดดีน โดย
ได้กล่าวว่า “จงท่องจำในทุกๆวันบางส่วนของความรู้และหิกมะฮฺ
แท้จริงแล้วการท่องจำในสิ่งทีน้อยนิดในแต่ละวันมันสามารถจะ
กลายเป็นจำนวนมาก (al-Zarnuji, 1986 : 115)

บูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวอีกว่า

" ويزيد بالرفق والتدرج، "

“ความรู้จะเพิ่มพูนด้วยความเมตตาและแบบค่อยเป็นค่อยไป”

(al-Zarnuji:1986:85)

16) เขียนบทสรุปหลังจากเลิกเรียน

อัลซัรญูญีย์ได้ตั้งเงื่อนไขว่า หลังจากเลิกเรียน ผู้เรียนควรเขียนบทสรุป โดยได้

กล่าวว่า

" وينبغي أن يعلق السبق بعد الضبط والإعادة كثيرا، فإنه نافع جدا "

“ผู้เรียนควรบันทึกสิ่งที่ได้เรียนมาหลังจากได้ท่องจำมัน และการ
ทบทวนหลายๆครั้งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง”

(al-Zarnuji, 1986 : 86)

17) ควรบันทึกสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ

บูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

" ولا يكتب المتعلم شيئاً لا يفهمه، فإنه يورث كلاله الطبع ويذهب

الفطنة ويضيع أوقاته "

“ผู้เรียนไม่ควรบันทึกในสิ่งที่เขาไม่เข้าใจแท้จริงแล้วมันจะทำให้
หมดแรง ความฉลาดจะหายไป และเป็นการเสียเวลา”

(al-Zarnuji, 1986 : 86)

18) พยายามหลีกเลี่ยงห่างไกลจากคบเพื่อนที่ไม่ดี

บุรฮานุดดีนอัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"إياك والمذاكرة مع متعنت غير مستقيم الطبع، فإن الطبيعة مسترفة،
والأخلاق متعدية، والجاورة مؤثرة"

“จงหลีกเลี่ยงจากการคบพวกร่วมกับคนที่มึนนิสัยไม่ดี แท้จริงแล้วนิสัย
ที่ไม่ดีนั้นมันจะกระจายเผยแพร่ จะถูกลามและมีอิทธิพลกับคนที่
อยู่ใกล้”

(al-Zarnuji, 1986 : 88)

19) การใช้ทุนทรัพย์ในการศึกษาและห่างไกลจากการตระหนี่ถี่เหนียว
บุรฮานุดดีนอัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า

"ويشترى بالمال الكتب ويستكتب فيكون عوناً على التعلم والتفقه
وقد كان لمحمد بن الحسن مال كثير حتى كان له ثلاثمائة من الوكلاء
على ماله وأنفقه كله في العلم والفقهاء ولم يبق له ثوب نفيس"

“ควรใช้ทรัพย์สินในการซื้อหนังสือ ซึ่งสามารถที่จะทำการบันทึก
และช่วยเหลือในการศึกษาหาความรู้และความเข้าใจ” ซึ่งแท้จริง
แล้ว “มุฮัมมัด บิน อัลหะซันมีทรัพย์สินมีทรัพย์สินที่มากมาย
จนกระทั่งท่านต้องจ้างผู้ดูแลทรัพย์สินของท่านจำนวน 300 คน
แต่ทรัพย์สินทั้งหมดได้ใช้ในการศึกษาหาความรู้และความเข้าใจ
ทางศาสนา จนกระทั่งเขาไม่มีเสื้อผ้าที่มีราคาไว้ใช้”

(al-Zarnuji, 1986 : 93)

ท่านได้กล่าวว่า

"ومن كان له مال كثير فلا يبخل, وينبغي أن يتعوذ بالله من البخل"

قال النبي أي داء أدوأ من البخل"

“ผู้ที่มีทรัพย์สินเป็นจำนวนมากก็จงอย่าตระหนี่ถี่เหนียว และควร
ขอจากอัลลอฮ์ให้รอดพ้นจากความตระหนี่ถี่เหนียว” และได้กล่าว
อีกว่า “ไม่มีโรคอะไรที่เลวร้ายกว่าโรคตระหนี่ถี่เหนียว”

(al-Zarnuji, 1986 : 93)

20) เชิญชวนและตักเตือน

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"ينبغي أن لا يرجو إلا من الله تعالى ولا يخاف إلا منه"

“ไม่ควรที่จะตั้งความหวังนอกจากอัลลอฮ์ และไม่ควรถือเกรง
กลัวนอกจากอัลลอฮ์ (al-Zarnuji, 1986 : 95)

21) มุ่งมั่นอยู่กับการงานที่ดี

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"فينبغي لكل أحد أن يشغل نفسه بأعمال الخير، حتى لا تشتغل

نفسه بهواها،"

“ทุกคนควรกำชับตนเองให้มุ่งอยู่กับการงานที่ดี จนกว่าเขาจะ
ห่างไกลกับหมกมุ่นอยู่กับการงานที่ตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ

(al-Zarnuji, 1986 : 99)

22) สร้างเจตนาที่บริสุทธิ์

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"ثم لا بد لطالب العلم من التوكل في طلب العلم، ولا يهتم لأمر
الرزق ولا يشغل قلبه بذلك"

“ผู้เรียนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมอบหมายการทำงานต่างเพื่ออัลลอฮ์
และควรไม่สนใจเรื่องปัจจัยยังชีพ และจิตใจของเขาก็ไม่ควรให้
ควรสำคัญ”

(al-Zarnuji, 1986: 99)

23) ทุ่มเวลาให้กับการศึกษา

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"ولا بد لطالب العلم من تقليل العلائق الدنيوية"

“ผู้เรียนควรลดความสัมพันธ์ระหว่างเขากับโลกคุณยาให้น้อยลง

(al-Zarnuji, 1986 : 99)

"ولا يهتم العاقل لأمر الدنيا ، لأن الهم والحزن لا يرد المصيبة ، ولا
ينفع بل يضر بالقلب والعقل والبدن".

“ผู้ที่มีสติปัญญาที่ดีไม่ควรให้ความสนใจในเรื่องทางโลกมากนัก
เพราะความกังวลและโศกเศร้าเสียใจไม่สามารถที่จะขจัดสิ่งที่เป็น
บททดสอบของชีวิตได้ และไม่ก่อประโยชน์ใดๆแต่จะส่งผล
อันตรายต่อจิตใจ สติปัญญา และร่างกายได้

(al-Zarnuji, 1986 : 99)

24) สร้างความตื่นเต็น (التشويق)

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"والأجر على صدر التعب والنصب ، فمن صبر على ذلك التعب
وجد لذة العلم تفوق لذة الدنيا ولهذا كان محمد بن الحسن إذا سهر
الليالي، وانحلت له المشكلات يقول: أين أبناء الملوك من هذه
اللذات"

“ผลบุญสำหรับผู้แสวงหาความรู้เท่ากับระดับของความเหน็ด
เหนื่อยเมื่อยล้าและใครก็ตามที่อดทนในความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า
เขาจะได้ลิ้มรสแห่งความสุขของความรู้ ที่มากกว่าความสุขของ
โลกคุณยา” และยังได้กล่าวอีกว่า ด้วยเหตุนี้ มุฮัมมัด บิน อัลหะซัน
ได้กล่าวในขณะที่ทบทวนหนังสือในเวลากลางคืนว่า ไหน โอรัส
ของพระราชารจากความสุขของความรู้”(al-Zarnuji, 1986 : 99)

25) การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

อัลซิริญญียได้กล่าวว่า ท่านมุฮัมมัด บิน อัลหะซัน ได้กล่าวว่า

"قال محمد بن الحسن رحمه الله: صناعتنا هذه من المهد إلى اللحد
فمن أراد أن يترك علمنا هذا ساعة فليتركه الساعة"

“การทำงานเขาเราจะต่อเนื่องตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมศพ ใครก็
ตามที่จะพักจากการศึกษาหาความรู้ก็จงพักตั้งแต่บัดนี้

(al-Zarnuji, 1986: 100)

บูรฮานุดดีนอัลซิริญญียได้กล่าวอีกว่า “ท่านอิบรอฮีม บิน อัลญัรรอฮฺ(ปราชญ์ด้าน
วิชาฟิสิกส์)ได้เข้าเยี่ยมอิหม่ามอบูยูซุฟในขณะที่ท่านป่วยใกล้จะเสียชีวิต ท่านอบูยูซุฟได้ถาม
ท่านอิบรอฮีม บิน อัลญัรรอฮฺว่า “ระหว่างการข้างเสาคินอัลญุมเราะฮฺ(ขณะประกอบพิธีหัจญ์) ใน
ลักษณะชี้พาหนะหรือในขณะที่เดินเท้าเปล่าแบบไหนถือว่าประเสริฐกว่ากัน” ท่านอิบรอฮีมไม่
สามารถที่จะตอบคำถามนั้นได้ อิหม่ามอบูยูซุฟก็เลยตอบเอง”(al-Zarnuji, 1986 : 101)

สังเกตคำถามของบูรฮานุดดีนข้างต้นจะเห็นว่าความรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งอิบรอ
ฮีมอัลญัรรอฮฺเป็นปราชญ์ที่มีความรู้ด้านวิชาฟิสิกส์แต่ก็ยังไม่สามารถตอบคำถามของอบูยูซุฟได้อัน

เนื่องจากท่านไม่รู้จริงในสิ่งถูกถาม หรือ ด้วยเวลาที่ไม่เหมาะในการที่จะตอบคำถามดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตามอัลลอฮฺﷻ ได้กล่าวว่า

﴿ وَمَا كَانِ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴾

ความว่า“ไม่บังควรที่บรรดาผู้ศรัทธาจะออกไปสู้รบกันทั้งหมด ทำให้แต่ละกลุ่มในหมู่พวกเขาจึงไม่ออกไปเพื่อหาความเข้าใจในศาสนา และเพื่อจะได้ตักเตือนหมู่คณะของพวกเขา เมื่อพวกเขาได้กลับมายังหมู่คณะของพวกเขา โดยหวังว่าหมู่คณะของพวกเขาจะได้ระมัดระวัง”

(อัลเตาบะฮฺ : 122)

26) ช่วงวัยที่ควรเริ่มในการศึกษาหาความรู้

บูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญียฺไม่ได้กำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้ ผู้เรียนอาจจะเริ่มเรียนในวัยที่สายไปแล้ว โดยได้กล่าวว่า

"دخل الحسن بن زياد رحمه الله في التفقه وهو ابن ثمانين سنة، ولم يبت على فراشه أربعين سنة"

“หะซัน บิน ซิยาตได้เริ่มเรียนฟิกฮฺ ในขณะที่มีอายุได้ 80 ปี และไม่เคยได้นอนบนเตียงเป็นเวลา 40 ปี และหลังจากนั้นได้ทำหน้าที่เป็นผู้วินิจฉัยเป็นเวลา 40 ปี

(al-Zarnuji, 1986 : 105)

27) เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้มีความเห็นว่า ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้ คือ ช่วงเช้า ช่วงสุหฺร (ก่อนละหมาดซุบฮฺ) และช่วงระหว่างมัฆริบและอิซาอฺ(al-Zarnuji, 1986:105)

28) ศึกษาหาความรู้วิชาที่หลากหลาย

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

"وكان إذا مل من نوع ينظر في نوع آخر"

“ถ้ามีความรู้ลึกเบือในวิชาที่ได้เรียนก็หันไปศึกษาในวิชาอื่น”

(al-Zarnuji, 1986 : 105)

29) เตรียมพร้อมในเรื่องอุปกรณ์การเรียน

เพื่อให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากความรู้ ควรเตรียมพร้อมในการเรียนการสอน ท่านบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า “แนวทางที่จะได้รับประโยชน์จากความรู้คือควรเตรียมหมึกทุกเวลาเพื่อสะดวกในการเขียนสิ่งที่ได้รับฟัง” จากความรู้ (al-Zarnuji, 1986 : 115) และยังได้กล่าวอีกว่า “แท้จริงสิ่งที่ท่องจำไว้ มันจะหายไปแต่สิ่งที่บันทึกมันจะยังคงอยู่นาน” (al-Zarnuji, 1986 : 115)

อัลซัรญูญีย์ ได้กล่าวว่า

"وينبغي أن يستصحب دفترًا على كل الإجابة وقيل: من لم يكن له دفتر في كَمِّه؛ لم تثبت الحكمة في قلبه وينبغي أن يكون في الدفتر بياض ويستصحب المحبرة ليكتب ما يسمع"

“ผู้เรียนควรเตรียมสมุดทุกครั้งเพื่อทบทวน”และมีการกล่าวว่า “ผู้ที่ไม่ถือสมุดในกำมือ ความรู้ของเขาก็จะไม่สถิตอยู่ในจิตใจ”และสมุดควรเป็นสีขาวพร้อมกับหมึกเพื่อเขียนตามที่เขาได้ยิน

(al-Zarnuji, 1986 : 124)

30) การบันทึก

บุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียฺได้มีแนวคิดว่า อายุไขของมนุษย์นั้นจะสั้นถ้าเปรียบเทียบกับความรู้และความรวดเร็วของความรู้ เพราะฉะนั้นส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยบุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียฺได้กล่าวว่า

واشتري عصام بن يوسف قلما بدینار ليكتب ما يسمعه في الحال،
فالعلم قصير والعلم كثير

“อิสอม บิน ยูซุฟได้ซื้อปากกา หนึ่ง ด้ามด้วยเงินหนึ่ง دينار เพื่อที่จะบันทึกสิ่งที่ได้ฟัง เพราะอายุของมนุษย์นั้นสั้น แต่ความรู้ นั้นมีจำนวนมากมาย

(al-Zarnuji, 1986: 116)

31) ผู้เรียนไม่ควรนอนและกินมากเกินไป

บุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียฺได้มีความเห็นว่า “ผู้เรียนที่ความว้อ(ระวังตน) มากเท่าใด เขาจะได้รับประโยชน์จากความรู้มากเท่านั้น และอัลฮัรณูญียฺได้กล่าวถึงคุณลักษณะของว้อ คือ ต้องห่างไกลจากความอ้อมเกินควร การนอนมาก และการพูดในสิ่งที่ไร้สาระมาก”

(al-Zarnuji, 1986 : 121)

32) หันไปทางทิศกิบละฮฺในเวลาเรียน

บุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียฺได้กล่าวว่า

“ควรนั่งหันไปทางทิศกิบละฮฺปฏิบัติตามสุนนะฮฺ (แบบฉบับ) ของท่านนบีﷺ”

(al-Zarnuji, 1986 : 121)

33) ใกล้ชิดกับบุคคลที่ซอติหฺและห่างไกลกับบุคคลที่ชอบทำบาปและความชั่ว
อัลฮัรณูญียฺได้กล่าวว่า

“จากคุณลักษณะของว้อ ห่างไกลจากคนชั่ว คนที่เนรคุณ ต่ออัลลอฮฺ คนที่ตะอูฎีล (ปฏิเสธคุณลักษณะของอัลลอฮฺ) และควร ทำตัวให้ใกล้ชิดกับบรรดาผู้มีคุณธรรม”

(al-Zarnuji, 1986 : 124)

บุรฮานุดดีนอัลซัจญูญีย์ได้กล่าวว่า

“และในบทกวีของท่านอิหม่ามซาฟีอีได้กล่าวว่า “ฉันได้ไปร้อง
ทุกข์กับท่านวาเกียะ(อาจารย์ของเขา)ว่าฉันนั้นท่องจำไม่ค่อย
ดี ท่านก็ได้ให้คำแนะนำฉันว่า ให้ละทิ้งสิ่งที่เป็นของมะชียัต และ
ท่านได้บอกกับฉันว่า แท้จริงวิชาความรู้ที่นั่นคือแสงสว่าง และแสง
สว่างของอัลลอฮ์นั้นจะไม่ชี้้นำทางแก่ผู้ที่ทำมะชียัต”

(al-Zarnuji, 1986 : 128)

34) ใช้ความพยายามและต่อเนื่อง

บุรฮานุดดีนอัลซัจญูญีย์ได้กล่าวว่า

“และสาเหตุสำคัญที่ทำให้ท่องจำได้ดี คือ ความพยายามและทำ
อย่างต่อเนื่อง”

(al-Zarnuji, 1986 : 127)

35) อ่านคู่ออกก่อนเริ่มอ่านหนังสือ

บุรฮานุดดีนอัลซัจญูญีย์ได้กำชับให้ผู้สอนมีมารยาทกับหนังสือตำราการเรียนการสอน เพราะมันจะช่วยให้ผู้เรียนง่ายต่อการท่องจำ และผู้เรียนจะได้รับผลบุญจากพระองค์อัลลอฮ์ และสิ่งเสียให้อ่านคู่ออกเฉพาะเมื่อได้สัมผัสกับอัลกุรอาน โดยได้กล่าวว่า และควรอ่านคู่ออกเมื่อได้ยกตำรา คือ

(بِسْمِ اللَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ

وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)

ความว่า :ด้วยพระนามของอัลลอฮ์มหาบริสุทธิ์แต่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ การสรรเสริญเป็นสิทธิของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดยกเว้นพระองค์อัลเลาะห์อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นที่แท้จริง และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงยิ่งใหญ่เหนือทุกสิ่ง และไม่สถานภาพใดๆ ไม่มีพลาณภาพใดๆ(ที่จะเกิดขึ้นได้)ยกเว้น

ด้วยกับพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น)ผู้ทรงยิ่งใหญ่แห่งความสูงส่งและยิ่งใหญ่

(al-Zarnuji, 1986 : 127)

36) การสรรเสริญต่อท่านนบี

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ถือว่าการสรรเสริญต่อท่านนบีเป็นจำนวนมากเป็นสาเหตุที่ทำให้ง่ายต่อการท่องจำ โดยท่านได้กล่าวว่า

“จงสรรเสริญให้กับท่านนบี ﷺ เป็นจำนวนมากเพราะในการสรรเสริญต่อท่านนบี ﷺ นั้นเป็นความเมตตาต่อประชาชาติทั้งปวง”

(al-Zarnuji, 1986 : 128)

37) ให้ความสำคัญและให้เกียรติกับหนังสือ

การให้ความสำคัญกับหนังสือนั้นถือว่าเป็นมารยาทที่ดีงาม เพราะการให้เกียรติและให้ความสำคัญกับหนังสือนั้นมันจะทำให้ง่ายต่อการท่องจำ ฉะนั้นบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ได้กล่าวในขณะที่หยิบหนังสือว่า

(بِسْمِ اللَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)

38) การทำซิวกหรือแปร่งฟัน

ท่านอัลฮัรณูญีย์ได้กล่าวว่า

“การทำซิวก(แปร่งฟัน)และการดื่มน้ำฟุ้งมันจะทำให้ง่ายในการท่องจำ”

5.2.4 คุณสมบัติของผู้สอน

5.2.4.1 คุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอน

1. มีบุคลิกภาพที่ดี

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ได้ย้ำถึงบุคลิกภาพที่ดีในหนังสือของท่าน โดยได้อ้างถึงคำกล่าวของอบูหะนีฟะฮ์ซึ่งท่านได้กล่าวว่า

((عظموا عمامكم ووسعوا أكمامكم))

“จงโปกสัรบันให้ใหญ่โตและทำให้แขนเสื้อกว้างขึ้น” อбуหะนี
พะฮุได้กล่าวเช่นนี้ก็เพื่อมิให้ผู้คนดูถูกกับความรู้อิสลามและผู้รู้”

(al-Zarnuji, 1986 : 41)

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพของผู้สอน โดยเฉพาะผู้เป็นนักเผยแพร่
อิสลามสู่ประชาคมโลก อัลลอฮุﷻได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾

“โอผู้ห่มกายอยู่เอ๋ย! จงลุกขึ้น แล้วประกาศตักเตือน และแค่พระเจ้า
เจ้าของเจ้า จงให้ความเกรียงไกร (ต่อพระองค์) และเสื้อผ้าของเจ้า
จงทำให้สะอาด”(อัลมุดซซัร:1-4)

อัลลอฮุได้ตรัสอีกว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا

وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

“ ดูหลานของอาดัมเอ๋ย! จงเอา เครื่องประดับกาย ของพวกเจ้า ณ
ทุกมัสยิดและจงกินและจงดื่ม และจงอย่าฟุ่มเฟือย แท้จริงพระองค์
ไม่ชอบบรรดาผู้ที่ฟุ่มเฟือย” (อัลอะฮฺรอฟ :31)

ดังนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สอนที่ต้องมีบุคลิกภาพที่ดีตามแนวทางของ

อิสลาม

2. มีความรู้และความวิรุ (การระวังตน)

บุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียได้กล่าววว่า

“ผู้เรียนควรเลือกอาชีพที่มีความรู้มากกว่าและวาระมากกว่าและอายุมากกว่า” (al-Zarnuji, 1986 : 46)

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

“โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อได้มีเสียงกล่าวแก่พวกเจ้าว่า จงหลีกที่ไ้ในที่ชุมนุม พวกเจ้าก็จงหลีกที่ไ้เขาเพราะอัลลอฮ์จะทรงให้ที่กว้างขวางแก่พวกเจ้า (ในวันกียามะฮ์) และเมื่อมีเสียงกล่าวว่าจะจงลุกขึ้นยืนจากที่ชุมนุมนั้น พวกเจ้าก็จงลุกขึ้นยืน เพราะอัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทอดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”(อัลมูญาคิลละฮ์:11)

3. การนอบน้อมถ่อมตน

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ได้กล่าวว่า

“ผู้สอนไม่ควรทำตัวเองให้ตกต่ำด้วยความละโมภโลกมากในสิ่งที่ไม่ควร และพยายามปลีกห่างในสิ่งที่ทำให้ความรู้ที่ตนต่ำต้อยและตัวเองตกต่ำ จงเป็นคนถ่อมตน การถ่อมตนอยู่ระหว่างความต่ำต้อยและเคร่งครัดในศาสนา” (al-Zarnuji: 1986: 40)

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์มีแนวคิดที่ว่า ผู้สอนต้องมีคุณลักษณะถ่อมตน คือ อยู่ระหว่างการโอ้อวดและการมองข้ามตัวเอง อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ (الشعراء)

(215:

“และจงลดปีก ของเจ้าแก่บรรดาผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติตามเจ้า”

(อิซ-หุอะรอฮ์ : 215)

อิสลามได้กำชับให้มุสลิมทุกคนมีคุณลักษณะถ่อมตน และแบบอย่างที่ดีที่สุดใน การถ่อมตน คือ ท่านนบี ﷺ โดยท่านเป็นคนที่มีความถ่อมตน อ่อนโยน เปิดอกเปิด ใจซึ่งท่านนบีได้กล่าวว่า

จากท่าน อียาฎ บิน หิมาร เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ ท่านเราะฎุลลอฮุ คือลัลลลอฮุ อะ ลัยฮิ วะสัลลัม กล่าวว่

((إِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ ، وَلَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ))

“แท้จริงอัลลอฮทรงวะหีย์ให้แก่ฉันว่า พวกท่านจงถ่อมตน จนกว่า จะไม่มีใครคนหนึ่งยกตนเหนือผู้อื่น และจนกว่าจะไม่มีใครคนใด อธรรมต่อผู้อื่น”

(บันทึกโดยAbu Dawud : 4897)

4. ความอ่อนโยนและความอดทน

บุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ได้กล่าวว่า

“อบูหะนีฟะฮุได้เลือกหัมมาด บิน สุลัยมานเป็ยอาจารย์ หลังจากที่ได้ สังกัดได้คิดใคร่ครวญ และได้กล่าวว่า ฉันเห็นว่าเขาเป็นคนที่ อ่อนโยนและอดทน” (al-Zamujj, 1986 : 46)

อัลหิลมุ หรือ ความอ่อนโยน คือ อดตอมะนินะฮุอดทน คือ การระงับตนเองเมื่อถูก

รังแก (al-Jauhari, 1979 : 706)

ผู้สอนควรอดทนและอ่อนโยนต่อผู้เรียน โดยเฉพาะอดทนต่อความไม่รู้ของผู้เรียน และพยายามหลีกเลี่ยงจากคำพูดที่เสียดสี คำทอผู้เรียน เพราะทำให้ผู้เรียน ยิ่งเกลียดและห่างไกลจาก อาจารย์ผู้สอน

อัลลอฮฺตรัสว่า

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ ۗ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ
لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ ۗ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي
الْأَمْرِ ۗ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

“เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮฺนั่นเอง เจ้า(มุฮัมมัด) จึงได้
สุภาพอ่อนโยนแก่พวกเขา และถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤติดิหยาบช้า
และมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ร้ แน่نونพวกเขาที่ย่อมแยกตัว
ออกไปจากรอบ ๆ เจ้ากันแล้ว ดังนั้นจงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด และ
จงขออภัยให้แก่พวกเขาด้วย และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาใน
กิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมาย
แต่อัลลอฮฺเถิด แท้จริงอัลลอฮฺทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย”

(อาล อิมรอน:159)

5. มีความเมตตา

บุรฮานุดดีนอัลซารนูญีย์ได้กล่าวว่า

“ผู้สอนควรมีความเมตตา เป็นผู้อยู่ให้คำตักเตือนปราศจากการ
อิจนาริษา”

(al-Zarnuji, 1986 : 109)

6. ห่างไกลจากการกล่าวคำหยาบ (ประณาม) ผู้เรียนและการอิจฉาริชยา

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้ย้ำว่า การอิจฉาริชยานั้นเป็นสิ่งที่อันตรายและไม่ได้ประโยชน์อันใดเลย และผู้สอนไม่ควรที่จะเป็นผู้ที่อิจฉาริชยา โดยได้กล่าวว่า

“อาจารย์ของฉันท่านซัยคุลอิสลามบุรฮานุดดีน ได้กล่าวว่า
“แท้จริงลูกของผู้รู้ได้เป็นอุลามาอูก็เพราะผู้รู้มีความหวังให้ลูกของเขาได้เป็นผู้ที่ความรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน ดังนั้นด้วยความบระอกะฮ์จากความตั้งอกตั้งใจและความเมตตาของผู้รู้ทำให้ของบรรดาผู้รู้ได้กลับกลายเป็นอุลามาอู” (al-Zarnuji, 1986: 109)

7. ให้อภัยผู้อื่น

อัลรวิญูญีย์ได้กล่าวว่า “จงระหวางในการเป็นศัตรู เพราะการเป็นศัตรุนั้นจะเปิดเผยความลับของเจ้าและยังทำให้เจ้านั้นเสียเวลา(al-Zarnuji, 1986 : 110)

8. ผู้สอนไม่ควรที่จะโต้เถียงผู้อื่น

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้มีแนวความคิดว่าผู้สอนต้องมีความอดทน ความเมตตา ดังนั้นเขาไม่ควรที่จะโต้เถียงหรือทำเป็นศัตรูกับผู้อื่น โดยกล่าวว่า

“ผู้สอน ไม่ควรที่จะโต้เถียงหรือทะเลาะกับผู้อื่นเพราะมันจะทำให้เสียเวลาของผู้สอน” (al-Zarnuji, 1986: 110)

5.2.4.2 คุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน

1. ให้คำปรึกษากับผู้เรียนพร้อมแนะนำเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ถนัด

ท่านบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า “ท่านเชคอิหม่ามบุรฮานุลหัก ได้กล่าวว่า ผู้เรียนในสมัยก่อนมักจะขอคำปรึกษาจากอาจารย์ในเรื่องของการเรียน จนกว่าพวกเขาได้รู้ถึงจุดมุ่งหมายของการเรียน แต่ปัจจุบันมักเลือกวิชาด้วยตัวของเขาเองจึงไม่สามารถรู้ถึงจุดมุ่งหมายของความรู้และบทบัญญัติอิสลาม ซึ่งท่านได้เล่าเกี่ยวกับประวัติการศึกษาของท่านอิหม่ามอัลบุกอริย์ กั มุหัมมัด บิน อัลหะสัน โดยท่านมุหัมมัด ได้ให้คำแนะนำกับท่านอิหม่ามอัลบุกอริย์ได้กล่าวว่า เจ้าจงไปศึกษาอัลหะดีษ หลังจากนั้นอิหม่ามอัลบุกอริย์เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องหะดีษมากกว่าท่านอื่นๆ”

และเช่นเดียวกันหนึ่งในสาเหตุของการแต่งหนังสือ อัลญามิอิลฮะซียะฮ์ของท่าน คือ ท่านได้ขอคำปรึกษา จากอาจารย์ของท่านที่ชื่อว่า อิสฮาก บิน รอฮูวียะฮ์

2. ควรคำนึงถึงระดับของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล

บุรฮานุดดีนอัลซันญูญีย์ได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนควรเริ่มเรียนด้วยสิ่งที่ไม่เข้าใจง่าย อิหม่ามซัฟุดดีน ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งที่ยอมรับจากอาจารย์ของฉันได้กระทำ คือ คัดเลือกผู้เรียนในระดับแรกเพราะพวกเขาใกล้กับความเข้าใจ และการบันทึก และไกลจากความเบื่อหน่าย”(al-Zarnuji, 1986 : 85)

ผู้สอนที่ดีควรใช้เทคนิคในการสอนแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเริ่มในสิ่งที่ยากแล้วค่อยสอนในสิ่งที่ยากและควรคำนึงถึงระดับสติปัญญาของผู้เรียน

ดังนั้น บทบัญญัติในอิสลามถูกประทานลงมาแบบค่อยเป็นค่อยไป ทีละนิดทีละน้อย สังเกตได้ดังนี้

- 1-การประทานลงของอัลกุรอานแบบค่อยเป็นค่อยไปซึ่งใช้เวลาทั้งหมด 23 ปี
- 2-ใช้เวลาในการปลูกฝังอากิละฮ์ และแนวคิดของอิสลาม 13 ปี ที่มักกะฮ์
- 3-เทคนิคการอะวะฮ์ของท่านบีที่เริ่มด้วยรายบุคคลสู่กลุ่มผู้คนจำนวนมาก และการอะวะฮ์แบบซีรีย์สู่อัลญะฮ์รียะฮ์

4-การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมแบบค่อยเป็นค่อยไป เช่นการดื่มสุรา อัลลอฮ์ทรงประทานโองการอัลกุรอานที่เป็นบัญญัติเรื่อง เหล้า,สุรา ทั้งหมดรวม 4 วาระ คือ

ครั้งแรกที่มีบัญญัติเรื่องเหล้า,สุรานั้นเป็นเพียงแค่ชี้แจงหรือพูดในลักษณะชี้ให้เห็นและรับทราบถึงวิถีชีวิตของประชาชน ในยุคนั้นที่เกี่ยวข้องกับเหล้า

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا

حَسَنًا ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٧٧﴾

“และส่วนหนึ่งจากผลอินทผลัมและองุ่น พวกเจ้านำมาหมักทำสุรา
บ้าง และใช้ปัจจัยบริโภคน้ำที่คั้นบ้าง”

(ซูเราะฮ์อันนะหฺล : 67)

คือ เมื่อบริโภคน้ำแล้วไม่เป็นอันตรายกับร่างกายหรือสติปัญญาเหมือนกับเหล้า อีกทั้ง
ยังมีสารอาหารที่เป็นประโยชน์กับร่างกายอีกต่างหากครั้งที่สอง พุดในลักษณะชี้แจงให้เห็นถึงผลดี
และผลเสียที่เกิดจากสุรา โดยเน้นย้ำถึงผลเสียจากสุราที่มีมากกว่า

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ
وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۚ وَسْأَلُونَكَ مَاذَا
يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ ۚ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

“และเมื่อพวกเขาสอบถามเจ้า (มุฮัมมัด) ถึงเรื่องเหล้าและการพนัน
เจ้าจงตอบชี้แจงเถิดว่า ทั้งสองสิ่งมีโทษ (ผลร้าย) มาก และมี
คุณประโยชน์หลายประการแก่มนุษย์ แต่โทษของทั้งสองสิ่งนั้น มี
มากกว่าคุณประโยชน์นัก”

(อัลบาคอเราะฮ์ : 219)

ครั้งที่สาม พุดในลักษณะชี้แจงนโยบายป้องกัน แต่ยังไม่ห้ามเด็ดขาด โดยสงวน
ศาสนกิจที่สำคัญๆ เช่น การนมาซ หรือหวงห้ามศาสนสถานเช่น อาคารมัสยิดไว้ ไม่ให้ผู้เสพสุรา
แล้วมีอาการมึนเมา, ขาดสติเข้าปฏิบัติพิธีนมาซ หรือเข้า-ออกมัสยิดเป็นต้น อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ حَتَّىٰ
تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ ﴾

“โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย พวกเจ้าอย่าได้เข้าใกล้พิธีนมาซ ขณะที่พวก
เจ้าอยู่ในอาการ มึนเมา จนกว่า พวกเจ้าจะรับรู้ถึงสิ่งที่พวกเจ้าเอ๋ย
พูดออกมา”(ซูเราะฮ์ที่ 4 : 43)

ครั้งที่สี่ สุดท้าย พุคในลักษณะประกาศห้ามอย่างเป็นทางการ และโดยเด็ดขาด
พร้อมทั้งชี้แจงให้เห็นผลเสีย ที่จะเกิดขึ้นกับตัวบุคคล,ศาสนาและสังคม

อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

“โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย แท้จริงสุราและการพนัน และการเล่นสั้งเวย
บูชาและการเสี่ยงดีว เป็นสิ่งโสम्म(อบายมุข) อันเป็นผลงานจาก
ชัยฎอน ดังนั้นพวกเจ้าจงออกห่างจากมันเสีย เพื่อว่าพวกเจ้าจะ
ได้รับความสำเร็จ”(อัลมาอิดะฮ์ : 90)

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الْمَصَلَاتِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾

“อันที่จริงชัยฎอน ต้องการเพียงแค่อยุ่ให้เกิดความเป็นอริศัตรู
กัน , ความโกรธเกลียดกันในระหว่างพวกเจ้า และมันยังคอยแต่จะ
ทำให้พวกเจ้าหันเหออกจากการระลึกถึงอัลลอฮ์และ(ออกจาก)
การนมาซ เช่นนี้แล้วพวกเจ้าจะยุติไหม” (ซูเราะฮ์ที่ 5 : 90)

จากอายะฮ์ที่ครอบคลุม 4 ขึ้นตอนข้างต้นชี้ให้เห็นว่า พระองค์อัลลอฮ์ ได้ทรง
ประทานบทบัญญัติการห้ามดื่มสุราแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน เพื่อมิให้ผู้ปฏิบัติเกิดความ
ลำบากใจและทำให้พวกเขามีความเตรียมพร้อมและยอมรับบทบัญญัติห้ามดังกล่าว

3. มีความเมตตาและตักเตือนผู้เรียน

บุรฮานุดดีนอัลซรรญีย์ได้กล่าวว่า

“ผู้สอนควรเมตตาและตักเตือนผู้เรียนที่ปราศจากการอิจญาริยะแท้จริงแล้การอิจญาริยานั้นมันมีแต่โทษ และไม่ได้ประโยชน์อันใดเลย ครูของฉันซัยคุลอิสลาม บุรฮานุดดีนได้ กล่าวว่า ลูกของผู้สอนได้เป็นผู้รู้ เพราะผู้สอนอยากให้ศิษย์ของเขาเป็นผู้รู้โดยเฉพาะในวิชาอัลกุรอาน ฉะนั้นด้วยความบารออะฮฺจากเจตนาที่ดีและจากความเมตตาของผู้สอนทำให้ลูกของเขาเป็นผู้รู้”

(al-Zarnuji, 1986: 109)

ท่านได้กำชับให้ผู้สอนมีความเมตตาต่อผู้เรียน เสมือนลูกแท้ๆ และไม่ควรที่จะสกัดกั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยเฉพาะหลังจากเลิกเรียน และไม่ใจแสบในการให้ความรู้เมื่อผู้เรียนต้องการเรียนรู้ ในเวลาใดเวลาหนึ่ง และควรเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้เรียน ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ مِثْلُ الْوَالِدِ))

และฉันกับพวกเจ้าเสมือนพ่อกับลูก

(al-Nasae, 1986 : 40)

5.2.5 คุณสมบัติของผู้เรียน

5.2.5.1 มารยาทของผู้เรียนกับพระเจ้า

1. สร้างเจตนาที่ดี

อัลซรรญีย์ได้กล่าวว่า

“ในการแสวงหาความรู้สำหรับผู้เรียนควรตั้งเจตนาเพื่ออัลลอฮฺและโลกอาคีเราะห์ และขจัดความโง่เขลาจากตัวเองและออกจากมนุษย์ทุกคนที่โง่เขลาและรื้อฟื้นศาสนาและให้อิสลามนั้นคงอยู่ตลอดไป เราสามารถจะปกป้องอิสลามด้วยวิชาความรู้ และความขำเกรง ความสมถะไม่ได้อยู่กับความโง่เขลา”

(al-Zarnuji :1986:38)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

“การตั้งเจตนาเพื่อซูโกร (ขอขอบคุณ) ต่อเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ ที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ประทานสติปัญญาที่สมบูรณ์ และสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และเขาไม่ควรตั้งเจตนาเพื่อให้นุญญ์เข้าไปหาและไม่ควรหาผลประโยชน์เพื่อโลกดุนยาและไม่ควรตั้งเจตนาเพื่อใกล้ชิดกับผู้นำ”

(al-Zarnuji :1986:38)

ท่านมุฮัมมัด บิน อาซัน ได้กล่าวว่า ถ้ามนุษย์เป็นบ่าวของฉัน แน่แน่นอนเขารักต่ออัลลอฮฺ ﷻ และใครก็ตามที่ได้ลิ้มรสวิชาความรู้ แน่แน่นอนเขาไม่ได้หาผลประโยชน์จากมนุษย์ (al-Zarnuji :1986:39)

คำกล่าวของกิวามุดดิน หัมมาด บิน อิสมาเอล อัศศิฟารีฮ์ อัลอันศอริฮ์ กล่าวว่าใครก็ตามที่แสวงหาความรู้เพื่อโลกอาคีเราะฮฺ แท้จริงเขาได้รับความสำเร็จจากอัลลอฮฺ ﷻ และผู้ที่แสวงหาความพอใจของมนุษย์เขาผู้นั้นคือผู้ที่ขาดทุนที่สุดและสำหรับผู้เรียนควรตั้งเจตนาให้มากที่สุดในการแสวงหาความรู้ที่ต้องใช้ความพยายามมากมาย และไม่ควรถือจะไปแสวงหาความรู้เพื่อโลกดุนยาที่เล็กและพินาศ(al-Zarnuji:1986:39)

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((اتقوا الدنيا فو الذي نفس محمد بيده إنها لأسحر من هاروت))

((وماروت))

“จงยำเกรงโลกดุนยาเพราะโลกดุนยาอันตรายยิ่งกว่าสิ่งอื่นและยิ่งกว่ามาลาอีกะฮุฮารุตและมะรุตุฮ์อีก”

และนักวิชาการแก่ผู้เรียนไม่ควรที่จะมองข้ามตัวเอง ด้วยการแสวงหาสิ่งไร้ประโยชน์ที่มีอยู่บนดุนยา ไม่ควรที่จะแสวงหามัน เพราะการแสวงหาสิ่งไร้ประโยชน์นั้นเป็นสิ่งที่มองข้ามความรู้ที่มีอยู่ในตัวเอง ฉะนั้นเขาผู้นั้นจะต้องทอนตน และการทอนตนนั้น คือการไม่โอ้อวดและไม่มองข้ามตัวเอง(al-Zarnuji:1986:39-40)

สังเกต คำกล่าวของบุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าบุรฮานุด
ดีนอัลฮัรณูญีย์ได้แบ่งประเภทของเจตนาออกเป็น สอง ประเภท

หนึ่ง เจตนาที่ดี

สอง เจตนาที่ไม่ดี

ส่วนเจตนาที่ดี ที่ผู้เรียนควรตั้งเจตนาไว้ คือ

- 1) หวังความพอพระทัยจากอัลลอฮ์
- 2) ผลตอบแทนในอาคีเราะฮ์
- 3) จัดความโง่เขลาออกจากตัวเอง
- 4) จัดความโง่เขลาจากผู้คนที่ไม่รู้
- 5) เพื่อฟื้นฟูซึ่งศาสนาและคงไว้ซึ่งอิสลาม
- 6) ตอบแทนบุญคุณของพระองค์อัลลอฮ์

ส่วนเจตนาที่ไม่ดี ที่ผู้เรียน ไม่ควรตั้งเจตนาไว้ มีดังนี้

- 1) เพื่อผู้คนเข้าหา หรือ ชื่อเสียง
- 2) เพื่อผลประโยชน์ของโลกคนยา
- 3) เพื่อใกล้ชิดกับผู้นำหรือผู้มีอำนาจในบ้านเมือง

2. การมอบหมายการงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮ์ (التوكل)

ผู้เรียนควรมอบหมายการงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮ์ในการแสวงหาความรู้ และ
ไม่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องริชกี(ปัจจัยยังชีพ) รายงานจากท่านอบีหะนะฟะฮ์

((من تفقه في دين الله عز وجل كفاه الله تعالى ما أهمه ، ورزقه من

حيث لا يحتسب))

“ผู้ใดที่ทำความเข้าใจในศาสนาของอัลลอฮ์ อัลลอฮ์ทรงให้เขาพ้น
กับความกังวลและริชกีของเขาจะทวีคูณที่นับไม่ถ้วน”

(al-Zarnuji:1986:99)

อิตตะวักกุล คือ การจำนนตน และการขอความช่วยเหลือ (AL-FAIRUZABADI:N.D: 313)

ดังนั้น อิตตะวักกุล หรือการมอบหมาย คือ การศรัทธาเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์ โดยไม่มุ่งหวังความช่วยเหลือจากมนุษย์(al-Jurjani:1987:100)
อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ بَلِغُ أَمْرِهِ ۗ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿١٢٦﴾

“และผู้ใดมอบหมายแต่อัลลอฮ์ พระองค์ก็จะทรงเป็นผู้พอเพียงแก่เขา แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงบรรลุนิติภาวะในกิจการของพระองค์โดยแน่นอนสำหรับทุกสิ่งอย่างนั้นอัลลอฮ์ทรงกำหนดคณฺุสภาวะไว้แล้ว”

(อัลกุฎาฮฺ:3)

ท่านนบี ได้กล่าวว่า

«لَوْ أَنَّكُمْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقًّا تَوَكَّلْتُمْ لَرَزَقْنَاكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا»

“ถ้าหากพวกเจ้าได้มอบหมาย (กิจการต่างๆของพวกเจ้า) แต่อัลลอฮ์อย่างแท้จริงแล้วแน่นอนพระองค์จะทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้า เสมือนกับที่พระองค์ทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่นกโดยที่มันบินออกไปในยามเช้า ด้วยท้องที่ว่างเปล่าและบินกลับมาในตอนเย็นด้วยท้องที่อีมเอม” (al-Tirmidhi, 2344 Ibn Majah, 4164)

3. มีความสุขุมหรือ อัจฉริยะ (الورع)

ท่านบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้อ้างอิงถึงหะดีษที่ได้มีการรายงานจากท่านเราะซูล
ได้กล่าวว่า

((من لم يتورع في تعلمه ابتلاه الله تعالى بأحد ثلاثة أشياء إما أن يميته
في شبابه أو يوقعه في الرساتيق أو يبتليه بخدمة السلطان))

“ผู้ใดที่ไม่ได้ระวังตนในการแสวงหาความรู้ อัลลอฮ์จะทดสอบเขา
หนึ่งในสามอย่างดังนี้ ให้เขาเสียชีวิตตอนวัยหนุ่ม หรือ ใช้ชีวิตอยู่
กับผู้คนที่ไม่มีความรู้ หรือ เป็นผู้รับใช้ของกษัตริย์”

(al-Zarnuji, 1986 : 121)

บูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กำชับผู้เรียนให้ตามแบบอย่างของบรรพชนมุสลิมในเรื่อง
ของอัจฉริยะหรือการระวังตน และบุคคลสำคัญต้องเอามาเป็นแบบอย่างในเรื่องของการระวังตน
ในสิ่งที่หะรอมนั่นคือ ท่านนบี ซึ่งท่านจะไม่รับประทานในสิ่งที่พบเจอ กลัวว่าจะเป็นสิ่งที่เปื้อนเสาะ
ดาเกาะฮ์(Ibn Jamaah, n.d :76)

ท่านได้มีความเห็นอีกว่า แท้จริงบรรดาอุลามาค์ที่ได้เป็นผู้ที่มีความรู้ ก็เพราะพวก
เขาเหล่านั้น ได้มีคุณลักษณะอัจฉริยะ เมื่อไรความระวังตนมันยิ่งมากก็ยิ่งได้
ประโยชน์ ซึ่งท่านได้เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างการระวังตน กับการได้มาซึ่งประโยชน์ของความรู้ โดย
ท่านได้กล่าวว่า “เมื่อไรผู้เรียนมีความวาระฮ์มากยิ่ง เมื่อนั้นแหละความรู้ของเขาก็จะได้ประโยชน์
มากยิ่งขึ้นซึ่งเช่นเดียวกัน และทำให้การเรียนง่ายลง และคุณประโยชน์มากมาย” (al-Zarnuji, 1986 :
121)

ส่วนลักษณะของการระวังตน ท่านก็ได้ยกตัวอย่างดังนี้

ห่างไกลจากการกินอีม นอนมาก และพูดในสิ่งที่ไร้สาระ และควรห่างไกลจากการรับประทานอาหารที่ร้าน เพราะอาหารที่ขายตามร้านนั้นมันใกล้กับสกปรก และห่างไกลจากการรำลึกถึงอัลลอฮฺ(al-Zarnuji, 1986 : 121)

4. ขยันละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่างๆ

บูรฮานุดดีนอัลซันญัยได้กำชับให้ผู้เรียนละหมาดสุนัตเป็นจำนวนมาก และด้วยสภาพถูขูดต่อเอกองศ์อัลลอฮฺ โดยได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนควรละหมาดสุนัตเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะละหมาดในสภาพคนที่ถูขูดต่อเอกองศ์อัลลอฮฺ เพราะมันเป็นสิ่งที่ช่วยให้ได้มาซึ่งความรู้”

(al-Zarnuji, 1986 : 123)

ละหมาดถือว่าเป็นอิบาดัตชนิดที่มีเงื่อนไขต้องมีน้ำละหมาดทำให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ระหว่างเขากับอัลลอฮฺ และในละหมาดเช่นเดียวกันมีหลายชนิดของการอิบาดัตต่ออัลลอฮฺ เช่น การอ่านกุรอาน การรำลึกถึงอัลลอฮฺ การคุอาฮฺ การขอกภัยโทษ และการเสาะลาวาดให้กับท่านนบีﷺ และการละหมาดสามารถฝึกฝนผู้เรียนรู้ถึงคุณค่าของเวลา ฝึกฝนการทำงานเป็นระบบและด้วยการละหมาดญะมาอะฮฺ ฝึกฝนผู้เรียนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และในการเป็นประชาชาติเดียวกัน ส่วนเรื่องของการอาบน้ำละหมาด สามารถฝึกฝนผู้เรียนให้อยู่สภาพที่สะอาด ส่งเสริมในการใช้น้ำหอม และการถูพื้น (Khalil, n.d : 168)

5. ชุกรและการรำลึกถึงอัลลอฮฺ

อัลซันญัยได้กล่าวว่า

“มันเป็นสาเหตุในการเพิ่มพูนวิชาความรู้ เพราะเขาจะได้ชุกรต่อนิอุมัตที่ได้มาซึ่งสติปัญญาและวิชาความรู้” ท่านอบูหะนีฟะฮฺได้กล่าวว่า แท้จริงการได้มาซึ่งความรู้ด้วยการสรรเสริญและชุกรต่อเอกองศ์อัลลอฮฺ (al-Zarnuji, 1986 : 91-92)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

“ผู้เรียนควรใช้เวลาทั้งหมดเพื่อการรำลึกถึงอัลลอฮ์ การคุอาฮ์ การวิงวอน และการอ่านอัลกุรอานการซูโกร คือการตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ์ ด้วย ลิ้น มือและ จิตใจ และบางคน ให้นิยามของ ซูโกรว่า การชื่นชมต่อผู้มีพระคุณด้วยการรำลึกและกล่าวถึงพระคุณ

(al-Jurjani, 1986:167)

อัลลอฮ์ได้กล่าวในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿وَإِذْ تَأَذَّبَ رَبُّكُمْ لَبِنِ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۖ وَلَبِنِ كَفَرْتُمْ إِنَّ

عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

“และจงรำลึกขณะที่พระเจ้าของพวกเขาเจ้าได้ประกาศว่า หากพวกเขาเจ้าขอบคุณ ข้าก็จะเพิ่มพูนให้แก่พวกเขาเจ้า และหากพวกเขาเจ้าเนรคุณ แท้จริงการลงโทษของข้ามันสาหัสยิ่ง” (อิบรอฮีม: 7)

ซูโกรและซิกิร ถือได้ว่าเป็นชนิดอิบาดะฮ์(การภักดี)ที่มีความสำคัญและยิ่งใหญ่มาก ฉะนั้นอัลลอฮ์ได้กล่าวสองประเภทอิบาดะฮ์นี้ไว้ในหลายๆอายะฮ์ของอัลกุรอาน

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾﴾

“ดังนั้นพวกเจ้าจงรำลึกถึงข้าเถิด ข้าก็จะรำลึกถึงพวกเขาเจ้า และจงขอบคุณข้าเถิด และจงอย่าเนรคุณต่อข้าเลย”(อัลบาคอเราะฮ์ : 152)

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่

((كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ ، خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ : سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ))

"สองถ้อยคำที่อันเป็นที่รักยิ่ง ณ พระองค์อัลลอฮ์นั้น และทั้งสองคำนี้เป็นคำที่เบาต่อลิ้นในการที่จะกล่าวมันออกมาแต่จะมีน้ำหนักบนตราซ่ง (ในวันกิยามะฮ์) และสองถ้อยคำที่ว่าคือ

"سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم"

6. การขอคฺออาอู

บุรฮานุดดีนอัลซรรนุญยีได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนควรขอคฺออาอู้อัจจากอัลลอฮ์และร้องให้ต่อพระองค์อัลลอฮ์ แท้จริงแล้วพระองค์จะตอบรับคฺออาอู้อ์เสมอ และจะไม่ทำให้ผิดหวัง” (al-Zarnuji, 1986: 86)

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾

“และพระเจ้าของพวกเจ้าตรัสว่า จงวิงวอนขอต่อข้า ข้าจะตอบรับแก่พวกเจ้า ส่วนบรรดาผู้โอหังกต่อการเคารพภักดีข้าฉันนั้น จะเข้าไปอยู่ในนรกอย่างต่ำต้อย”(มอฟิร :60)

อิบนุกะษีร กล่าวว่า “นี่คือเกียรติและความประเสริฐของอัลลอฮ์ที่กำชับให้บ่าวของพระองค์นั้น คฺออาอู้อ์ และวิงวอนต่อพระองค์พร้อมรับประกันในเรื่องของการตอบรับ” (Ibn Kathir, 1986 : 92)

คฺออาอู้อ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการฝึกฝนและสั่งสอนผู้เรียนให้รู้ว่าพระองค์นั้น เป็นผู้ตอบรับคฺออาอู้อ์ ผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง มนุษย์และสรรพสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ต้องการพระองค์ ต้องการความช่วยเหลือจากพระองค์ เพราะนอกเหนือจากพระองค์จะไม่สามารถให้ประโยชน์และอันตรายใดๆทั้งสิ้น และการคฺออาอู้อ์ช่วยฝึกฝนผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์กับอัลลอฮ์และให้จิตใจอยู่กับอัลลอฮ์

เพียงผู้เดียวเท่านั้น หวังผลตอบแทนจากพระองค์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยกระตุ้นผู้เรียนในการศึกษาหาความรู้.

5.2.5.2-มารยาทของผู้เรียนต่อตนเอง

1. เอาเวลาเพื่อทำในสิ่งที่ดีและการภักดีต่ออัลลอฮ์

ท่านบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียี้ได้กล่าวว่า

“ทุกๆคนควรใช้เวลาของตนเองเพื่อทำในสิ่งที่ดี”

อิสลามได้กำชับให้ผู้เรียนใช้เวลาของตนเองเพื่อปฏิบัติในสิ่งที่ดี บางส่วนของการทำงานในสิ่งที่ดี นั้น คือ การขำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอาน ว่า

﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَى اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾

“แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮ์.นั่น คือผู้ที่มีความขำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์.นั่นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน” (อัล-หุญรอต :13)

การเอาเวลาทำในสิ่งที่ดีนั้น ทำให้ผู้เรียนรำลึกถึงอัลลอฮ์ในทุกวินาที นำมาซึ่งความกลัว ขำเกรงและรักใคร่ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ และด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์สามารถจัดการสงสัยในศาสนาหรือเรียกว่า *وسواس* และชัฎฏอนทั้งหลาย(Khalil, 1986 : 164)

เช่นเดียวกันการปฏิบัติในสิ่งที่ดีทำให้จิตใจของผู้เรียนสงบ ที่พร้อมในการที่จะขับเคลื่อนในการศึกษาหาความรู้ด้วยความกระตือรือร้นและแรงจูงใจที่ดี อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ

الْقُلُوبُ ﴾

“บรรดาผู้ศรัทธา และจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ฟังทราบเถิด! ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์เท่านั้นทำให้จิตใจสงบ”(อัล-เราะอ์ด :28)

บุรฮานุดดีนอัลฮัรฎูญียได้กล่าวว่า

“และควรทำการละหมาดให้เยอะๆ เป็นการละหมาดที่ขอชอุ
เพราะจะช่วยให้ผู้ละหมาดนั้นมีการเพิ่มพูนในวิชาความรู้

2. พยายามหลีกเลี่ยงจากจรรยาบรรณที่ไม่ดี

บุรฮานุดดีนอัลฮัรฎูญียได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนควรห่างไกลและระมัดระวังจากมารยาทที่ไม่ดี”

ส่วนหนึ่งของมารยาทที่ได้ ที่อิสลามได้ห้ามปฏิบัติซึ่งข้อห้ามจะมีอยู่ในอัลกุรอานและอัลหะดีษของ
ท่านนบี ﷺ นั้น ก็คือ การหยิ่งยโสโอ้อวด การกลับกโลก การโกหก การนินทา การหักหลัง การ
อิจฉาริษยา ท่านนบีได้กล่าวในหะดีษบทหนึ่งว่า

((من علامات المنافق ثلاثة إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ،

وَإِذَا أُؤْتِيَ خَانَ))

“เครื่องหมายของมูน่าฟิกนั้น มี 3 อย่าง คือเมื่อพูดก็โกหกเมื่อ
สัญญาก็ผิดคำสัญญา และเมื่อได้รับการไว้วางใจก็บิดพลิ้ว”

(Muslim, 1996: 221)

บุรฮานุดดีนอัลฮัรฎูญียได้กล่าวว่า

“ควรห่างไกลจากการหยิ่งยโสโอหัง และโอ้อวด เพราะการหยิ่ง
ยโสโอหังและการโอ้อวดนั้นจะไม่ได้มาซึ่งความรู้”

และท่านยังได้กล่าวอีกว่า

“ความรู้ นั้น เป็นศัตรูสำหรับผู้ที่ทำตัวสูงส่ง เช่นกับน้ำฝนที่ตก
หนักมันศัตรูกับพื้นที่ราบสูง”

และท่านยังได้กล่าวอีกว่า

“ผู้เรียนไม่ควรที่จะหลงลืมในเรื่องของจรรยาบรรณและ
สุนนะฮ์ และใครที่หลงลืมในเรื่องของมารยาทเขาจะไม่ได้มา

ซึ่งสุนนะฮ์และใครที่หละหลวมในเรื่องสุนนะฮ์เขาก็จะไม่ได้มาซึ่งฟารอิด”

3. พยายามลดความสัมพันธ์กับโลกคุณยา

บุรฮานุดดีนอัลฮัจญญียฺได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนควรลดความสัมพันธ์กับโลกคุณยา”

ท่านได้อีกกล่าวว่า

“ผู้เรียนควรนั่งร่วมมัจลิสกับผู้คนที่ดี (ซอลิหฺ) และอยู่ใกล้กับพวกเขา เพราะการอยู่ใกล้จะทำให้เขาติดนิสัยของพวกเขา”

เขา เพราะการอยู่ใกล้จะทำให้เขาติดนิสัยของพวกเขา”

แท้จริงความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับโลกคุณยามากเกินไป หรือ ความสัมพันธ์ที่เกินขอบเขตจะทำให้ผู้เรียนนั้น ไม่สามารถที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการเรียนคือ แสวงหาความพอพระทัยจากอัลลอฮ์ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์เพื่อพระองค์ ทั้งหมดทั้งมวลนี้ไม่สามารถที่จะบรรลุได้ถ้าหากว่า ผู้เรียนให้เวลากับเรื่องของโลกมากกว่ากับการเรียน เพราะการศึกษานั้นต้องใช้สติปัญญาที่บริสุทธิ์ สะอาด ต้องใช้เวลา และต้องทุ่มเทความพยายาม แต่ผู้เรียนก็ยังสามารถที่จะแสวงหาปัจจัยยังชีพที่เพียงกับการใช้ชีวิตประจำวัน แต่ไม่ได้หมายความว่าหามาได้ทั้งหมดทรัพย์สิน เงินทอง อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ

لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

“และชีวิตความเป็นอยู่แห่งโลกนี้นั้นมิใช่จะอะไรอื่น นอกจากการเล่น และการเพลิดเพลินเท่านั้น และแน่นอนสำหรับบ้านแห่งอาคิเราะห์ นั้นดียิ่งกว่า สำหรับบรรดาผู้ที่ยำเกรง พวกเขาไม่ใช้ปัญญาดอกหรือ?”

(อัล-อันอาม: 32)

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيَجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ
يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهُ النَّاسِ إِلَيْهِ أَذْخَلَهُ اللَّهُ النَّارَ)). أخرجه الترمذي وابن
ماجه

ความว่า : “ผู้ใดที่ร่ำเรียนวิชาเพื่อจะไ้แข่งประชันกับบรรดาผู้รู้
หรือเพื่อจะไ้โอ้อวดคนโง่ หรือเพื่อจะไ้เบนใบหน้าคนอื่นให้
มองไปยังตัวเขา(หมายถึงหาผลประโยชน์กับคนอื่นด้วยความรู้
ของเขา) อัลลอฮ์ก็จะไ้ให้เขาเข้านรก” (บันทึกโดย
al-Tirmidhi,1975 :2645 และ Ibn Majah,2009: 253)

4. ทุ่มเทพความพยายามอย่างพอดิบพอดิไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปเพื่อมิให้
เบื้อหน่ายและละทิ้งการเรียน

บุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์กล่าวว่า

“ผู้เรียนไม่ควรทุ่มเทพความพยายามมากเกินไปซึ่งจะทำให้
ร่างกายของเขานั้นอ่อนเปลี้ยจนละทิ้งการเรียน แต่จงไ้ความ
พยายามละมุนละม่อมในการศึกษาหาความรู้”

(al-Zarnuji: 1986:71)

ผู้เรียนควรทุ่มเทพละกำลังในการเรียนอย่างพอดิบพอดิเพื่อไม่ให้เบื้อหน่ายในการ
เรียนเพราะมันจะทำให้หยุดชงัดในการศึกษาหาความรู้ ท่านได้อ้างถึงคำกล่าวของอบี หะนีฟะฮ์ว่า
“ จงระมัดระวังจากความเกียจคร้านเพราะมันเป็นสิ่งที่น่าพาซึ่งความหายนะและชั่วร้าย”(al-Zarnuji,
1986 : 74)

ท่าน अबดุลลอฮฺ บิน มัสอูด ได้กล่าวว่า

((كَانَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَتَخَوَّنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ ،
كَرَاهَةً السَّامَةِ عَلَيْنَا)) . متفق عليه

ความว่า : “ท่านนบีมุฮัมมัดนั้น จะเว้นวันในการให้คำตักเตือน เพราะไม่อยากจะให้เกิดความเบื่อหน่าย ต่อพวกเรา” (มุตตะฟิฮ อะลียะฮฺ บันทีก โดย al-Bukhari, 1986:68 และ Muslim, 1996: 2821)

สังเกตจากแนวคิดของท่านบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ ที่เสนอว่าเวลาที่ดีเหมาะสมแก่การทบทวนบทเรียนและการท่องจำ และหลังจากเหนื่อยล้าจากวิชาหนึ่งก็ควรเปลี่ยนอ่านและทบทวนอีกวิชาหนึ่ง จะเห็นได้ว่าเพื่อมิให้เบื่อต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้

5. มีความกระตือรือร้น

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ ได้กล่าวว่า

“และในการเลือกเพื่อนฝูง ควรเลือกผู้ที่มีความกระตือรือร้น เพียรพยายาม และผู้ที่ระวังตนอยู่ในกรอบของอิสลาม และคนที่เสมอต้นเสมอปลาย และผู้ที่มีความเข้าใจในบทเรียน”

(al-Zarnuji, 1986: 50)

6. อดทนในการศึกษาค้นคว้า

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ ได้กล่าวว่า

“จงอดทน โดยเฉพาะคนที่คนโง่เขลา” (al-Zarnuji, 1986: 110)

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ ได้กล่าวว่า

“ผู้เรียนต้องอดทนต่อความยากลำบากและความต่ำต้อยในการศึกษาค้นคว้า” (al-Zarnuji, 1986: 117)

บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ ได้กล่าวว่า

“ท่านอลีได้กล่าวว่า ถ้าคุณได้ทำงานอะไรสักอย่างขอให้ทำงานอย่างต่อเนื่อง มันเพียงพอแล้วสำหรับผู้ที่หันหลังออกจากความรู้ที่ต้องประสบกับความโศกเศร้าเสียใจและความขาดทุน”

(al-Zarnuji, 1986 : 117)

5.2.5.3-มารยาทของผู้เรียนต่อผู้สอน

1. สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูง

อัลซรรูญียีได้กล่าวว่า

“การประจบสอพลอนั้นเป็นสิ่งที่อับอายนอกจากในการแสวงหาความรู้ เพราะในการแสวงหาความรู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องประจบอาจารย์ผู้สอนและเพื่อนฝูงเพื่อได้รับประโยชน์ทางความรู้จากพวกเขา”

(al-Zarnuji, 1986 : 117)

2. การถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน

บุรฮานุดดีนอัลซรรูญียีได้กล่าวว่า

“ความรู้นั้นมีเกียรติและไม่ต่ำต้อย และจะไม่ได้มาซึ่งความรู้นอกจำตัวให้ต่ำต้อยไม่สูงส่ง” โดยได้ยกบทกวี

“ฉันเห็นเจ้าได้ครอบครองจิตใจที่มีเกียรติ และจะไม่ได้มาซึ่งเกียรติยศนอกจากทำให้มันต่ำต้อยเสียก่อน”

(al-Zarnuji, 1986: 117)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

“จงแสวงหาความพอใจจากอาจารย์ผู้สอนและจงปฏิบัติตามผู้สอนในสิ่งที่ไม่ได้เป็นมะซียัตต่ออัลลอฮ์ ﷻ และไม่ควรถือว่าต่อมัลลุกในสิ่งที่เป็นมะซียัต”

(al-Zarnuji, 1986 : 57)

ประเภทของการให้เกียรติอาจารย์ผู้สอน

1. ไม่ควรที่จะเดินต่อหน้าอาจารย์ผู้สอน
2. ไม่ควรที่จะนั่งกับที่ของอาจารย์ผู้สอน
3. ไม่ควรที่จะพูดในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่นอกจากจะได้รับอนุญาตก่อน
4. ไม่ควรพูดมากในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่
5. ไม่ควรที่จะถามในขณะที่อาจารย์ผู้สอนเหนื่อยหน่าย
6. ไม่ควรที่จะพูดในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่กับเพื่อนของเขา
7. ไม่ควรที่จะถามในขณะที่อาจารย์กำลังเดินทาง
8. ไม่ควรเคาะประตูบ้านอาจารย์ผู้สอนและจงรอสักครู่ก่อนจะออกมา

(al-Zarnuji, 1986: 56-57)

3. ให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

“จากการให้เกียรติผู้สอน คือการให้เกียรติกับบรรดาลูกๆ ของผู้สอน และคนที่มีความสัมพันธ์กับผู้สอน”

(al-Zarnuji, 1986: 56-57)

5.2.5.4 มารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง

บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์มีแนวคิดที่ควรคบกับเพื่อนที่ดี และนั่งใกล้กับเขา เพราะการคบเพื่อนที่ดีนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวของผู้เรียนให้ดีขึ้น

ท่านได้กล่าวว่า

“การให้เกียรติวิชาความรู้คือการให้เกียรติกับเพื่อนฝูงด้วยกันในการแสวงหาความรู้และสำหรับผู้เรียนที่เต็มไปด้วยความรู้และเข้าไปในเรื่องฮิกมะฮ์และความเป็นส่วนตัวแม้จะได้ยินประเด็นหนึ่งประเด็นและคำหนึ่งคำเป็นพันๆ ครั้งก็ตาม”

1. พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่น และนั่งกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ
- บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

“นักฟุทอฮาอูและนักปราชญ์ได้ตั้งเสียผู้เรียนว่า พยายามห่างไกลจากการนินทา และนั่งในวงล้อมของผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ คดขยได้กล่าวว่ คนที่พูดมากคือคนที่ขโมยอายุของเจ้า และทำให้เจ้าเสียเวลา

(al-Zarnuji, 1986 : 122)

5.3 สรุปแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุหนูนและบูรฮานุดดีนบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุหนูนและบูรฮานุดดีนบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ ผู้วิจัยขอสรุปแนวคิดทางการศึกษาของท่านทั้งสองตามตารางดังนี้

ตารางที่ 3

แนวคิดทางการศึกษามุหัมมัดบินสะหุหนูน	แนวคิดทางการศึกษาบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์
1.เป้าหมายของการศึกษา	
1. เพื่อยึดมั่นในศาสนา 2. เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา 3. เพิ่มพูนในวิชาความรู้ 4. มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี 5. เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ 6. เพื่อมารยาทที่ดีงาม	1.เพื่อการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ 2.เพื่อฝึกฝนและปลูกฝังจรรยาบรรณที่ดีงามและละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดี 3.เป็นหนทางที่จะรู้ถึงความรู้ทางโลกอัลลอฮ์ได้ตรัสว่า 4.เพื่อแสวงหาโลกหน้า 5.เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงมีไว้ซึ่งอิสลาม 6.เพื่อตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ์ที่ประทานความรู้ 7.หลีกเลี่ยงจากการยิงยโสโอ้อวดในวิชาความรู้ 8.ห่างไกลจากโลกดุนยา 9.เพื่อฝึกฝนในการคิดและสรุป 10.เพื่อสร้างพลังสมองและใช้สติปัญญา

	ศรัทธา 11.เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง 12.เพื่อกำหนดถึงคุณค่าของความรู้ 13.เพื่อให้มีความสำคัญกับโลกหน้า (อภิ เราะฮฺ)
2.หลักสูตรการเรียนการสอน	
ได้จำแนกหลักสูตรแบ่งออกเป็น สอง ประเภท คือ หนึ่ง ประเภทวิชาบังคับ สอง ประเภทวิชาเลือก ประเภทวิชาบังคับ ได้แก่ วิชาอัลกุรอาน ประเภทวิชาเลือกในทัศนะของมุหัมมัด บินสะหฺนุนมีรายวิชาดังนี้ 1) คณิตศาสตร์ 2) กวี คำแปลก ภาษาอาหรับและการ เขียน 3) หลักไวยากรณ์อาหรับ คุณลักษณะพิเศษของหลักสูตรมีดังนี้ 1) หลักสูตรมีการบูรณาการระหว่างโลก คุณากับอภิเราะฮฺ 2) มีการอบรมพัฒนาทางจิตวิญญาณ	บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียฺได้กำหนดและจำแนก หลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท หนึ่ง อิลมุล หาล(علم الحال) (ความรู้ ที่มีต้องการทุกสถานการณ์) สอง อิลมุ บะอูดุลอะฮาฮีน(علم بعض الأحايين) (ความรู้ที่มีความต้องการบาง ช่วงเวลา) อิลมุล หาล คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับ หลักการศาสนา และบทบัญญัติอิสลาม หมายถึง หมายถึงทุกอย่างที่เป็นสิ่งจำเป็นใน ด้านศาสนาหรือทางโลกคุณยาที่สามารถช่วย ในการทำอิบาดะห์ต่อเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ ประเภทของอิลมุหาล บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญียฺได้แบ่งอิลมุหาลออก เป็น 3 ชนิดด้วยกัน หนึ่ง ความรู้ที่เกี่ยวกับอิบาดะฮ์ สอง ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคม เช่น การ ซื้อขาย การแต่งงาน การหย่าร้าง การกักตุน สินค้า การอินคอกเบียะ เป็นต้น สาม ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การ ขำเกรง การหวังผลตอบแทน และการถ่อมตน

	ต่อเอกอัลลอฮ์ คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณ เช่น การอดทน การให้อภัย การมีสติจะ การช่วยเหลือผู้อื่น การร่วมมือร่วมใจทำในสิ่งที่ดี เป็นต้น ฟิรฎูกิฟายะฮ์ออกเป็น สอง ชนิด ชนิดแรก สิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิม เช่น การท่องจำอัลกุรอาน ศึกษาประวัติผู้รายงานหะดีษ ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลาม ไวยากรณ์ภาษาอาหรับ เป็นต้น ชนิดที่สอง สิ่งที่ไม่ใช่ความรู้ทางชะรีอะฮ์ เช่น การแพทย์ คณิตศาสตร์ ดังนั้น ฟิรฎูกิฟายะฮ์คือ ความรู้ที่คนทั่วไปได้รับประโยชน์ และถ้าได้เรียนรู้บางคนทำให้คนอื่นพ้นบาปไปด้วย รายละเอียดวิชา 1-วิชาเอกภาพ(التوحيد) 2-วิชาฟิเกฮ์ 3-วิชา กวีอาหรับ(الشعر) 4-วิชาอัลกุรอาน 5-วิชาการค้าลายมือ(خط) 6-วิชาแพทยศาสตร์
3. กระบวนการเรียนการสอน	
1.วิธีสอนแบบบรรยาย 2.วิธีสอนแบบอภิปราย 3.วิธีสอนแบบท่องจำ 4.วิธีสอนแบบร่วมมือ 5-การสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น 6.ให้ความแตกต่างระหว่างบุคคล	1-การอภิปราย(المناظرة) 2-การตั้งคำถาม(المطالبة) คือการโยนคำถามหรือตั้งโจทย์ต่างๆการอภิปรายร่วมกัน 3-การย้อนคิดทบทวน(المذاكرة) 4-การใช้คำถาม(السؤال)

7.การสอนแบบการใช้สื่อการเรียนการสอน 8.การสอนแบบทัศนศึกษา 9.การให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน 10.การสร้างความเป็นมิตร 11.ฝึกฝนปฏิบัติ 12.การสอนแบบตัวจับและตัวจับ	5-การสร้างความเข้าใจ 6-การสังเกต และการคิดใคร่ครวญ 7-ทัศนศึกษา 8-การบันทึก เทคนิคและเงื่อนไขการเรียนรู้ 9-ให้เกิดริคิดความรู้และผู้รู้ 10-การคัดเลือก วิชาความรู้ อาจารย์และเพื่อนฝูง 11-ใช้ความพยายาม อย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ 12-การใช้ความอดทน 13-เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้ 14-อาศัยเคล็ดลับช่วยจำและหลีกเลี่ยงจากสาเหตุของการหลงลืม เคล็ดลับช่วยจำออกเป็น สอง สาเหตุด้วยกัน หนึ่ง ด้านจิตใจ สอง ด้านร่างกาย ส่วนด้านจิตใจคือ ความจริงจัง ความขยันหมั่นเพียร ทำการละหมาดยามค่ำคืนและการอ่านอัลกุรอานก็ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยในเรื่องของความจำด้วย ส่วนชนิดที่สอง คือ การแปร่งฟัน การดื่มน้ำผึ้ง การรับประทานน้ำเต้าผสมน้ำตาลและประทานลูกเกดสีแดงเข้มจำนวนยี่สิบเม็ดเม็ดระหว่างมือเช้า สาเหตุของการหลงลืม “สำหรับสาเหตุการหลงลืมก็ได้แก่ การ

	ทำอะลุ้ยัด การทำบาปต่างๆ มีความคิดที่ฟุ้งซ่าน โศกเศร้าเสียใจเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หมกมุ่นอยู่กับเรื่องไร้สาระ และการรับประทานอาหารอันเป็นสาเหตุให้เกิดเสมหะและน้ำมูกก็ทำให้ความจำลดเลือนได้เช่นเดียวกัน” “ยังมีสาเหตุที่ทำให้ความจำเลอะเลือนอีก กล่าวคือ การรับประทานเมื่อดและใบเครื่องเทศสด การรับประทานแอปเปิ้ลผลดิบ การดูไม้กางเขน การอ่านคำจารึกบนหลุมฝังศพ การเดินผ่านฝูงอูฐ การปล่อยหาทิ้งไปในขณะที่มันยังไม่ตายและการล้วงคอ ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเหตุทำให้ความจำเลอะเลือนทั้งสิ้น” 15-ขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากผู้สอนในการศึกษาหาความรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน 16-เลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้ 17-ช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มเรียน 18-ทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ 19-การใช้สอยและรับประทานอาหารอย่างพอประมาณและพอเพียง 20-ความสมดุลระหว่างคาบเวลาเรียนกับเนื้อหา 21-สร้างกระบวนการคิดและใช้พลังสมองในการศึกษาหาความรู้ 22-การประเมินตนเอง 23-การเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไป 24-เขียนบทสรุปหลังจากเลิกเรียน 25-ควรบันทึกสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ

	26-พยายามห่างไกลจากเพื่อนที่ไม่ดี 27-การใช้ทุนทรัพย์ในการศึกษาและห่างไกลจากการตระหนี่ถี่เหนียว 28-เชิญชวนและตักเตือน 29-มุ่งมั่นอยู่กับการทำงานที่ดี 30-สร้างเจตนาที่บริสุทธิ์ในการศึกษาแสวงหาความรู้ 31-ทุ่มเทเวลาให้กับการศึกษา 32-สร้างความตื่นเต้น (التشويق) 33-การศึกษาอย่างต่อเนื่อง 34-ช่วงวัยที่ควรเริ่มในการศึกษาหาความรู้ 35-ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้ บูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญียะได้มีความเห็นว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้คือ ช่วงเช้า ช่วงสุหฺร (ก่อนละหมาดซุบฮฺ) และช่วงระหว่างมัฆริบและอิชาอ์ 36-ศึกษาหาความรู้วิชาที่หลากหลาย บูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญียะได้กล่าวว่า“ถ้ามีความรู้ลึกเปือในวิชาที่ได้เรียนก็หันไปศึกษาในวิชาอื่น” 37-เตรียมพร้อมในเรื่องอุปกรณ์การเรียนและพร้อมให้ความสำคัญ 38-การบันทึก 39-ผู้เรียนไม่ควรนอนมากเกินไปและไม่ควรกินเยอะเกินไป 40-หันไปทางทิศกิบละฮฺในเวลาเรียน 41-เตรียมพร้อมในเรื่องอุปกรณ์การเรียน

	เรียน 42-ใกล้ชิดกับบุคคลที่ศอลิหุและห่างไกลกับบุคคลที่ชอบทำบาปและความชั่ว 43-ใช้ความพยายามและต่อเนื่อง 44-อ่านคู่ออกก่อนเริ่มอ่านหนังสือ 45-การสรรเสริญต่อท่านนบี 46-ให้ความสำคัญและให้เกียรติกับหนังสือ 47-การทำซิวกหรือแปร่งฟัน
4.ผู้สอน	
1)คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพ 1-ดูแลและให้ความสำคัญกับผู้เรียน 2-ในช่วงที่ผู้เรียนขาดเรียนผู้สอนควรติดต่อกับผู้ปกครองเด็ก(Ibn Sahnun:1972:97) 3-ผู้สอนควรสละเวลากับการสอนอย่างเต็มที่เพราะจำภาระหน้าที่การสอนจะเดินไปด้วยดีและสมบูรณ์(Ibn Sahnun:1972:100) 4-ผู้สอนห้ามดำเนินภาระกิจหรือกิจการใดๆที่ไปรบกวนกิจการการสอนนอกจากในเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน 5-ไม่ควรที่จะกำชับให้คนหนึ่งคนใดไปช่วยสอน นอกจากว่ามั่นใจจะให้ประโยชน์กับผู้เรียน 6-ผู้สอนไม่ควรที่จะสั่งใช้ผู้เรียนไปรับ 7-ผู้สอนไม่ควรที่จะสอนอัลกุรอานและตำรับตำราให้กับบุตรของชาวคริสต์ 8-ผู้สอนผู้ชายไม่ควรที่จะสอนผู้เรียนผู้หญิง ไม่ควรที่จะรวมเรียนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย 9-ผู้สอนสามารถที่จะร่ำรวยได้แต่ไม่ใช่อาศัยความร่ำรวยจากผู้เรียน	1) คุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอน 1-มีบุคลิกภาพที่ดี 2-มีความรู้และความวิรุ(การระวังตน) 3-การนอนนุ่มถ่อมตน 4-ความอ่อนโยนและความอดทน 5-มีความเมตตา 6-ห่างไกลจากการกล่าวคำหยาบ(ประณาม)ผู้เรียนและการอิจจาธิษยา 7-ผู้สอนควรให้อภัยผู้อื่น 8-ผู้สอนไม่ควรที่จะโต้เถียงผู้อื่น 2)คุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน 1-ให้คำปรึกษากับผู้เรียนพร้อมแนะนำเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ถนัด 2-ควรคำนึงถึงระดับของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล 3-มีความเมตตาและตักเตือนผู้เรียน

10-ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนศึกษากับผู้เรียนด้วยกันนอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครองหรือ บ้านของผู้เรียนอยู่ใกล้กัน 11-ในขณะที่มีการเรียนการสอนไม่ควรที่จะทิ้งภาระหน้าที่ด้วยการไปละหมาดศพ(ละหมาดญินาซะฮฺ) 12-ผู้สอน ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนขาดเรียนนอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง 13-ผู้สอนไม่ควรที่จะเขียนหรืออ่านในขณะที่มีการเรียนการสอนนอกจากหลังเสร็จภาระกิจการเรียนการสอน 14-มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน 2)คุณลักษณะทางด้านวิชาการ 1)-ด้านวิชาความรู้ 1-ท่องจำอัลกุรอาน โดยสามารถรู้หุก่มตัจวิด 2-มีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺเพื่อที่สามารถสอนเด็กในเรื่องของการละหมาดและบทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวกับการละหมาด การอาบน้ำละหมาด และเงื่อนไขต่างๆของการละหมาด 3-มีความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอาหรับเพื่อสามารถที่จะสอนเด็กเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของการเขียนด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ และสามารถแต่งประโยคได้อย่างถูกต้อง 4-ผู้สอนควรมีลายมือต้องเป็นผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม 5-สืบค้น และอ่านเพิ่มเติมจากตำราที่เป็นมรดกทางวิชาการ เพื่อผู้เรียนสามารถท่องจำบทกวีอาหรับ และที่สำคัญอย่างยิ่งผู้สอนการคัดลายมือ ต้องเป็นผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม	

(Ridwan:1970:15)

3)คุณลักษณะทางด้านส่วนตัว

1-บริสุทธิ์ใจ(อิกลาศ) ผู้สอนได้ทำหน้าที่ของพ่อแม่ในการอบรมสั่งสอน ฉะนั้นเขาจึงสร้างจิตใจที่อิกลาศต่อเอกองค์อัลลอฮ์ในหน้าที่และการทำงานของเขาคควรคลุกคลีกับเด็กเสมือนกับพ่อแม่ของเขาได้คลุกคลีกับเขา

2-ความขำเกรงต่อเอกองค์อัลลอฮ์ สำหรับผู้สอนต้องกำชับตัวเองเพื่ออยู่ในกรอบและบนแนวทางของอิสลาม โดยปฏิบัติสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงใช้ และห่างไกลจากสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงห้าม และทำให้เด็กได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดี และห่างไกลจากสิ่งที่เบี่ยงเบน

3-มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ผู้เรียนถือว่าเป็นอمانةสูงยิ่งใหญ่ที่อยู่ภายใต้การดูแลของผู้สอน ที่จะถูกสอบถามในวันกิยามะฮ์ ฉะนั้นจึงพยายามในการสอนและควรใช้เวลาเต็มไป ด้วยการสอน

4-มีความอ่อนโยน ผู้สอนได้ทำหน้าที่แทนพ่อแม่และคุณพ่อทุกคนได้เลี้ยงดูลูกด้วยความรักและความเอ็นดู ฉะนั้นผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเหมือนบรรยากาศที่บ้าน ที่เต็มไปด้วยความรักและความเอ็นดู

5-มีความเสียสละ

6-ควรให้แน่ใจว่าผู้เรียนได้กลับถึงบ้านแล้วยัง

7-ควรปรึกษาผู้ปกครองเด็กในเมื่อเด็กขาดเรียน

8-ควรกำชับผู้เรียนที่มีอายุ 7 ขวบขึ้นไปเพื่อทำการละหมาด โดยเฉพาะให้ละหมาดยะมาอะฮ์ในมัสยิด และให้แน่ใจว่าพวกเขาทุกคนได้มา

ละหมาดในมัสยิดทุกคนหรือใหม่ 9-มีความยุติธรรม 4) คุณลักษณะทางด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน 1-ด้านการลงโทษ วิธีการลงโทษ อิบนุสะหุณฺนได้ตั้งเงื่อนไขในการลงโทษเด็กไว้สองประการ ดังนี้ หนึ่ง มีเป้าหมายเพื่อเด็กได้รับประโยชน์จากการลงโทษ สอง ผู้สอนไม่ควรตีเกินสามครั้ง นอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง โดยท่านกล่าวว่าไม่สามารถตีเด็กเกินขอบเขตนอกจากจะได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครอง.... การลงโทษทางด้านจิตใจ การลงโทษเด็กทางร่างกายนั้นไม่สามารถที่จะกระทำได้นอกจากต้องผ่านการลงโทษทางด้านจิตใจก่อน ที่มีรูปแบบและวิธีการลงโทษดังนี้ 1-ให้คำตักเตือน 2-ให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงนิสัยมารยาทของเด็ก และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็ก 3-มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปกครองของเด็ก และผู้สอนมีหน้าที่ประกาศให้ผู้ปกครองรู้เวลาเด็กขาดเรียน 4-ในเมื่อเด็กไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเอง ก็ควรใช้วิธีอื่นในการลงโทษ คือ วิธีการตำหนิตามคำพัง หลังจากนั้นตำหนิต่อหน้าเพื่อนฝูงจำนวนมาก	

5-กักตัวเด็กหลังจากได้แยกย้ายจากการเล่าเรียนคดขยมีเงื่อนไข อย่าห้ามเด็กในการรับประทานอารและดื่ม อันเนื่องเด็กต้องการอาหารเพื่อความเจริญเติบโตและพัฒนาาร่างกายให้แข็งแรง เพราะเป้าหมายของการลงโทษคือการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็กเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีเป้าหมายห้ามมีการเจริญเติบโตด้านาร่างกายของเด็ก 6-เงื่อนไขในการลงโทษทางจิตใจ คือห้ามด่าและไม่ควรใช้คำที่ไม่สุภาพผู้สอนสามารถเลือกการตีเป็นวิธีสุดท้ายจากวิธีการลงโทษเด็กหลังจากได้ใช้วิธีการลงโทษทางจิตใจไม่สำเร็จ แต่ต้องมีเงื่อนไขดังนี้ 1-ผู้สอนควรลงโทษเด็กด้วยตนเอง และไม่ควรตั้งผู้อื่นตีแทน เพราะในการตีของเด็กด้วยกันนั้นเป็นการแก้แค้น และผู้สอนควรใช้ความเมตตาในการตี 2-ไม่ควรที่จะตีผู้เรียนในขณะที่มีความโกรธแค้น เพราะในความโกรธแค้นนั้นม่ทำให้ผู้สอนคู่เป้าหมายจากการลงโทษ. อุปกรณ์สำหรับการตี 1-ไม้เท้า โดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ควรที่จะหนักเกินไปซึ่งทำให้กระดูกของเด็กนั้นแตกหักหรือบางเกินไปทำให้อันตรายต่อาร่างกายของเด็ก 2-ควรระห(๕-๖) มีเงื่อนไขว่า ต้องเปียกและอ่อนที่ไม่ทำอันตรายต่อาร่างกายของเด็ก 3-สถานที่สำหรับตีเด็กนั้นต้องเป็นที่ที่ปลอดภัย คือ ต้นขา และฟุต และไม่ควรตีเด็กที่ห คือ ต้นขา และฟุต และไม่ควรตีเด็กที่หัว และใบหน้า	

4-ไม่ควรตีเด็กที่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ ยึดตามหะดีษของท่านนบี ﷺ بالصلاة الصبيان مرو سنين لسبع โดยการลงโทษทางจิตใจสามารถกระทำได้กับเด็กที่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ 5-ไม่ควรตีเด็กโดยปราศจากการอนุญาตจากผู้ปกครอง ผู้สอนมีสิทธิที่จะตีเด็กถึง สาม ครั้ง ถ้าผู้ปกครองไม่มา เพราะการเรียนการสอนนั้นจำเป็นต้องมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองกับผู้สอน 6-ควรวีเด็กต่อหน้าเพื่อนฝูง เพื่อเป็นบทเรียนและข้อคิดสำหรับเด็ก 7-ผู้สอนต้องคำนึงถึงร่างกายของผู้เรียนเวลาจะลงโทษ และผู้สอนต้องรับผิดชอบต่อผู้เรียน ถ้าตีเกินขอบเขตของการตีเด็ก	
5.ผู้เรียน	
1-มีมารยาทที่ตรงตามแบบฉบับของท่านนบี ﷺ และกฎเกณฑ์ที่ศาสนาได้กำหนดไว้ 2-สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน 3-ผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน 4-ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่านอัลกุรอานในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ควรอ่านตามถนนสาธารณะหรือในห้องน้ำ 5-ในหมู่นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ได้ให้ความเห็นว่า ไม่สามารถที่จะจับต้องอัลกุรอานได้ นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาด	1)มารยาทของผู้เรียนกับพระเจ้า 1-สร้างเจตนาที่ดี 2-การมอบหมายการทำงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮ(التوكل) 3-การระวังตน (العور) 4-ละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่างๆ 5-การซุกรและการรำลึกถึงอัลลอฮ 6-การขอดูอา 2)มารยาทของผู้เรียนต่อตนเอง 1-เอาเวลาเพื่อทำในสิ่งที่ดีและการภักดี

เท่านั้น แต่ก็ยังอนุโลมให้กับเด็ก ๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ สามารถจับต้องและอ่านอัลกุรอานได้ ถึงแม้จะไม่มีน้ำละหมาดก็ตาม 6-ในขณะที่ผู้สอนได้ฟังอัลกุรอานที่อ่านโดยเด็กนักเรียนเมื่อถึงอายุที่ต้องชุกฎตีลาวะฮ์ผู้สอนไม่จำเป็นต้องก้มสุญูดถ้าเด็กนักเรียนยังไม่บรรลุนิติภาวะ แต่ถ้าเด็กนักเรียนที่บรรลุนิติภาวะแล้วครูผู้สอนก็สามารถเลือกปฏิบัติได้ 7-ช่วงเวลาที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า(เวลาอุษา) จนถึงตะวันตกขอบฟ้า 8-ห้ามครูผู้สอนเลื่อนจากบทหนึ่งไปยังอีกบทหนึ่งนอกจากผู้เรียนจะท่องจำบทเก่าให้หมดก่อน	ต่ออัลลอฮ์ 2-พยายามหลีกเลี่ยงจากจรรยาบรรณที่ไม่ดี 3-พยายามลดความสัมพันธ์กับโลกดุนยา 4-ทุ่มเทความพยายามอย่างพอคิบบพอดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปเพื่อมิให้เบื่อหน่ายและละทิ้งการเรียน 5-มีความกระตือรือร้น 6-อดทนในการศึกษาหาความรู้ 3) มารยาทของผู้เรียนต่อผู้สอน 1 สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูง 2 การถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน 3 ให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน 4) มารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง 1-พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่น และนั่งกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ

บทที่ 6

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อมูลจากแบบคำถามในการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1. ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม (Questionnaire)

ในการวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัด บิน สะหูน และบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำนวน 278 คน ได้รับคืนหลังจากเก็บข้อมูล จำนวน 273 คน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-7

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	115	42.1
หญิง	140	51.3
อื่น	18	6.6
รวม	273	100.0

จากตารางที่ 4 พบว่า ครูอิสลามศึกษาส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูอิสลามศึกษาหญิง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 51.3 ของครูอิสลามศึกษาทั้งหมด

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบ ประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตาม อายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20 ปี	14	5.1
21-40 ปี	167	61.2
41-60 ปี	63	23.1
60 ปีขึ้นไป	4	1.5
อื่น	25	9.2
รวม	273	100.0

จากตารางที่ 5 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุ 21-40 ปี เป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 61.2 รองลงมา คือ อายุ 41-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.1 และต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 5.1 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบ ประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตาม ระดับการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	1	.4
มัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย/เทียบเท่า	26	9.5
ปริญญาตรี	206	75.5
สูงกว่าปริญญาตรี	28	10.3
อื่น	12	4.4
รวม	273	100.0

จากตารางที่ 6 เมื่อพิจารณาจากระดับการศึกษาสูงสุดของครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่าส่วนใหญ่มาจากระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 75.5 รองลงมา คือ

ระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 10.3 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย/เทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ 9.5

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน

ประสบการณ์ในการสอน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 5 ปี	79	28.9
5-9 ปี	65	23.8
10-15 ปี	58	21.2
16-20 ปี	30	11.0
อื่น	41	15.1
รวม	273	100.0

จากตารางที่ 7 เมื่อพิจารณาจากประสบการณ์ในการสอนของครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.9 รองลงมา คือ ประสบการณ์ในการสอน 5-9 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.8 ปี และประสบการณ์ในการสอน 10-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.2

6.1.2 ผลการวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในระบบประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำนวน 273 คน การวิเคราะห์ข้อมูลแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์กับระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งมี 5 ด้าน คือ ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านผู้สอน และด้านผู้เรียน ผลการวิเคราะห์ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนและบุรฮานุดดิน อัลซัรญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยภาพรวม

รายการ	\bar{X}	SD	ความหมาย
1. ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	3.99	.75	มาก
2. ด้านหลักสูตร	3.92	.78	มาก
3. ด้านกระบวนการเรียนการสอน	3.79	.71	มาก
4. ด้านผู้สอน	3.92	.73	มาก
5. ด้านผู้เรียน	4.05	.82	มากที่สุด
รวม	3.94	.69	มาก

จากตารางที่ 8 ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เห็นได้ว่า โดยภาพรวมแล้ว ประเด็นทั้ง 5 ด้าน เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนและบุรฮานุดดิน อัลซัรญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนและบุรฮานุดดิน อัลซัรญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ด้านผู้เรียน ($\bar{X} = 4.05$) ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา ($\bar{X} = 3.99$) และด้านหลักสูตรกับด้านผู้สอน ($\bar{X} = 3.92$) ส่วนแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนและบุรฮานุดดิน อัลซัรญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่น้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.79$)

เมื่อพิจารณาประเด็นในแต่ละด้าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏรายละเอียดดัง ตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา แยกเฉพาะด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุน

รายการ	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. เพื่อยึดมั่นในศาสนา	4.21	.92	มากที่สุด
2. เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา	4.10	.96	มากที่สุด
3. เพื่อเพิ่มพูนในวิชาความรู้	4.00	1.00	มากที่สุด
4. เพื่อเกียรติยศและศักดิ์ศรี	3.76	1.00	มาก
5. เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ	3.69	.95	มาก
6. เพื่อจรรยาบรรณที่ดีงาม	4.13	.90	มากที่สุด
รวม	3.98	.77	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุน ในด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.98$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุน ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ เพื่อยึดมั่นในศาสนา ($\bar{x} = 4.21$) เพื่อจรรยาบรรณที่ดีงาม ($\bar{x} = 4.13$) และเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา ($\bar{x} = 4.10$) ส่วนด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุน ที่น้อยที่สุด คือ เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ ($\bar{x} = 3.69$)

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา แยกเฉพาะด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซรรญูญีย์

เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. เพื่อการขำเกรงต่ออัลลอฮ์	4.38	.92	มากที่สุด
2. เพื่อฝึกฝนในจรรยาบรรณอันดีงามและ สูงส่งพร้อมละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดี	4.11	.99	มากที่สุด
3. เพื่อเป็นแนวทางศึกษาถึงความรู้ทางโลก	3.96	.95	มาก
4. เพื่อแสวงหาโลกหน้า	4.07	1.09	มากที่สุด

5. เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงมีไว้ซึ่งอิสลาม	4.11	1.03	มากที่สุด
6. เพื่อตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ	4.16	1.05	มากที่สุด
7. เพื่อหลีกเลี่ยงจากการขี้ขลาดโง่งมในวิชาความรู้	3.97	.99	มาก
8. เพื่อห่างไกลจากโลกคุณยา	3.77	1.09	มาก
9. เพื่อฝึกฝนทักษะการคิดและสรุปผล	3.77	.96	มาก
10. เพื่อศรัทธาด้วยการใช้สติปัญญา	3.93	1.00	มาก
11. เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	3.86	1.02	มาก
12. เพื่อคำนึงถึงคุณค่าของความรู้	3.93	.98	มาก
รวม	4.00	.79	มากที่สุด

จากตารางที่ 10 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ในด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.00$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาของมูฮัมมัด บิน สะหูนุนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ เพื่อการขำเกรงต่ออัลลอฮ ($\bar{x} = 4.38$) เพื่อตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ ($\bar{x} = 4.16$) และเพื่อฝึกฝนในจรรยาบรรณทางอันดีงามและสูงส่งพร้อมละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดีกับเพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงมีไว้ซึ่งอิสลาม ($\bar{x} = 4.11$) ส่วนด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ที่น้อยที่สุด คือ เพื่อห่างไกลจากโลกคุณยากับเพื่อฝึกฝนทักษะการคิดและสรุปผล ($\bar{x} = 3.77$)

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ด้านหลักสูตร แยกเฉพาะด้านหลักสูตรการศึกษาของมูฮัมมัด บิน สะหูนุน

หลักสูตร	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. มีการจำแนกระหว่างวิชาบังคับกับวิชาเลือก โดยวิชาอัลกุรอานเป็นวิชาบังคับและวิชาคณิตศาสตร์ กวี คำแปล ภาษาอาหรับและการเขียนหลักไวยากรณ์อาหรับเป็นวิชาเลือก	3.96	.93	มาก

2. หลักสูตรได้เน้นเนื้อหาวิชา เช่น กวี คำ แปลภาษาอาหรับและการเขียนหลัก ไวยากรณ์อาหรับ	3.70	.98	มาก
3. บังคับผู้เรียนต้องศึกษาอัลกุรอาน	4.03	1.09	มากที่สุด
4. หลักสูตรมาจากการบูรณาการระหว่าง ความรู้ทางโลกคุณยาและอาคิเราะห์	4.02	1.02	มากที่สุด
5. หลักสูตรได้เน้นพัฒนาผู้เรียนด้านจิต วิญญาณ	3.78	1.08	มาก
รวม	3.90	.86	มาก

จากตารางที่ 11 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดด้านหลักสูตรการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนุนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.90$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านหลักสูตรการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนุนในระดับมาก 3 ลำดับแรกคือ บังคับผู้เรียนต้องศึกษาอัลกุรอาน ($\bar{x} = 4.03$) หลักสูตรมาจากการบูรณาการระหว่างความรู้ทางโลกคุณยาและอาคิเราะห์ ($\bar{x} = 4.02$) และมีการจำแนกระหว่างวิชาบังคับกับวิชาเลือก โดยวิชาอัลกุรอานเป็นวิชาบังคับและวิชาคณิตศาสตร์ กวี คำแปล ภาษาอาหรับและการเขียนหลักไวยากรณ์อาหรับเป็นวิชาเลือก ($\bar{x} = 3.96$) ส่วนด้านหลักสูตรการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนุนที่น้อยที่สุดคือ หลักสูตรได้เน้นเนื้อหาวิชา เช่น กวี คำแปลภาษาอาหรับและการเขียนหลักไวยากรณ์อาหรับ ($\bar{x} = 3.70$)

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ด้านหลักสูตร แยกเฉพาะด้านหลักสูตรการศึกษาของบูรฮานูดดิน อัลซันญูญีย์

หลักสูตร	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. จำแนกหลักสูตรการเรียนการสอน ออกเป็น 2 ประเภท คือ อิลมุล ฮาล (علم الحال) (ความรู้ที่มีต้องการทุก สถานการณ์)และอิลมุ บะอูดุลอะฮาซิน (علم بعض الأحايين) (ความรู้ที่มีความ	3.79	1.01	มาก

ต้องการบางช่วงเวลา)			
2. แบ่งอิลมูหาลออกเป็น 4 ชนิดด้วยกัน	4.06	1.03	มากที่สุด
2.1 ความรู้ที่เกี่ยวกับการอืบาตาด			
2.2 ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคัม เช่น การซื้อขาย การแต่งงาน เป็นต้น			
2.3 ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การย่ำเกรง และการถ่อมตนต่อเอกอัลลอฮ์			
2.4 ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยา มารยาท			
3. ฟัรฎูกิฟายะฮ์ออกเป็น สอง ชนิด คือ สิ่งที่เป็นสำหรับมุสลิม เช่น การท่องจำอัลกุรอาน และสิ่งที่ไม่ใช่ความรู้ทางชะรีอะฮ์ เช่น การแพทย์ คณิตศาสตร์	4.03	.89	มากที่สุด
4. หลักสูตรได้กำหนดให้มีรายวิชาดังนี้เช่น วิชาเอกภาพ (التوحيد) วิชาฟิสิกส์ วิชา กวีอาหรับ (الشعر) วิชาอัลกุรอาน วิชาการคัดลายมือ (خط) วิชาแพทยศาสตร์	3.90	.98	มาก
รวม	3.94	.81	มาก

จากตารางที่ 12 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดด้านหลักสูตรการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซัรนูญีย์อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.94$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านหลักสูตรการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซัรนูญีย์ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ แบ่งอิลมูหาลออกเป็น 4 ชนิดด้วยกัน 1. ความรู้ที่เกี่ยวกับการอืบาตาด 2. ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคัม เช่น การซื้อขาย การแต่งงาน เป็นต้น 3. ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การย่ำเกรง 4. ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยา มารยาท และการถ่อมตนต่อเอกอัลลอฮ์ ($\bar{x} = 4.06$) ฟัรฎูกิฟายะฮ์ออกเป็น สอง ชนิด คือ สิ่งที่เป็นสำหรับมุสลิม เช่น การท่องจำอัลกุรอาน และสิ่งที่ไม่ใช่ความรู้ทางชะรีอะฮ์ เช่น การแพทย์ คณิตศาสตร์ ($\bar{x} = 4.03$) และมีหลักสูตรได้กำหนดให้มีรายวิชาดังนี้ เช่น วิชาเอกภาพ (التوحيد) วิชาฟิสิกส์ วิชา กวีอาหรับ (الشعر) วิชาอัลกุรอาน วิชาการ คัดลายมือ (خط) วิชาแพทยศาสตร์ ($\bar{x} = 3.90$) ส่วนด้านหลักสูตรการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซัรนูญีย์ที่น้อยที่สุด คือ จำแนกหลักสูตรการเรียนการสอน ออกเป็น 2 ประเภท คือ อิลมุด หาล (علم

الحال) (ความรู้ที่มีต้องการทุกสถานการณ์) และอีลม บะอูดอลอะฮาซีน(علم بعض الأحيان) (ความรู้ที่มีความต้องการบางช่วงเวลา) ($\bar{x} = 3.79$)

ตารางที่ 13 ผลการวิเคราะห์ด้านกระบวนการเรียนการสอน แยกเฉพาะด้านกระบวนการเรียนการสอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนูน

กระบวนการเรียนการสอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. สอนแบบบรรยาย	4.04	.88	มากที่สุด
2. สอนแบบอภิปราย	3.70	.98	มาก
3. สอนแบบท่องจำ	3.79	1.02	มาก
4. สอนแบบร่วมมือ	3.64	1.02	มาก
5. สอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น	3.67	1.02	มาก
6. ให้ความแตกต่างระหว่างบุคคล	3.57	1.00	มาก
7. การสอนแบบการใช้สื่อการเรียนการสอน	3.91	.97	มาก
8. การสอนแบบทัศนศึกษา	3.59	1.01	มาก
9. การให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน	3.79	1.04	มาก
10. การสร้างความเป็นมิตรระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน	3.85	1.01	มาก
11. การสอนแบบฝึกฝนปฏิบัติ	3.79	.98	มาก
12. การสอนแบบตั้งคำถามและตั้งข้อสงสัย	3.73	1.06	มาก
รวม	3.76	.76	มาก

จากตารางที่ 13 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนในด้านกระบวนการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.76$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านกระบวนการเรียนการสอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ สอนแบบบรรยาย ($\bar{x} = 4.04$) การสอนแบบการใช้สื่อการเรียนการสอน ($\bar{x} = 3.91$) และการสร้างความเป็นมิตรระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ($\bar{x} = 3.85$) ส่วนด้านกระบวนการเรียนการสอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนที่น้อยที่สุด คือ ให้ความแตกต่างระหว่างบุคคล ($\bar{x} = 3.57$)

ตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์ด้านกระบวนการเรียนการสอน แยกเฉพาะด้านกระบวนการเรียนการสอนของบูรฮานุดดีน อัลซรรูญีย์

กระบวนการเรียนการสอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. การอภิปราย(المنظرة)	3.73	.97	มาก
2. การตั้งคำถาม(المطرح) คือการโยนคำถามหรือตั้งโจทย์ต่างๆการอภิปรายร่วมกัน	3.74	.95	มาก
3. การย่นคิดทบทวน(المذاكر)	3.78	.97	มาก
4. การใช้คำถาม(السؤال)	3.92	.91	มาก
5. การสร้างความเข้าใจ	3.84	.93	มาก
6. การสังเกต และการคิดใคร่ครวญ	3.76	1.01	มาก
7. การไปทัศนศึกษา	3.55	.97	มาก
8. การบันทึก	3.80	.92	มาก
9. ให้เกียรติความรู้และผู้รู้	3.93	.94	มาก
10. การคัดเลือก วิชาความรู้อาจารย์และเพื่อนฝูง	3.77	.90	มาก
11. ใช้ความพยายาม อย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ	3.86	.87	มาก
12. การใช้ความอดทน	3.88	.96	มาก
13. เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้	3.62	1.34	มาก

ตารางที่ 14 (ต่อ)

กระบวนการเรียนการสอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
14. อาศัยเคล็ดลับช่วยจำคือความจริงจั้ง ความขยันหมั่นเพียร กินแต่น้อย ทำการ ละหมาดยามค่ำกินและอ่านอัลกุรอาน การแปร่งฟัน การดื่มน้ำผึ้ง การรับประทาน น้ำเต้าผสมน้ำตาล และประทานลูกเกดสีแดง เข็มจำนวนยี่สิบเอ็ดเม็ดระหว่างมือเช้า	3.71	1.07	มาก
15. ห่างไกลจากสาเหตุของการหลงลืม เช่น การทำอะฮฺยัต การทำบาปต่างๆ มีความคิดที่ ฟุ้งซ่าน โศกเศร้าเสียใจเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หมกมุ่นอยู่กับเรื่องไร้สาระ และการรับทาน อาหารอันเป็นสาเหตุให้เกิดเสมหะและน้ำมูก ก็ทำให้ความจำลดเลือนได้	3.79	.98	มาก
16. ขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากผู้สอนใน การศึกษาหาความรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน	3.81	.97	มาก
17. เลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการศึกษาหา ความรู้	3.79	1.01	มาก
18. เลือกช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มเรียน	3.86	.97	มาก
19. ทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ	3.78	1.02	มาก
20. การจับจ่ายใช้สอยและรับประทาน อาหารอย่างพอประมาณและพอเพียง	3.75	.90	มาก
21. คาบเวลาการเรียนการสอนไม่มาก เกินไป	3.75	.91	มาก
22. การใช้สติปัญญาในการศึกษาหาความรู้	3.87	.92	มาก
23. การประเมินตนเอง	3.73	.97	มาก
24. การเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไป	3.76	.94	มาก
25. เขียนบทสรุปหลังจากเลิกเรียน	3.67	.95	มาก
26. ควรบันทึกสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ	3.76	1.00	มาก

ตารางที่ 14 (ต่อ)

กระบวนการเรียนการสอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
27. พยายามห่างไกลหลีกเลี่ยงจากเพื่อนที่ไม่ดี	3.98	.91	มาก
28. ควรใช้จ่ายในการศึกษาและห่างไกลจากการตระหนี่ถี่เหนียว	3.95	.90	มาก
29. พยายามเชิญชวนและชักชวนในสิ่งที่ดี	4.01	.95	มากที่สุด
30. พยายามยุ่งเกี่ยวกับการงานที่ดีและห่างไกลกับการงานที่ตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ	3.98	.96	มาก
31. สร้างเจตนาที่บริสุทธิ์ในการศึกษาแสวงหาความรู้	3.99	.92	มาก
32. ทุ่มเทเวลาให้กับการศึกษา	3.92	.94	มาก
33. สร้างความตื่นเต็น (التشويق)	3.74	.95	มาก
34. การศึกษาอย่างต่อเนื่อง	3.85	.93	มาก
35. เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้ คือ ช่วงเช้า ช่วงสุหฺร(ก่อนละหมาดซุบฮฺ)และช่วงระหว่างมัฆริบและอิซาอฺ	3.82	.94	มาก
36. ศึกษาหาวิชาความรู้ที่หลากหลายเมื่อมีความรู้ลึกเบือในวิชาที่ได้เรียนก็หันไปศึกษาในวิชาอื่น	3.77	.94	มาก
37. เตรียมพร้อมในเรื่องอุปกรณ์การเขียน	3.88	.94	มาก
38. ผู้เรียนไม่ควรนอนและกินมากเกินไป	3.84	.94	มาก
39. หันหน้าไปทางทิศกิบละฮฺในเวลาเรียน	3.71	1.05	มาก
40. ใกล้ชิดกับบุคคลที่ศอลิหฺและห่างไกลกับบุคคลที่ชอบทำบาปและทำชั่ว	3.94	.95	มาก
41. อ่านคู่อุกฺก่อนเริ่มอ่านหนังสือ	4.02	.96	มากที่สุด
42. กล่าวสรรเสริญต่อท่านนบี	4.08	.88	มากที่สุด
43. ให้ความสำคัญและให้เกียรติกับหนังสือ	3.94	.94	มาก
44. ทำการชีวากหรือแปรงฟัน	3.21	1.71	ปานกลาง
รวม	3.82	.71	มาก

จากตารางที่ 14 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์ในด้านกระบวนการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.82$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านกระบวนการเรียนการสอนของบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ กล่าวสรรเสริญต่อท่านนบี ($\bar{x} = 4.08$) อ่านคู่มือก่อนเริ่มอ่านหนังสือ ($\bar{x} = 4.02$) และพยายามเชิญชวนและตักเตือนในสิ่งที่ดี ($\bar{x} = 4.01$) ส่วนด้านกระบวนการเรียนการสอนของบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์ที่น้อยที่สุด คือ ทำการชีวาหรือแปร่งฟัน ($\bar{x} = 3.21$)

ตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะด้านภาระหน้าที่ของผู้สอน ตามแนวคิดของมูหัมมัด บิน สะหฺนูน

ภาระหน้าที่ของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. ดูแลและให้ความสำคัญกับผู้เรียน	4.08	.92	มากที่สุด
2. ผู้สอนควรใช้เวลากับการสอนอย่างเต็มที่	4.01	.96	มากที่สุด
3. ผู้สอนไม่ควรดำเนินภารกิจหรือกิจการใดๆที่ไปรบกวนกิจการการสอนนอกจากในเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน	3.95	.92	มาก
4. ไม่ควรที่จะกำชับให้คนหนึ่งคนใดไปช่วยสอน นอกจากว่ามันจะให้ประโยชน์กับผู้เรียน	3.85	.99	มาก
5. ผู้สอนไม่ควรที่จะสั่งใช้ผู้เรียนไปรับใช้ในความต้องการส่วนตัวของผู้สอน	3.85	.95	มาก
6. ผู้สอนไม่ควรที่จะสอนอัลกุรอานแปลคำรับตำราให้กับบุตรของชนต่างศาสนิก	3.77	1.01	มาก
7. ผู้สอนผู้ชายไม่ควรที่จะสอนผู้เรียนผู้หญิง ไม่ควรที่จะรวมเรียนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย	3.79	.99	มาก
8. ผู้สอนไม่มุ่งเป้าหมายชีวิตไปที่ความสุขทางโลกคุณหาโดยใช้วิชาความรู้เป็นเครื่องมือในการหาทรัพย์สิน ตำแหน่ง ลาภยศและอื่นๆ	3.74	1.03	มาก

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ภาระหน้าที่ของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
9. ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนศึกษากับผู้เรียนด้วยกัน นอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง หรือ บ้านของผู้เรียนอยู่ใกล้กัน	3.71	1.01	มาก
10. ในขณะที่มีการเรียนการสอนไม่ควรที่จะละทิ้งภาระหน้าที่ด้วยการไปละหมาดศพ (ละหมาดญินาซะฮฺ)	3.85	.90	มาก
11. ผู้สอนไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนขาดเรียน นอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง	3.76	1.03	มาก
12. ผู้สอนไม่ควรที่จะเขียนหรืออ่านในขณะที่มีการเรียนการสอน นอกจากหลังเสร็จภาระกิจการเรียนการสอน	3.80	1.01	มาก
รวม	3.85	.73	มาก

จากตารางที่ 15 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนด้านผู้สอนในภาระหน้าที่ของผู้สอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.85$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ในภาระหน้าที่ของผู้สอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ดูแลและให้ความสำคัญกับผู้เรียน ($\bar{x} = 4.08$) ผู้สอนควรให้เวลากับการสอนอย่างเต็มที่ ($\bar{x} = 4.01$) และผู้สอนไม่ควรดำเนินภารกิจหรือกิจการใด ๆ ที่ไปรบกวนกิจการการสอนนอกจากในเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน ($\bar{x} = 3.95$) ส่วนในภาระหน้าที่ของผู้สอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนที่น้อยที่สุด คือ ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนศึกษากับผู้เรียนด้วยกัน นอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง หรือ บ้านของผู้เรียนอยู่ใกล้กัน ($\bar{x} = 3.71$)

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะบุคลิกภาพของผู้สอน ด้านวิชาความรู้ ตามแนวคิดของมูห์มัด บิน สะหฺนูน

บุคลิกภาพของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. ท่องจำอัลกุรอาน โดยสามารถรู้ทุกมัจวีด	3.93	1.16	มาก
2. มีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮ์เพื่อที่สามารถสอนเด็กในเรื่องของการละหมาดและบทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการละหมาด การอาบน้ำละหมาด และเงื่อนไขต่างๆ ของการละหมาด	4.00	.99	มากที่สุด
3. มีความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอาหรับเพื่อสามารถที่จะสอนเด็กเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของการเขียนด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ และสามารถแต่งประโยคได้อย่างถูกต้อง	3.94	.96	มาก
4. สืบค้น และอ่านเพิ่มเติมจากตำราที่เป็นมรดกทางวิชาการ เพื่อผู้เรียนสามารถท่องจำบทกวีอาหรับ และที่สำคัญอย่างยิ่งผู้สอนการคัดหลายมือ ต้องเป็นผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม	3.84	1.04	มาก
รวม	3.93	.91	มาก

จากตารางที่ 16 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมูห์มัด บิน สะหฺนูนด้านบุคลิกภาพของผู้สอนในวิชาความรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.93$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ในวิชาความรู้ของมูห์มัด บิน สะหฺนูนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ มีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮ์เพื่อที่สามารถสอนเด็ก ในเรื่องของการละหมาดและบทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการละหมาด การอาบน้ำละหมาด และเงื่อนไขต่างๆ ของการละหมาด ($\bar{x} = 4.00$) ความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอาหรับเพื่อสามารถที่จะสอนเด็กเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของการเขียนด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ และสามารถแต่งประโยคได้อย่างถูกต้อง ($\bar{x} = 3.94$) และท่องจำอัลกุรอาน โดยสามารถรู้ทุกมัจวีด ($\bar{x} = 3.93$) ส่วนในวิชาความรู้ของมูห์มัด บิน สะหฺนูนที่น้อยที่สุด คือ สืบค้นและอ่านเพิ่มเติมจากตำราที่เป็นมรดกทางวิชาการ เพื่อผู้เรียน

สามารถท่องจำบทกวีอาหรับ และที่สำคัญอย่างยิ่งผู้สอนการคัดหลายมือ ต้องเป็นผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม ($\bar{x} = 3.84$)

ตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์หาค่าด้านผู้สอน แยกเฉพาะบุคลิกภาพของผู้สอน ด้านมารยาทของผู้สอน ตามแนวคิดของมุหัมมัด บิน สะหฺนูน

บุคลิกภาพของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. บริสุทธิ์ใจ (อิกลาส)	4.14	1.04	มากที่สุด
2. ความขำเกรงต่อเอกองค์อัลลอฮ์	4.22	1.02	มากที่สุด
3. มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่	4.10	.99	มากที่สุด
4. มีความอ่อนโยน รักและเอ็นดูผู้เรียน	4.08	.98	มากที่สุด
5. เสียสละเวลาให้กับผู้เรียน	4.04	1.00	มากที่สุด
6. มีความสุขุมรอบคอบและการรู้จักยับยั้งตนเองหรือ อัลวรัอ (عزول)	4.04	1.04	มากที่สุด
รวม	4.10	.87	มากที่สุด

จากตารางที่ 17 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนด้านบุคลิกภาพของผู้สอนในมารยาทของผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.10$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ในมารยาทของผู้สอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ความขำเกรงต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ($\bar{x} = 4.22$) บริสุทธิ์ใจ (อิกลาส) ($\bar{x} = 4.14$) และมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ ($\bar{x} = 4.10$) ส่วนในมารยาทของผู้สอนของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนที่น้อยที่สุด คือ เสียสละเวลาให้กับผู้เรียนกับมีความสุขุมรอบคอบและการรู้จักยับยั้งตนเองหรือ อัลวรัอ (عزول) ($\bar{x} = 4.04$)

ตารางที่ 18 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะการลงโทษ ด้านเงื่อนไขของการลงโทษ ตามแนวคิดของมุหัมมัด บิน สะหฺนูน

เงื่อนไขของการลงโทษ	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. มีเป้าหมายเพื่อเด็กได้รับประโยชน์จากการลงโทษ	4.02	.95	มากที่สุด
2. ผู้สอนไม่ควรตีเกินสามครั้ง นอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง	3.74	1.06	มาก
3. ผู้สอนควรลงโทษเด็กด้วยตนเอง และควรใช้ความเมตตาในการตี	3.87	1.00	มาก
4. ไม่ควรที่จะตีผู้เรียนในขณะที่มีความโกรธแค้น	3.95	1.04	มาก
5. ห้ามคำและไม่ควรใช้คำที่ไม่สุภาพ	3.95	1.12	
6. สถานที่สำหรับตีเด็กนั้นต้องเป็นที่ที่ปลอดภัย คือ ต้นขา และสันเท้า และไม่ควรถีที่หัว และใบหน้า	4.05	1.00	มากที่สุด
7. ไม่ควรตีเด็กที่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ	3.93	1.06	มาก
8. ไม่ควรตีเด็กโดยปราศจากการอนุญาตจากผู้ปกครอง	3.86	1.07	มาก
9. ผู้สอนต้องคำนึงถึงร่างกายของผู้เรียน เวลาจะลงโทษ และผู้สอนต้องรับผิดชอบในกรณีตีเกินขอบเขต	3.95	.98	มาก
รวม	3.92	.83	มาก

จากตารางที่ 18 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนด้านการลงโทษในเงื่อนไขของการลงโทษอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.92$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ในเงื่อนไขของการลงโทษของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ สถานที่สำหรับตีเด็กนั้นต้องเป็นที่ที่ปลอดภัย คือ ต้นขา และสันเท้า และไม่ควรถีที่หัว และใบหน้า ($\bar{x} = 4.05$) มีเป้าหมายเพื่อเด็กได้รับประโยชน์จากการลงโทษ ($\bar{x} = 4.02$) และไม่ควรที่จะตีผู้เรียนในขณะที่มีความโกรธแค้น ห้ามคำและไม่ควรใช้คำที่

ไม่สุภาพและผู้สอนต้องคำนึงถึงร่างกายของผู้เรียนเวลาจะลงโทษ และผู้สอนต้องรับผิดชอบในกรณีตีเกินขอบเขต ($\bar{x} = 3.95$) ส่วนในเรื่องโทษของการลงโทษของมุหัมมัด บิน สะหูนุนที่น้อยที่สุด คือ ผู้สอนไม่ควรตีเกินสามครั้ง นอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง ($\bar{x} = 3.74$)

ตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะการลงโทษ ด้านรูปแบบและวิธีการลงโทษ ตามแนวคิดของมุหัมมัด บิน สะหูนุน

รูปแบบและวิธีการลงโทษ	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. ให้คำตักเตือน	4.08	1.07	มากที่สุด
2. ให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงนิสัยมารยาทของเด็กและให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็ก	4.02	.95	มากที่สุด
3. มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปกครองของเด็กและผู้สอนมีหน้าที่ประกาศให้ผู้ปกครองรู้เวลาเด็กขาดเรียน	3.93	.97	มาก
4. ในกรณีเด็กไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเอง ก็ควรใช้วิธีอื่นในการลงโทษ เช่น วิธีการตำหนิตามคำพัง หลังจากนั้นตำหนิต่อหน้าเพื่อนฝูงจำนวนมาก	3.73	.97	มาก
รวม	3.94	.82	มาก

จากตารางที่ 19 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนุนด้านการลงโทษในรูปแบบและวิธีการลงโทษอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.94$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ในรูปแบบและวิธีการลงโทษของมุหัมมัด บิน สะหูนุนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ให้คำตักเตือน ($\bar{x} = 4.08$) ให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงนิสัยมารยาทของเด็กและให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็ก ($\bar{x} = 4.02$) และมีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปกครองของเด็ก และผู้สอนมีหน้าที่ประกาศให้ผู้ปกครองรู้เวลาเด็กขาดเรียน ($\bar{x} = 3.93$) ส่วนในรูปแบบและวิธีการลงโทษของมุหัมมัด บิน สะหูนุนที่น้อยที่สุด คือ ในกรณีเด็กไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเอง ก็ควรใช้วิธีอื่นในการลงโทษ เช่น วิธีการตำหนิตามคำพัง หลังจากนั้นตำหนิต่อหน้าเพื่อนฝูงจำนวนมาก ($\bar{x} = 3.73$)

ตารางที่ 20 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะการลงโทษ ด้านอุปกรณ์สำหรับใช้ในการตีตามแนวคิดของมุหัมมัด บิน สะหฺนูน

อุปกรณ์สำหรับลงโทษ	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. ไม้เท้าโดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ควรที่จะหนาเกินไปซึ่งทำให้กระดูกของเด็กนั้นแตกหักหรือบางเกินไปทำให้อันตรายต่อร่างกายของเด็ก	3.70	1.03	มาก
2. คุรเราะหฺ (ไม้หวาย) มีเงื่อนไขว่า ต้องเปียกและอ่อนที่ไม่ทำอันตรายต่อร่างกายเด็ก	3.53	1.33	มาก
รวม	3.61	1.02	มาก

จากตารางที่ 20 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนด้านการลงโทษในอุปกรณ์สำหรับใช้ในการตีอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.61$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ในอุปกรณ์สำหรับใช้ในการตีของมุหัมมัด บิน สะหฺนูนในระดับมาก คือ ไม้เท้าโดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ควรที่จะหนาเกินไปซึ่งทำให้กระดูกของเด็กนั้นแตกหัก หรือบางเกินไปทำให้อันตรายต่อร่างกายของเด็ก ($\bar{x} = 3.70$) และคุรเราะหฺ (ไม้หวาย) มีเงื่อนไขว่าต้องเปียกและอ่อนที่ไม่ทำอันตรายต่อร่างกายเด็ก ($\bar{x} = 3.53$) ตามลำดับ

ตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอน ตามแนวคิดของบุรฮานุดดีนอัลซันญีย์

คุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. มีบุคลิกภาพที่ดี	4.18	.96	มากที่สุด
2. มีความรู้และความว่องไว	4.08	1.00	มากที่สุด
3. การรสนอบน้อมถ่อมตน	4.08	1.00	มากที่สุด
4. ความอ่อนโยนและความอดทน	4.08	1.00	มากที่สุด
5. มีความเมตตา	4.10	.99	มากที่สุด
6. ห่างไกลจากการกล่าวตำหนิ(ประณาม) ผู้เรียนและการอิจาวิชา	4.04	1.01	มากที่สุด
7. ผู้สอนควรให้อภัยผู้อื่น	4.08	1.02	มาก
8. ผู้สอนไม่ควรที่จะโต้เถียงผู้อื่น	3.92	1.01	
รวม	4.07	.87	มากที่สุด

จากตารางที่ 21 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.07$) ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ มีบุคลิกภาพที่ดี ($\bar{x} = 4.18$) มีความเมตตา ($\bar{x} = 4.10$) และมีความรู้และความว่องไว การรสนอบน้อมถ่อมตน ความอ่อนโยนและความอดทนและผู้สอนควรให้อภัยผู้อื่น ($\bar{x} = 4.08$) ส่วนด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอนของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ที่น้อยที่สุด คือ ผู้สอนไม่ควรที่จะโต้เถียงผู้อื่น ($\bar{x} = 3.92$)

ตารางที่ 22 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้สอน แยกเฉพาะด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน ตามแนวคิดของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์

คุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. ให้คำปรึกษาผู้เรียนพร้อมแนะนำเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ถนัด	4.04	1.00	มากที่สุด
2. ควรคำนึงถึงระดับของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล	3.97	1.03	มาก
3. มีความเมตตาและตักเตือนผู้เรียน	3.91	1.24	มาก
รวม	3.97	1.00	มาก

จากตารางที่ 22 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.97$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านคุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอนของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ให้คำปรึกษาผู้เรียนพร้อมแนะนำเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ถนัด ($\bar{x} = 4.04$) ควรคำนึงถึงระดับของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล ($\bar{x} = 3.97$) และมีความเมตตาและตักเตือนผู้เรียน ($\bar{x} = 3.91$) ตามลำดับ

ตารางที่ 23 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทผู้เรียนต่ออัลกุรอานและวิชาความรู้ ตามแนวคิดของมุหัมมัด บิน สะหูน

มารยาทผู้เรียน	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. มีมารยาทที่ตรงตามแบบฉบับของท่านนบี	4.07	1.02	มากที่สุด
2. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน	4.08	.98	มากที่สุด
3. ผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน	4.03	.99	มากที่สุด

ตารางที่ 23 (ต่อ)

คุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน	\bar{x}	SD	ความหมาย
4. ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่านอัลกุรอานในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ควรอ่านตามถนนสาธารณะหรือในห้องน้ำ	4.00	1.06	มากที่สุด
5. ไม่ควรที่จะจับต้องอัลกุรอาน นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาดเท่านั้น นอกจากเด็กๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ	4.08	.98	มากที่สุด
6. ผู้สอนไม่จำเป็นต้องก้มสujudในอายุขัยที่ต้องชุกเมื่อได้ฟังอัลกุรอานจากเด็กนักเรียนในกรณีที่เด็กไม่บรรลุนิติภาวะ แต่ถ้าเด็กได้บรรลุนิติภาวะแล้วครูผู้สอนก็สามารถเลือกปฏิบัติได้	3.89	.98	มาก
7. ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า(เวลาคุฮา) จนถึงตะวันลับขอบฟ้า	3.75	1.33	มาก
รวม	3.99	.84	มาก

จากตารางที่ 23 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนด้านมารยาทผู้เรียนต่ออัลกุรอานและวิชาความรู้ที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.99$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านมารยาทผู้เรียนต่ออัลกุรอานและวิชาความรู้ของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนกับไม่ควรที่จะจับต้องอัลกุรอาน นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาดเท่านั้น นอกจากเด็กๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ($\bar{x} = 4.08$) มีมารยาทที่ดีงามตามแบบฉบับของท่านนบี ($\bar{x} = 4.07$) และผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ($\bar{x} = 4.03$) ส่วนด้านด้านมารยาทผู้เรียนต่ออัลกุรอานและวิชาความรู้ของมุหัมมัด บิน สะหฺนุนที่น้อยที่สุดคือ ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า (เวลาคุฮา) จนถึงตะวันลับขอบฟ้า ($\bar{x} = 3.75$)

ตารางที่ 24 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่ออัลลอฮ์ ตามแนวคิดของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์

มารยาทของผู้เรียนต่ออัลลอฮ์	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. สร้างเจตนาที่ดี	4.21	1.01	มากที่สุด
2. มอบหมายการงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮ์)	4.13	1.04	มากที่สุด
3. มีความสุขุมรอบคอบและการรู้จักยับยั้งตนเองหรืออัลวีรอุ (عز)	4.13	1.05	มากที่สุด
4. ละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่างๆ	4.08	1.10	มากที่สุด
5. ชุกรและรำลึกถึงอัลลอฮ์	4.14	1.08	มากที่สุด
6. ขออูอา	4.15	1.08	มากที่สุด
รวม	4.14	.93	มากที่สุด

จากตารางที่ 24 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ด้านมารยาทของผู้เรียนกับอัลลอฮ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.14$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านมารยาทของผู้เรียนกับอัลลอฮ์ของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ สร้างเจตนาที่ดี ($\bar{x} = 4.21$) ขออูอา ($\bar{x} = 4.15$) และชุกรและรำลึกถึงอัลลอฮ์ ($\bar{x} = 4.14$) ส่วนด้านมารยาทของผู้เรียนกับอัลลอฮ์ของบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ที่น้อยที่สุด คือ ละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่างๆ ($\bar{x} = 4.08$)

ตารางที่ 25 ผลการวิเคราะห์ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่อตนเอง ตามแนวคิดของบุรฮานุดดีน อัลซรรูญีย์

มารยาทของผู้เรียนต่อตนเอง	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. ใช้เวลาในการกระทำในสิ่งที่ดีและการ รักดีต่ออัลลอฮ์	4.17	.97	มากที่สุด
2. พยายามหลีกเลี่ยงจากจรรยาบรรณที่ไม่ดี	4.13	1.00	มากที่สุด
3. พยายามลดความสัมพันธ์กับ โลกคุณา	3.93	1.01	มาก
4. ทุ่มทความพยายามอย่างพอดีในการ เรียนไม่น้อยและไม่มากเกินไปเพื่อมิให้เบื่ หน่ายและละทิ้งการเรียน	4.08	.97	มากที่สุด
5. มีความกระตือรือร้น	4.04	1.01	มากที่สุด
6. อดทนในการศึกษาหาความรู้	4.08	.94	มากที่สุด
รวม	4.07	.86	มากที่สุด

จากตารางที่ 25 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบุรฮานุดดีน อัลซรรูญีย์ด้านมารยาทของผู้เรียนต่อตนเองอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.07$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านมารยาทของผู้เรียนต่อตนเองของบุรฮานุดดีน อัลซรรูญีย์ในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ใช้เวลาในการกระทำในสิ่งที่ดีและการรักดีต่ออัลลอฮ์ ($\bar{x} = 4.17$) พยายามหลีกเลี่ยงจากจรรยาบรรณที่ไม่ดี ($\bar{x} = 4.13$) และทุ่มทความพยายามอย่างพอดีในการเรียนไม่น้อยและไม่มากเกินไปเพื่อมิให้เบื่หน่ายและละทิ้งการเรียนกับอดทนในการศึกษาหาความรู้ ($\bar{x} = 4.08$) ส่วนด้านมารยาทของผู้เรียนต่อตนเองของบุรฮานุดดีน อัลซรรูญีย์ที่น้อยที่สุด คือ พยายามลดความสัมพันธ์กับโลกคุณา ($\bar{x} = 3.93$)

ตารางที่ 26 ผลการวิเคราะห์ห้ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่อสังคม ตามแนวคิดของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์

มารยาทผู้เรียนต่อสังคม	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูง	4.05	.96	มากที่สุด
2. การถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน	4.05	1.01	มากที่สุด
3. ให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน	3.93	1.02	มาก
รวม	4.02	.88	มากที่สุด

จากตารางที่ 26 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ด้านมารยาทของผู้เรียนต่อสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.02$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านมารยาทของผู้เรียนต่อสังคมของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ คือ สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูงกับการถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน ($\bar{x} = 4.05$) และให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน ($\bar{x} = 3.93$) ตามลำดับ

ตารางที่ 27 ผลการวิเคราะห์ห้ด้านผู้เรียน แยกเฉพาะด้านมารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง ตามแนวคิดของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์

มารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง	\bar{x}	SD	ความหมาย
1. พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่นและนั่งร่วมกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไร้สาระ	4.04	.97	มากที่สุด
รวม	4.04	.97	มาก

จากตารางที่ 27 พบว่า ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของบุรฮานุดดีน อัลซันญีย์ด้านมารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.04$) คือ พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่นและนั่งร่วมกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ ($\bar{x} = 4.04$)

6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งแบบสัมภาษณ์ มี 2 ข้อ ดังนี้ คือ

1. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับผลการวิเคราะห์ระดับความคาดหวังของครูในการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2. ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางอย่างไรบ้างที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญีย์มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

จำนวนและตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดังปรากฏในตารางที่ 28

ตารางที่ 28 จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ตำแหน่ง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดปัตตานี	3	33.3
ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา	3	33.3
ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดนราธิวาส	3	33.3
รวม	9	100

จากตารางที่ 28 พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน 9 คน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดปัตตานีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 และผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดนราธิวาส จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 2 ข้อดังนี้

ข้อที่ 1. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับผลการวิเคราะห์ระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานูดดินอัลซันญูยีในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีความเห็นในประเด็นดังกล่าวนี้ดังปรากฏในตารางที่ 29

ตารางที่ 29 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานูดดินอัลซันญูยีในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 5 ด้าน

ประเด็นแนวคิดทางการศึกษา	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต	ระดับ	ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ		คิดเป็นร้อยละ
			เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
1.เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	3.99	มาก	6	3	66.6
2.หลักสูตร	3.92	มาก	6	3	66.6
3.กระบวนการเรียนการสอน	3.79	มาก	9	0	100
4.ผู้สอน	3.92	มาก	9	0	100
5.ผู้เรียน	4.05	มากที่สุด	9	0	100

จากตารางที่ 29 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลหลักถึงระดับความคาดหวังของครูศาสนาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานูดดินอัลซันญูยีในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 5 ด้าน เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมดเห็นพ้องกันเฉพาะในผลวิเคราะห์ในด้านผู้เรียน ส่วนในผลวิเคราะห์ในด้านวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษา มีผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 66.6 และไม่เห็นด้วยจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ส่วน คนที่ไม่เห็นด้วยนั้น คือไม่เห็นด้วยเกี่ยวเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาที่ว่าด้วยเพื่อเกียรติยศและศักดิ์ศรี และ

วัตถุประสงค์การศึกษาของอัลซันนูญีย์ที่ว่าด้วยเพื่อห่างไกลจากโลกคุณยาเห็นว่า น่าจะต่ำกว่านี้ ส่วนผลการวิเคราะห์ในเรื่องของหลักสูตร มีผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นด้วย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 66.6 และไม่เห็นด้วยจำนวน 3 คิดเป็นร้อยละ 33.33 สำหรับ คนที่ไม่เห็นด้วยคือไม่เห็นด้วยกับการจำแนกระหว่างวิชาบังคับกับวิชาเลือกในส่วนหลักสูตรของอัลซันนูญีย์ กล่าวคือเด็กทุกคนต้องเรียนรู้อาชีพทั้งหมดที่เป็นพื้นฐานของวิชาความรู้ทั่วไป โดยให้ความคิดเห็นว่า น่าจะได้ระดับต่ำกว่านี้

ข้อที่ 2 ท่านมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางอย่างไรบ้างที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีนอัลซันนูญีย์มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ตารางที่ 30 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเรียงตามลำดับความถี่ต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีนอัลซันนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ	ความถี่
1. สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน	9
2. จัดกิจกรรมต่างๆที่มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์	9
3. จัดอบรมผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนและผู้เรียนให้เข้าใจแนวคิดทางการศึกษา มุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์	9
4. ผู้บริหารและครูรวมกันสร้างหลักสูตร ที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์	8
5. โรงเรียนต้องส่งเสริมในการเรียนรู้ตามแนวคิดของที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์อย่างเต็มที่	7
6. สร้างกระบวนการพัฒนาครูให้เป็นไปตามเนื้อหาของแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์	6
7. การให้ชุมชน หรือ หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุญุนและบูรฮานุดดีน อัลซันนูญีย์	6

8.ศึกษาดูงานตามสถานศึกษาที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและ บุรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์	5
จัดนิเทศให้กับผู้บริหารและครูผู้สอน	3
9.สร้างแรงจูงใจและมอบรางวัลให้กับคุณครูในการจัดการเรียนการสอนที่ที่เน้น แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์	2
10.มีการประเมินครูเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้	1

จากตารางที่ 30 พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึกมีข้อเสนอแนะเกี่ยว
แนวทางในการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุด
ดีนอัลฮัรฎูญีย์มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจ
และความตระหนักเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน
อัลฮัรฎูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน การจัดกิจกรรมต่างๆที่มุ่งสร้างความเข้าใจ
เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์ จัดอบรม
ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนและผู้เรียนให้เข้าใจแนวคิดทางการศึกษามุหัมมัด บิน สะหุณุนและ
บุรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์ เป็นข้อเสนอแนะที่มี ความถี่ มากที่ สุด รองลงมาคือ ผู้บริหารและครู
ร่วมกันสร้างหลักสูตร ที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน
อัลฮัรฎูญีย์ โรงเรียนต้องส่งเสริมในการเรียนรู้ตามแนวคิดของที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัม
มัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์อย่างเต็มที่ การให้ชุมชน หรือ หน่วยงานเข้ามามีส่วน
ร่วมในการจัดทำหลักสูตรที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน
อัลฮัรฎูญีย์ อีกทั้ง มีการศึกษาดูงานตามสถานศึกษาที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุ
ณุนและบุรฮานุดดีน อัลฮัรฎูญีย์ และมีการประเมินครูเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้

6.3 ผลการวิเคราะห์จากการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากนักวิชาการ ตัวแทนจากสมาคมโรงเรียน
เอกชนสอนศาสนาอิสลาม สมาคมเครือข่ายโรงเรียนคุณภาพอิสลาม และตัวแทนจากสำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 8 คน มีผลสรุปตามประเด็นแบบคำถามในการ
สนทนากลุ่มดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผลการวิเคราะห์ระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานูดดินอัลซันญีในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1.1 จำนวนของครูสอนศาสนาอิสลาม

จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า เห็นด้วยกับผลที่ได้สรุปออกมา จำนวนเพศหญิงจะมากกว่าจำนวนเพศชายในกลุ่มของครูสอนศาสนาอิสลาม เพราะปัจจุบันนี้มีผู้หญิงเยอะกว่าผู้ชาย ซึ่งไม่แปลกในการที่ครูผู้หญิงมีจำนวนมากกว่า สังเกตเห็นได้ว่าทุกโรงเรียนไม่ว่าเป็นโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนของเอกชนล้วนเต็มไปด้วยครูผู้หญิงมากกว่าผู้ชายเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในปัจจุบันแล้วอีกอย่างเพศหญิงจะรักและสนใจในด้านการศึกษามากกว่าเพศชาย

1.2 ประสบการณ์และอายุของครูสอนศาสนาอิสลาม

พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยอย่างยิ่งกับผลที่ออกมา โดยส่วนใหญ่แล้วครูสอนศาสนาอิสลามจะมีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน อายุ 21-40 ปี เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วครูสอนศาสนาอิสลามจะเรียนช้ากว่าปกติและเรียนอย่างละเอียด พร้อมสะสมประสบการณ์ โดยส่วนใหญ่แล้วครูสอนศาสนาอิสลามสอนโดยใช้หนังสือและประสบการณ์ควบคู่กันไป แต่ในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีสามารถที่จะรันระยะเวลาในการให้ครูหาประสบการณ์จากช่องทางอื่นด้วยเช่นกัน ซึ่งอาจจะไม่ต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมากหรือใช้เวลานานในการสะสมประสบการณ์

โดยภาพรวมเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานูดดินอัลซันญีกับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนและบูรฮานูดดินอัลซันญีกับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยภาพรวม ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า ประเด็นด้านผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วย เพราะว่าผู้เรียน คือ บุคคลที่เป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองที่ดี โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ ส่วนด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นก็เห็นด้วย เนื่องจากว่า เป็นหลักสูตรแกนกลางในการศึกษาที่มุ่งพัฒนานักเรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ สุบฮานะฮู อะอะอะอะอะ มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสมดุลด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ดีเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวและสังคม ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

1.3 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

เห็นด้วยกับผลที่ได้ คือ การศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหฺนูน ในด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นส่วนใหญ่แล้วจะเน้นในเรื่องของการยึดมั่นในศาสนาและจรรยา มารยาทที่ดีงาม เพราะว่าศาสนาอิสลามถือว่าศาสนาเป็นหลัก ศาสนาเป็นใหญ่ ซึ่งมุสลิมมีความ ภาวภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ ให้อยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยความสันติสุข ดังคำกล่าวที่ว่า เพื่อสร้างประชาชาติ(อุมมะฮ์)ที่ดีดังคำรัสของอัลลอฮ์ ความว่า พวกเจ้านั้นเป็นประชาชาติที่ดีซึ่งถูกให้อุบัติขึ้นสำหรับมนุษยชาติโดยที่พวกเจ้าใช้ให้ปฏิบัติสิ่ง ที่ชอบ และห้ามมิให้ปฏิบัติสิ่งที่มีชชอบ (อัลกุรอาน 3 :110) มีมารยาทที่ดีงามต่อเพื่อนและมารยาทที่ ดีงามในการดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างดี **ชัยยิดนาภิ** **อัลอัดดาส** กล่าวว่าการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อ ผลิตกัลญาณชน มนุษย์ที่ดีมีคุณธรรม(ศอลิห) นั่นคือบุคคลที่มีจรรยา มารยาทอันงดงาม(อะดีบ) ส่วนแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ในด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของ การศึกษา พบว่า เห็นด้วย เพื่อการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ และเพื่อตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ์ อย่างที่ ได้กล่าวข้างต้นว่าการที่ครูสอนศาสนาอิสลามนั้นเป็นการที่ให้นักเรียนรู้จักอัลลอฮ์และรู้จักทุกอย่างที่ เป็นอิสลามไม่ว่าเป็นทางด้านศรัทธาหรือปฏิบัติทุกอย่างล้วนอยู่ในแนวทางของอัลลอฮ์

1.4 ด้านหลักสูตรการศึกษา

ครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดด้านหลักสูตร การศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหฺนูนอย่างมาก คือ การบังคับผู้เรียนต้องศึกษาอัลกุรอาน และ หลักสูตรมาจากการบูรณาการระหว่างความรู้ทางโลกคุณชาและอาภิเราะห์ ซึ่ง โดยส่วนใหญ่ โรงเรียนที่สอนศาสนาควบกับสามัญจะเน้นในเรื่องของศาสนามากกว่าสามัญ ตรงนี้จะเป็นจุดเด่น ของโรงเรียนซึ่งโรงเรียนรัฐไม่มีในส่วนนี้ เป็นการเรียนรู้ถึงโลกก่อนหน้านี้ โลกปัจจุบัน และ โลก ในอนาคต แต่ความจริงการศึกษาในทัศนะอิสลามเป็นการศึกษาแบบบูรณาการทั้งวิชาศาสนาและ วิชาการเข้าด้วยกันอย่างมีกฎเกณฑ์ และทั้งสองระบบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่ควรมีการแยก วิชาศาสนาออกจากวิชาสามัญหรือแยกวิชาสามัญออกจากวิชาศาสนา เพราะตามทัศนะอิสลาม นั้น ไม่ได้หมายถึงการศึกษาวิชาอัลกุรอานหรือวิชาศาสนบัญญัติเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง การศึกษาทุกสาขาวิชาที่สอนตามทัศนะของอิสลาม แต่การแยกวิชาศาสนาและวิชาสามัญออกจาก กันนั้นเริ่มขึ้นในศตวรรษที่ 19-20 แห่งคริสตศตวรรษ เมื่อประเทศมุสลิมตกเป็นอาณานิคมของชาติ ตะวันตก ส่วนครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดด้านหลักสูตรการศึกษา ของบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ที่เกี่ยวกับการอืบาต ความรู้ที่เกี่ยวกับ

สังคม เช่น การซื้อขาย การแต่งงาน เป็นต้น ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การย่ำเกรง ความรู้ที่เกี่ยวกับ จรรยา มารยาท และการถ่อมตนต่อเอกอัครลอส ซึ่งรายวิชาเหล่านี้จะเป็นการบังคับในรายวิชาที่ต้อง จัดให้มีการเรียนการสอนของโรงเรียน

1.5 ด้านกระบวนการเรียนการสอน

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าครูอิสลามศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัด บิน สะหูน พบว่า จะเน้นการสอนแบบบรรยาย ซึ่งเป็นการสอนที่ ผู้เรียนรับฟังและสามารถถามได้ บางครั้งผู้สอนมีงานให้กลับไปทำ มีการเขียนแต่ส่วนน้อยมาก ส่วนใหญ่นั่งฟังพอให้รู้ ซึ่งเป็นการสอนแบบเดิมในอดีต ทิ้งๆที่โลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นอย่างมากมาแต่เราก็คงไขว้ในการสอนแบบบรรยาย

1.6 ด้านผู้สอนและผู้เรียน

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดเห็นด้วยกับผลการวิเคราะห์ในความคาดหวังในด้านผู้สอน และผู้เรียน

ประเด็นที่ 2 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัด บิน สะหูน และ บุรฮานุดดีน อัลซรรนุญยี ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

2.1 แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัด บิน สะหูน และ บุรฮานุดดีน อัลซรรนุญยี ใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1. สร้างความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดการสร้าง ความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามของนักคิดมุสลิมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัด บิน สะหูน และ บุรฮานุดดีน อัลซรรนุญยี ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้ นำแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมาประยุกต์ใช้ใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามที่ควรจะเป็น ความเห็นนี้สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีความเห็นมากที่สุดว่าแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมหมัด บิน สะหูน และ บุรฮานุดดีน อัลซรรนุญยี คือ สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนัก

เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่อง แนวคิดทางการศึกษาในอิสลามกับผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนด้วย

2. สร้างความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

ผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนใหญ่เห็นว่า ในการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนระหว่างชุมชนกับโรงเรียนเพราะทุกฝ่ายเป็นหัวใจหลักในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครอง

3. ให้ครูที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการสร้างหลักสูตร

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามร่วมในการสร้างหลักสูตร เพราะฉะนั้น การมีส่วนร่วมของครูที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาอิสลามในการสร้างหลักสูตรจะทำการกำหนดทิศทางของหลักสูตรได้โดยเฉพาะตามแนวคิดทางการศึกษาของนักคิดมุสลิมสองท่านคือ มุหัมมัด บิน สะหุณุน และบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

4. สร้างหลักสูตรบูรณาการระหว่างศาสนาและสามัญ

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สองหลักสูตรนั้นทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะประสบปัญหาในด้านงบประมาณ การบริหารจัดการ และบุคลากร ดังนั้น การบูรณาการหลักสูตรจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะจะช่วยลดจำนวนครูผู้สอน และมีงบประมาณเพียงพอในการพัฒนาอาคารสถานที่ และการบริหารจัดการ ตลอดจนผู้เรียนมีเวลาในการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น และยังสามารถเดินตามแนวทางแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุน และบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ที่เป็นแนวทางการศึกษาที่เน้นหลักสูตรบูรณาการ

5. โรงเรียนสร้างนโยบายที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมาใช้

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า มุหัมมัด บิน สะหุณุน และบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์การที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุน และบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์มาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมันมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายโรงเรียน เพราะฉะนั้นโรงเรียนต้องกำหนดนโยบายที่จะมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุน และบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ให้ชัดเจน

6. มีการประชุมติดตามอย่างต่อเนื่อง

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า หลังจากได้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุน และบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามผู้บริหารต้องจัดให้มีการประชุมติดตามผลอย่างต่อเนื่องเพื่อสามารถแก้ไขในสิ่งที่ผิดพลาดและพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางด้านการเรียนการสอนต่อไป

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์กับการประยุกต์ใช้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม”เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์โดยเก็บข้อมูลทั้งคุณภาพและปริมาณ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของอิบนุสะหุหนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์
3. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาอิสลามต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยที่ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ซึ่งประกอบด้วยตำราอาคานุลมุอัลลิมีน ของอิบนุสะหุหนุนและตำราตะอูลีมุลมุตะอัลลิมเตาะริกอตตะอัลลุมของอัลฮัรณูญีย์และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ที่เน้นการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของท่านมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์

ตอนที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขนาดใหญ่ในจังหวัดปัตตานี เขต เพื่อมุ่งศึกษาระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ประชากร

ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูอิสลามศึกษา ในโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ ในระบบ ประเภทสอนศาสนาควบคู่วิชาสามัญ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี จำนวนโรงเรียนทั้งหมด 21 โรงเรียน มีประชากรทั้งหมด 906 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี รวมทั้งสิ้น 278 คน

ตอนที่ 3 เป็นการวิจัยภาคสนามเชิงคุณภาพ (Field Work Research) โดยเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และหัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept Interview) และสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) กับผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์มาเป็นแนวทางการศึกษา

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากผู้บริหาร และหัวหน้าฝ่ายวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารและหัวหน้าฝ่ายวิชาการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดปัตตานีจำนวน 9 คน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ไม่ใช่เป็นคนเดียวกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 8 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่ละจังหวัด จังหวัดละ 1 คน รวม 3 คน ผู้ที่มีวุฒิปริญญาเอกในสาขาที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษาหรือมีตำแหน่งทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษาจำนวน 3 คน และคณะกรรมการสมาคมเครือข่ายโรงเรียนคุณภาพอิสลามจำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1.เอกสารและตำราที่เป็นแหล่งข้อมูลหลัก คือ ตำรา อาดาบ อัลมูอัลลิมีน (آداب (المعلمين)ของท่านมุหัมมัด บิน สะหุญนและตำรา ตะอูลีม อัลมูตะอัลลิม เตาะรีกอ อัตตะอัลลุม تعليم) (المعلم طريق التعلم)ของท่านบูรฮานุดดีน อัลซรรูญีย์ และแหล่งข้อมูลเสริม เป็นเอกสารและตำราที่

เกี่ยวข้องกับมุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบุรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ และแนวคิดทางการศึกษาของท่านทั้งสอง

2. แบบสอบถาม เกี่ยวกับระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

3.แบบแนวคำถามเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

4.แบบแนวคำถามเพื่อการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

7.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยได้ตอบคำถามวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. ข้อค้นพบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ว่าเพื่อศึกษาชีวประวัติของอิบนุสะหุหนุและบุรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ ดังนี้

ชีวประวัติของมุหัมมัด บิน สะหุหนุ

มุหัมมัด อิบนุ สะหุหนุ คือ อับดุลลาฮ์ มุหัมมัด บิน อับดี สะหุหนุ บิน สะอีด บิน หะบิบ บิน หิซาน บิน ฮิลาล บิน บักการ บิน เราะบิอะฮ์ อัดตะนุกีย์ (almaliki :1994:318) ปู่ของเขาได้อพยพมาพร้อมกับทหารของเมืองหัมส์(حمص)¹ไปยังเมืองมัฆริบในการเข้าพิชิตเมืองดังกล่าว ท่านมุหัมมัด อิบนุ สะหุหนุเกิดในปี ฮ.ศ. 202 ในบ้านที่เต็มไปด้วยวิชาความรู้ เกิดที่หมู่บ้าน เฆาะดัดในเมืองกอยเราะวานซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการแพร่ขยายของมัซฮับ มาลิกีย์

อาจารย์ท่านแรกของอิบนุสะหุหนุ คือบิดาของท่านเอง ท่านได้ศึกษาอัลกุรอาน และได้มีการสนทนากับบิดาของท่าน ในเรื่องราวต่างๆของศาสนา และท่านก็ได้อ่านหนังสือของบิดาของท่าน โดยผู้คนจะรับฟังท่านอ่านหนังสือของบิดาของท่านก่อนที่บิดาของท่านจะออกมาสอน และหลังจากที่บิดาของท่านได้ออกมาสอนท่านก็จะร่วมนั่งกับผู้คนในการศึกษาหาความรู้ อิบนุสะหุหนุได้ศึกษาหาความรู้จากนักปราชญ์ชาวแอฟริกาที่มีชื่อเสียงมาก เช่น มุซา บิน มุอาวียะฮ์ อัศเศาะมาคีย์ อิบนุสะหุหนุได้เสียชีวิตแทบชายฝั่งประเทศตุนิเซียในปี ฮ.ศ.256 หลังจากบิดาของท่านได้เสียชีวิต 6 ปี และได้ฝังศพในเมืองกอยเราะวาน

¹เมืองหัมส์ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศซีเรียเป็นเมืองที่สำคัญที่สุดของประเทศซีเรียซึ่งสมัยปกครองโดยชาวโรมันก่อน2300ค.ศ. เมืองหัมส์ถูกเรียกว่าเมืองอะมีสา

ชีวประวัติของบูรฮานุดดีนอัซซัรญูญีย์

เชื้อสายและวงศ์ตระกูล

คำว่า ซัรญูญีย์ มาจากคำว่า ซัรญูจ ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของเมืองในเปอร์เซีย เมืองหลวงของแคว้น อัซซะจีสถานในสมัยก่อน(Al-bagdadi: 1979:138) ยาคุต อัลหะมาวีได้กล่าวในหนังสือ มุญัฎมัตอัลบลุดาน (معجم البلدان) ว่าเมือง ซัรญูจ คือเมืองที่มีชื่อเสียงตั้งอยู่หลังแม่น้ำหนึ่งหลังจากเมืองคูญันด์คือตั้งอยู่หลังแม่น้ำ ญีหูน(อามูคาร์ยา)ในเคาะรอซาน และบุคคลแรกที่ได้ส่งกองทัพเพื่อพิชิตเมืองดังกล่าว คือ หัจญาจ บิน ยูยูฟอัลสะกอฟีด้วยคำสั่งของท่านเคาะลีฟะฮ์อับดุลมาลิก บิน มิวราน(เสียชีวิต ส.ศ. 86)

การถือกำเนิด

หนังสือประวัติศาสตร์และหนังสือ อัตถะาะบาคอตและหนังสืออัตตะรอนุม ไม่ได้ระบุถึงวันเดือนปีเกิดของท่านอัซซัรญูญีย์ แต่ปีการเสียชีวิตของท่านมีการถกเถียงในบรรดานักประวัติศาสตร์ในการกำหนดวันเดือนปีที่เสียชีวิตของท่านส่วนในหนังสือ ที่ได้ทำการระหุกิกโดยท่าน อุษมาน ได้ระบุว่า ท่านอัซซัรญูญีย์ ได้เสียชีวิตในปีที่ ส.ศ.591(az-zarnuji:1397:25)และได้มีการระบุในบางหนังสือประวัติศาสตร์ว่าท่าน ได้เสียชีวิตในปีที่ ส.ศ. 620 เช่นหนังสือ อัลญะวาฮิร อัลมุฎีอะห์ (الجواهر المضية للقرشي) และหนังสือ (دائرة المعارف الإسلامية) ได้กล่าวว่า อิมามอัซซัรญูญีย์ ได้ร่วมสมัยและรุ่นเดียวกับท่านอันนุอุมาน บิน อิบรอฮีม อัซซัรญูญีย์ ซึ่งเสียชีวิตในปีที่ ส.ศ.640

2. ข้อค้นพบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ว่าเพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุญุน และบูรฮานุดดีนอัซซัรญูญีย์

แนวคิดทางการศึกษาของอิบนุสะหุญุน

เป้าหมายของการศึกษา

เป้าหมายของการศึกษาตามแนวคิดของท่าน อิบนุสะหุญุน มีดังนี้

- 1) เพื่อยึดมั่นในศาสนา
- 2) เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา
- 3) เพิ่มพูนในวิชาความรู้
- 4) เพื่อเกียรติยศและศักดิ์ศรี
- 5) เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ
- 6) เพื่อมารยาทที่ดีงาม

หลักสูตรการเรียนการสอน

อิบनुสะหุณุนได้จำแนกหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น สอง ประเภท คือ

- 1) ประเภทวิชาบังคับ 2) ประเภทวิชาเลือก

ส่วนในประเภทวิชาบังคับ คือ วิชาอัลกุรอาน ถือว่าทุกคนมีความจำเป็นต้องศึกษาอัลกุรอาน

ประเภทวิชาเลือกในทัศนะของอิบनुสะหุณุนมีรายวิชาดังนี้

- 1.คณิตศาสตร์ (จำเป็นต้องเรียน)
- 2.กวี คำแปลก ภาษาอาหรับและการเขียน
- 3.หลักไวยากรณ์อาหรับ

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดของท่านอิบनुสะหุณุน คือ

- 1) วิธีสอนแบบบรรยาย
- 2) วิธีสอนแบบอภิปราย
- 3) วิธีสอนแบบท่องจำ
- 4) วิธีสอนแบบร่วมมือ
- 5) การสอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น
- 6) ให้ความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 7) การสอนแบบการใช้สื่อการเรียนการสอน
- 8) การสอนแบบทัศนศึกษา
- 9) การให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน
- 10) การสร้างความเป็นมิตร
- 11) ฝึกฝนปฏิบัติ
- 12) การสอนแบบตัมบิบบะและตัมบิบบะ

ผู้สอน

คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพของผู้สอน

- 1) ดูแลและให้ความสำคัญผู้เรียน โดยเฉพาะในช่วงแยกย้ายจากสถานศึกษากลับไปที่บ้าน) และควรตรวจสอบว่าเด็กกลับถึงบ้านหรือไม่ แล้วหรือยัง
- 2) ในช่วงที่ผู้เรียนขาดเรียนผู้สอนควรติดต่อกับผู้ปกครองเด็ก

- 3) ผู้สอนควรสละเวลากับการสอนอย่างเต็มที่เพราะจะทำให้ภาระหน้าที่การสอนจะได้เดินไปด้วยดีและสมบูรณ์
- 4) ผู้สอนห้ามดำเนินภารกิจหรือกิจการใดๆที่ไปรบกวนกิจการการสอนนอกจากในเวลาที่ไม่มีการเรียนการสอน
- 5) ไม่ควรที่จะกำชับให้คนหนึ่งคนใดไปช่วยสอน นอกจากว่ามันจะให้ประโยชน์กับผู้เรียน
- 6) ผู้สอนไม่ควรที่จะสั่งใช้ผู้เรียนไปรับใช้ในความต้องการส่วนตัวของผู้สอน
- 7) ผู้สอนไม่ควรที่จะสอนอัลกุรอานและตำรับตำราให้กับบุตรของชาวคริสต์
- 8) ผู้สอนผู้ชายไม่ควรที่จะสอนผู้เรียนผู้หญิง ไม่ควรที่จะรวมเรียนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย
- 9) ผู้สอนสามารถที่จะร่ำรวยได้แต่ไม่ใช่อาศัยความร่ำรวยจากผู้เรียน
- 10) ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนศึกษากับผู้เรียนด้วยกันนอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง หรือ บ้านของผู้เรียนอยู่ใกล้กัน
- 11) ในขณะที่มีการเรียนการสอนไม่ควรที่จะทิ้งภาระหน้าที่ด้วยการไปละหมาดศพ (ละหมาดญินาซะฮฺ)
- 12) ผู้สอนไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนขาดเรียนนอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง
- 13) ผู้สอนไม่ควรที่จะเขียนหรืออ่านในขณะที่มีการเรียนการสอนนอกจากหลังเสร็จภาระกิจการเรียนการสอน
- 14) มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน

คุณลักษณะของผู้สอนทางด้านวิชาความรู้

คุณลักษณะของผู้สอนทางด้านวิชาความรู้มีดังนี้

- 1) ท่องจำอัลกุรอานโดยสามารถรู้หุก่มตัจวีด
- 2) มีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺเพื่อที่สามารถสอนเด็กในเรื่องของการละหมาดและบทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการละหมาดการอาบน้ำละหมาด และเงื่อนไขต่างๆของการละหมาด
- 3) มีความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอาหรับเพื่อสามารถที่จะสอนเด็กเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของการเขียนด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ และสามารถแต่งประโยคได้อย่างถูกต้อง
- 4) ผู้สอนการคัดหลายมือ ต้องเป็นผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม
- 5) สืบค้น และอ่านเพิ่มเติมจากตำราที่เป็นมรดกทางวิชาการ เพื่อผู้เรียนสามารถท่องจำบทกวีอาหรับ

คุณลักษณะทางด้านส่วนตัวของผู้สอน

- 1) บริสุทธิ์ใจ
- 2) ความขำเกรงต่อเอกองค์อัลลอฮ์
- 3) มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่
- 4) มีความอ่อนโยน
- 5) มีความเสียสละ
- 6) มีความยุติธรรมและความเสมอภาค

คุณลักษณะทางด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน

1) ด้านการลงโทษ ในทัศนะของอิบนุสะหุหนุนอิบนุสะหุหนุน ได้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ษะวาบ(نوب) และอิกอบ(عقاب) คือ รางวัล และบทลงโทษ เพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขในจรรยาบรรณ และเพื่อให้รู้ว่าเป้าหมายจากการลงโทษคือไม่ใช่เพื่อการแก้แค้น แต่เป็นเครื่องมือที่เปลี่ยนแปลงและแก้ไขผู้เรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

วิธีการลงโทษ

อิบนุสะหุหนุน ได้ตั้งเงื่อนไขในการลงโทษเด็กไว้ 2 ประการ ดังนี้

- 1) มีเป้าหมายเพื่อเด็กได้รับประโยชน์จากการลงโทษ
- 2) ผู้สอนไม่ควรตีเกินสามครั้งนอกจากจะได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองโดยท่านกล่าวว่าไม่สามารถตีเด็กเกินขอบเขตนอกจากจะได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครอง

การลงโทษทางด้านจิตใจ

การลงโทษเด็กทางร่างกายนั้นไม่สามารถที่จะกระทำได้นอกจากต้องผ่านการลงโทษทางด้านจิตใจก่อน ที่มีรูปแบบและวิธีการลงโทษดังนี้

- 1) ให้คำตักเตือน
- 2) ให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงนิสัยมารยาทของเด็กและให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็ก
- 3) มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปกครองของเด็ก และผู้สอนมีหน้าที่ประกาศให้ผู้ปกครองรู้เวลาเด็กขาดเรียน
- 4) ในเมื่อเด็กไม่ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเอง ก็ควรใช้วิธีอื่นในการลงโทษ คือ วิธีการตำหนิตามลำพัง หลังจากนั้นตำหนิต่อหน้าเพื่อนฝูงจำนวนมาก

5) กักตัวเด็กหลังจากได้แยกย้ายจากการเล่าเรียนโดยมีเงื่อนไขอย่าห้ามเด็กในการรับประทานอาหารและดื่มอันเนื่องเด็กต้องการอาหารเพื่อความเจริญเติบโตและพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง เพราะเป้าหมายของการลงโทษคือ การแก้ไขและเปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็กเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีเป้าหมายห้ามมีการเจริญเติบโตด้านร่างกายของเด็ก

6) เงื่อนไขในการลงโทษทางจิตใจ คือห้ามคำและไม่ควรใช้คำที่ไม่สุภาพ

2) การให้รางวัล (مديحة)

ผู้สอนไม่ควรที่จะเรียกรื่องของขวัญมากกว่าค่าจ้างจากผู้เรียนซึ่งถ้าผู้สอนรับของขวัญจากผู้เรียนโดยความร้องขอถือว่าเป็นสิ่งที่หะรอมและถ้ารับของขวัญดังกล่าวโดยปราศจากการร้องขอถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาต

3) ระยะเวลาเพื่อการสอน

อินสะหุญนได้เน้นย้ำให้ผู้สอนได้เสียระยะเวลาเพื่อการสอนอย่างเต็มที่ โดยได้กล่าวว่า “ผู้สอนไม่ควรที่จะละทิ้งการสอนนอกจากที่ไม่ได้อยู่ในเวลาสอน” และท่านได้กล่าวอีกว่า “ผู้สอนควรหมั่นพยายามตลอดเวลาให้กับการสอน และไม่ควรที่จะไปละหมาดศพนอกจากว่ามันจำเป็นจริงๆ”

4) สร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน

อิบนุสะหุญนได้เรียกรื่องความเสมอภาคระหว่างผู้เรียนที่ฐานะยากจนกับผู้เรียนที่ฐานะที่ร่ำรวย

ผู้เรียน

แนวคิดเกี่ยวกับผู้เรียนในทัศนะของอิบนุสะหุญนมีดังนี้

- 1) มีมารยาทที่ดีงามตามแบบฉบับของท่านนบีﷺ และกฎเกณฑ์ที่ศาสนาได้กำหนดไว้
- 2) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน
- 3) ผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน
- 4) ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่านอัลกุรอานในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ควรอ่านตามถนนสาธารณะหรือในห้องน้ำ

5) ไม่ควรที่จะจับต้องอัลกุรอานได้ นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาดเท่านั้น แต่ก็ยังอนุโลมให้กับเด็ก ๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ สามารถจับต้องและอ่านอัลกุรอานได้ ถึงแม้จะไม่มีน้ำละหมาดก็ตาม

6) ฝึกฝนในการอาบน้ำละหมาด ละหมาดศพและคุอาอูต่างๆ

7) ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า(เวลาคุฮา)จนถึงตะวันตกขอบฟ้า

8) ห้ามเลื่อนจากบทหนึ่งไปยังอีกบทหนึ่งนอกจากผู้เรียนจะท่องจำบทเก่าให้หมดก่อน

9) ไม่ควรที่จะใช้มัสยิดเป็นสถานที่เรียนเพราะเด็กไม่สามารถที่จะรักษาตัวเองจากนะญิสได้

10) ไม่ควรที่จะนอนและกินในมัสยิด

11) ผู้เรียนสามารถที่จะเป็นผู้ช่วยสอนให้กับครูผู้สอน

แนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์

เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ โดยอัลฮัรณูญีย์ได้กล่าวว่า “แท้จริงความรู้มีเกียรติ เพราะมันเป็นสิ่งที่จะนำพามนุษย์สู่การยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ที่มนุษย์ควรได้รับเกียรติจากอัลลอฮ์และความสุขในวันรันดร์

2) เพื่อฝึกฝนในจรรยา มารยาทที่งดงามและละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดี ท่านอัลฮัรณูญีย์ได้กล่าวว่า “และเช่นเดียวกันสามารถทราบถึงมารยาทต่างๆ และรู้จักระหวางเอื้อเพื่อแผ่กับการตระหนี่ถี่เหนียว การโอ้อวด การสุรุ่ยสุร่ายและการตระหนี่ถี่เหนียว ถือว่าเป็นสิ่งที่หะรอมไม่สามารถจะขจัดสิ่งเหล่านี้ได้นอกจากด้วยวิชาความรู้เท่านั้น และรู้ถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม คือสิ่งที่ดีและไม่ดี”

3) เป็นหนทางที่จะรู้ถึงความรู้ทางโลก

4) เพื่อแสวงหาโลกหน้า

5) เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงไว้ซึ่งอิสลาม

6) ตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ์ที่ประไพให้ความรู้

7) หลีกเลียจจากการยิ่งยโสโอ้อวดในวิชาความรู้

8) ห่างไกลจากโลกคุณยา

9) เพื่อปลูกฝังจรรยา มารยาทที่งดงาม

10) เพื่อฝึกฝนในทักษะการคิดและสรุป

หลักสูตร

อัลซรรูญีย์ได้กำหนดและจำแนกหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท
คือ

- 1) อิลมุล ฮาล(علم الحال) (ความรู้ที่มีต้องการทุกสถานการณ์)
- 2) อิลมุ บะอูดุลอะหาซิน(علم بعض الأحسين) (ความรู้ที่มีความต้องการบางช่วงเวลา)

อัลซรรูญีย์ได้แบ่งอิลมุลฮาลออกเป็น 4 ชนิดด้วยกัน

- 1) ความรู้ที่เกี่ยวกับอิบาดาต
- 2) ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคม เช่น การซื้อขาย การแต่งงาน การหย่าร้าง การกักตุนสินค้า การอินดอกเบีย เป็นต้น
- 3) ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การขำเกรง การหวังผลตอบแทน และการถ่อมตนต่อเอกอัลลอฮ์
- 4) ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณ เช่นการอดทน การให้อภัย การมีสัจจะ การช่วยเหลือผู้อื่น การร่วมมือร่วมใจทำในสิ่งที่ดี เป็นต้น

อิลมุ บะอูดุลอะหาซิน (ความรู้ที่มีความต้องการบางช่วงบางคราว)อัลซรรูญีย์ถือว่า อิลมุลฮาล เป็นพื้นฐาน อิลมุ บะอูดุลอะหาซินเป็นฟิรฎุกีฟายะฮ์ ส่วนรายละเอียดวิชาตามแนวคิดของท่านมีดังนี้

- 1) วิชาเอกภาพ (التوحيد) อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า “ผู้เรียนควรเลือกวิชาที่ดี ที่ต้องการในศาสนา และต้องการเพื่อโลกหน้า และเริ่มเรียนด้วยวิชาเตาหีด และการรู้จักพระองค์อัลลอฮ์”
- 2) วิชาฟิถุฮ์ อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า “ผู้ที่ทำความเข้าใจทางศาสนาควรท่องจำหนึ่งตำราจากตำราฟิถุฮ์ และทบทวนตลอด เพื่อง่ายต่อการเข้าใจเมื่อได้ฟังจากผู้สอนและได้กล่าวอีกว่า “ผู้เรียนไม่ควรกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดนอกจากการศึกษาหาความรู้ และไม่ควรรี้นหลังจากวิชาฟิถุฮ์”
- 3) วิชา กวีอาหรับ(الشعر) อัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า “ท่านอิบนุอับบาสเมื่อท่านเบื่อจากการพูด ท่านก็จะกล่าวว่า “จงเอาหนังสือที่รวบรวมบทกวีให้กับฉัน”
- 4) วิชาอัลกุรอานอัลซรรูญีย์ได้กล่าวว่า “ท่านอลี ได้กล่าวว่า เพียงพอแล้วที่หันหลังจากความรู้ของอัลลอฮ์ที่ต้องประสพกับความต่ำต้อยและความขาดทุน และจำเป็นต้องพยายามขอความหลีกเลี่ยงจากอัลลอฮ์จากสิ่งเหล่านี้”และยังได้กล่าวว่า “การอ่านอัลกุรอานนั้นสามารถช่วยในการท่องจำ

5) วิชาการศึกษาด้วยมือ(ط)อัลซันญูญีย์ได้กล่าวว่า “ลายมือที่สวยงามจะเป็นกุญแจแห่ง
 วิชาทั้งหลาย”

6) วิชาแพทยศาสตร์อัลซันญูญีย์ได้กล่าวว่า “และควรศึกษาบางส่วนของวิชาแพทย์

กระบวนการเรียนการรู้

กระบวนการเรียนรู้ในทัศนะของอัลซันญูญีย์มีดังนี้

- 1) การอภิปราย (المناظرة) 2) การตั้งคำถาม(المطرح) 3) การย้อนคิดทบทวน(المذكر)
- 4) การใช้คำถาม(السؤال) 5) การสร้างความเข้าใจ 6) การสังเกต และการคิดใคร่ครวญ 7) ทักษะศึกษา
- 8) การบันทึก 9) ให้เกียรติความรู้และผู้รู้ 10) ให้เกียรติความรู้และผู้รู้ 11) การคัดเลือก วิชาความรู้
- อาจารย์และเพื่อนฝูง 12) ใช้ความพยายาม อย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ 13) การใช้ความอดทน
- 14) เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้ 15) อาศัยเคล็ดลับช่วยจำคือความจริงจัง ความ
- ขยันหมั่นเพียร กินแต่น้อย ทำการละหมาดยามค่ำคืนและการอ่านอัลกุรอาน การแปร่งฟัน การดื่ม
- น้ำผึ้ง การรับประทานน้ำเต้าผสมน้ำตาล และประทานลูกเกดสีแดงเข้มจำนวนยี่สิบเม็ดมีระหว่าง
- มือเช้า 16) ห่างไกลจากสาเหตุของการหลงลืม เช่น การทำอะฮ์ลียัต การทำบาปต่างๆ มีความคิดที่
- ฟุ้งซ่าน โสภเคราะห์เสียใจเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หมกมุ่นอยู่กับเรื่องไร้สาระ และการรับประทานอาหาร
- อันเป็นสาเหตุให้เกิดเสมหะและน้ำมูกก็ทำให้ความจำลดเลือนได้ 17) ขอคำแนะนำและคำปรึกษาจาก
- ผู้สอนในการศึกษาหาความรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน 18) เลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการศึกษาหา
- ความรู้ 19) เลือกช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มเรียน 20) ทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ 21) การ
- จับจ่ายใช้สอยและรับประทานอย่างพอประมาณและพอเพียง 22) คาบเวลาการเรียนการสอน
- ไม่มากเกินไป 23) การใช้สติปัญญาในการศึกษาหาความรู้ 24) การประเมินตนเอง 25) การเรียน
- แบบค่อยเป็นค่อยไป 26) เขียนบทสรุปหลังจากเลิกเรียน 27) ควรบันทึกสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ 28)
- พยายามห่างไกลหลีกเลี่ยงจากเพื่อนที่ไม่ดี 29) ควรใช้จ่ายในการศึกษาและห่างไกลจากการตระหนี่
- ถี่เหนียว 30) พยายามเชิญชวนและตักเตือนในสิ่งที่ดี 31) พยายามยุ่งเกี่ยวกับการงานที่ดีและห่างไกล
- กับการงานที่ตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ 32) สร้างเจตนาที่บริสุทธิ์ในการศึกษาแสวงหาความรู้ 33) ท่วมทเวลา
- ไว้กับการศึกษา 34) สร้างความตื่นเต็น (التشويق) 35) การศึกษาอย่างต่อเนื่อง 36) เลือกช่วงเวลาที่ดี
- ที่สุดในการศึกษาหาความรู้ คือ ช่วงเช้า ช่วงสุหฺร(ก่อนละหมาดซุบฮฺ)และช่วงระหว่างมัฆริบและ
- อิชาอฺ 37) ศึกษาหาวิชาความรู้ที่หลากหลายเมื่อมีความรู้ลึกเบือในวิชาที่ได้เรียนก็หัน ไปศึกษาใน
- วิชาอื่น 38) ตรีชมพร้อมในเรื่องอุปกรณ์การเขียน 39) ผู้เรียนไม่ควรนอนและกินมากเกินไป 40) หัน
- หน้าไปทางทิศกิบละฮฺในเวลาเรียน 41) ใกล้ชิดกับบุคคลที่ศอลิหฺและห่างไกลกับบุคคลที่ชอบทำ

บาปและทำชั่ว 42) ใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่อง 43) อ่านคู่มือก่อนเริ่มอ่านหนังสือ 44) การสรรเสริญต่อท่านนบี 45) ให้ความสำคัญและให้เกียรติกับหนังสือ 46) ทำการซิवाกหรือแปร่งฟัน

ผู้สอน

คุณสมบัติของผู้สอนในทัศนะของอัลซันญีย์ โดยแยกตามด้านต่างๆ มีดังนี้

คุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สอน

1) มีบุคลิกภาพที่ดี 2) มีความรู้และความวิรู 3) การนอบน้อมถ่อมตน 4) ความอ่อนโยนและความอดทน 5) มีความเมตตา 6) ห่างไกลจากการกล่าวตำหนิ (ประณาม) ผู้เรียนและการอิจนาริษา 7) ผู้สอนควรให้อภัยผู้อื่น 8) ผู้สอนไม่ควรที่จะโต้เถียงผู้อื่น

คุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน

- 1) ให้คำปรึกษากับผู้เรียนพร้อมแนะนำเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ถนัด
- 2) ควรคำนึงถึงระดับของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 3) มีความเมตตาและตักเตือนผู้เรียน

ผู้เรียนตามแนวคิดอัลซันญีย์

มารยาทของผู้เรียนต่ออัลลอฮ์

- 1) สร้างเจตนาที่ดี
- 2) มอบหมายการทำงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮ์
- 3) มีความสุขุมรอบคอบและการรู้จักยับยั้งตนเองหรืออัลวีรอ (العور)
- 4) ละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่าง ๆ
- 5) ชุญูรและการรำลึกถึงอัลลอฮ์
- 6) ขอคุดา

มารยาทของผู้เรียนต่อตนเอง

- 1) ใช้เวลาในการกระทำในสิ่งที่ดีและการภักดีต่ออัลลอฮ์
- 2) พยายามหลีกเลี่ยงจากการขามารยาทที่ไม่ดี
- 3) พยายามลดความสัมพันธ์กับโลกคุณยา
- 4) ทุ่มเทความพยายามอย่างพอดิบพอดิในการเรียน ไม่น้อยและไม่มากเกินไปเพื่อมิ

ให้เบื่อหน่ายและละทิ้งการเรียน

- 5) มีความกระตือรือร้น
- 6) อดทนในการศึกษาหาความรู้

มารยาทของผู้เรียนต่อผู้สอน

- 1) สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูง
- 2) การถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน
- 3) ให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน

มารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง

พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่นและนั่งร่วมกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ

3. ข้อค้นพบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ว่า เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของครูสอนศาสนาอิสลามต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมแล้วประเด็นทั้ง 5 ด้าน เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์กับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.94$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในระดับมาก 3 ลำดับแรก คือ ด้านผู้เรียน ($\bar{X} = 4.05$) ด้านปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา ($\bar{X} = 3.99$) และด้านหลักสูตรกับด้านผู้สอน ($\bar{X} = 3.92$) ส่วนแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีน อัลซันญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่น้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.79$)

4. ข้อค้นพบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ว่า เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บินสะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลซันญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

- 1) สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน
- 2) จัดกิจกรรมต่างๆที่มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 3) จัดนิเทศให้กับผู้บริหารและครูผู้สอน
- 4) สร้างแรงจูงใจและมอบรางวัลให้กับคุณครูในการจัดการเรียนการสอนที่ที่เน้นแนวทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 5) จัดอบรมผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนและผู้เรียนให้เข้าใจแนวทางการศึกษามุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 6) ให้ชุมชน หรือ หน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรที่เน้นแนวทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 7) โรงเรียนต้องส่งเสริมในการเรียนรู้ตามแนวคิดของที่เน้นแนวทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์อย่างเต็มที่
- 8) ผู้บริหารและครูรวมกันสร้างหลักสูตร ที่เน้นแนวทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 9) สร้างกระบวนการพัฒนาครูให้เป็นไปตามเนื้อหาของแนวทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 10) ศึกษาดูงานตามสถานศึกษาที่ใช้แนวทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์
- 11) มีการประเมินครูเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้

ประเด็นที่ 2 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของของมุหัมมัดบิณสะหุณนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

แนวทางการประยุกต์ใช้แนวทางการศึกษาของของมุหัมมัดบิณสะหุณนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

- 1.สร้างความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องแนวทางการศึกษาในอิสลาม

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดการสร้างเสริมความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามของนักคิดมุสลิมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุและ บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้้นำแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามที่ควรจะเป็น ความเห็นนี้สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ เชงลิกผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีความเห็นมากที่สุดว่าแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุ และ บุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ คือ สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุหนุและบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามกับผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนด้วย

2. สร้างความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

ผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนใหญ่เห็นว่า ในการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุและบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามคือการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนระหว่างชุมชนกับโรงเรียนเพราะทุกฝ่ายเป็นหัวใจหลักในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะพ่อแม่ผู้ปกครอง

3. ให้ครูที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมีส่วนรับผิดชอบในการสร้างหลักสูตร

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังขาดครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามร่วมในการสร้างหลักสูตร เพราะฉะนั้น การมีส่วนร่วมของครูที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องแนวคิดทางการศึกษาอิสลามในการสร้างหลักสูตรจะทำให้สามารถกำหนดทิศทางของหลักสูตรได้โดยเฉพาะตามแนวคิดทางการศึกษาของนักคิดมุสลิมสองท่านคือ มุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบุรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

4. สร้างหลักสูตรบูรณาการระหว่างศาสนาและสามัญ

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สองหลักสูตรนั้นทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะประสบปัญหาในด้านงบประมาณ การบริหารจัดการ และบุคลากร ดังนั้น การบูรณาการหลักสูตรจึงมีความเหมาะสม

อย่างยิ่งสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะจะช่วย ลดจำนวนครู ผู้สอน และมีงบประมาณเพียงพอในการพัฒนาอาคารสถานที่ และการบริหารจัดการ ตลอดจนผู้เรียนมีเวลาในการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น และยังสามารถเดินตามแนวทางแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบรูฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ที่เป็นแนวทางการศึกษาที่เน้นหลักสูตรบูรณาการ

5. โรงเรียนสร้างนโยบายที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมาใช้

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า มุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบรูฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์การที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาของมาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมันมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายโรงเรียน เพราะฉะนั้น โรงเรียนต้องกำหนดนโยบายที่จะมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบรูฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ให้ชัดเจน

6. จัดประชุมติดตามอย่างต่อเนื่อง

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า หลังจากได้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบรูฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยผู้บริหารต้องจัดการประชุมติดตามผลอย่างต่อเนื่องเพื่อสามารถแก้ไขในสิ่งที่ผิดพลาดและพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทางการเรียนการสอนต่อไป

7.2 อภิปรายผล

จากข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุ และบรูฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของอิบนุสะหุหนุและบรูฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ อภิปรายผลได้ดังนี้

จากผลการวิจัยพบว่า มุหัมมัด อิบนุ สะหุหนุ คือ อิบูอับดุลลาฮฺ มุหัมมัด บิน อิบี สะอีด สะหุหนุ บิน สะอีด บิน หะบิบ บิน หิसान บิน ฮีลาล บิน บักการ บิน เราะบีอะฮฺ อัดตะนุกีย์เกิดในปี ฮ.ศ. 202 ในบ้านที่เต็มไปด้วยวิชาความรู้ เกิดที่หมู่บ้าน เฆาะดัดในเมืองกอยเราะวานซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีการแพร่ขยายของมัซฮับ มาลิกีย์และได้เสียชีวิตแทบชายฝั่งประเทศตุนิเซียในปี ฮ.ศ. 256 หลังจากบิดาของท่านได้เสียชีวิต 6 ปี และได้ฝังศพในเมืองกอยเราะวาน และ ซัรญูญีย์ มาจากคำ

ว่า ชัรญูจ ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของเมืองในเปอร์เซีย เมืองหลวงของแคว้น อัชชะจีสุฐานในสมัยก่อน อัลชัรญูญีย์ได้เติบโตท่ามกลางของความหลากหลายทางด้านความรู้ประเพณีและวัฒนธรรม และได้ซึมซับด้วยภาษาอาหรับและได้เสียชีวิตในปีที่ ฮ.ศ.591 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แนวคิดของนักการศึกษาจะสะท้อนจากบริบทสังคมของแต่ละคนที่อาศัยอยู่ ซึ่งมุหัมมัด บินสะหุญุนได้มีชีวิตและเจริญเติบโตในบ้านที่เต็มไปด้วยความรู้ ซึ่งบิดาของท่านเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านฟิสิกส์ ผู้ที่เผยแพร่ทัศนะมาลิกีย์ ดังนั้นจึงไม่แปลกที่แนวคิดของมุหัมมัดบินสะหุญุนจะเน้นหนักในเรื่อง อัลกุรอาน มารยาทของผู้สอน การยืมหนังสือ การตีเด็ก เพราะท่านมุหัมมัดบินสะหุญุนเป็นผู้ได้รับความรู้อันดับแรก คือจากบิดาของท่าน ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านฟิสิกส์ในทัศนะของมาลิกีย์

ส่วนบุรฮานุดดีน อัลชัรญูญีย์ เป็นผู้ที่ได้เจริญเติบโตในท่ามกลางความหลากหลายทางด้านความรู้ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แนวคิดทางการศึกษาที่ท่านได้เน้นหนักในตำราของท่านส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่หลากหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายที่ท่านได้เสนอมานี้ มาจากความรู้ประเพณี และวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ท่านได้สัมผัสในยุคสมัยของท่าน ซึ่งสังเกตจาก หะดีษบทหนึ่งที่ท่านมี^{๕๕} ได้กล่าวไว้ ((الحكمة ضالة المؤمن أنى وجدها فهو أحق به)) (Ibn Majah ,2009:4169) วิชาปัญญาเป็นสิ่งที่ขาดหายของคนมุอิมิน ซึ่งเมื่อไรเขาได้เจอมันย่อมมีสิทธิมากกว่าผู้อื่น

จากชีวประวัติของนักการศึกษาทั้งสองท่านชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมที่ดีส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และซึมซับความรู้ด้วยตัวเองได้ในระดับหนึ่งตลอดจนเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ ยังช่วยให้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียนได้อีกด้วย แนวคิดนี้ก็ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันกันอย่างแพร่หลายและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย

นอกจากนั้นชีวประวัติหรือภูมิหลังมีผลต่อแนวคิดการจัดการเรียนศึกษา บุรฮานุดดีน อัลชัรญูญีย์ ซึ่งได้เจริญเติบโตมาในท่ามกลางความหลากหลาย ไม่ว่าจะใจเป็นในเรื่องความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และการใช้ชีวิตในสถานที่ต่างๆ ส่งผลให้แนวคิดการจัดการศึกษาของท่านสะท้อนออกมาให้เห็นจุดเน้นของท่านการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้และมี

พัฒนาการทางด้านทักษะที่หลากหลาย ปัจจุบันการจัดการการเรียนการสอนได้นำเอาแนวคิดดังกล่าวมาเป็นใช้เป็นหลักสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา โดยเริ่มจากตัวผู้สอนที่จะต้องจัดการสอนและใช้เทคนิควิธีที่หลากหลาย และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีพัฒนาการและทักษะการเรียนรู้ที่หลากหลาย

โดยภาพรวมแล้วแนวคิดทั้ง 2 ท่านจะมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือในทุกกระบวนการจัดการศึกษามีการอ้างอิงไปยังอัลกุรอานและซุนนะะ แต่ก็ยังพบว่ามีความแตกต่างในวิธีการปลีกย่อย เช่น ด้านกระบวนการเรียนการสอน มุหัมมัด อิบน์ สะหุญน จะเน้นและให้ความสำคัญในผู้สอน ส่วนบูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์เน้นในเรื่องผู้เรียนให้มีความหลากหลาย จากความต่างหรือจุดเน้นที่ต่างกันทางแนวคิดทั้งสองท่านทำให้เกิดความสมบูรณ์และครอบคลุมในการนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุญนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ อภิปรายผลได้ดังนี้

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

มุหัมมัด บิน สะหุญน	บูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์
1. เพื่อยึดมั่นในศาสนา	1. เพื่อการยำเกรงต่ออัลลอฮ์
2. เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา	2. เพื่อฝึกฝนและปลูกฝังจรรยาบรรณที่ดีงามและละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดี
3. เพิ่มพูนในวิชาความรู้	3. เป็นหนทางที่จะรู้ถึงความรู้ทางโลก
4. มีเกียรติยศและศักดิ์ศรี	4. เพื่อแสวงหาโลกหน้า
5. เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ	5. เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงไว้ซึ่งอิสลาม
6. เพื่อมารยาทที่ดีงาม	6. เพื่อตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ์ที่ประทานความรู้
	7. หลีกเลียงจากการยั้งยโสโอ้อวดในวิชาความรู้
	8. ห่างไกลจากโลกคุณยา
	9. เพื่อฝึกฝนในการคิดและสรุป
	10. เพื่อสร้างพลังสมองและใช้สติปัญญาศรัทธา
	11. เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
	12. เพื่อคำนึงถึงคุณค่าของความรู้

13. เพื่อให้ความสำคัญกับโลกหน้า (อภิเราะฮ์)

เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่าง จากหลายๆองค์ประกอบในการจัดการศึกษา เพราะถ้าเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษามี ความชัดเจน จะทำให้เราสามารถมองเห็นภาพของผู้เรียนในอนาคตได้ระดับหนึ่งแล้ว จากการ วิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุญนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในด้าน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา พบว่านักการศึกษาทั้งสองท่านมีแนวคิดในการกำหนด เป้าหมายที่หลากหลายด้วยกัน แต่เป้าหมายหลักที่สอดคล้องกันคือการจัดการศึกษาจะต้องมี เป้าหมายที่จะต้องนำพาผู้เรียนไปสู่การเป็นบ่าวที่ภักดี สรัทธามั่นต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ทั้งนี้ก็เพราะว่า แนวคิดทางการศึกษาของทั้งสองท่าน ได้ยึดหลักคิดจากอัลกุรอานและซุนนะ แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับอัลกุรอาน ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

ความว่า และข้าไม่ได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใดเว้นแต่เพื่อ
เคารพภักดีต่อข้า (อัล-ซารียาต : 56)

แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุญนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของฮาซัน บือราเฮง (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาใน อิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า การศึกษาอิสลามมีมีแนวคิดมาจากฐานที่มา 3 แห่ง คือ อัลกุรอาน อัลหะดิษ และทัศนะของปราชญ์มุสลิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นผู้ที่มีความศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ พระเจ้าผู้ทรงสร้างสากลจักรวาลและเป็น การศึกษาตลอดชีวิต และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ อิมาม อัลฆะฆะซาลี ดังนี้(al-Ghazali, 1986: 66)

1. เพื่อรู้จักอัลลอฮ์ และสามารถปฏิบัติตามคำสอนของอัลลอฮ์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และไม่หลงลืมไปกับโลกวัตถุ
2. เพื่อให้กายและใจปราศจากคุณลักษณะที่ควรแก่การประณามและมีคุณลักษณะ ที่ดีงามควรแก่การได้รับการยกย่องสรรเสริญ
3. เพื่อได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์และสามารถยกระดับความเป็นเลิศเท่าทันกับบรรดาปวงชนชั้นสูงจากบรรดามลาอิกะฮ์และมุก็้อรรอบีน

นอกจากนั้นมุฮัมมัด บิน สะหุญนได้ให้ความสำคัญในเรื่องโลกคุณยาและอาคิเราะห์เป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ ซึ่งจะแตกต่างกับนักการศึกษาทั่วไปที่

ไม่ใช่ นักการศึกษามุสลิมที่มักจะให้ความสำคัญเพียง โลกคุณอย่างเดียวแต่อาจจะสอดคล้องในบางเรื่องเช่น ในเรื่องการฝึกฝนในจรรยาบรรณที่อิงตามทีโจฮัน ไฮริช เปสตาลอซซี (Johann Heinrich Pestalozzi)² ที่กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษาคือ การปลูกฝังจรรยาบรรณที่อิงตาม ด้วยการเตรียมความพร้อมในการฝึกฝนในจรรยาบรรณที่อิงตาม (Abdulaziz :1978:266)

2. หลักสูตรการเรียนการสอน

มุหัมมัด บิน สะหุหน	บูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์
จำแนกหลักสูตรออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทวิชาบังคับได้แก่ วิชาอัลกุรอาน ประเภทวิชาเลือกได้แก่ คณิตศาสตร์ กวี คำแปลก ภาษาอาหรับและการเขียน และหลักไวยากรณ์อาหรับ คุณลักษณะพิเศษของหลักสูตรมีดังนี้ 1.หลักสูตรมีการบูรณาการระหว่างโลกคุณยากับอากิเราะฮ์ 2.มีการอบรมพัฒนาทางจิตวิญญาณ	อัลซัรญูญีย์ได้กำหนดและจำแนกหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท หนึ่ง อิลมุล ฮาล(علم الحلال) (ความรู้ที่มีต้องต้องการทุกสถานการณ์) สอง อิลมุ บะอูดุลอะฮายีน(علم بعض الأحيين) (ความรู้ที่มีความต้องการบางช่วงเวลา) อิลมุลฮาล คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักการศาสนา และบทบัญญัติอิสลาม หมายถึง หมายถึงทุกอย่างที่เป็นสิ่งจำเป็นในด้านศาสนาหรือทางโลกคุณยากที่สามารถช่วยในการทำอิบาดะห์ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ อัลซัรญูญีย์ได้แบ่งอิลมุฮาลออกเป็น 4 ชนิดด้วยกัน 1. ความรู้ที่เกี่ยวกับอิบาดะต 2. ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคม เช่น การซื้อขาย การ

² โจฮันน์ ไฮริช เปสตาลอซซี (Johann Heinrich Pestalozzi) มีชีวิตอยู่ในช่วงระยะเวลาระหว่าง ปีค.ศ.1746ถึง 1827เปสตาลอซซีเป็นนักการศึกษาชาวอิตาเลียน-สวิสเซอร์แลนด์ซึ่งทฤษฎีทางการศึกษาที่คิดนั้นได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย เปสตาลอซซีได้รับอิทธิพลด้านความคิดจากรุสโซ เปสตาลอซซี

	แต่งงาน การอย่าร้าง การกักตุนสินค้า การกิน ดอกเบ็ญ เป็นต้น 3. ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การยำเกรง การ หวังผลตอบแทน และการถ่อมตนต่ออัลลอฮ์ 4. ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณ เช่นการอดทน การให้อภัย การมีสัจจะ การช่วยเหลือผู้อื่น การ ร่วมมือร่วมใจทำในสิ่งที่ดีเป็นต้น ฟิรฎูกิฟายะฮ์ออกเป็น สอง ชนิด ชนิดแรก สิ่งที่สำคัญสำหรับมุสลิม เช่น การท่องจำอัลกุรอาน ศึกษาประวัติผู้รายงานหะ ดีษ ศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลาม ไวยากรณ์ ภาษาอาหรับเป็นต้น ชนิดที่สอง สิ่งที่ไม่ใช่ ความรู้ทางชะรีอะฮ์ เช่น การแพทย์ คณิตศาสตร์ ดังนั้น ฟิรฎูกิฟายะฮ์ คือ ความรู้ที่คนทั่วไปได้รับ ประโยชน์ และถ้าได้เรียนรู้บางคนทำให้คนอื่น พ้นบาปไปด้วย รายละเอียดวิชาที่ใช้ในการจัดการเรียน การสอนได้แก่ วิชาเอกภาพ(التوحيد) วิชาฟิกฮ์ วิชา กวีอาหรับ(الشعر) วิชาอัลกุรอาน วิชาการ คัดลายมือ(خط) วิชาแพทยศาสตร์

แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณและบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์ในเรื่อง
ของหลักสูตรการการสอน ประการสำคัญที่ทั้งสองท่านเน้นและให้ความสำคัญคือหลักสูตรจะต้อง
เน้นในเรื่องการเรียนอัลกุรอาน นักการศึกษาอิสลามในทุกยุคสมัยต่างก็มีแนวคิดที่สอดคล้องกันใน
เรื่องนี้ ทั้งนี้เพราะว่าอัลกุรอานแหล่งที่มาของหลักคำสอนลำดับแรกในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่
เป็นแม่บทขององค์ความรู้ที่มีความครอบคลุมและสมบูรณ์ในทุกเรื่องราวดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

ความว่า “แท้จริงเราได้ทำให้คัมภีร์เป็นกุรอานภาษาอาหรับ เพื่อพวกเขาจะได้ใช้สติปัญญา และแท้จริงอัล-กุรอานซึ่งอยู่ในแม่บทแห่งคัมภีร์ ณ ที่เรานั้นคือสิ่งที่สูงส่ง พรั่งพร้อมด้วยปรัชญา”

(สุเราะฮ์อัซ-ซุครุฟ: 3-4)

การเรียนอัลกุรอานยังจะได้รับการยกระดับให้อยู่ในกลุ่มคนที่สูงส่ง ดังที่ได้บันทึกไว้กล่าวไว้ในหะดีษที่รายงานโดยมุสลิม ซึ่งมีใจความว่า แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงยกระดับบางกลุ่มคนให้สูงส่งด้วยคัมภีร์ (อัลกุรอานนี้) เนื่องจากพวกเขา ปฏิบัติตามคำสอนของมัน) และจะทรงให้บางกลุ่มชนตกต่ำด้วยคัมภีร์ (อัลกุรอานนี้) เช่นกัน (เนื่องจากพวกเขาไม่ปฏิบัติตามมัน)

นอกจากนั้นหลักสูตรการเรียนต้องมีการบูรณาการทั้งทางโลกและทางธรรม รายวิชาที่ควรจัดให้มีในหลักสูตรจะต้องเป็นวิชาที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เกิดความขำเกรง ถ่อมตน หวังในความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ อาทิเช่น วิชาฟิเกฮ (ศาสนบัญญัติ) วิชาเตฮีด เอกภาพ) วิชาภาษาอาหรับ และวิชาความรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักชารีอะฮ์ เช่น การแพทย์ กวี คณิตศาสตร์ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของอับดุลเราะห์มาน อัลนะห์ลาวี (Abdurrahman al-Nahlawy, : 196) ได้กล่าวว่าหลักสูตรการศึกษาอิสลามจะต้องเน้นเพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาอิสลามคือ การมีความบริสุทธิ์ใจในการเคารพภักดีและทำอิบาดะฮ์เพื่ออัลลอฮ์

จากแนวคิดการศึกษาด้านหลักสูตรการเรียนเมื่อนำมาเทียบกับหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะพบว่าเกือบทุกวิชาล้วนมีระบุอยู่ในหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็น วิชาอัลกุรอาน วิชาฟิเกฮ วิชาเตฮีด หรือรายวิชาต่างๆที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม แต่ก็ยังมีบางรายวิชาที่ยังไม่มีระบุอย่างชัดเจนในตัวหลักสูตรเช่น วิชาบทกวี การเรียนวิชาเกี่ยวกับบทกวีจะช่วยกระตุ้นความคิดเชิงสร้างสรรค์ ฝึกการจินตนาการ ฝึกทักษะการใช้ภาษาให้เกิด ความสละสลวย สวยงาม การได้เรียนรู้บทกวียังจะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการซึมซับ เรียนรู้และเข้าใจถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในยุคต่างๆที่แฝงอยู่ในตัวบทกวี บทกวียังมีประโยชน์ในการกระตุ้นเตือน(นาซิฮัต) ให้ข้อคิดที่ดีในการดำเนินชีวิต สังเกตเห็นได้จากนักกวีมุสลิมในอดีตที่ได้นำเอาหลักคำสอนของอิสลามมาสื่อออกมาในรูปของบทกลอนหรือบทกวีจึงทำให้ผู้เรียนรู้หรือผู้อ่านได้เข้าถึงคตินิยมคำสอนต่างๆที่แฝงอยู่ในบทกวีได้เป็นอย่างดี

อีกประการสำคัญที่ มุหัมมัด บิน สะหุหนุ ได้เน้นคือ หลักสูตรการเรียนต้องมีการบูรณาการทั้งทางโลกและทางธรรม ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่สามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เท่าที่ควร มีการแบ่งแยกชัดเจนระหว่างวิชาทางโลกและวิชา

ทางธรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากอิทธิพลจากแนวคิดเชคคิวลาร์ที่พยายามแยกวิถีการดำเนินชีวิตและ ศาสตร์วิชาความรู้ทางธรรมออกจากทางโลก และสาเหตุจากตัวผู้สอนเองที่ไม่สามารถบูรณาการ องค์ความรู้ได้ กล่าวคือ ผู้สอนที่จบการศึกษาด้านศาสนาไม่สามารถเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ทางโลก ได้ และผู้สอนที่จบการศึกษาด้านสามัญไม่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านศาสนาในการจัดการ เรียนการสอนได้

3. กระบวนการเรียนการสอน

แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ด้าน กระบวนการเรียนการสอนจะมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายในการ เรียนตลอดจนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยทักษะวิธีการที่หลากหลายเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ รูปแบบและวิธีการสอนของท่านนบี ดังผลงานวิจัยของ ยูธนา เกื้อกุล (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการ วิจัยเกี่ยวกับ วิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอนของท่านนบี มุฮัมมัด ได้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ การสอนเป็นรายบุคคลและการสอนเป็นรายกลุ่ม 2) วิธีการ สอนของท่านนบีมุฮัมมัด มีความโดดเด่นและมีความหลากหลาย อาทิเช่น วิธีการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ การใช้คำถาม การสอน แบบตั้งคำถาม การสอนแบบตั้งข้อสงสัยและตั้งข้อสงสัย ฯลฯ ท่านนบีมุฮัมมัดมิได้จำกัดวิธีสอนวิธีใดวิธีหนึ่ง เป็นการเฉพาะเจาะจงในการสอนแต่ละครั้งของท่าน แต่ท่านจะใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอน ตามความเหมาะสมของแต่ละบทเรียน และตามสถานการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้น วิทยาการสอนของ ท่านจึงเป็นวิทยาการสอนที่สมบูรณ์และได้ถ่ายทอดจนมาถึงปัจจุบัน และยังคงสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ฮาซัน บือราเฮง (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ในอิสลามประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ คือ หลักสูตรที่ครอบคลุมและสมดุล กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สื่อ การเรียนรู้ที่เหมาะสม กระบวนการสอนที่มีคุณภาพ และการวัดประเมินผลที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้ในอิสลามมิได้จำกัดรูปแบบที่ตายตัวหรือวิธีการใดวิธีการหนึ่งเฉพาะ แต่เน้น รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย คำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนและไม่ขัดกับหลักการ อิสลาม

จุดเน้นประการสำคัญของ บูรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย์ คือการนำวิธีการสอนแบบ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นต้นคิดในเรื่องของ “การเรียนรู้โดยการกระทำ” หรือ “Learning by Doing” (Dewey ,1963) อันเป็นแนวคิดที่แพร่หลายและได้รับการยอมรับทั่วโลกมานานแล้ว การจัดการเรียนการ

สอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจัดกระทำนี้ นับว่าเป็นการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเป็น “ผู้รับ” มาเป็น “ผู้เรียน” และเปลี่ยนบทบาทของครูจาก “ผู้สอน” หรือ “ผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้” มาเป็น “ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้” ให้ผู้เรียน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้ แท้จริงแล้ว บุรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ ได้เสนอแนวคิดการสอนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญก่อนจอห์น ดิวอี้เป็นร้อยๆปีมาแล้ว และอีกหลากหลายแนวความคิดที่อัลฮัรณูญีย์ได้เสนอและถูกนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนปัจจุบัน เช่น

1) เสรีภาพทางการศึกษา

อัลฮัรณูญีย์มองว่าผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกที่จะเรียนในศาสตร์แขนงวิชาต่างๆ มีสิทธิ์ที่จะเลือกผู้สอน และเลือกที่จะคบเพื่อน ซึ่งแนวคิดของท่านที่เกี่ยวข้องสิทธิเสรีภาพของผู้เรียนโดยสังเขปแล้วมีพื้นฐานมาจากวิธีการศึกษาในอิสลามหรือเรียกว่า อัลดรับียะฮฺ อิสลามียะฮฺ ซึ่งอัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

"ไม่มีการบังคับใด ๆ ในศาสนา" (อัล-บะกอเราะฮ์ : 256)

ปัจจุบันได้มีการเรียกร้องในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการศึกษาซึ่งอัลฮัรณูญีย์ได้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวไว้ก่อนนักคิดทางการศึกษาหลายๆท่าน จนกลายเป็นแหล่งอ้างอิงให้กับนักการศึกษาปัจจุบัน หนึ่งในบรรดานักการศึกษาเหล่านั้น คือ โจฮัน ไฮริช เปสตาลอสซี่ โดยได้เรียกร้องให้ผู้สอน ให้เกียรติผู้เรียน และให้สิทธิเสรีภาพเพื่อให้ความสนใจของผู้เรียนปรากฏออกมา (al-Ibrashi:1950:3)

มาเรีย มอนเตสซอรีได้กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษาคือ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

จอห์น ดิวอี้ได้มีแนวคิด ว่า การสอนแบบโครงการมีเป้าหมายในการฝึกฝนผู้เรียนที่จะพึ่งตนเองในการค้นหาปัญหา พินิจวิเคราะห์และในการแก้ปัญหา.

แนวคิดเสรีภาพทางการศึกษาของอัลฮัรณูญีย์ เป็นแนวคิดที่ให้สิทธิกับผู้เรียนในการเลือกผู้สอน เลือกวิชาที่จะเรียน เลือกเพื่อนที่จะคบหาสมาคม แต่ต้องหลังจากได้มีการปรึกษาอาจารย์ผู้สอน

2) ในเรื่องความสำคัญและคุณค่าของความรู้และผู้สอน

บุรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ถ้าผู้เรียนไม่ให้เกียรติผู้สอนก็จะไม่ได้มาซึ่งความรู้และประโยชน์ของความรู้ ซึ่งท่านยอัลฮัรณูญีย์ ได้อธิบายรูปแบบการให้เกียรติผู้สอน คือ 1. ไม่ควรที่จะเดินต่อหน้าอาจารย์ผู้สอน 2. ไม่ควรที่จะนั่งกับที่ของอาจารย์ผู้สอน 3. ไม่ควรที่จะพูดในขณะที่อาจารย์ผู้สอนกำลังสอน นอกจากจะได้รับอนุญาตก่อน 4. ไม่ควรพูดมากในขณะที่อาจารย์กำลังสอน 5. ไม่ควรที่จะถามในขณะที่อาจารย์ผู้สอนเหนื่อยหน่าย 6. ไม่ควรที่จะพูดในขณะที่อาจารย์ผู้สอนอยู่กับเพื่อนของเขา 7. ไม่ควรที่จะถามในขณะที่อาจารย์กำลังเดินทาง 8. ไม่ควรเคาะประตูบ้านอาจารย์ผู้สอนและจงรอนกว่าท่านจะออกมา

3. การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

บุรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ มองว่าการศึกษาจะต้องมีความต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ และท่านยังตักเตือนว่า มิให้มีการหยุดพักจากการศึกษาเพราะมันจะทำให้แรงบันดาลใจในการศึกษาลดลง อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾

“และจงกล่าวเถิดข้าแต่พระเจ้าของข้าพระองค์ขอพระองค์ทรงโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่ข้าพระองค์ด้วย”(ฎอฮา :11)

4. ความเข้าใจ

อัลฮัรณูญีย์ได้ตั้งเงื่อนไขในการศึกษาว่า ให้นักศึกษารับในสิ่งที่เขาเข้าใจและห่างไกลจากสิ่งที่ไม่เข้าใจเพราะมันจะนำมาซึ่งความจี้เกียจ และเสียเวลา และมันยังขัดความเฉลียวฉลาดให้หายไป โจฮันน์ ไฮน์ริค เปสตาลอซซ์ได้เน้นในการสร้างความเข้าใจในการเรียนการสอน ซึ่งท่านได้เรียกร้องให้ผู้สอนพยายามให้เวลากับผู้เรียนในทุกจุดของการเรียนเพื่อความเข้าใจของผู้เรียน (Shafshaq, n.d.:239)

นางมาเรีย มอนเตสซอรีได้เน้นและให้ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจในการอ่านและเขียน ซึ่งแท้จริงการเขียนไม่ใช่การโอนย้ายตัวอักษรแต่การเขียนคือการทำความเข้าใจกับตัวอักษรที่ได้อ่าน (abdulaziz:1978:67)

5. การศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไป

อัลซรรูญีย์ได้ให้ความสำคัญในการเรียนการสอน ถึงการศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไป กล่าวคือผู้เรียนควรเริ่มเรียนสิ่งที่ใกล้กับความเข้าใจของผู้เรียนก่อน โดยเฉพาะในการกำหนดสิ่งที่จะเรียนสิ่งที่ท่องจำได้

ไทเลอร์มีแนวคิดว่าการจัดช่วงลำดับ (sequence) หมายถึง หรือการจัดสิ่งที่มีความง่าย ไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

6. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ

ท่านได้ยกตัวอย่างคำกล่าวของท่าน อบูหะนีฟะฮฺได้กล่าวว่า

ما العلم إلا العمل به

“ไม่ถือว่าเป็นความรู้นอกจากจะปฏิบัติตาม”

การศึกษาหาความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการศึกษาเพื่อไม่ให้ผู้เรียนรู้ว่า สิ่งจะเรียกเป็นความรู้คือสิ่งที่ได้ปฏิบัติ มันไม่ใช่ความรู้นอกจากต้องปฏิบัติ

การศึกษาในอิสลามได้เน้นหนักในเรื่องของการปฏิบัติ การที่จะถือว่าการศึกษานั้นได้ประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อ ได้ปฏิบัติสิ่งที่ได้เรียนรู้มา อัลลอฮฺ^ﷻได้ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์

เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮฺ” (อัลฟาฏีร 28)

ในอายะฮ์ดังกล่าวจะบ่งบอกว่า ความรู้นั้นทำให้ผู้คนได้ยำเกรงต่ออัลลอฮฺ^ﷻ และได้ปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ได้สั่งใช้

โจฮัน ได้กล่าวว่า ไม่มีความหมายใดๆ สำหรับความรู้ที่ไม่มีการปฏิบัติ (Al-Abrashi:1369:16) และเช่นเดียวกันจอห์น ดิวอี้ ได้เน้นย้ำในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติโดยได้กล่าวว่า มันจำเป็นต้องมีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ (Al-Shaibani:1975:359)

4. ผู้สอน

แนวคิดการศึกษาด้านผู้สอนของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบุรฮานุดดีนอัลฮัรรูญีย์ ต่างก็มีความคล้ายคลึงกัน โดยภาพรวมคุณลักษณะของผู้สอนจะต้องมีความเข้มงวดต่ออัลลอฮ์ มีความรับผิดชอบ มีความบริสุทธิ์ใจ มีความเสียสละอย่างเต็มที่ในการทำหน้าที่ มีบุคลิกภาพที่ดี มีเมตตาต่อผู้เรียน มีความรู้จริงในสาขาที่สอน เป็นต้น มุหัมมัด บิน สะหุณุนจะให้ความสำคัญและอธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สอนได้อย่างละเอียด โดยการแบ่งคุณลักษณะของผู้สอนออกเป็น 4 ด้านคือ คุณลักษณะด้านวิชาชีพ คุณลักษณะด้านการ คุณลักษณะส่วนตัว และคุณลักษณะด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดของ Abu Hamid al-Ghazali (1992: 77-82) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้สอนด้านความสัมพันธ์กับผู้เรียน ดังนี้

1. ปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความรัก ความเมตตาและอ่อนโยน
2. ผู้สอนจะต้องปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านรอซูล คือการเรียนการสอนไม่ควรมีเจตนาเพื่อแสวงหาผลตอบแทน
3. ผู้สอนต้องให้คำชี้แนะแนวทางแก่ผู้เรียน เช่น ไม่ให้ข้ามไปเรียนวิชาในระดับสูงในขณะที่ยังไม่ผ่านการเรียนวิชาพื้นฐาน
4. สอดแทรกสิ่งทีละเล็กละน้อยเข้าไปในการเรียนการสอน เช่นการพยายามปลูกฝังนิสัยที่ดีแก่ผู้เรียน
5. ครูต้องมีความรับผิดชอบอย่างจริงจังต่อวิชาที่สอน
6. หากผู้เรียนมีสติปัญญาด้อย ผู้สอนควรสอนให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้เรียน

สอดคล้องกับ Watchareeya Wanglem (1997:43-60 อ้างจาก ซอติสะห์ หะยีสะมะแอ, 2546 :21) ได้กล่าวถึงผู้สอนทางด้านวิชาชีพและด้านสังคม โคนสรุปจากแนวคิดหรือทัศนะของบรรดานักปราชญ์ นักการศึกษาของมุสลิม อาทิเช่น อิมาม อัล-ฆะชะลี, อิบน์ ญามาอะฮ์, Talat Sultan ดังนี้

1. มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาที่สอน
2. มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ยึดมั่นในคุณธรรมและจรรยาบรรณครูในการสอน

3. มีทักษะความสามารถในถ่ายโยงวิชาความรู้ ประสบการณ์ให้แก่นักเรียนด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธา

4. มีความจริงใจและเสียสละอุทิศเวลาในการวางแผน เตรียมการสอน และการชี้นำจิตวิญญาณเด็กสู่แนวทางอิสลาม

5. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักประยุกต์ใช้ทักษะการสอน แนวคิด วิธีการสอน และสื่อการสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องกับกลุ่มของผู้เรียนและวิชาที่สอน

5. ผู้เรียน

มุหัมมัด บิน สะหูน	บูรฮานุดดีนอัลซรรูญีย์
1. มีมรรยาทที่ตรงตามแบบฉบับของท่านนบี ﷺ และกฎเกณฑ์ที่ศาสนาได้กำหนดไว้ 2. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน 3. ผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน 4. ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่านอัลกุรอานในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ควรอ่านตามถนนสาธารณะหรือในห้องน้ำ 5. ในหมู่นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ได้ให้ความเห็นว่า ไม่สามารถที่จะจับต้องอัลกุรอานได้ นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาดเท่านั้น แต่ก็ยังอนุโลมให้กับเด็ก ๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ สามารถจับต้องและอ่านอัลกุรอานได้ ถึงแม้จะไม่มีน้ำละหมาดก็ตาม 6. ในขณะที่ผู้สอนได้ฟังอัลกุรอานที่อ่านโดยเด็กนักเรียนเมื่อถึงอายุที่ต้องซุญูดตีลาวะฮ์ผู้สอนไม่จำเป็นต้องก้มสุญูดถ้าเด็กนักเรียนยัง	1) มรรยาทของผู้เรียนกับพระเจ้า มีเจตนาที่ดี การมอบหมายการงานต่างๆ ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ (التوكل) การระวังตน (عز) การละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่างๆ การซุกร และการรำลึกถึงอัลลอฮ์ และการขอดูอา 2) มรรยาทของผู้เรียนต่อตนเอง 1. เอาเวลาเพื่อทำในสิ่งที่ดีและการภักดีต่ออัลลอฮ์ 2. พยายามหลีกเลี่ยงจากการยารยาทที่ไม่ดี 3. พยายามลดความสัมพันธ์กับโลกดุนยา 4. ทุ่มเทความพยายามอย่างพอดิบพอดีไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปเพื่อมิให้เบื่อก่อนวัยและละทิ้งการเรียน 5. มีความกระตือรือร้น 6. อดทนในการศึกษาหาความรู้ 3) มรรยาทของผู้เรียนต่อผู้สอน

ไม่บรรลุนิติภาวะ แต่ถ้าเด็กนักเรียนที่บรรลุนิติภาวะแล้วครูผู้สอนก็สามารถเลือกปฏิบัติได้ 7. ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า(เวลาคุฮา) จนถึงตะวันตกขอบฟ้า 8. ห้ามครูผู้สอนเลื่อนจากบทหนึ่งไปยังอีกบทหนึ่งนอกจากผู้เรียนจะท่องจำบทเก่าให้หมดก่อน	1. สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูง2. การถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน3. ให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน 4) มารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อนฝูง 1. พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่น และนั่งกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ

จากแนวความคิดการศึกษาด้านผู้สอนของมุหัมมัด บิน สะหุญนและบุรฮานุดดีนอัลซันญัยจะเห็นได้ว่าจุดเน้นที่สำคัญของนักการศึกษาทั้งสองท่านคือเรื่องการมีมารยาทของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะว่าการมีมารยาทที่ดีจะทำให้ง่ายต่อการได้รับความเมตตาและความรู้จากผู้สอน นอกจากนั้นผู้เรียนจะต้องมีการอ่าน ศึกษา และทำความเข้าใจอัลกุรอานและนำหลักคำสอนไปปฏิบัติ มีความกระตือรือร้น ความอดทนในการแสวงหาความรู้ และจากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เรียนจะต้องมอบหมายและหมั่นขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

“และผู้ใดมอบหมายแต่อัลลอฮ์ พระองค์ก็จะทรงเป็นผู้พอเพียงแก่เขา แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงบรรลุนิติภาวะในกิจการของพระองค์โดยแน่นอนสำหรับทุกสิ่งอย่างนั้นอัลลอฮ์ทรงกำหนดกฎศกฐาไว้แล้ว” (อัลญะลา:3)

“และพระเจ้าของพวกเจ้าตรัสว่า จงวิงวอนขอต่อข้า ข้าจะตอบรับแก่พวกเจ้า ส่วนบรรดาผู้โอหังต่อการเคารพภักดีข้าฉันนั้น จะเข้าไปอยู่ในนรกอย่างต่ำต้อย”(มอฟีร :60)

อิบน์ุกษัยร กล่าวว่า “นี่คือเกียรติและความประเสริฐของอัลลอฮ์ที่กำชับให้บ่าวของพระองค์นั้น คุอาอ์ และวิงวอนต่อพระองค์พร้อมรับประกันในเรื่องของการตอบรับ” (Ibn Kathir, 1986 : 92)

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 5 ด้าน คือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษา หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ผู้สอน และ ผู้เรียน อยู่ในระดับมากแต่ไม่ถึงขั้นดีมาก ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่ของความคาดหวังของครูอิสลามศึกษายังไม่เข้าใจและไม่มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์

แต่อย่างไรก็ตาม ทุกองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ไม่ได้หมายความว่าครูอิสลามศึกษาจะต้องเห็นด้วยเสมอไป トラบใดถ้าไม่ขัดแย้งกับอัลกุรอานและซุนนะฮ์ของท่านนบีﷺ แต่เป็นแนวทางหรือแบบอย่างให้กับครูอิสลามศึกษาที่จะประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 4. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บินสะหุณุนและ บูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม อภิปรายผลได้ดังนี้

จากการวิจัยพบข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางสำคัญในการประยุกต์ใช้ในทิศทางการศึกษาของมุหัมมัด บินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรณูญีย์

1) สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์ให้ผู้บริหาร ฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอน และผู้เรียน

2) จัดกิจกรรมต่างๆที่มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของ มุหัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรณูญีย์

3) จัดนิเทศให้กับผู้บริหารและครูผู้สอน

4) สร้างแรงจูงใจและมอบรางวัลให้กับคุณครูในการจัดการเรียนการสอนที่ได้เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ 4)จัดอบรมผู้บริหารฝ่ายวิชาการ ครูผู้สอนและผู้เรียนให้เข้าใจแนวคิดทางการศึกษามุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

5) ให้ชุมชน หรือ หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

6) โรงเรียนต้องส่งเสริมในการเรียนรู้ตามแนวคิดของที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์อย่างเต็มที่

7) ผู้บริหารและครูร่วมกันสร้างหลักสูตรที่เน้นแนวคิดทางการศึกษาของ มุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

8) สร้างกระบวนการพัฒนาครูให้ขึ้นไปตามเนื้อหาของแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

9) ศึกษาดูงานตามสถานศึกษาที่ได้ปฏิบัติตามแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์

การให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษามุสลิมให้กับเหล่าบรรดาครูอิสลามศึกษาถือว่าเป็นหนทางหนึ่งในการพัฒนาสภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซึ่งมันมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครูอิสลามศึกษาทุกคนที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษามุสลิมเพื่อมาประยุกต์ในสนามการศึกษาปัจจุบัน

7.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์กับการประยุกต์ใช้ใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามผู้วิจัยมีประเด็นข้อเสนอแนะดังนี้

7.5.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.ควรมีการเผยแพร่แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัด บิน สะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ในสถาบันการศึกษา

2.ควรใช้เทคนิคและวิธีการสอนของมุหัมมัด บิน สะหูนุนและบุรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

3.ควรวางปรัชญาและวัตถุประสงค์การศึกษาตามแนวคิดของท่านมุหัมมัด บิน สะหูนุนและบุรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

7.5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อทำวิจัยต่อไป

1.ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาอิสลามท่านอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงทั้งอดีตและปัจจุบัน

2.ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการศึกษาระหว่างอุลามายาในอดีตกับนักการศึกษาปัจจุบัน

3.ควรทำการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับแนวคิดทางการของอุลามายาท่านอื่นๆ ที่ประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บรรณานุกรม

ก. ภาษาต่างประเทศ

- Abduni, Kamel.2004.Haqiqatul Mu'allim wal Mu'ta'allim bil Fikr at-Tarbawi al-Islami. (حقيقة المعلم والمتعلم لفكر التربوي الإسلامي).Irbid:Darul Kitab al-Thaqafi.
- Abu al-Fida', Isma'il Ibn Kathir.1993.Tasir al-Quran al-Azim(تفسير القرآن العظيم).Beirut: Dar al-Khair li al-Tiba'ah.
- Abu Dawud, Sulaiman Bin al-Ash'ath al-Sajastani al-Azdi. 1969. **Sunan Abi Dawud.** (سنن أبي داود). Beirut : Dar al-Hadith
- Ahmad,Sa'id Mursi.1987. Tatawwur al-Fikr al-Tarbawi(تطور الفكر التربوي).Cairo:Alam al-Kutub.
- Ahmad Bin Muhammad Bin Hanbal. 1995. **al-Musnad li al-Imam Ahmad Bin Muhammad Bin Hanbal.** (المسند للإمام أحمد بن حنبل). al-Qahirah : Dar al-Hadith
- al-Ahwani, Ahmad, Fuad.d.n. al-tarbiah fil Islam (التربية في الإسلام).Cairo.Darul Maarif.
- al-Amayirah,Muhammad Hasan.2000. al-Fikr al-Tarbawi al-Muqarin (الفكر التربوي المقارن).Amman:Darul Masirah.
- al-Amayiroh,Muhammad Hassan.2001. al-Fikr at-tarbawi al-Islami (الفكر التربوي الإسلامي).Amman:Dar al-Masiroh.
- al-A'ni,Wajihah Thabit.2003.al-Fikr at-Tarbawi al-Muqarin(الفكر التربوي المقارن).Dar Ammar.
- al-Asfahani,al-Ragib.1992.Mufradat Alfazul Quran(مفردات ألفاظ القرآن).Dawudi,Sofwan Adnan.Dimashq:dar al-Qolam.
- al-Baidawi,Nasiruddin.1911.Anwaru al-Tanzil(أنوار التنزيل).al-Matba'ah Uthmaniah.
- al-Baihagi,Ahmad Bin al-Hasan.1989.Sunan al-Sughra(سنن الصغرى) Beirut:Dar al-kutub al-Ilmiyah

- al-Baihagi,Ahmad Bin al-Hasan.2003a.Sunan al-Kubra(سنن الكبرى) Beirut:Dar al-kutub al-Ilmiyah
- _____2003b.sha'bul Iman(شعب الإيمان) India:Maktabah al-Rushd
- al-Bazzar,1988.Musnad al-Bazzar(مسند البزار)Medina:Maktabah al-ulum wa al-Hikam
- al-bukhari,Muhammad bin Isma'il.1986.Sahih al-Bukhari(صحيح البخاري).Mustofa al-Buga.Beirut:Dar Ibn Kathir.
- al-Darimi,Abu Muhammad Abdullah Bin Abdulrahman.2013.Musnad al-Darimi(مسند الدارمي)Dar alBashaeir.
- al-Daruqutni,Abu al-hasan Ali Bin Umar.2004.Sunan Al-Daruqutni(سنن الدارقطني) Beirut: Mu'assasah al-Risalah
- al-Fairuz Abadi,Muhammad bin Ya'qub.1994.al-Qamus al-Muhit(القاموس المحيط).al-Baqaei,Yusuf al-Shaeik.Beirut.Dar alfikr.
- Al-Gamidi,Abdulrahman Bin Hajar.1997.Madkhal Ila al-Tarbiah al-Islamiah إلى التزبية الإسلامية (مدخل إلى التزبية الإسلامية).Riyad:Dar al-Kharijy li al-Nashr wa al-Tauzie.
- al-Gazali,Muhammad.1979.Nazariah al-Tarbiah al-Islamiah li al-Fard wa al-Mujtama' (نظرية نظرية Nazariah al-Tarbiah al-Islamiah li al-Fard wa al-Mujtama' النظرية الإسلامية للفرد والمجتمع) Buhus Usus al-Tarbiah.Mecca:Ummu al-Qura University.
- Al-Hakim, Abu 'Abdullah Muhammad Ibn 'Abdullah al-Nisaburi. 2002. AlMustadrak 'Ala al-Sahihayn (المستدرک علی الصحیحین) . Mustafa 'Abdulqadir 'Ata, tahqiq. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyah.
- al-Hamidi,Zahroh Muhammad. d.n. al-A'ra'al-Tarbawiah inda Shaeik Abdullah Muhammad al-Khulaifi(الآراء التزبوية عند الشيخ عبد بن الخليفة).
- al-Hanafiyah,(الجواهر المضيئة في طبقات الحنفية),Matba'ah Esa al-Halaby wa Sharikah.

- al-Hazimi, Khalid hamid. 2000. Usul al-Tarbiah al-Islamiah (أصول التربية الإسلامية). Riyadh: Dar al-alam al-Kutub.
- al-Hijazi, Abdul-Rahman Uthman. 1986. al-Mazhab al-Tarbawi inda Ibn Sahnun (المذهب التربوي عند ابن سحنون). Beirut: Mussasah al-Risalah.
- al-Qadi Iyad, Iyad Bin Musa. 1998. Tartibulmadarik wa Taqribul masalik (ترتيب المدارك وتقريب المسالك). Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- al-Qazwini, Muhammad Bin Yazid. n.d. Sunan Ibn Majah (سنن ابن ماجه). Abdul Baqi, Muhammad Fuaad. Beirut: Dar al-Fikr.
- al-Qurashi, Mahyuddin Abu Muhammad Abdul Qadir Bin Muhammad. 1978. al-Jawahir al-Mu'di'ah fi Tabaqat al-Hanafiah
- al-Qurashi, Mahyuddin Abu Muhammad Abdulqadir Bin Muhammad. 1978. al-Jawahir al-Mudiah Fi Tabaqat.
- Ali, Idris. 1984. Madkhal Ila Ulum al-Tarbiah (مدخل إلى علوم التربية). n.p.
- al-Khuli, Abdul-badie Abdul-aziz. and Ali, sa'ed Isma'el. 1990. al-Tarbiah wa Ta'lim inda Ibn Jauzi (التربية والتعليم عند ابن الجوزي). Cairo: A'lamul Kutub.
- al-Kailani, Majid Ursan. 1897. Tatawwur Mafhum Nazariah at-tarbawiah al-islamiah (تطور مفهوم نظرية التربية الإسلامية). beirut: dar ibn kathir.
- Al-kanudi, Muhammad abdulhay. n.d. al-fawaed al-bahiah fi tarajum al-hanafiah (الفوائد البهية في تراجم الحنفية). beirut: dar al-ma'rifah.
- al-Kailani, majid ursan. 1987. tatawwur mafhum nazariah al-Tarbawiah al-Islamiah (تطور مفهوم نظرية التربية الإسلامية). Amman: Jameitul Ummal al-Matabie al-Taawuniah.
- al-Maliky, Abi Bakar Abdullah Bin Umar. 1994. Riyadu al-Nufus (رياض النفوس). Beirut: Dar al-Arab al-Islami.

al-Mirginani, Burhanuddin.1965.al-Hidayah fi Bidayati al-Mubtadie(الهداية في بداية المبتدئ).al-Halabi.

al-Nasae,Abu Abd Rahman Ahmad bin Shu-aib .1986.Sunan al-Nasae(سنن النسائي)Abu Guddah.Halab:Maktabah al-Matbu'at al-Islamiah.

al-Nujaihi,Muhammad Labib.1981.fil Fikr al-Tarbawi(في الفكر التربوي).Beirut:Darul al-Nahdah al-Arabiah.

al-Nuri,abdulgani.1986.al-Tarbiah al-Islamiah Baina al-Asolah wa al-Mu'a'soroh(التربية الإسلامية بين الأصالة والمعاصرة).Qatar:Darulqatari Bin al-Fujaah.

al-Naqib,Abdulrahman.1996.al-Tarbiah al-Islamiah al-Mu'a'siroh fi Muwajahah al-Nizam al-A'lami al-Jadid(التربية المعاصرة في مواجهة النظام الجديد).Cairo:Dar al-fikr al-Arabi.

al-Najjar,Ragib al-Asfahany.1995.Azmatu al-Ta'lim al-Mu'a'sir wa Hululuha al-Islamiah(أزمة التعليم المعاصر وحلولها الإسلامية).Riyad:Addar al-A'lamiah lil Kutub Islami

al-Nahlawi,Abdul Rahman.1982.Usul al-Tarbiah al-Islamiah wa Asalibuha الإسلامية(أصول التربية الإسلامية وأساليبها).Dimashq:Dar al-Fikr

al-Nahwee, Adnan Bin Ali Rida Bin Muhammad.2000.Annahjul Imani li al-Tafkir.Dar al-Nahwee.

al-Ruyani,Abubakr Muhammad Bin Harun.1995.Musnad al-ruyani(مسند الروي)Cairo:Muassasah Qurtubah

al-Shafie,Abu abdillah.1979.Musnad al-Shafie(مسند الشافعي) Beirut:Dar al-kutub al-Ilmiah

_____.1994.al-umm(الأم) Beirut:Dar al-Ma'rifah

Ali Ahmad Madkur. 1987. **Manhaj al-Tarbiyah al-Islamiyah Usuluhu wa Tatbiqatuh.**

(منهاج التربية الإسلامية أصولها وقواعدها) . Kuwait : Maktabat al-Falah

Ali, Said Ismail.1987.al-Fikr al-Tarbawi al-Arabi al-Hadith (الفكر التربوي العربي الحديث).Kuwait:A'lamul Marifah.

Ali,Said Ismail.2005.Usul al-Tarbiah al-Islamiah(أصول التربية الإسلامية).Cairo:Darul Salam.

Ali,Said Ismail.1987.al-Fikr al-Tarbawi al-Arabi al-Hadith (الفكر التربوي العربي الحديث).Kuwait:Darul Ma'rifah.

Ali,Said Ismail.2006.al-Fikr al-Tarbawi al-Islami wa Tahddiat al-Mustaqbal (الفكر التربوي الإسلامي والتحديات المستقبلية).Cairo:Darussalam.

Ali,Said Ismail.1986.Ma'a'hid al-Tarbiah al-Islamiah(معاهد التربية الإسلامية).al-Maktabah al-Arabiah li Addirasat al-Arabiah.

Al-Qasusy,Muhammad Khair.1998.Mu'hadarat fi al-Usul al-Islamiah li al-Tarbiah (محاضرات في أصول الإسلام للتربية).Beirut:al-Maktab al-Islami.

al-Sa'di,Abdulrahman Nasir.1996.Taisir al-Karim al-Rahman fi Tafsir Kalam al-Mannan (تيسير تفسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان).Beirut:Mu'assasah al-Risalah.

al-Tamimy,Ta'qi'yuddin Abdulqadir.1983.al-Tabaqat al-Sunniah fi Ta'rajum al-Hanafiah(الطبقات السنية في تراجم الحنفية).Riyad:Dar al-Rifae li al-Nashr wa al-Tauzie.

al-Turmudhi,Abu Esa. 1975. Sunan al-Turmuzy(سنن الترمذي).Shakir,Ahmad .Cairo: Muhammad.Matbaah Mustofa al-yabi

al-Tobarani,Sulaiman Bin Ahmad Al-Shami.n.d. Mukjam al-Ausat(معجم الأوسط)Cairo : Dar al-Haramain

_____.1994. Mukjam al-Kabir(معجم الكبير) Cairo: Maktabah Ibn Taimiah

_____.1985. Musnad al-Shamiyin(معجم الشاميين) Beirut:Mu'assasah al-Risalah

- _____ .1984. Mukjam al-Saghir (معجم الصغير) Beirut: Dar Ammar
- al-Zarkali, Khairuddin. 1984. al-A'lam Qamus Ta'rajum li Ashhar al-Rijal wa al-Nisa' al-Arab wa (الأعلام قاموس تراجم لأشهر الرجال والنساء العرب) al-Musta'Ribin wa al-Musta'Riqin Beirut: Dar al-Ilm li al-Ma'layin. والمستعربين والمستشرقين)
- al-Zarnuji wa al-Shaukani (دراسة مقارنة لنسق التعلم لدى كل من الزرنوجي والشوكاني) Buhus al-Mu' tamar al-Tarbawi
- al-Zarnuji, Burhanuddin. 1986. ta'lim al-Muta'allim Toriqat ta'allum (تعليم المتعلم طريق التعلم) Mustofa A 'shur. Cairo: Maktabah al-Quran.
- al-Zarnuji, Burhanuddin. 1981. Ta'lim al-Muta'allim Toriqatta'allum (تعليم المتعلم طريق التعلم) al-Qubani, Marwan. Beirut: al-Maktab al-Islami.
- al-Zarnuji, Burhanuddin. 1977. Ta'lim al-Muta'allim toriqatta'allum (تعليم المتعلم طريق التعلم) Uthman, Saiyed Ahmad. Cairo: al-Maktabah al-Anjalu li Misriyah.
- al-Zarnuji, Burhanuddin. 1986. Ta'lim al-Muta'allim Toriqatta'allum (تعليم المتعلم طريق التعلم) Uthman, Ahmad, Muhammad Abdulqadir. Cairo: al-Maktabah al-Nahdah al-Misriah.
- al-Zahaby, Shamsuddin Muhammad Bin Ahmad. 1987. Tarikhul Islam wa Wafayat al-Mashahir wa (تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام) al-A'lam Tadammury, Umar Abdulsalam. Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi.
- Garbal, Shafiq Muhammad. 1972. al-Mausu'ah al-Arabiah al-Muyassaroh (الموسوعة العربية) al-Muyassaroh (الميسرة). Dar al-Shaab wa Mu'assasah Franklin.
- Good Carter V. 1973. Dictionary of education. 2d ed. New York: Mc-Graw-Hill.
- Hashim 'Ali al-Ahdal. 1413. al-Tarbiyyat al-Dhatiyyah Min al-Kitab wa al-Sunnah (التربية الذاتية من الكتاب والسنة) Dar al-Ahadal : Makkat al-Mukarramah

- Husni, Abdulwahab Hasan.1972.Mujmal Tarikh al-Adab (مجمّل رايخ الأءب) (بمجل)
 (التونسي).Tunisia:Maktabah al-Manar.
- Ibn A'rad,Abusaeid Ahmad Bin Muhammad.n.d.Mukjam Ibn A'rabi(معجم ابن الأعرابي) Saudi
 Arabia:Dar Ibn Jauzi
- Ibn Abdilbar,Abu Umar Yusuf Bin Abdillah.1994.Jamie bayan al-Ilm wa fadlih(جامع بيان العلم
 وفضله)Saudi Arabia:Dar Ibn al-Jauzi
- Ibn Asakir.1995.Tarikh Dimashq(ريخ دمشق) Dar al-fiqh li al-Tiba'ah
- Ibn Eyad,Abu al-Fadl Eyad Bin Musa.1968.Ta'rajum Aglabiah Mustakhrajah min Madarik al-
 Qadi Eyad(تراجم أغلبية مستخرجة من مدارك القاضي عياض).al-
 Talibi,Muhammad.Tunisia:al-Matbaah al-Rasmiah.
- Ibn Hajar,Ahmad Bin Ali bin Hajar.1986.Lisanulmizan(لسان الميزان).Dar al-Ma'a'rif al-
 Nizamiyah.Beirut:Mu'assasah al-A'lami
- Ibn Khaldun. 1978. **al-Muqaddimah** (المقدمة). Beirut : Dar al-Qalam
- Ibn Majah,Abu Abdillah Muhammad Bin Yazid.2009.Sunan Ibn Majah(سنن ابن ماجه)al-Arna-ub
 Shuaib.Dar Risala al-A'lamiah
- Ibn Qayyim Aljauziah.2011.Mitah Dar Assaadah wa Manshur Wilayati Alilm wal
 Iradah.Abdulrahman Hasan Qaid.Jeddah:Mujammaa Fiqh Alislami.
- Ibrahim,Muhammad Ibrahim.2004.Tatawwur al-Fikr al-Tarbawi(تطور الفكر التربوي).Riyad:Dar al-
 Zaitunah.
- Khurshid, Ibrahim Zaki.1983.Cairo: Dar al-Ma'a'rif al-Islamiah.
- Kahalalah,Umar Rida.1957.Mu'jam al-Mu'al lifin,Tarajum Musannifi al-Kutub al-Arabiah (معجم
 المؤلفين، تراجم مصنفي الكتب العربية) Beirut:Maktabah Dar al-Ihya al-Turath.
- Kaiyat,Muhammad Jamil.1986.al-Nazariah al-Tarbawiah fi al-Islam Dirasatan Tahliliah (النظرية
 النظرية في الإسلام دراسة تحليلية).Mecca:Matabie Sofa.

- Maktabah al-Tarbiah al-Arabi li DualilKhalij.n.d.min A'lami al-Tarbiah al-Aribiah al-Islamiah (من
أعلام التربية العربية الإسلامية)
- Muhammad nasir.1977.al-Fikr al-Tarbawi al-Arabi al-Islami (الفكر التربوي العربي الإسلامي)
.Kuwait:Wikalah al-Matbua.
- Mahjub, Abbas.2006.Usulufikr al-Tarbawi(أصول الفكر التربوي الإسلامي) al-Islami.Jidar lil
Kitab al-A'lami.
- Mahjub, Abbas.1987.Nahwu Minhaj al-Islami fi al-Tarbiah wa al-Ta'lim في نحو منهج الإسلامي
(التربية والتعليم).Dimashq:Dar Ibn Kathir.
- Malkawi,Fathi Hasan.1990.Nahwu Bina'Nazariah al-Tarbawiah Islamiah Mu'a'sorah (نحو بناء
نظرية تربوية اسلامية معاصرة).Buhuth Mu'tamar al-Tarbawi.Jordan:Amman.
- Murad,Yahya Hasan Ali.2002.Adabul a'lim wa al-Muta'alim inda al-Mufakkirin al-
Muslimin(آداب العالم والمتعلم عند المفكرين المسلمين).Amman:Dar al-Masiroh.
- Mursi,Muhammad Munir.2000.al-Tarbiah al-Islamiah Usuluha wa Tatawuruha fi al-Bilad al-
Arabiah(التربية الإسلامية أصولها وتطورها في البلاد العربية).Cairo:Alam al-Kutub
- Muslim, Abu al-Husein Muslim Bin Hujjaj al-Qushairi al-Naisaburi. 1996. **Sahih Muslim**.
(صحيح مسلم). al-Riyad : Dar 'Alam al-Kutub
- Narimin Fadlu Udwan.2008.al-Infitah as-Thaqafi al-Tarbawi al-Islami (الإنفتاح الثقافي في الفكر
التربوي الإسلامي).Gaza.Islamic University.
- Nabih,yasin.n.d.ab-ad mutatawwirah lilfikr al-tarbawi(أبعاد متطورة للفكر التربوي).egypt:maktabah
al-kanji.
- Yaljan,Miqdad.1985.Jawanib al-Tarbiah al-Islamiah al-Asasih (جوانب التربية الإسلامية
الأساسية).n.p.

- Yaljan, Miqdad. 1988. Ahdaf al-Tarbiyah Islamiah wa Gayatuha (أهداف التربية الإسلامية وأهدافها) (Riyad: Dar al-Huda li al-Nashr wa al-Tauzie).
- Solibi, Jamil. 1973. al-Mu'jam al-Falsafy (المعجم الفلسفي). Beirut: Dar al-Kitab al-Lubnani.
- Saiyid Ahmad Uthman. 1989. al-Taalum inda Burhanul Islam al-Zarnuji (التعلم عند برهان الإسلام) (Cairo: Maktabah al-Anjalu al-Misriah).
- Shalabi, Ahmad. 1978. al-Tarbiyah Islamiah Nazmuha Falsafatuha Tarikhuha (التربية الإسلامية نظمها فلسفتها تاريخها) (Cairo: Maktabah Nahdah al-Misriah).
- Shamsuddin, Nur Abdul Amir. 1985. al-Fikr al-Tarbawi inda Ibn Sahnun wal Qabisi (الفكر التربوي عند ابن سحنون والقاسمي) (Bairut: Dar al-Faraa).
- Tanu, Ibrahim Abbas. 1984. Afkar al-Tarbawiah (أفكار التربية) (Riyad: Kitab al-Arabi al-Saudi).
- Ubud, Abdul-Ngani. 1977. fi al-Tarbiyah al-Islamiah (في التربية الإسلامية) (Dar al-Fikr al-Arabi).
- Yaljan, Miqdad. 1981. Taujihul Mutaalim fi du' al-Tafkirul Islami (توجيه المتعلم في ضوء التفكير الإسلامي) (Saudi Arabia: Riyad).
- Yunus, Fathi Ali. 1999. al-Tarbiyah al-Diniyah al-Islamiah Bayna al-Asolah wa al-Mu'a'soroh (التربية الدينية الإسلامية بين الأصالة والمعاصرة) (Cairo: Alam al-Kutub).
- Whitehead, Alfred North. 1929. e Aims of Education .Newyork: Macmillan.

ข. ภาษาไทย

- กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ. 2528. จิตวิทยาการศึกษาฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศรีเดชา.
- ชม ภูมิภาค 2523 . จิตวิทยาการเรียนการสอน(ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- ชอลีสะห์ หะยีสะมาแอ. 2551. มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

เดโช สวานานนท์ 2520. ปทานุกรมจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร :พีระพัฒนา

ทิสนา แคมมณี. 2545. ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิสนา แคมมณี. 2555. 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร :แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

นินาวาลย์ ปานากาเซ็ง . 2544. คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ปรีดา คัมภีร์ปกรณ์. 2530. หลักการสอน เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาการการสอน (Instructional
Science). เล่ม 2 หน่วยที่ 8-15 พิมพ์ครั้งที่ 6

ปรียาพร วงศ์ นุตรโรจน์ . 2544. ม.ป.ป. การบริหารงานวิชาการ .กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริม
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542

พรณี ชูทัย. 2522. จิตวิทยาการเรียนการสอน (Psychology Of Learning and teaching) จิตวิทยา
การศึกษาสำหรับครูในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วรุฒิกการพิมพ์
จำกัด

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. 2552. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยุทธนา เกื้อกุล. 2550. วิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ระวี ภาวิไล. 2516. บนเส้นทางแสวงหาจุดมหน้าของการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา

ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร. 2523. ปรัชญาการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุภางค์ จันทวานิช.(2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร:ด้านสุทธาการพิมพ์

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2516. ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.

สมาคมศิษย์เก่าอาหรับ.1419. พระมหาคัมพ็ร้อลกูรอนพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย.มะดีนะฮุ: ศูนย์
กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกูรอนแห่งมะดีนะฮุ

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.
กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟิก

ไสว พักขาว. 2544. หลักการสอนสำหรับการเป็นครูมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: เอ็มพันธ์

อับดุลลาตีฟ การี. 2550. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการศึกษา
ของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี,
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. 2546. ประวัติการศึกษาในอิสลาม. ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ฮาซัน บือราเฮง. 2553. การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้, วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี.

ฮอซาลี บินล่าเต๊ะ. 2552. หลักการจัดการศึกษาของผู้บริหารและครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชน
สอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก

Prince of Songkla University
Pattani Campus
ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา สำนักงานเลขานุการ โทร. 084-3968782

ที่ มอ 751/

วันที่ 7 กันยายน 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะหมัด ยี่สุนทร

ด้วยนายอาหะมะ คาเด นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุและบูรฮานุดดีนอัลซรรูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ วิทยาลัยอิสลามศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไป พร้อมนี้ขอส่งแบบสอบถามและข้อมูลสำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอบคุณยิ่ง

(ดร.ยู โชะ ตาละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

ที่ ศธ 0521.2.08/ว1143

วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

7 กันยายน 2558

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวัจน์ สองเมือง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด.

ด้วยนายอาหะมะ คาเด นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมูหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดินอัลซันญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ วิทยาลัยอิสลามศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอกความอนุเคราะห์ จากท่านกรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ยูโซะ ตาละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 084-3968782

โทรสาร 0 7333 1305

ที่ ศธ 0521.2.08/ว1143

วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

7 กันยายน 2558

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมมัดสกรี มั่นยูนู

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด.

ด้วยนายอาหะมะ คาเด นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลซรรูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ วิทยาลัยอิสลามศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่า ท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ จากท่านกรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ยู โชะ ตาละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 084-3968782

โทรสาร 0 7333 130

ที่ ศธ 0521.2.08/

วิทยาลัยอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

6 ตุลาคม 2558

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม เพื่อการวิจัย

จำนวน 1 ชุด.

ด้วยนายอาหะมะ คาเด นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่าน โดยการตอบแบบสอบถาม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลครั้งนี้เพื่อดำเนินการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทรง)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและวิจัย รักษาราชการแทน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 084-3968782

โทรสาร 0 7333 1305

ที่ ศธ 0521.2.08/

วิทยาลัยอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

6 ตุลาคม 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม เพื่อการวิจัย

จำนวน 1 ชุด.

ด้วยนายอาหะมะ คาเด นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุณนและบูรฮานุดดินอัลซรรูญีย์กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่าน โดยการตอบแบบสอบถาม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลครั้งนี้เพื่อดำเนินการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทรง)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและวิจัย รักษาราชการแทน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 084-3968782

โทรสาร 0 7333 1305

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์
กับการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ข้อชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในข้อที่ตรงกับความเป็นจริงและในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ 1) ชาย 2) หญิง
2. อายุ 1) ต่ำกว่า 20 ปี 2) 21 - 40 ปี
 3) 41 - 60 ปี 4) 60 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษาสูงสุด
 1) ประถมศึกษา 2) มัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย/เทียบเท่า
 3) ปริญญาตรี 4) สูงกว่าปริญญาตรี
4. ประสบการณ์ในการสอน
 1) น้อยกว่า 5 ปี 2) 5-9 ปี
 3) 10-15 ปี 4) 16-20 ปี
 5) อื่นๆ โปรดระบุ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ กับระดับความคาดหวังต่อการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องแสดงระดับความคาดหวังที่ตรงกับแนวคิดทางการศึกษาของท่านมากที่สุด ซึ่งแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

ระดับที่ 5 หมายถึง มากที่สุด

ระดับที่ 4 หมายถึง มาก

ระดับที่ 3 หมายถึง ปานกลาง

ระดับที่ 2 หมายถึง น้อย

ระดับที่ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

ประเด็น/ด้าน	ข้อความ	ระดับการประยุกต์ใช้				
		5	4	3	2	1
1. ด้านปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา	ท่านคิดว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรมีปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ อยู่ในระดับใด					
1.1 ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษาของมุหัมมัด บินสะหุ นูน						
	1.เพื่อยึดมั่นในศาสนา					
	2.เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสนา					
	3.เพื่อเพิ่มพูนในวิชาความรู้					
	4.เพื่อเกียรติยศและศักดิ์ศรี					
	5.เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพ					
	6.เพื่อจรรยาบรรณที่ดีงาม					
1.2 ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษาของบูรฮานูดดินอัลซรรูญีย์						
	7.เพื่อการขำเกรงต่ออัลลอฮ์					
	8.เพื่อฝึกฝนในจรรยาบรรณอันดีงามและสูงส่งพร้อมละทิ้งในสิ่งที่ไม่ดี					
	9.เพื่อเป็นแนวทางศึกษาถึงความรู้ทางโลกนี้					
	10.เพื่อแสวงหาโลกหน้า					
	11.เพื่อรักษาไว้ซึ่งศาสนาและคงไว้ซึ่งอิสลาม					
	12.เพื่อตอบแทนพระคุณของอัลลอฮ์					
	13.เพื่อหลีกเลี่ยงจากการขังโซ้อิวัดในวิชาความรู้					
	14.เพื่อห่างไกลจากโลกคุณยา					
	15.เพื่อฝึกฝนทักษะการคิดและสรุปผล					
	16.เพื่อศรัทธาด้วยการใช้สติปัญญา					
	17.เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง					

	18.เพื่อกำหนดถึงคุณค่าของความรู้					
2. ด้านหลักสูตร	ท่านคิดว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรมีหลักสูตรการเรียนการสอนในเรื่องต่อไปนี้อยู่ในระดับใด					
2.1 หลักสูตรการศึกษาของมุหัมมัด บิน สะหุหนุน						
	19.มีการจำแนกระหว่างวิชาบังคับกับวิชาเลือก โดยวิชาอัลกุรอาน เป็นวิชาบังคับ และวิชา คณิตศาสตร์ กวี คำแปลก ภาษาอาหรับและการเขียนหลักไวยากรณ์อาหรับเป็นวิชาเลือก					
	20.หลักสูตรได้เน้นเนื้อหาวิชา เช่น กวี คำแปลก ภาษาอาหรับและการเขียน หลักไวยากรณ์อาหรับ					
	21.บังคับผู้เรียนต้องศึกษาอัลกุรอาน					
	22.หลักสูตรควรบูรณาการระหว่างความรู้ทางโลก คุณยาและอาคิเราะห์					
	23.หลักสูตรควรเน้นพัฒนาผู้เรียนด้านจิตวิญญาณ					
2.2 หลักสูตรการศึกษาของบรูฮา นุดดีน อัลซารนูญีย์						
	24. จำแนกหลักสูตรการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภท คือ อิลมุล ฮาล(علم الحال) (ความรู้ที่มีต้องการทุกสถานการณ์)และอิลมุ บะอูดุลอะหา ยีน(علم بعض الأحايين) (ความรู้ที่มีความต้องการ บางช่วงเวลา)					
	25.แบ่งอิลมุฮาลออกเป็น 4 ชนิดด้วยกัน 1 ความรู้ที่เกี่ยวกับการอิบาดะฮ์ 2 ความรู้ที่เกี่ยวกับสังคม เช่น การซื้อขาย การแต่งงาน เป็นต้น 3 ความรู้ที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น การย่ำเกรง และการ					

	ถ่อมตนต่อเอกอัลลอฮ์ 4 ความรู้ที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณ					
	26. ปรากฏิกฟายะฮ์ออกเป็น สอง ชนิด คือ สิ่งที่เป็นสำหรับมุสลิม เช่น การท่องจำอัลกุรอาน และสิ่งที่ไม่ใช่ความรู้ทางชะรีอะฮ์ เช่น การแพทย์ คณิตศาสตร์					
	27. หลักสูตรได้กำหนดให้มีรายวิชาดังนี้เช่น วิชาเอกภาพ (التوحيد) วิชาฟิสิกส์ วิชา กวีอาหรับ (الشعر) วิชาอัลกุรอาน วิชาการคัดลายมือ (خط) วิชา แพทยศาสตร์					
3. ด้านกระบวนการเรียนการสอน	ท่านคิดว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรมีกระบวนการเรียนการสอนในเรื่องต่อไปนี้อยู่ในระดับใด					
3.1 กระบวนการเรียนการสอนของมุหัมมัด บิน สะหุหน						
	28.สอนแบบบรรยาย					
	29.สอนแบบอภิปราย					
	30.สอนแบบท่องจำ					
	31.สอนแบบร่วมมือ					
	32.สอนแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้น					
	33.ให้ความแตกต่างระหว่างบุคคล					
	34.การสอนแบบการใช้สื่อการเรียนการสอน					
	35.การสอนแบบทัศนศึกษา					
	36.การให้ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน					
	37. การสร้างความเป็นมิตรระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน					

	38. การสอนแบบฝึกฝนปฏิบัติ					
	39. การสอนแบบดรัมและดรัม					
3.2 กระบวนการเรียนการสอน ของบูรฮานุดดีน อัลฮารูญีย์						
	40. การอภิปราย(المناظرة)					
	41. การตั้งคำถาม(المطرحه) คือการโยนคำถามหรือตั้งโจทย์ต่างๆการอภิปรายร่วมกัน					
	42. การย้อนคิดทบทวน(المذاكره)					
	43. การใช้คำถาม(السؤال)					
	44. การสร้างความเข้าใจ					
	45. การสังเกต และการคิดใคร่ครวญ					
	46. การไปทัศนศึกษา					
	47. การบันทึก					
	48. ให้เกียรติความรู้และผู้รู้					
	49. การคัดเลือก วิชาความรู้อาจารย์และเพื่อนฝูง					
	50. ใช้ความพยายาม อย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจ					
	51. การใช้ความอดทน					
	52. เลือกเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้					
	53. อาศัยเคล็ดลับช่วยจำคือความจริงจัง ความขยันหมั่นเพียร กินแต่น้อย ทำการละหมาดยามค่ำ คื่นและการอ่านอัลกุรอาน การแปร่งฟัน การดื่มน้ำผึ้ง การรับประทานน้ำเต้าผสมน้ำตาล และรับประทานลูกเกดสีแดงเข้มจำนวนยี่สิบเม็ดระหว่างมือเข้า					

	54. ห่างไกลจากสาเหตุของการหลงลืม เช่น การทำ มะอูคีขัด การทำบาปต่างๆ มีความคิดที่ฟุ้งซ่าน โศกเศร้าเสียใจเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หมกมุ่นอยู่กับ เรื่องไร้สาระ และการรับประทานอาหารอันเป็น สาเหตุให้เกิดเสมหะและน้ำมูกก็ทำให้ความจำลด เลือนได้					
	55.ขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากผู้สอนใน การศึกษาหาความรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน					
	56. เลือกสถานที่ที่เหมาะสมในการศึกษาหาความรู้					
	57.เลือกช่วงอายุที่เหมาะสมในการเริ่มเรียน					
	58.ทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
	59. การจับจ่ายใช้สอยและรับประทานอาหารอย่าง พอประมาณและพอเพียง					
	60. คาบเวลาการเรียนการสอนไม่มากเกินไป					
	61.การใช้สติปัญญาในการศึกษาหาความรู้					
	62.การประเมินตนเอง					
	63.การเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไป					
	64.เขียนบทสรุปหลังจากเลิกเรียน					
	65.ควรบันทึกสิ่งที่ผู้เรียนเข้าใจ					
	66.พยายามห่างไกลหลีกเลี่ยงจากเพื่อนที่ไม่ดี					
	67.ควรใช้จ่ายในการศึกษาและห่างไกลจากการ ตระหนี่ถี่เหนียว					
	68.พยายามเชิญชวนและชักชวนในสิ่งที่ดี					
	69.พยายามยุ่งเกี่ยวกับการงานที่ดีและห่างไกลกับ การงานที่ตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ					
	70.สร้างเจตนาที่บริสุทธิ์ในการศึกษาแสวงหา ความรู้					

	71.ทุ่มเทเวลาให้กับการศึกษา					
	72.สร้างความตื่นตัว (التشويق)					
	73.การศึกษาอย่างต่อเนื่อง					
	74.เลือกช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาหาความรู้ คือ ช่วงเช้า ช่วงสุหฺร(ก่อนละหมาดซุบฮฺ)และช่วงระหว่างมัรริบและอิชาอฺ					
	75.ศึกษาหาวิชาความรู้ที่หลากหลายเมื่อมีความรู้ลึก เบื้องในวิชาที่ได้เรียนก็หันไปศึกษาในวิชาอื่น					
	76.เตรียมพร้อมในเรื่องอุปกรณ์การเขียน					
	77.ผู้เรียนไม่ควรนอนและกินมากเกินไป					
	78.หันหน้าไปทางทิศกิบละฮฺในเวลาเรียน					
	79.ใกล้ชิดกับบุคคลที่ซอลิหฺและห่างไกลกับบุคคลที่ ชอบทำบาปและทำชั่ว					
	80.อ่านดูอาอฺก่อนเริ่มอ่านหนังสือ					
	81.กล่าวสรรเสริญต่อท่านนบี					
	82.ให้ความสำคัญและให้เกียรติกับหนังสือ					
	83.ทำการซิวกหรือเปรงฟัน					
4. ด้านผู้สอน	ท่านคิดว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรมี แนวคิดเกี่ยวกับผู้สอนในเรื่องต่อไปนี้อยู่ในระดับใด					
4.1 ผู้สอนตามแนวคิดของมุหัมมัด บินสะหฺนุน						
4.1.1 ภาระหน้าที่ของผู้สอน						
	84.ดูแลและให้ความสำคัญกับผู้เรียน					
	85.ผู้สอนควรใช้เวลากับการสอนอย่างเต็มที่					
	86.ผู้สอนไม่ควรดำเนินภารกิจหรือกิจการใดๆที่ไป รบกวนกิจการการสอนนอกจากในเวลาที่ไม่มีการ					

	เรียนการสอน					
	87.ไม่ควรที่จะกำชับให้คนหนึ่งคนใดไปช่วยสอน นอกจากว่ามันจะให้ประโยชน์กับผู้เรียน					
	88.ผู้สอนไม่ควรที่จะสั่งใช้ผู้เรียนไปปรับใช้ในความ ต้องการส่วนตัวของผู้สอน					
	89.ผู้สอนไม่ควรที่จะสอนอัครกุรานแลดำรับตำรา ให้กับบุตรของชนต่างศาสนิก					
	90.ผู้สอนผู้ชายไม่ควรที่จะสอนผู้เรียนผู้หญิง ไม่ควร ที่จะรวมเรียนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย					
	91.ผู้สอนไม่มุ่งเป้าหมายชีวิตไปที่ความสุขทางโลก คุณยาโดยใช้วิชาความรู้เป็นเครื่องมือในการหา ทรัพย์สิน ตำแหน่ง ลาภยศและอื่นๆ					
	92.ไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนศึกษากับผู้เรียนด้วยกัน นอกจากด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง หรือ บ้าน ของผู้เรียนอยู่ใกล้กัน					
	93.ในขณะที่มีการเรียนการสอนไม่ควรที่จะละทิ้ง ภาระหน้าที่ด้วยการไปละหมาดศพ(ละหมาดญินา ชะฮฺ)					
	94.ผู้สอนไม่ควรที่จะให้ผู้เรียนขาดเรียนนอกจาก ด้วยการอนุญาตจากผู้ปกครอง					
	95.ผู้สอนไม่ควรที่จะเขียนหรืออ่านในขณะที่มีการ เรียนการสอนนอกจากหลังเสร็จภาระกิจการเรียน การสอน					
4.1.2 บุคลิกภาพของผู้สอน						
4.1.2.1 ด้านวิชาความรู้						
	96.ท่องจำอัครกุราน โดยสามารถรู้หุค่มดัจวิด					
	97.มีความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺเพื่อที่สามารถสอนเด็กใน เรื่องของการละหมาดและบทบัญญัติต่างๆที่เกี่ยวกับการ ละหมาด การอาบน้ำละหมาด และเงื่อนไขต่างๆ					

	ของการละหมาด					
	98. มีความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอาหรับเพื่อ สามารถที่จะสอนเด็กเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของการ เขียนด้วยหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ และสามารถ แต่งประโยคได้อย่างถูกต้อง					
	99. สืบค้น และอ่านเพิ่มเติมจากตำราที่เป็นมรดกทาง วิชาการ เพื่อผู้เรียนสามารถท่องจำบทวีอาหรับ และที่สำคัญอย่างยิ่งผู้สอนการคัดหลายมือ ต้องเป็น ผู้ที่มีลายมือการเขียนที่สวยงาม					
4.1.2.2 ด้านมารยาทของผู้สอน						
	100. บริสุทธิ์ใจ(อิกลาส)					
	101. มีความเข้มแข็งต่อเอกองค์อัลลอฮ์					
	102. มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่					
	103. มีความอ่อนโยน รักและเอ็นดูผู้เรียน					
	104. เสียสละเวลาให้กับผู้เรียน					
	105. มีความสุขุมรอบคอบและการรู้จักยับยั้งตนเอง หรือ อัลวรอุ(العورع)					
4.1.2.3 การลงโทษ						
1) เงื่อนไขของการลงโทษ						
	106. มีเป้าหมายเพื่อเด็กได้รับประโยชน์จากการ ลงโทษ					
	107. ผู้สอนไม่ควรตีเกินสามครั้ง นอกจากจะได้รับ อนุญาตจากผู้ปกครอง					
	108. ผู้สอนควรลงโทษเด็กด้วยตนเอง และควรใช้ ความเมตตาในการตี					
	109. ไม่ควรที่จะตีผู้เรียนในขณะที่มีความ โกรธแค้น					
	110. ห้ามด่าและใช้คำที่ไม่สุภาพ					

	111.สถานที่สำหรับตีเด็กนั้นต้องเป็นที่ที่ปลอดภัย คือ ต้นขา และส้นเท้า และไม่ควรตีที่หัว และใบหน้า					
	112.ไม่ควรตีเด็กที่อายุยังไม่ถึง 10 ขวบ					
	113.ไม่ควรตีเด็กโดยปราศจากการอนุญาตจาก ผู้ปกครอง					
	114.ผู้สอนต้องคำนึงถึงร่างกายของผู้เรียนเวลาจะ ลงโทษ และผู้สอนต้องรับผิดชอบในกรณีตีเกิน ขอบเขต					
2) รูปแบบและวิธีการลงโทษ						
	115.ให้คำตักเตือน					
	116.ให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงนิสัยมารยาทของเด็ก และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแก้ไข เปลี่ยนแปลงมารยาทของเด็ก					
	117.มีการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้ปกครอง ของเด็ก และผู้สอนมีหน้าที่ประกาศให้ผู้ปกครองรู้ เวลาเด็กขาดเรียน					
	118.ในกรณีเด็กไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวเอง ก็ควรใช้วิธีอื่นในการลงโทษ เช่น วิธีการตำหนิตาม ลำพัง หลังจากนั้นตำหนิต่อหน้าเพื่อนฝูงจำนวนมาก					
3) อุปกรณ์สำหรับใช้ในการตี						
	119.ไม้เท้า โดยมีเงื่อนไขว่า ไม่ควรที่จะหนาเกินไป ซึ่งทำให้กระดูกของเด็กนั้นแตกหัก หรือบางเกินไป ทำให้อันตรายต่อร่างกายของเด็ก					
	120.คุรเราะหุ (ไม้หวาย) มีเงื่อนไขว่า ต้องเปียกและ อ่อนที่ไม่ทำอันตรายต่อร่างกายเด็ก					
4.2 ผู้สอนตามแนวคิด ของอัลซาร์นูญีย์						
4.2.1-คุณสมบัติเกี่ยวกับศักยภาพ ของผู้สอน						

	121. มีบุคลิกภาพที่ดี					
	122. มีความรู้และความวิรุ					
	123. การมอบน้อมถ่อมตน					
	124. ความอ่อนโยนและความอดทน					
	125. มีความเมตตา					
	126. ห่างไกลจากการกล่าวคำหยาบ(ประณาม)ผู้เรียนและการอิจฉาริษา					
	127. ผู้สอนควรให้อภัยผู้อื่น					
	128. ผู้สอนไม่ควรที่จะโต้เถียงผู้อื่น					
4.2.2-คุณสมบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของผู้สอน						
	129. ให้คำปรึกษาผู้เรียนพร้อมแนะนำเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ถนัด					
	130. ควรคำนึงถึงระดับของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล					
	131. มีความเมตตาและตักเตือนผู้เรียน					
5. ด้านผู้เรียน	ท่านคิดว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรมีแนวคิดเกี่ยวกับผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้อยู่ในระดับใด					
5.1.1 ผู้เรียนตามแนวคิดมุหัมมัด บิน สะหูน						
5.1.1 มารยาทผู้เรียนต่ออัลกุรอานและวิชาวิชาความรู้						
	132. มีมารยาทที่ดั่งตามแบบฉบับของท่านนบี					
	133. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน					

	134. ผู้เรียนจำเป็นต้องปฏิบัติตามนัยแห่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อนำมาสู่ความเชื่อมั่นในเกียรติยศอันสูงส่งของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน					
	135. ผู้เรียนจำเป็นต้องอ่านอัลกุรอานในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม ไม่ควรอ่านตามถนนสาธารณะหรือในห้องน้ำ					
	136. ไม่ควรที่จะจับต้องอัลกุรอาน นอกจากจะอยู่ในสภาพที่มีน้ำละหมาดเท่านั้น นอกจากเด็กๆ ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ					
	137. ผู้สอนไม่จำเป็นต้องก้มสujudในอายุที่ต้องการชุกเมื่อได้ฟังอัลกุรอานจากเด็กนักเรียนในกรณีของเด็กไม่บรรลุนิติภาวะ แต่ถ้าเด็กได้บรรลุนิติภาวะแล้วครูผู้สอนก็สามารถเลือกปฏิบัติได้					
	138. ช่วงเวลาที่ดีที่สุดในการศึกษาอัลกุรอานคือช่วงเช้า(เวลาคุซา) จนถึงตะวันลับขอบฟ้า					
5.2 ผู้เรียนตามแนวคิดอัลฮัจญ์ญ์						
5.2.1 มารยาทของผู้เรียนต่ออัลลอฮ์						
	139. สร้างเจตนาที่ดี					
	140. มอบหมายการทำงานต่างๆต่อเอกองค์อัลลอฮ์)					
	141. มีความสุขุมรอบคอบและการรู้จักยับยั้งตนเองหรืออัลวารุ (الورع)					
	142. ละหมาดและอิบาดัตสุนัตต่างๆ					
	143. ชุกรและรำลึกถึงอัลลอฮ์					
	144. ขอคุดา					
5.2.3 มารยาทของผู้เรียนต่อตนเอง						
	145. ใช้เวลาในการกระทำในสิ่งที่ดีและการภักดี					

	ต่ออัลลอฮ์					
	146.พยายามหลีกเลี่ยงจากจรรยาบรรณที่ไม่ดี					
	147.พยายามลดความสัมพันธ์กับโลกดุนยา					
	148.ทุ่มเทความพยายามอย่างพอดีพอดีในการเรียน ไม่น้อยและไม่มากเกินไปเพื่อมิให้เบื่อหน่ายและละ ทิ้งการเรียน					
	149.มีความกระตือรือร้น					
	150.อดทนในการศึกษาหาความรู้					
5.2.4	มารยาทของผู้เรียนต่อ ผู้สอน					
	151. สร้างความใกล้ชิดกับผู้สอนและเพื่อนฝูง					
	152. การถ่อมตนและให้เกียรติผู้สอน					
	153. ให้เกียรติลูกหลานของผู้สอน					
5.2.5	มารยาทของผู้เรียนต่อเพื่อน ฝูง					
	154.พยายามห่างไกลจากการนินทาผู้อื่นและนั่ง ร่วมกับผู้ที่ชอบพูดในเรื่องที่ไม่เป็นสาระ					

ตอนที่ 3 ปัญหา / ข้อเสนอแนะ

ปัญหา

1.

2.

ข้อเสนอแนะ

1. ...

2. ...

ขอขอบคุณในความร่วมมือที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.2558

2. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างที่จะประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัด บิน สะหุณน และบูรฮานุดดีนอัล-ซรัญญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ผู้สัมภาษณ์.....
วันที่.....

ภาคผนวก ค

การหาค่าความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

(Item Objective Index : IOC)

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

ผลตรวจความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	IOC	ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	IOC
	1	2	3				1	2	3		
1	1	1	1	3	1.00	81	1	1	1	3	1.00
2	1	1	1	3	1.00	82	1	1	1	3	1.00
3	1	1	1	3	1.00	83	1	1	1	3	1.00
4	1	1	1	3	1.00	84	1	1	1	3	1.00
5	1	1	0	2	0.67	85	1	1	1	3	1.00
6	1	1		2	0.67	86	1	1	1	3	1.00
7	1	1	1	3	1.00	87	1	1	1	3	1.00
8	1	1	1	3	1.00	88	1	1	1	3	1.00
9	1	1	1	3	1.00	89	1	1	1	3	1.00
10	1	1	1	3	1.00	90	1	1	1	3	1.00
11	1	1	1	3	1.00	91	1	1	0	2	0.67
12	1	1	1	3	1.00	92	1	1	0	2	0.67
13	1	1	1	3	1.00	93	1	1	1	3	1.00
14	1	1	1	3	1.00	94	1	1	0	2	0.67
15	1	1	1	3	1.00	95	1	1	0	2	0.67
16	1	1	1	3	1.00	96	1	1	1	3	1.00
17	1	1	1	3	1.00	97	1	1	1	3	1.00
18	1	1	1	3	1.00	98	1	1	1	3	1.00
19		1	0	1	0.33	99	1	1	1	3	1.00
20	1	1	1	3	1.00	100	1	1	1	3	1.00
21	1	1	1	3	1.00	101	1	1	0	2	0.67
22	1	1	1	3	1.00	102	1	1	1	3	1.00
23	1	1	1	3	1.00	103	1	1	1	3	1.00
24	1	1	1	3	1.00	104	1	1	1	3	1.00
25	1	1	0	2	0.67	105	1	1	1	3	1.00
26	1	1	1	3	1.00	106	1	1	1	3	1.00

27	1	1	1	3	1.00		107	1	1	1	3	1.00
28	1	1	1	3	1.00		108	1	1	1	3	1.00
29	1	1	1	3	1.00		109	1	1	1	3	1.00
30	1	1	1	3	1.00		110	1	1	1	3	1.00
31	1	1	1	3	1.00		111	1	1	1	3	1.00
32	1	1	1	3	1.00		112	1	1	1	3	1.00
33	1	1	1	3	1.00		113	1	1	1	3	1.00
34	1	1	1	3	1.00		114	1	1	0	2	0.67
35	1	1	0	2	0.67		115	1	1	1	3	1.00
36	1	1	1	3	1.00		116	1	1	0	2	0.67
37	1	1	1	3	1.00		117	1	1	-1	1	0.33
38	1	1	1	3	1.00		118	1	1	1	3	1.00
39	1	1	1	3	1.00		119	1	1	1	3	1.00
40	1	1	0	2	0.67		120	1	1	1	3	1.00
41	1	1	1	3	1.00		121	1	1	1	3	1.00
42	1	1	1	3	1.00		122	1	1	1	3	1.00
43	1	1	1	3	1.00		123	1	1	-1	1	0.33
44	1	1	1	3	1.00		124	1	1	0	2	0.67
45	1	1	1	3	1.00		125	1	1	1	3	1.00
46	1	1	1	3	1.00		126	1	1	1	3	1.00
47	1	1	1	3	1.00		127	1	1	1	3	1.00
48	1	1	1	3	1.00		128	1	1	1	3	1.00
49	1	1	0	2	0.67		129	1	1	1	3	1.00
50	1	1	1	3	1.00		130	1	1	1	3	1.00
51	1	1	1	3	1.00		131	1	1	1	3	1.00
52	1	1	1	3	1.00		132	1	1	1	3	1.00
53	1	1	1	3	1.00		133	1	1	1	3	1.00
54	1	1	1	3	1.00		134	1	1	1	3	1.00
55	1	1	1	3	1.00		135	1	1	1	3	1.00
56	1	1	1	3	1.00		136	1	1	1	3	1.00

57	1	1	1	3	1.00		137	1	1	1	3	1.00
58	1	1	1	3	1.00		138	1	1	1	3	1.00
59	1	1	1	3	1.00		139	1	1	0	2	0.67
60	1	1	1	3	1.00		140	1	1	1	3	1.00
61	1	1	1	3	1.00		141	1	1	0	2	0.67
62	1	1	0	2	0.67		142	1	1	1	3	1.00
63	1	1	0	2	0.67		143	1	1	1	3	1.00
64	1	1	1	3	1.00		144	1	1	1	3	1.00
65	1	1	1	3	1.00		145	1	1	1	3	1.00
66	1	1	1	3	1.00		146	1	1		2	0.67
67	1	1	1	3	1.00		147	1	1	1	3	1.00
68	1	1	1	3	1.00		148	1	1		2	0.67
69	1	1	1	3	1.00		149	1	1		2	0.67
70	1	1	1	3	1.00		150	1	1	1	3	1.00
71	1	1	1	3	1.00		151	1	1	1	3	1.00
72	1	1	1	3	1.00		152	1	1	1	3	1.00
73	1	1	0	2	0.67		153	1	1	1	3	1.00
74	1	1	1	3	1.00		154	1	1	1	3	1.00
75	1	1	1	3	1.00		155	1	1	1	3	1.00
76	1	1	1	3	1.00		156	1	1	1	3	1.00
77	1	1		2	0.67		157	1	1	1	3	1.00
78	1	1		2	0.67		158	1	1	1	3	1.00
79	1	1	0	2	0.67		159	1	1	1	3	1.00
80	1	1	1	3	1.00							

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร. อะห์มัด ยี่สุนทรง
ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการ
สถานที่ทำงาน วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารุวัจน์ สองเมือง
ตำแหน่ง ผู้ช่วยอธิการบดี
สถานที่ทำงาน สำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมมัดสกรี มั่นยูนุ
ตำแหน่ง รองคณบดี
สถานที่ทำงาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ง
การตัดรื้อผู้หะดีษ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

การตัดรื่องุ่หะดีษในหนังสือ อาดาบุลมุอัลลิมิน ของมุหัมมัด บิน สะหุหน

เรื่อง	ตัวบทหะดีษ	ตัดรื่องุ่	ระดับ
ماجاء في تعليم القرآن العزيز	أفضلكم من تعلم القرآن وعلمه	al-Bukhari,1986: 4665 al-Tirmidhi,1975:2851,2852 Abu Dawood,1969:1242 Ibn Majah,2009:207	เศาะหีหุ
	خيركم من تعلم من تعلم القرآن وعلمه	al-Bukhari,1986:4664 al-Tirmidhi,1975:2851 Abu Dawood,1969:1242 Ahmad,1995:486	เศาะหีหุ
	يرفع لقرآن أقواما	Muslim,1996:1359 Ibn Majah,2009:214 Ahmad,1995:233	เศาะหีหุ
	عليكم لقرآن فإنه ينفي النفاق	ไม่พบหะดีษดังกล่าว	
	إن لله أهلين من الناس قيل : - رَسُولَ اللَّهِ ، وَمَنْ هُمْ ؟ قَالَ : " أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ مِنْ أَهْلِ اللَّهِ . " وَخَاصَّتِهِ	Ahmad,1995:12051,12064,13281 Ibn Majah,2009:211 al-Darimi,2013:3231	เศาะหีหุตามทัศนะของอัลบานีย์ในหนังสือซิลซิละฮุเศาะหีหะฮิลิบนิมาญะฮุ
	أنزل القرآن على سبعة أحرف فاقرءوا ما تيسر منه	al-Bukhari,1986:7018,4678 Muslim,1996:1360	เศาะหีหุ
	من قرأ القرآن عراب فله أجر شهيد	al-rafie,n.d :1322	ญะอะฮ์ฟ(หะดีษที่อ่อน)
	مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فِي شَبَابِهِ اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ	al-Baihaqi,1989::453, Ibn Abdulbar,1994:370	

	وَدَمِهِ ، وَمَنْ تَعَلَّمَهُ فِي كِبَرِهِ فَهُوَ يَتَفَلَّتُ مِنْهُ فَلَا يَتْرُكُهُ ، فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. "		
العدل بين الصبيان	أيما مؤدب ولي ثلاثة صبية فلم يعلمه لسوية	ไม่พบหะดีษดังกล่าวในตำราหะ ดีษแต่ค้นพบในหนังสือเกี่ยวกับ หะดีษเมาญูที่ชื่อว่า ต้นชีซุหชะ รือธฮุอัลมรฟูอะฮุของ อัลกินานีย์ (تنزيه الشريعة المرفوعة) จากกร รายงานของอนัสด้วยสำนวน عَنْ أَنَسٍ مَرْفُوعًا: " أَيُّمَا مُؤَدِّبٍ وَلِيَّ تَعْلِيمٍ ثَلَاثَةَ صِبْيَانٍ مِنْ أُمَّتِي ثُمَّ لَمْ يَعْلَمَهُمْ لِسَوِيَّةٍ وَلَمْ يَعْدِلْ بَيْنَهُمْ حَشْرِيَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَتْلَةِ الْأَنْفُسِ إِلَى رَجَائِهِمْ "	
ما جاء في الأدب	شرار أمي معلمو صبياتهم قلهم رحمة لليتيم وأغلظهم على المسكين	Ibn al-A'rabī, n.d.:1080 Al-Hakim, 2002:44	
	لا يضرب أحدكم أكثر من عشرة أسواط إلا في حد	al-Bukhari, 1986:6370,6372 Muslim, 1996: 3228	เศาะหีหฺ
	لا يحل لرجل يؤمن بالله واليوم الآخر أن يضرب فوق عشرة أسواط إلا في حد	al-Bukhari, 1986::6370,6372 Muslim, 1996: 3228,	เศาะหีหฺ
	أدب الصبي ثلاث درر فما زاد عليه قوصص به يوم القيامة		ค้นพบหะดีษดังกล่าว ในหนังสือ อัลเตาะ บาท(الطبقات) ของ อิบิ อัลอะรอบ หน้าที่ 156 และ

			หนังสือ ตะหฺซิบุลกะ มาล(تهذيب الكمال) ของ อิบนุมะอีน เล่ม ที่ 16 หน้าที่ 316 เป็น หะดีษมักฎู
	يؤدب الرجل ولده خير من أن يتصدق بصاع	al-Tirmidhi,1975:1870, Ahmad,1995:20432,20503 , al-Hakim:7746	
ما يجب على المعلم لزوم الصبيان	نهى رسول عن أكل طعام النهبة	al-Baihaqi,sunan kubra:13595, al-Tabarani,Musnad shamiyin:410,al-Tabarari,al- mukjam al-ausat:122	، مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ عَنْ قَالَ : شَهِدَ رَسُولُ اﷺ صَلَّى اﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْلَاكَ رَجُلٍ مِنْ " : أَصْحَابِهِ مَفَقَالَ عَلَى الْخَيْرِ وَالْأُلْفَةِ وَالطَّائِرِ الْمَيْمُونِ وَالسَّعَةِ فِي الرَّزْقِ ، رَكَ اﷺ لَكُمْ ، دَفَقُوا عَلَى رَأْسِهِ " ، فَجِيءَ بِدُفٍّ ، فَضْرِبَ بِهِ ، فَلَقَبَلَتِ الْأَطْبَاقُ عَلَيْهَا فَأَكْبَهُهُ وَسَكَّرَ ، فَنَشَرَ عَلَيْهِ فَكَفَّ النَّاسُ أَيْلِيَهُمْ ، فَقَالَ رَسُولُ اﷺ صَلَّى اﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " مَا لَكُمْ لَا تَنْتَهَبُونَ ؟ " ، قَالُوا : رَسُوْلَ اﷺ ، أَوْمَنَنْتَنَّا عَنِ الْمُنْهَبَةِ

			؟ قَالَ : " إِنَّمَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ نُهْبَةِ الْعَسَاكِرِ ، فَأَمَّا الْعُرْسَاتُ فَلَا ، فَجَالِدِبَهُمْ وَجَادِبُوهُ " .
	مُرُوا أَوْلَادَكُمْ لِصَلَاةٍ وَهُمْ لَبِنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ لَبِنَاءُ عَشْرِ سِنِينَ ، وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ "	Abu Dawood:417 Ahmad:6514,6579, al-Hakim:662,al- Daruqutni:768,769	
	عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، قَالَ نَبَلَّغَنِي أَنَّ رَجُلًا قَرَأَ آيَةَ مِنَ الْقُرْآنِ فِيهَا سَجْدَةٌ ، عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَجَدَ الرَّجُلُ ، وَسَجَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَهُ ، ثُمَّ قَرَأَ آخَرَ آيَةٍ فِيهَا سَجْدَةٌ ، وَهُوَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَنْتَظَرَ الرَّجُلُ أَنْ يَسْجُدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَسْجُدْ فَقَالَ الرَّجُلُ : رَسُولُ اللَّهِ مَقَرَّتْ السَّجْدَةَ فَلَمْ تَسْجُدْ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	al-Baihaqi,2003:3476,al- Shafie,1997:703, Shafie,1994:213,Abu Dawood,al-Marasil,67	เกาะฮีฟ

	عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " كُنْتُ إِمَامًا مَفَلَّوْ سَجَدَتْ سَجَدَاتُ مَعَكَ "	

การตัดรื่องุ่หะดีษในหนังสือตะลิมุมตะอัลลิมเตาะรีกูตะอัลลุม

เรื่องที่	ตัวบทหะดีษ	ตัดรื่องุ่	ระดับหะดีษ
1	طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة	Ibn Majah,2009:220,al- Bazzar,1988:72,Muslim:2810 ทั้งหมดรายงานด้วยสำนวน طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ไม่มีคำว่า مسلمة ทั้งหมดรายงานจากเศาะหาบะฮ์ เพียงผู้เดียว คือ أنس بن مالك	เศาะหีหฺด้วยสำนวน طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
2	إنما الأعمال لنيات	al-Bukhari,1986:1, Muslim,1996:3537 อัลบุอริยฺรายงานด้วยสำนวน " إِنَّمَا الْأَعْمَالُ لِئِيَّاتٍ ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ أَمْرٍ مَلَنَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى خُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى أَمْرٍ لَقِينَهَا ، فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ "	เศาะหีหฺ
		มุสลิมรายงานด้วยสำนวน " إِنَّمَا الْأَعْمَالُ لِئِيَّاتٍ ، وَإِنَّمَا لِأَمْرٍ مَا نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى أَمْرٍ "	

		وَرَسُولِهِ ، فَهَجَرْتُهُ إِلَى آءٍ وَرَسُولِهِ ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِلدُّنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةً تَزَوَّجَهَا ، فَهَجَرْتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ "	
3	كل مولود يولد على الفطرة إلا أن أبويه يهودانه وينصرانه ويعمجسانه	al-Bukhari,1986 :1302, Muslim,1996 :4809	เศาะหีหฺ
4	إن أشر الناس من يذهب دينه لدنياه غيره ومعصية الخالق	Ibn Majah,2009:3964, al-Tobarani,1994:7435,	
	لا يدخل الملائكة بيتا فيه كلب أو صورة	al-Bukhari,1986:3095 Muslim,1996:3936,Tirmidhi,1975 :2747, Abi Dawood,1986:3625	เศาะหีหฺ
5	ألا إن الدين متين فأغلو فيه برفق ولا تبغض على نفسك عبادة تعالی فإن المنبت لا أرضا قطع ولا ظهرا أبقى	Ahmad,1995 :12803, ด้วยตำนาน إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ ، فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ	
	نفسك مطيتك فارق بها	al-naisaburi,garaibul Quran:2/516	ญะอะอียฺ
	إن تعالی يحب معالی الأمور ويبغض سفساها	al-Tobarani,n.d (mu'jam al – ausot):7084,3031, Ibn Asakir,1995:39405	เศาะหีหฺ ตามที่อัลบานียฺได้กล่าว ในหนังสือเศาะหีหฺตุลญา มียฺเลขที่1889
6	مامن شيء بدى يوم الأربعاء إلا وقد تم	ไม่พบหะดีษดังกล่าว	
	الحكمة ضالة المؤمن أينما وجدتها أخذها	Tirmidhi,1975:2630 , Ibn Majah,2009:4167.al- Baihaqi,1989:301	ญะอะอียฺ
	الغافل من عمل بغفلته والعافل	ไม่พบหะดีษดังกล่าว	

	من عمل بعقله		
	من عرف نفسه فقد عرف ربه	ไม่พบหะดีษดังกล่าว	
	ليس للمؤمن أن يبذل نفسه	al-Tirmidhi:2185, Ibn Majah:4014,Ahmad:22825	หะสัน
	إك والطمع فإنه فقر حاضر	al- Hakim,2002:8002, al-ruyani,1995:1543, Abu nuaim : 673	เฉาะอีฟ
	الناس كلهم في الفقر مخافة الفقر	ไม่พบหะดีษดังกล่าว	
	أعوذ بالله من طمع يدي إلى طبع	ไม่พบหะดีษดังกล่าว	
7	من تفقه في دين كفاه همه ورزقه من حيث لا يحتسب	Abu Hanifah:30, Khatib al Bagdadi:832	เฉาะอีฟ
	إن من الذنوب ذنو لا يكفرها إلا هم المعيشة	al-Tobarani ,n.d.(mu'jam al- ausat):102	เฉาะอีฟ
9	ظنوا لمؤمنين خيرا	ไม่พบหะดีษด้วยสำนวนดังกล่าว	
	قال هلال ابن يسار رأيت النبي يقول لاصحابه شيئا من العلم والحكمة فقلت رسول اعد لي ما قلت لهم فقال لي هل معك محبرة فقلت ما معي محبرة فقال هلال لاتفارق المحبرة فان الخير فيها وفي اهلها يوم القيامة	ไม่พบหะดีษด้วยสำนวนดังกล่าว	
11	من لم يتورع في تعلمه ابتلاه تعالى حد ثلاثة أشياء: إما أن يميته في شبابه، أو يوقعه في	ไม่พบหะดีษด้วยสำนวนดังกล่าว	

	الرساتيق، أو يتليه بخدمه السلطان؛		
12	أفضل أعمال أمي قراءة الفرآن	Al-baihaqi,2003b:1865	เฉาะอิฟ
13	لا يرد القضاء إلا الدعاء ولا يزيد في العمر إلا البر	al-Tirmidh,1975:2065, al- Bazzar,1988: 2245, al- Tobarani,n.d.(mu'jam al- ausat):5999.	

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างหนังสืออาดาบุดมุฮัลลิมีน
และหนังสืออะฮ์ลิมุลมุตะฮัลลิมเตาะรีกอตอะฮ์ลุลมุ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

تحقيقات

كتاب ابن أبي عمير

١

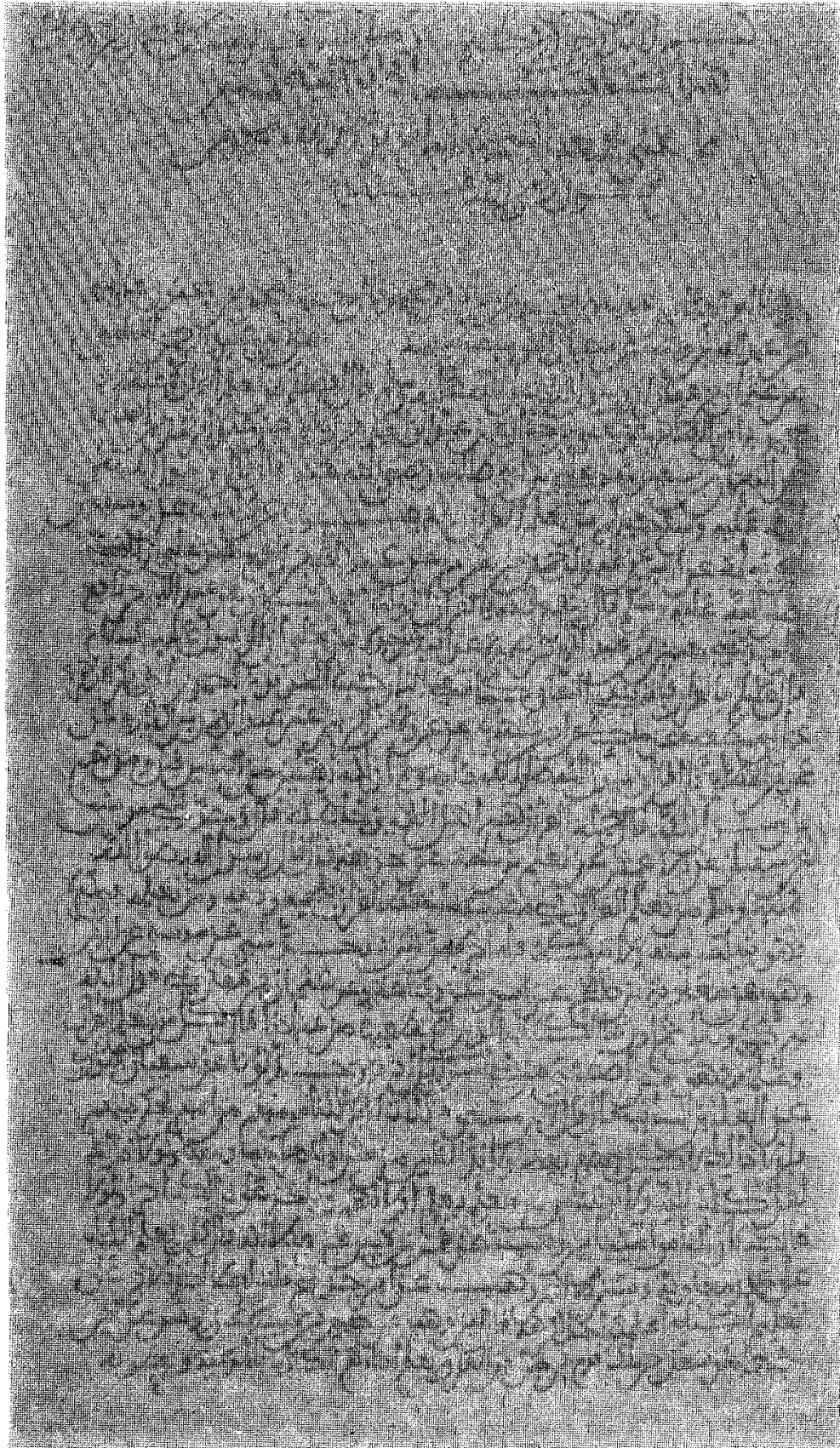
كتاب ابن أبي عمير

لمحمد بن سحنون

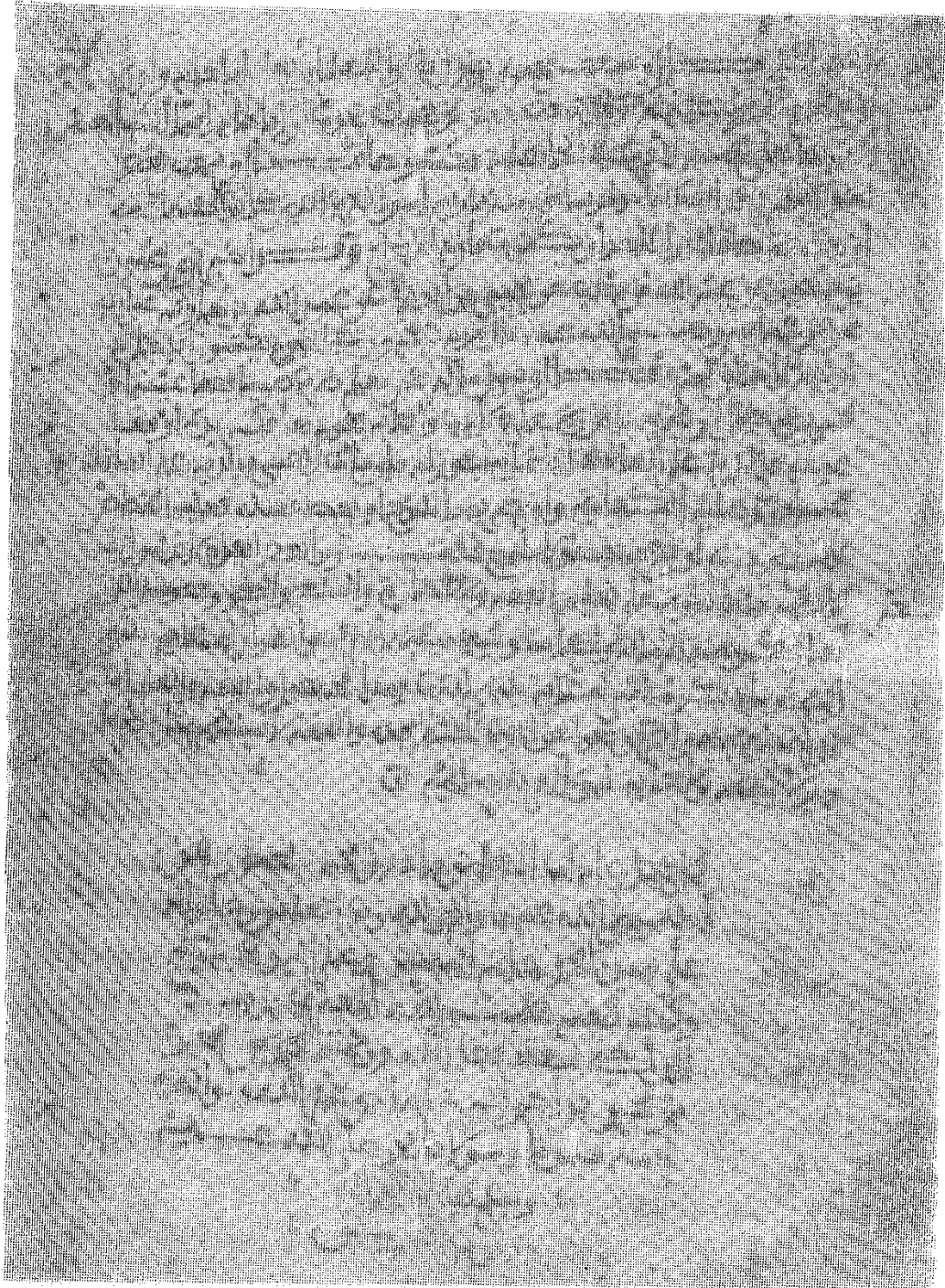
طبعة جديدة بمراجعة وتعليق

محمد العربي المطوي

الصفحة الأولى من نسخة المخطوط

الصفحة الأخيرة من النسخة التونسية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
(وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَحَبَّتِهِ وَسَلَّمَ)

ما جاء في تعليم القرآن العزيز

(أ) قال أبو عبد الله محمد بن سحنون :

حدثني أبي سحنون عن عبد الله بن وهب ،
عن سفيان الثوري ، عن علقمة بن مرثد ، عن أبي
عبد الرحمن السلمي ، عن عثمان بن عفان - رضي
الله [تعالى] عنه - أن رسول الله - صلى الله عليه
وسلم - قال : « أَفْضَلُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ
وَعَلَّمَهُ » (1) .

كمل كتاب « آداب المعلمين » مما دون
 محمد بن سحنون عن أبيه - رضي الله
 عنهما - (والحمد لله رب العالمين ،
 وصلواته على سيدنا محمد خاتم النبيين
 وعلى آله وصحبه وسلم) . (و) كتبه
 لنفسه عبید الله الراجي سعة فضل الله
 ورحمته (المعترف بذنبه) محمد بن محمد
 ابن محمد بن أحمد البري المرادي غفر
 الله له ولوالديه (بحرمة سيدنا ومولانا
 محمد - صلى الله عليه وسلم - كثيرا ،
 والحمد لله رب العالمين) (110) .

PERPUSTAKAAN
UNIVERSITI ISLAM ANTARABANGSA

من زواج المخطوطات العثمانية :

تعليم المتعلم طريق التعلم

المُرشد الأمين في تربية البنات والبنين

للإمام زهير الدين الزرنوجي

دراسة وتحقيق

محمد طه محمد

مكتبة القرآن

للطباعة والنشر والتوزيع
٣ شارع القماماش بالفرساي - بولاق
القاهرة - ت. ٧٦١٩٦٤ - ٧٦٨٥٩١

ركبت في الكتاب وسيرت موتاً يسيراً
 اوله العلم والحكم رجاء الدنيا ولي من العبد
 وفيه المؤمن بالخير والفضل في يوم
 الذي بعد ما استخرج الله تعالى وسيرت
 وسلم المتعلم في طريق العلم وجهته فمير
 الفصل الاول في هامة العلم والمثمة وفضله
 الفصل الثاني في القيمة الفصل الثالث
 في اعتبار العلم والاعتناء به والسيرته والقياس
 الفصل الرابع في تعليم العلم وقائه الفصل
 الخامس في البر والفضل والحق الفصل
 السادس في بيان الحكمة والفضل والسيره
 الفصل السابع في التكل الفصل الثامن
 في وقت الفصل التاسع في القيمة
 والفائدة الفصل العاشر في الاستعداد
 والاعتناء به والادب الفصل الحادي عشر
 في النسخ والاعتناء بالعلم الفصل الثاني عشر
 في القيمة والفضل والسيره والقياس

الصفحة الاولى والثانية من المخطوط

هذا كتاب تعليم المعلم
 الحمد لله الذي جعل في الدنيا العلم والعمل
 على وجه العالم والمتعلمين وسيد العرب
 والخير هو على العالمين وسيد العالمين
 والحمد لله الذي جعل في الدنيا العلم والعمل
 في زماننا هذا من العلم والعمل
 اليه ومن من افوهه وشمسنا به وهي العلم
 به والاشقى سمون بالعلم اخلاقاً كراهية
 ويتركها الرأفة وكما سوا أخلاق الكلايف
 مثل لايتالي الغفوة كلاً وكل آتت
 كما حيتارة أيتهم طريق العلم على

Pr

السب ويتركه بالارادة والارادة في السب التي
 جعلها الفخر الامام المستغني في الكتاب
 المسبق بطلت بسبوه انه عليه السلام يجرد من
 طيبه ثم اوجهه اليه بقا
 هذا الكتاب بطيب
 وكريم

انت الله الكبير فقال انت الله خالق كل شيء واليك
 يعود كل شيء انت الله وتدين يوم القيمة ثم قيل وله
 تنزل انت الله لا اله الا انت الواحد العليم لم يلد
 ولم يولد ولم يكن له كفوا احد انت الله لا اله الا
 انت سبحانك انما سمعنا الجاهلون بالدين
 انك تروى من انتام المومنين الصويت الذين يجار
 المنكروين لا اله الا انت الله خالق ارضي السموات
 والاسماء الحسنى يتبعها ما في السموات والارض
 وانت العزيز الحكيم وتعالى عما يشركون وتروى
 الاقوى وتعالى عن الضعيف واليه يقول
 جميع دعيه وسبحك يا ارحم الراحمين ثم تروى سبحات
 الله تعالى المبرك وسبحك العظم وبلغ الرجاء وانت
 العرش والاله الكرسي والعرش والعرش والعرش
 الرضا وانت العرش واليه يتخبر عن شئ الخلق
 الاشارة لطيفة الا عند المعرفة واسنان الصوية
 والمصونة وقد اذنت القلوب والقران بين الحج والعباد
 وصعدت الصلوات والادب مع انه يتعلم في ما

الصحة قبل الاخير والاخير من الخطوط

Pr

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي فضّل بني آدمَ بالعلم والعمل على جميع العالم ، والصلاة على محمد سيد العرب والعجم ، وعلى آله وأصحابه ينابيع العلوم والحكم .

وبعد : فلما رأيت كثيراً من طلاب العلم في زماننا يجتنبون إلى العلم ، ولا يصلون إليه ، ومن منافعه وثمراته : وهي العمل به ، والنشرُ يُحرّمون ؛ لِمَا^(١) أنهم أخطفوا طرائقه ، وتركوا شرائطه ، وكل من أخطأ الطريق ضلّ ، لا ينال المقصود قُلْ أو جَلْ — أردت وأحببت أن أبين لهم طريق التعليم على ما رأيت في الكتاب^(٢) ، وسمعت من اساتيدي أولى العلم والحكم ، رجاء الدعاء لي من الراغبين فيه المخلصين بالفوز والخلاص في يوم الدين ، بعدما استخرت الله تعالى ، وسميته :

« تعليم المتعلم في طريق التعلم »

(١) في بعض النسخ : كما أنهم ، والصواب ما جاء بمخطوطتنا — تعليل لعدم وصولهم إليه .
 (٢) في بعض النسخ الكتب . وقد يطلق الكتاب ويراد به الكتب كما في قوله تعالى في سورة النساء :
 « والكتاب الذي أنزل من قبل ﴿ أي التوراة والإنجيل والزبور .

سبق

الانتشار لكتاب « تعليم المتعلم »
 فقه من الجهد العلمي الذي يهد

في حاجة إلى وقفة بين يدي
 لإتمام والفهم .

التي تناولها ، والتعليق عليها ،

بلوغها وتقرّب معانيها ،

لعاونين .. وقدمت للفصول ،
 فهذا الكتاب كما تراه عرضاً

عليه توكلت وإليه أنيب

صطفى عاشور

روية في رمضان سنة ١٤٨٦ هـ
 مايو سنة ١٩٨٦ م

الفصل الثالث عشر

فيما

يَجْلِبُ الرِّزْقَ وما يَمْنَعُ الرِّزْقَ وما يَزِيدُ في العُمُرِ والصَّحَّةِ وما يَنْقُصُ

ثم لا بُدَّ لطالب العلم من القوت ، ومعرفة ما يزيد فيه ، وما يزيد في العمر والصحة ليتفرغ لطلب العلم .

وفي كل ذلك صنفوا كتاباً فأوردتُ بعضها هنا على سبيل الاختصار .

قال رسول الله ﷺ : « لا يُرَدُّ القَدَرُ إلا الدُّعَاءُ ، ولا يَزِيدُ في العُمُرِ إلا البر ، وإن الرجلَ لِيَحْرَمَ الرِّزْقَ بالدَّنْبِ يُصِيبُهُ »^(١) .

ثبت بهذا الحديث أنَّ ارتكابَ الذنوب سببُ جُرْمانِ الرُّزْقِ .

تُحْصِصُ الكُذْبُ ، فإنه يورثُ الفقر ، وقد ورد فيه حديثٌ خاصٌّ به^(٢) .

وكذا نوم الصحة يمنع الرزق .

(١) نظر المقاصد ص ١١٣ ، ص ١١٤ حيث يقول : أخرجه النسائي وابن ماجه وأحمد وأبو يعلى وأبو ابن منيع كلهم عن ثوبان مرفوعاً ، وذكره السيوطي في الجامع الكبير : ٢/٢٦٦/٣ بلفظ المؤلف . وقد أخرجه ابن أبي شيبة ، والطبراني في الكبير ، والمستدرک .

وأخرجه الترمذي في القدر بلفظ « لا يرد القضاء إلا الدعاء » (٢١٤٠) وأحمد ٢٧٧/٥ عن ثوبان بلفظ : « إن الرجل ليحرم الرزق بالدنْبِ يصيبه ، ولا يرد القدر إلا الدعاء ، ولا يزيد في العمر إلا البر » .

(٢) وكيف لا وهو من قبائح الذنوب وفواحش العيوب .

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล อาหะมะ คาเด

รหัสประจำตัวนักศึกษา 52204301

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ปริญญาตรี(อัลหะดีษและอิสลามศึกษา)	มหาวิทยาลัยอิสลามมะดีนะ	2002
ปริญญาโท (อิสลามศึกษา)	มหาวิทยาลัยฮัมบูค	2007

ทุนการศึกษา

ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ) ในโครงการเครือข่ายเชิงกลยุทธ์เพื่อการผลิตและพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

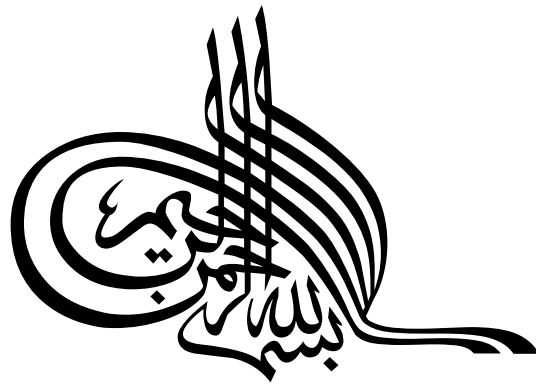
ผลงานวิชาการ

ก. ผลงานวิจัย

- 1.นักวิจัยร่วม โครงการสถานภาพและการปรับตัวของสตรีมุสลิมหม้ายในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาสตรีมุสลิมหม้าย อำเภอรามัน จังหวัดยะลา (แหล่งทุน สกว. ปี 2554)
- 2.นักวิจัยร่วมความเชื่อมโยงทางสังคมและวัฒนธรรมมุสลิมอาเซียน ผ่านการเผยแพร่ศาสนาญามาอะฮ์ระดับลิหมแหล่งทุน มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ปี 2555)

ข. บทความ

- 1.แนวคิดทางการศึกษาของอิบนุสะหุนุนในหนังสืออาดาบุลมุอัลลิมีน
- 2.แนวทางการตะอูวะหุของ ดร.ยี่หาค มุหัมมัด

ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ